

Львівський державний університет внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

(осінні читання)

Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти

22 листопада 2024 року

Львів

УДК 34+33+159.9
М 52

Рекомендовано до розміщення
в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 30 листопада 2024 року № 7)

Упорядник – **Л. В. Павлик**,
кандидат юридичних наук,
начальник відділу організації наукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ

Механізм функціонування громадянського суспільства
М 52 в умовах війни (осінні читання) : збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої
освіти (22 листопада 2024 року) / упор. Л. В. Павлик.
Львів : Львівський державний університет внутрішніх
справ, 2024. 464 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень, які внесено до програми традиційних «осінніх читань», що проводитимуться у рамках щорічної Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни» у Львівському державному університеті внутрішніх справ 22 листопада 2024 року.

Учасники конференції – курсанти, студенти, магістранти, аспіранти та ад'юнкти закладів вищої освіти України.

The collection contains abstracts of papers and reports included in the program of traditional «Autumn Readings», which will be held as part of the annual All-Ukrainian scientific conference of higher education graduates «Mechanism of Civil Society Functioning in Conditions of War» at the Lviv State University of Internal Affairs on November 22, 2024.

Participants of the conference are cadets, students, master degree students, postgraduate students and adjuncts of higher education institutions of Ukraine.

Тези опубліковано в авторській редакції.

УДК 34+33+159.9

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2024

СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ВІЙНИ

Шановні учасники конференції!

Україна перебуває в умовах надскладного випробування через повномасштабну військову агресію російської федерації. Перед державою постали нові виклики у всіх сферах суспільного життя – від стримування ворога, забезпечення національної безпеки та економічної стабільності до соціальної підтримки населення.

В умовах воєнного стану ми спостерігаємо героїчну боротьбу нашого народу, який демонструє надзвичайну стійкість, патріотизм і силу духу. Але водночас кожен день вимагає не лише відваги, а й інноваційних підходів, консолідації зусиль для посилення обороноздатності, відновлення та зміцнення нашої держави. Сьогоднішня конференція – це нагода обговорити важливі наукові розробки та рішення, які здатні допомогти Україні подолати труднощі та сформувати стійке громадянське суспільство, що здатне протистояти викликам сьогодення та майбутнього.

Нині перед нами постають три основні виклики, що визначають напрям розвитку країни. Насамперед це забезпечення та захист незалежності й територіальної цілісності. Наша держава працює над посиленням обороноздатності, активно залучаючи міжнародних партнерів, об'єднуючи ресурси й укріплюючи національну єдність.

Другий виклик – підтримка економічної стабільності, що вимагає адаптації економіки до умов воєнного часу. Це охоплює розвиток стратегічних секторів економіки, підтримку малого та середнього бізнесу, а також упровадження державних програм для збереження робочих місць та економічної активності в регіонах. Незважаючи на значний тиск, український бізнес демонструє стійкість, що є важливим чинником фінансової стабільності країни.

Третім важливим завданням є забезпечення безпеки та добробуту громадян. Правоохоронні органи й органи місцевої влади зосереджують зусилля на забезпеченні громадської безпеки та порядку, захисті населення, найперше у постраждалих регіонах, наданні гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та медичного забезпечення. Ці заходи сприяють зміцненню суспільної стійкості, формуючи основу для відновлення України в майбутньому.

Воєнний стан, по суті, є каталізатором для багатьох загроз – від незаконного обігу зброї до посилення кримінальних угруповань, що намагаються скористатися нестабільністю в країні. Зростає кількість випадків мародерства, економічних злочинів і зловживань, пов'язаних із переміщенням гуманітарної допомоги. В таких умовах правоохоронні органи змушені адаптувати свої методи роботи, щоб ефективно боротися з новими формами злочинності та захищати мирне населення.

Сучасні суспільні науки пропонують широкий спектр стратегій і методів для подолання загроз, які стоять перед Україною. З-поміж ключових напрямів їх вирішення вирізняється розробка комплексних стратегій національної безпеки, спрямованих на зміцнення обороноздатності та стабільності держави, а також впровадження механізмів соціально-економічного відновлення.

Звичайно, над розробкою таких національних стратегій працюють відповідні державні органи, інститути та наукові установи, але і Ви сьогодні маєте можливість продемонструвати свої креативні ідеї, результати досліджень і запропонувати шляхи підтримки України. У цей непростий час ваші зусилля мають особливе значення, адже завдяки наполегливій праці, патріотизму, незламності та єдності ми зможемо протистояти найскладнішим викликам і подолати сьогоденні випробування. Незалежність для нас – це не лише політичний статус, а й здобута свобода обирати власний шлях, формувати справедливе суспільство на основі демократичних цінностей і захисту прав людини.

Шановні учасники конференції, дозвольте висловити щиру подяку за ваш інтерес до проблем патріотичного виховання молоді, забезпечення безпеки та протидії незаконному обігу вогнепальної зброї та боєприпасів, торгівлі людьми,

домашньому насильству, дотримання і законного обмеження прав і свобод громадян. Ваші зусилля не лише демонструють силу наукової думки, а й формують основу для розвитку нашої держави. Разом ми створюємо потужний інтелектуальний фронт, який підтримує країну. Закликаю всіх продовжувати співпрацю та об'єднувати зусилля для підтримки держави. Сподіваюся, що результати цієї конференції стануть поштовхом для нових наукових досягнень і реальних змін на краще для нашого суспільства.

Щиро дякую кожному з Вас за вашу відданість, працю і небайдужість. Бажаю наснаги, міцного здоров'я та мирного неба над головою!

Слава Україні! Героям Слава!

*Ректор
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
полковник поліції
Дмитро ШВЕЦЬ*

ПРАВО НА РЕАЛІЗАЦІЮ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність обраної теми пов'язана із великою кількістю запитань, що полягають у забезпеченні для суб'єктів господарювання права на реалізацію договірних відносин в процесі реалізації господарської діяльності в умовах воєнного стану.

Воєнні дії зазвичай призводять до значних економічних складнощів, що впливає на здатність держав виконувати фінансові зобов'язання за договорами. Ці труднощі можуть вимагати від урядів адаптувати їхні економічні стратегії та забезпечити ефективнішу взаємодію між державними та приватними секторами [1, с. 105].

Через агресію РФ, яка виникла 24 лютого 2022 року, неймовірна шкода завдається суб'єктам господарювання [2, с. 528].

Хоча воєнний стан передбачає обмеження певних прав та свобод, стаття 8 закону зазначає, що ці обмеження мають бути пропорційними загрозам, з якими стикається країна, і не можуть стосуватися основних прав, таких як право на життя, заборона катування, та інші фундаментальні права, які не можуть бути обмежені [1, с. 105].

Проте, наявність на території України воєнних дій спричинює безпосередні обмеження до можливості укладення, реалізації та виконання договорів у сфері господарювання. Оскільки найважливішим чинниками порушення прав суб'єктів господарювання на реалізацію договірних відносин виступають форс-мажорні обставини.

Торгова-промислова палата України засвідчила форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – військову агресію Російської Федерації проти України. Ці обставини до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб по договору, окремим податковим чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких настало

згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин [2, с. 528].

В Україні діє порядок погодження умов форс-мажорних обставин за яким такі обставини встановлюються Торгово-промисловою палатою України (далі – ТПП) та регіональними ТПП [3, с. 168].

Макаренко О. Ю., Макаренко Н. А. у своїй науковій статті «Форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії російської федерації на території України» зазначають, що суть форс-мажору можна досить легко зрозуміти через прості юридичні приклади і зокрема таким прикладом вони визначають наступний: «підприємство «Б» займається поставкою продовольчих та непродовольчих товарів до м. Ірпеня. Логістичний ланцюг з Ірпенем перервано. Чи може підприємство і далі поставляти товари за укладеним договором? Ні.» [4, с. 33].

Згідно законодавства України форс-мажорні обставини повинні бути засвідчені торгово-промисловою палатою або уповноваженою нею регіональною ТПП. ТПП видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю, а для суб'єктів малого підприємництва видається безкоштовно.

Імовірно, що у зв'язку з порушенням договірних зобов'язань у період воєнного стану доведеться вирішувати в суді чималу кількість спорів. При цьому суд надаватиме оцінку всім доказам. Окремо суд оцінюватиме достовірність, належність і допустимість кожного доказу та установлюватиме взаємний зв'язок доказів та їхню достатність у сукупності [5, с. 30].

Таким чином, ми бачимо, що виконання договорів в умовах воєнного стану в Україні не завжди є можливою. Однак, наша держава створює різноманітні умови на законодавчому рівні, йдучи сторонам договорів на зустріч. Серед основних документів виступає офіційний лист ТПП України щодо засвідчення [2, с. 529].

Отже, право на реалізацію договірних відносин у сфері господарювання порушується в першу чергу неправомірними діями країни-агресора, у свою чергу Україна навпаки працює

над зменшенням ризиків унеможливлення відповідної реалізації домовленостей.

Список використаних джерел

1. Ратушняк В. В. Вплив воєнного стану на правове регулювання і виконання договірних зобов'язань. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2024. № 6. С. 104–106.
2. Берназ-Лукавецька О. М. Проблемні питання виконання окремих видів договорів в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 527–529.
3. Стефанчук М. Особливості договірної відповідальності в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 166–172.
4. Макаренко О. Ю., Макаренко Н. А. Форс-мажорні обставини: виконання договірних зобов'язань у період збройної агресії російської федерації на території України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2 (79). С. 32–39.
5. Бондаренко О. О. Договірні відносини в умовах воєнного стану: теорія та практика. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 28–33.

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЕЗГОТІВКОВИХ ГРОШЕЙ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Тема правового статусу безготівкових грошей у системі цивільно-правових відносин є надзвичайно актуальною в сучасних умовах розвитку економіки та цифровізації фінансових операцій. Зі зростанням обсягів безготівкових розрахунків, які дедалі більше витісняють готівковий обіг, виникає потреба в чіткому правовому регулюванні цього явища. Безготівкові гроші стали невід'ємною частиною господарської діяльності, тому важливо визначити їхній правовий статус у цивільних правовідносинах, аби забезпечити належний захист прав та інтересів учасників таких операцій.

Крім того, розвиток платіжних систем, електронних банківських послуг та криптовалют вимагає адаптації цивільного законодавства до нових умов економічних відносин. Відсутність чіткого визначення правового статусу безготівкових коштів у правовому полі України може призвести до правових колізій та ускладнень у процесі правозастосування.

Тому дослідження цієї теми є важливим для забезпечення ефективного правового регулювання безготівкових грошей, а також для формування нових підходів до їх правової природи, захисту прав власників та учасників платіжних систем.

У сучасному світі, що стрімко розвивається, безготівкові розрахунки стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Поширення електронних платежів, банківських карток, криптовалют значно змінило традиційні уявлення про гроші та їх функції.

Одним із найбільш дискусійних питань у сучасному цивільному праві є правова природа безготівкових грошей. Незважаючи на численні дослідження, науковці досі не дійшли єдиної думки щодо того, чи є безготівкові кошти правом вимоги або об'єктом речового права. Ця проблема має значне практичне значення, оскільки від її вирішення залежить визначення прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин, пов'язаних з безготівковими розрахунками.

Вбачається, що першим кроком на шляху до завершення існуючої дискусії є визначення поняття безготівкових грошей як об'єкта цивільних прав.

Законодавство України не дає прямого легального визначення безготівкових грошей. Воно розкривається фінансистами та економістами, які найчастіше розуміють під ними фінанси, розташовані на банківських рахунках, закріплених за фізичними або юридичними особами [3].

Наведене вище визначення безготівкових грошей, хоча й дає загальне уявлення про їхню природу, може бути розширене та деталізоване для більш глибокого розуміння цього поняття.

Безготівкові гроші – це грошова одиниця, яка існує у формі запису на рахунках в банківських установах та інших фінансових організаціях. Вони відрізняються від готівкових грошей, які мають фізичне втілення у вигляді банкнот і монет, та виконують ті ж самі основні функції:

- засіб обміну: безготівкові гроші використовуються для купівлі товарів та послуг, оплати боргів тощо.
- засіб накопичення: вони можуть зберігатися на рахунках для майбутнього використання.
- засіб виміру вартості: безготівкові гроші слугують мірилом вартості товарів і послуг.

Застосовування системного методу тлумачення дозволяє звузити уявлення про безготівкові гроші. Так, на підставі аналізу законодавства України можна дійти висновку, що поняття безготівкових грошей розкривається через поняття грошей, а останнє – через поняття «кошти». Під останнім, відповідно до абз. 25 ч. 5 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], необхідно розуміти гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент.

Отже, кошти – це або гроші, або еквівалент грошей. Наведене дозволяє сформулювати поняття грошових коштів, яке часто використовується законодавцем і є родовим по відношенню до безготівкових грошових коштів. Так, якщо кошти – це або гроші, або еквівалент грошей (не гроші), то справедливим є твердження, що грошові кошти – це лише гроші, а еквівалент грошей необхідно розуміти, як еквівалентно-грошові кошти. Підтвердження зробленого висновку знаходимо

й у ст. 192, ст. 1046 ЦК України, де терміни «гроші» та «грошові кошти» використані як тотожні.

Відповідно до законодавства України, гроші існують у двох формах: готівковій та безготівковій. Безготівкові гроші, згідно зі ст. 3 Закону «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», представляють собою записи на рахунках банківських установ. Тобто, це цифрова форма грошових коштів, що має таку ж юридичну силу, як і готівка. Важливо зазначити, що безготівкові гроші не мають фізичного втілення, але їхня вартість повністю забезпечується державою. Безготівкові розрахунки забезпечують швидкість, зручність та безпеку проведення фінансових операцій, а також сприяють розвитку електронної комерції та підвищенню прозорості фінансових ринків.

Провівши аналіз змісту статті 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» дозволяє зробити висновок, що терміни «готівкова форма» та «безготівкова форма» використовуються законодавцем для позначення двох альтернативних форм грошей. Це підтверджується розділовим сполучником «або», який з'єднує ці два однорідні елементи речення. Отже, законодавець класифікує всі форми грошей на дві взаємовиключні групи: або готівкові, або безготівкові [2].

Беручи до уваги, що банківський рахунок слугує інструментом обліку та контролю, а також є бухгалтерським документом, можна стверджувати, що записи на таких рахунках відображають зміни правових вимог (активів) і відповідних обов'язків (пасивів) у взаєминах між банком і клієнтом. Фактично, правові вимоги клієнта та кореспондуючі обов'язки банку становлять безготівкові гроші, які відображаються у вигляді записів на банківських рахунках. Це означає, що фіксується вартість таких вимог клієнта та зобов'язань банку.

Цей висновок узгоджується з визначенням терміна «безготівкові гроші», згідно з яким вони є об'єктами цивільних прав і, поряд із готівкою, представляють один із видів грошей. Безготівкові гроші можуть вільно перетворюватися на готівку і навпаки. Ця трансформація здійснюється через банківську систему, яка фіксує її шляхом записів на рахунках, відкритих на ім'я клієнтів. На відміну від готівкових грошей,

які визнаються речами, безготівкові гроші не є матеріальними об'єктами.

Аналіз правового статусу безготівкових грошей у системі цивільно-правових відносин свідчить про те, що цей інститут набуває все більшої ваги в сучасній економіці та праві. Безготівкові гроші відіграють ключову роль у фінансових операціях, і їх правова природа потребує чіткого визначення та регламентації. Незважаючи на значне поширення безготівкових розрахунків, питання їх правового статусу все ще залишається дискусійним через особливості форми, володіння та передачі таких коштів.

Одним з основних викликів є необхідність адаптації чинного цивільного законодавства України до нових економічних реалій, коли фінансові операції дедалі більше здійснюються у безготівковій формі. Це вимагає подальшого розвитку нормативної бази, яка б чітко регламентувала безготівкові гроші як об'єкт цивільних прав, їх обіг, використання у договірних відносинах, а також захист прав учасників таких відносин.

Таким чином, вирішення цих питань є критично важливим для забезпечення стабільності цивільно-правових відносин та ефективного функціонування фінансової системи країни.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 15.10.2024)
2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 15.10.2024)
3. Безготівкові гроші – це що таке, і як вони працюють? // Все про все: сайт. URL: <http://hair2014.ru/bezgotivkovi-groshi-tse-shho-take-i-yak-vony-pratsyuuyut/> (дата звернення: 16.10.2024)

ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання запобігання домашньому насильству стає дедалі важливішим в умовах війни та в умовах зростання суспільної уваги до захисту прав і свобод людини. Війна та соціальні потрясіння посилили проблему домашнього насилля, створюючи нові виклики для українських родин. Важливим є дослідження впливу війни на українські сім'ї та пошук рішень щодо протидії домашньому насильству й підтримки жертв. Відтак, нами опрацьовано наукові дослідження щодо адаптації служб підтримки (психологів, громадських організацій) та правоохоронних структур до нових умов.

Аналітики зазначають, що в умовах війни кількість випадків домашнього насильства зросла через стресові фактори та соціальну нестабільність [1, с. 78]. Проте в цей період також активізувалися громадські та благодійні організації, спрямовані на підтримку постраждалих від домашнього насильства осіб. Зокрема, помітно збільшилася кількість організацій, що спеціалізуються на допомозі жертвам домашнього насильства, та було створено нові платформи для підтримки й правового захисту. Важливою стала робота психологічних служб, які допомагають не лише подолати наслідки насильства, але й працюють над запобіганням повторних випадків.

Важливим аспектом є вивчення ролі правоохоронних органів у ранньому виявленні випадків насильства та запобіганні його ескалації. Поліція, спільно зі соціальними службами, відіграє ключову роль у захисті жертв та створенні системи швидкого реагування. Акцент робиться на ранньому втручанні, що включає організацію гарячих ліній, центрів тимчасового притулку для жертв, а також просвітницькі програми, які допомагають виявляти перші ознаки насильства та реагувати на них.

Так, поліція у відповідності до покладених на неї завдань здійснює: превентивну та профілактичну діяльність,

спрямовану на попередження домашнього насилля; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню випадків домашнього насилля, вжиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення; вжиття міроприємств із виявлення фактів домашнього насилля; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; провадження досудового розслідування кримінальних проваджень із випадків домашнього насильства; розшук осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставлення у випадках та встановленому законом порядку затриманих осіб, що підозрюються у скоєнні кримінального правопорушення, які вчинили адміністративне правопорушення; вжиття усіх необхідних заходів із надання невідкладної домедичної та медичної допомоги особам, постраждалим внаслідок домашнього насилля; контроль у рамках своєї компетенції за дотриманням вимог законодавства щодо опіки та піклування на дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів із попередження дитячої бездоглядності, правопорушень в дитячому середовищі, соціального патронажу стосовно дітей, котрі відбували покарання у вигляді позбавлення волі; вжиття заходів із запобігання і протидії домашньому насиллю; оперативно-розшукову діяльність згідно чинного законодавства та ін. [2, с. 407–408].

Ефективними є превентивні заходи, такі як навчальні програми для родин, спрямовані на розвиток ненасильницької комунікації, психоемоційної підтримки та управління стресом. Крім того, активну роль відіграють громадські організації, які навчають населення розпізнавати потенційні загрози і надавати допомогу постраждалим. Важливим елементом є створення локальних спільнот безпеки, що включають роботу з психологами, правоохоронцями та юристами для комплексного підходу до вирішення проблеми [3].

Суспільство, у свою чергу, продовжує мобілізуватися для підтримки тих, хто постраждав від насильства. Спрямовання зусиль на підвищення обізнаності про проблему та створення безпечних просторів для жертв насильства є важливим кроком до побудови толерантного та захищеного суспільства. Важливо розвивати ефективну співпрацю між державними

структурами, правоохоронними органами, громадськими організаціями та волонтерами для системного вирішення цього питання.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
2. Сукмановська Л. М. Особливості діяльності поліції як суб'єкта у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал. Електронне наукове фахове видання*. Запорізький національний університет. 2023. № 6. С. 406–409.
3. Система у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні. Цільова модель 2.0. *Електронний ресурс*. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://howareu.com/storage/app/media/Posibnuki/2024-06-06%D0%A6%D0%9C%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F%202.0.pdf>

НЕЗАКОННЕ ЗБЕРІГАННЯ БОЄПРИПАСІВ ЯК НАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Унаслідок активних бойових дій деокуповані території досі залишаються забруднені вибухонебезпечними предметами. Групи розмінування день у день знаходять і знищують залишки бойових дій, яких на разі на території України величезна кількість. За статистикою Україна посідає перше місце в світі за рівнем забрудненості вибухонебезпечними предметами і процес очищення територій розтягнеться на десятки років вперед.

На деокупованих територія та прифронтових територія, представниками Міністерства оборони, ДСНС, поліцією, волонтерами ведеться активна пропаганда мінної безпеки, з метою недопущення травмувань та загибелі українців внаслідок неправильного поводження з вибухонебезпечними боєприпасами, однак існує достатня кількість населення які свідомо порушують не тільки правил мінної безпеки, а й кримінальний кодекс України, зокрема статті 262 та 263, що регулюють незаконне привласнення та зберігання боєприпасів та вибухових речовин[1, 2].

Такі дії в більшості випадків мають не меті привласнення боєприпасів різних типів з подальшим їх зберіганням в якості сувенірів, видобуток коштовних металів, здачу на металобрухт з попереднім розбором, незаконний збут, зберігання з ціллю заподіяння шкоди громадянам, самозахисту тощо.

Існують декілька шляхів незаконного привласнення боєприпасів. Перший найбільш актуальний для прифронтових та деокупованих територій. Цивільне населення зачасту вилучають неспрацьовані, або залишені росіянами боєприпаси на місцевості і транспортують до місця проживання. Складний економічний стан та життя в постійному страху спонукає переважно чоловіче населення зберігати боєприпаси для самозахисту або збуту, розбирати, розрізати снаряди, ракети тощо для здачі на металобрухт та видобутку коштовних мета-

лів з подальшим її збутом. Такі дії дуже часто закінчують травмуванням, або загибеллю особи яка вчинила неправомірні дії внаслідок раптового спрацювання вибухонебезпечного предмету. Так наприклад, як повідомляє пресслужба ДСНС в Харківській області 12 жовтня 2024 року в місті Дергачі Харківської області стався вибух боєприпасу на території приватного будинку. Внаслідок спроби розібрати вибухонебезпечний предмет отримали осколкові поранення двоє чоловіків.

Інший шлях отримання громадянами України боєприпасів це незаконна передача або збут боєприпасів представниками силових структур цивільному населенню, та представникам злочинних угруповань. Метою для перших є збагачення за рахунок незаконної діяльності, метою других можуть бути наміри збуту, подальшого неправомірного застосування з метою злочинних дій або самозахисту. Представники поліції в Тернопільській області 18 жовтня 2024 року була зроблена заява, що 70% зброї та боєприпасів яка вилучається з незаконного обігу вивезена з зони бойових дій [4]. «За 9 місяців з незаконного обігу ми вилучили 19 одиниць автоматичної зброї, 36 – нарізної, 131 гранату, 5 гранатометів, понад 22 тисячі набойів різного калібру. Серед вилученого - 20 різноманітних боєприпасів, майже 5 кілограм тротилу, та 34 кілограма пороху», – зазначив начальник управління карного розшуку в Тернопільській області. Інший випадок стався у Львівській області 26 серпня 2024 року у Львівській області, де внаслідок спрацювання гранати на території приватного господарства загинув 37 річний чоловік [3]. На жаль, з 2022 року такі випадки в Україні непоодинокі. Якщо раніше це викликало резонанс суспільства, то на теперішній час, із за війни, такі події суспільством сприймається, нажаль, як нормальне явище.

Підсумовуючи вище сказане можна зробити висновки, що в Україні стоїть гостра проблема з незаконним зберіганням боєприпасів. Дане питання потребує підвищення контролю зі сторони внутрішніх органів, Військової Служби Правопорядку та військових адміністрацій, адже як показує досвід такі неправомірні дії призводять до негативних наслідків для громадян України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Редакція від 26.01.2011, стаття 262.
2. Кримінальний кодекс України. Редакція від 26.01.2011, стаття 263.
3. Інтернет портал «Суспільне Львів» URL: <https://suspilne.media/lviv/821515-na-lvivsini-cerez-vibuh-granati-zaginuv-37-ricnij-colovik/>
4. Інтернет портал «Тернополяни» URL: <https://ternopoliany.te.ua/zhittya/96688-hranatomety-zbroiu-tysiachi-naboiv-ta-ponad-sotniu-hranat-vyavyly-na-ternopilli-foto>

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ЗАГРОЗИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Тема незаконного обігу вогнепальної зброї в Україні дуже важлива, так як створює загрози національній безпеці та національним інтересам. Незаконний обіг зброї сприяє збільшенню кількості злочинів, терактів, пограбувань, насильства над людьми та тваринами. Незаконний обіг вогнепальної зброї впливає на виникнення загроз на таких рівнях: перший рівень – особистісний, адже незаконний обіг зброї створює загрози для кожного громадянина. Але незаконний обіг вогнепальної зброї створює загрози і для суспільства в цілому, тому, що сприяє загостренню конфліктів, дестабілізує суспільство, створює бар'єри для розвитку суспільства. І другий рівень – державний, так як незаконний обіг зброї може впливати на захист державного суверенітету, територіальної цілісності, виступаючи як засіб загострення ситуації [1].

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України тема щодо незаконного обігу вогнепальної зброї набула ще більшої актуальності внаслідок декількох детермінантів. По-перше, можна говорити про відкриття нових способів та шляхів здобуття вогнепальної зброї, збільшилася кількість вогнепальної зброї на території України. По-друге, загострилася загроза особистій безпеці, розширилися можливості цивільного захисту законодавчого характеру, створився негативний соціально-психологічний клімат, що при наявності вогнепальної зброї може привести до загрози життю і безпеці громадян. По-третє, з'явилася потреба в особистому захисті, задоволення якої може відбуватися через реалізацію отримання вогнепальної зброї незаконним шляхом [1].

Загроза незаконного обігу вогнепальної зброї в умовах сьогодення:

- Збільшення кількості жертв: неконтрольоване використання зброї може призвести до випадкових пострілів, вбивств та інших трагічних наслідків.

- Ускладнення гуманітарної ситуації: наявність вогнепальної зброї у цивільного населення може ускладнити доставку гуманітарної допомоги та евакуацію населення.

- Посилення криміногенної ситуації: в умовах хаосу і безладу вогнепальна зброя може потрапити в руки злочинців, що призведе до зростання злочинності.

- Широке поширення вогнепальної зброї може ускладнити мирні переговори.

Незважаючи на ефективність законодавчого регулювання проблеми щодо незаконного володіння вогнепальної зброї вагомий внесок в Україну роблять співпраця в сферах промисловості, митного контролю та правоохоронних органів для уникнення незаконного переміщення вогнепальної зброї. Країни, що розвиненіші в плані контролю за обігом вогнепальної зброї та мають досвід по запобіганню та припиненню незаконного обігу вже готові надавати допомогу Україні для удосконалення міжнародного співробітництва і обміну досвідом. Крім законодавчого регулювання, для ефективної боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї необхідно проводити попереджувальну роботу серед громадськості, просвічувати населення про шкоду, яку завдає використання зброї без належного сприйняття правил та вимог. Незаконний обіг зброї можна обмежити за умови, що будуть дотримані необхідні законодавчі та організаційно-технічні заходи, докладанні зусиль правоохоронних органів для виявлення та реагування на такі факти[2]. Основні заходи протидії незаконному обігу вогнепальної зброї під час війни: строгий контроль за обігом вогнепальної зброї, реєстрація всієї вогнепальної зброї, яка надходить у зону конфлікту, визначення відповідальних осіб за зберігання та використання вогнепальної зброї та регулярні перевірки місць зберігання вогнепальної зброї, забезпечення надійної охорони складів вогнепальної зброї.

Для висновку потрібно сказати, що незаконний обіг вогнепальної зброї є актуальною проблемою для багатьох країн, включаючи Україну. Протидія незаконному обігу вогнепальної зброї в умовах сьогодення є складним і багатогранним завданням. Для досягнення успіху необхідно залучати зусилля державних органів, міжнародних організацій, громадянського суспільства та кожної окремої людини. Лише спільними

зусиллями можна мінімізувати ризики, пов'язані з незаконним поширенням вогнепальної зброї, та створити більш безпечне середовище для всіх.

Список використаних джерел

1. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. Цілі державної політики в сфері контролю за обігом зброї, повноваження державних органів в цій сфері. URL: <https://censs.org/nezakonnyy-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalniy-bezpetsi>.
2. Тінін Т. Г. June 16, 2023 | Athens, Hellenic Republic | Collection of scientific papers »SCIENTIA« проблематика незаконного обігу вогнепальної зброї в Україні в умовах воєнного стану. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1039>.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно із Законом України «Про національну безпеку України», національна безпека визначається як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз». Ця концепція включає в себе не лише аспекти військової безпеки, а й соціально-економічні, інформаційні, екологічні та інші сфери суспільного життя, що потребують системного підходу до захисту.

Національну безпеку можна розглядати як стан організації захисту відповідних об'єктів, що гарантує їх цілісність і недоторканість. Науковці підкреслюють, що «головною ознакою, що розкриває зміст поняття національної безпеки, виступає захищеність». Ця характеристика визначає безпеку через призму засобів її досягнення. Незаперечуючи роль захищеності, необхідно також зосередитися на питаннях, чи є цього достатньо для забезпечення загальної безпеки людини, суспільства та держави [1].

Варто зазначити, що законодавець не пропонує вичерпного переліку об'єктів національної безпеки. Однак національна безпека охоплює практично всі сфери суспільного життя та має трактуватися як захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Згадане визначення національної безпеки свідчить про існування таких об'єктів (складових частин) національної безпеки, як:

- державний суверенітет,
- територіальна цілісність,
- демократичний конституційний лад,
- інші національні інтереси України, що потребують захисту від реальних та потенційних загроз [2].

Цей перелік об'єктів національної безпеки також відомий як національні інтереси України, проте норми закону підтверджують, що він є невичерпним, і до нього можуть належати інші об'єкти. У зв'язку з цим виникає логічне запитання про повний перелік національних інтересів, їх законодавче закріплення та забезпечення прав людини в сфері національної безпеки в умовах протистояння військовій агресії з боку Російської Федерації. Науковці вважають, що «основним об'єктом тут виступає людина і громадянин, їхні конституційні права і обов'язки. Людина, як особистість, у сукупності і взаємодії з іншими, формує суспільство, має власні потреби та інтереси, які потребують захисту. Потреби і інтереси мають первинний характер, оскільки завдяки їм людина створює суспільство, яке формує інтереси більш високого порядку [3, с. 56].

Таким чином, захист інтересів особистості визнано пріоритетом суспільства. Тому особистість є об'єктом безпеки, яка в своєму понятійному обсязі залишається в підпорядкуванні поняттю суспільства. Згоджуючи з основною тезою автора, відзначимо, що права та свободи людини не є основним об'єктом, а первинним. Гарантування поваги до людини, її життя, прав і свобод починає формуватися на рівні суспільства. Сьогодні, в умовах повномасштабного військового вторгнення, питання захисту прав і свобод громадян стало надзвичайно актуальним. Порушення територіальної цілісності держави веде до порушення прав і свобод особи, її законних інтересів. Грубе порушення прав конкретного громадянина, наприклад, через дії правоохоронних органів, може призвести до серйозних наслідків для демократичного режиму та конституційних засад.

Забезпечення прав людини в сфері національної безпеки в умовах військової агресії Російської Федерації відбувається через різні механізми – законодавчий, правозастосовний, політичний, судовий тощо. Права людини в сфері національної безпеки забезпечуються в різних галузях права – конституційному, кримінально-правовому, кримінальному процесуальному, цивільно-правовому тощо.

У підсумку, національна безпека України є комплексним поняттям, яке охоплює не лише захист державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного ладу, а й захист прав і свобод людини. Гарантування національної

безпеки в умовах сучасних викликів є завданням не лише державних інститутів, а й кожного громадянина, оскільки безпека держави починається з безпеки особистості.

У рамках дослідження теми обмеження прав людини в умовах воєнного стану, важливо зазначити, що порядок введення воєнного стану визначається статтею 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Це є цілим комплексом дій, які взаємопов'язані між собою і, в кінцевому підсумку, завершуються оприлюдненням указу Президента України разом із законом, що затверджує цей указ, і набранням ним чинності. Згідно з частиною 1 статті 5 цього закону, в указі Президента України про введення воєнного стану має бути зазначено вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Відповідним указом є Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні», у якому визначено, що можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливостей запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Таким чином, забезпечення прав людини в умовах воєнного стану може бути обмежено лише в тих випадках, якщо ці права прямо визначені в указі Президента України. Підсумовуючи, можна стверджувати, що другою підставою для обмеження прав є їх закріплення в указі Президента.

На підтвердження висловленої тези наведемо законодавче положення: відповідно до статті 3 Закону України «Про національну безпеку України», державна політика в сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету,

територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 3.02.2015 р. № 141-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.87.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250.
3. Линник, Аліна. Конституційно-правові засади функціонування військових адміністрацій в умовах воєнного стану. 2024. С. 45.
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЙ ОПЕРАТИВНИКА ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Психологічна підготовка є надзвичайно важливою частиною професійного навчання поліцейських, особливо якщо йдеться про документування кримінальних правопорушень у ситуаціях, які вимагають від працівника високий рівень стресостійкості та вміння швидко приймати рішення.

Розв'язуючи професійні задачі по запобіганню та розкриттю злочинів працівники кримінальної поліції зіштовхуються з найрізноманітнішими способами людських переконань. Поряд із необхідністю протистояння відверто злочинним, кримінально карним проявам антигромадської поведінки, правовому нігілізму, що набув певного поширення в суспільстві останнім часом, працівникам підрозділів кримінальної поліції необхідно вміти розумітися на причинах, різних мотивах, потребах, почуттях та інших психологічних особливостях такої поведінки. Усе це свідчить про те, що діяльність працівників кримінальної поліції здійснюється в середовищі й умовах, важливим складовим аспектом яких об'єктивно виступає психологічна реальність. Психологічна підготовка працівників кримінальної поліції є процесом активізації його здібностей до певного виду діяльності. Вона передбачає зміцнення взаємозв'язків між певними якостями особистості як елементами складних здібностей, необхідних для даної діяльності, і формування вміння користуватися ними за певних умов [4, с. 13–14].

Значна кількість ризиконебезпечних та екстремальних ситуацій у професійній діяльності правоохоронців вимагають від них наявності уміння володіти своїм психоемоційним станом, миттєвої реакції в оцінці складних ситуацій та приймати найбільш раціональні та адекватні рішення, що, в свою чергу, сприяє ефективному виконання поставлених завдань

та зменшенню кількості надзвичайних подій в діяльності персоналу правоохоронців. Відсутність навиків регулювання свого психоемоційного стану часто призводить до негативних, а подеколи і важких наслідків як для правоохоронця так і для оточуючих. Екстремальний та ризиконебезпечний характер діяльності правоохоронців призводить до виникнення в них різноманітних негативних психоемоційних станів та проблем у професійно-службовій діяльності. Тому, оволодіння правоохоронцями прийомами та методами психологічної саморегуляції є вкрай актуальною проблемою сьогодення. Найкращі показники у професійній діяльності досягають ті правоохоронці, які вміють розпоряджатися не лише своїми розумовими і фізичними ресурсами, а й зберігати на належному рівні свою нервово-психічну активність у своїй повсякденній службовій діяльності, а також у складних ситуаціях проявляти психологічну стійкість. Аналізуючи науковий доробок учених можна дійти до висновку, що домінантною умовою психологічної стійкості особистості правоохоронця є власна пошукова активність. Так, пошукова активність працівників поліції в частині пошуку нових можливостей запобігання негативним детермінантам, готовність до засвоєння сучасних психологічних технік, спрямованих на регуляцію психоемоційних станів, сприятиме подоланню деструктивного впливу екстремальних та ризиконебезпечних обставин професійної діяльності та формуванню психологічної стійкості особистості [3, с. 198–199].

В теорії оперативно-розшукової діяльності документування – це здійснюваний за оперативно-розшуковою справою процес негласного збирання, фіксації, систематизації, перевірки та оцінювання фактичних даних про подію кримінального правопорушення й осіб, причетних до його підготовки або вчинення, забезпечення можливості їх використання для запобігання та розкриття злочинів, застосування до розроблювальних передбачених законом заходів відповідальності, а також для забезпечення кримінального провадження. Сутність документування полягає в тому, що воно є видом пізнавальної діяльності, яке ґрунтується на застосуванні спеціальних сил, засобів і методів ОРД. При документуванні пізнається факт (явище) реальної дійсності – готування до кримінального

правопорушення та його вчинення. Оперативно-розшукове документування зумовлюється поведженням розроблювальних осіб, які, вчиняючи, як правило, неочевидні тяжкі та особливо тяжкі злочини, прагнучи залишитися не викритими заздалегідь до них готуються, маскують свої дії, знищують сліди й, відповідно, інші докази тощо. Для їхнього викриття оперативні підрозділи Національної поліції України використовують весь арсенал негласних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності [2, с. 27].

Питання підготовки працівників оперативних підрозділів щодо виявлення та припинення кримінальних правопорушень на сучасному етапі з урахуванням соціально-психологічних й організаційно-педагогічних умов розвитку професійної готовності молодих працівників є вкрай актуальним, воно має передбачати комплексний, системний підхід і випереджальне проектування процесу взаємодії зовнішніх і внутрішніх умов розвитку готовності професіонала, його професійного зростання. Оперативний працівник поліції має вміти: виявляти й фіксувати ознаки та сліди злочинної та кримінальної діяльності; тактично грамотно використовувати оперативно-розшукові сили, засоби, заходи та методи, а також допомогу фахівців під час проведення ОРЗ і негласних слідчих розшукових дій щодо виявлення, документування та розслідування вчинених кримінальних правопорушень; виявляти осіб, що становлять оперативний інтерес, за напрямом протидії різним категоріям правопорушень [1, с. 207–209].

На нашу думку документування кримінальних правопорушень в кризових ситуаціях є складним завданням, яке вимагає від оперативника не лише професійних знань але й особливих психологічних навичок. Основні психологічні особливості дії оперативника у таких ситуаціях характеризуються стресостійкістю, швидкістю прийняття рішення, концентрацією уваги, емоційною стійкістю, комунікативними навичками, гнучкістю мислення. Отже, хочемо зауважити, що успішне документування кримінальних правоорушень в кризових ситуаціях залежить від поєднання професійних навичок та психологічної підготовки оперативного працівника.

Список використаних джерел

1. Албул С. В. Заклади вищої освіти МВС України в контексті концепції розвитку юридичної освіти / С. В. Албул, В. В. Аброськін. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011 №1. С. 204–212.
2. Албул С. В. Оперативно-розшукова тактика : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2022. 156 с.
3. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2022 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022року. 412 с.
4. Скрябін О. М. Конспект лекцій з дисципліни «Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів кримінальної поліції». Дніпро, 2016. 239 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В ЗОНАХ ІЗ НЕБЕЗПЕЧНИМИ УМОВАМИ

Тема, яка досліджується є доволі важливою на ринку праці. Оскільки в Україні роботодавці можуть зловживати дотриманням санітарних та екологічних вимог на робочому місці. Охорона праці є однією з головних складових дотримання безпечних умов під час робочого процесу на різних підприємствах. Особливо на виробництвах з небезпечними умовами. Такі як хімічна, гірнична, металургійна, будівнича та енергетична промисловості. Ці галузі вимагають достатньої професійно – технічної підготовки робітників, належне проходження інструктажу, ознайомлення з робочим процесом та відповідні навички. В Україні на найвищому рівні гарантується кожному громадянину право на працю, яке визначено в статті 43 Конституції України [1]. Зокрема частина 4 зазначає, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю. С. В. Мельник переконаний, що умови праці треба розподілити на чотири групи, а саме: санітарно- гігієнічні, психофізіологічні, естетичні та соціально психологічні. Натомість Г. Г. Мелікьян, Р. П. Колосова та В. Г. Костаків поділяють умови праці на п'ять видів: виробничі, санітарно – гігієнічні, психофізіологічні, естетичні та соціальні. Запропонований науковцями спектр видів умов праці не є вичерпним. Зокрема, вважаємо за доцільне вести мову про інженерно – психологічні умови праці, що визначають комфортність на робочих місцях, досконалість конструкції техніки, органів управління і засобів контролю за ходом технологічного процесу, зручність обслуговування машин і механізмів. На мою думку, ці класифікації допомагають відобразити специфіку роботи в заданому напрямі та виокремити проблемні задачі, які держава в свою чергу бере обов'язок законодавчо розв'язувати. Також важливо наголосити на соціальних гарантіях, які закріплені в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». До таких гарантій належить право працівників на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці, охорона пра-

ці жінок як прерогатива над материнством, вагітністю та фізіологічними ознаками, зокрема слід виділити недопущення жінок до праці на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці [3]. Безпечні умови праці є базовою вимогою для економічно та соціально орієнтованої держави. порядок та план організації щодо охорони праці встановлюється в Законі України «Про охорону праці» [4]. У контексті регулювання захисту праці та життя працівників, а також забезпечення стабільності та профілактика нещасних випадків, потрібно згадати наймасштабнішу техногенну катастрофу в історії України та людства, яка спричинила жахливі наслідки для всього світу. До певної міри ця аварія була спровокована не дотриманням техніки безпеки на робочому місці. Мова йде про Чорнобильську катастрофу, яка сталась 26 квітня 1986 року на Чорнобильській атомній електростанції. Основні причини катастрофи включають конструктивні недоліки реактора РВПК-1000 та помилки працівників під час проведення експерименту з безпеки. На той час в Україні, яка тоді була частиною Радянського Союзу, діяли загальносоюзні нормативні акти з охорони праці та техніки безпеки. Наступні 20 років відбувались регулярні реформи у царині охорони здоров'я та праці. Був прийнятий вищезазначений закон «Про охорону праці» на національному рівні у 1992 році. Та ратифікована ВРУ Конвенція МОП 1981 року «Про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище» [5]. Ці нормативно – правові акти допомогли закріпити норми, які прописують основні стандарти як на державному так і на міжнародному рівнях до безпеки праці, які мають бути дотримані на робочих місцях. Правильне облаштування робочого місця на підприємствах з небезпечними умовами праці є базовим і в системі ринку праці в Україні потребує як технічного забезпечення так і посилення заходів безпеки. Гриб Л. О, та Дикань С. А у своїх працях зазначили заходи для покращення та зменшення нещасних випадків під час виробничого процесу, а саме: До технічних заходів належать заходи з виробничої санітарії та техніки безпеки. Заходи з виробничої санітарії передбачають організаційні, гігієнічні та санітарно – технічні заходи та засоби, що запобігають дії на працюючих шкідливих виробничих чинників. До них відносять, створення комфортного мікроклімату, вентиляції, опалення, кондиціонування повітря, герметизація шкідливих процесів, встановлення раціонального освітлення.

Щодо технічних заходів, то необхідне розроблення та впровадження безпечного устаткування, механізація та автоматизація технологічних процесів, використання запобіжних пристосувань, контролю та керування технологічними процесами, принципово нових нешкідливих та безпечних технологічних процесів. Думка цих науковців видається мені зрозумілою та корисною у питанні посилення заходів на ринку праці у сфері небезпечних робіт [8].

Отже, правильна організація роботи, належний інструктаж працівників, контроль та нагляд з охорони праці, дотримання трудового законодавства та інших нормативно – правових актів, впровадження всіх необхідних методів для забезпечення надійного та якісного робочого процесу тільки пришвидшить шлях України до вступу в Європейський Союз, оскільки посилення контролю за цією сферою суспільних відносин дасть хороші показники як у економічному так і в соціальному чиннику насамперед. Аналіз умов праці на сьогоднішній день показав, що на жаль працівники не є застраховані від нещасних випадків під час робочого процесу, а наявні норми не мають законодавчого виявлення на практичному застосуванні. Тому для посилення заходів безпеки всі запропоновані методи будуть ефективно покращувати процес виробництва та посилювати економічний потенціал України.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua)]
2. Кодекс законів про працю [Кодекс законів про працю Ук... | від 10.12.1971 № 322-VIII (rada.gov.ua)]
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [Основи законодавства Україн... | від 19.11.1992 № 2801-XII (rada.gov.ua)]
4. Закон України «Про охорону праці» [Про охорону праці | від 14.10.1992 № 2694-XII (rada.gov.ua)]
5. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище [Конвенція 1981 року про безпеку ... | від 22.06.1981 № 155 (rada.gov.ua)]
6. Коляда Т. А. Безпечні умови праці як визначальна складова концепції гідної праці: До постановки проблеми/ Т. А. Коляда. 2010. С. 296. [file:///C:/Users/13/Documents/VKhnvs_2010_3_40.pdf]
7. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище [Конвенція 1981 року про безпеку ... | від 22.06.1981 № 155 (rada.gov.ua)]
8. Гуленко І. І. Пільги та компенсації за важкі шкідливі умови праці / І. І. Гуленко, М. М. Кравцов, Ю. Д. Іванова // Кафедра трудового права НІОУ імені Ярослава Мудрого. 2017. С. 116 [https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2017/Sbornik_OBGD_2017.pdf#page=131].

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІНЛИВІСТЬ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Продовольча безпека в умовах мінливості зовнішнього середовища визначається як здатність держави забезпечувати своїх громадян доступом до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування протягом усього часу, незважаючи на зміни та виклики, що виникають з боку економічних, екологічних, політичних чи соціальних факторів [1–3]. Сутність продовольчої безпеки полягає в інтеграції виробництва, постачання, розподілу та споживання продуктів харчування, забезпечуючи стабільність та стійкість системи харчування. Зміст цієї концепції охоплює не лише фізичний доступ до їжі, але й економічну можливість її придбання, якість продуктів та довгострокову здатність системи харчування адаптуватися до зовнішніх змін (табл. 1).

Таблиця 1

**Особливості забезпечення продовольчої безпеки
в умовах воєнного часу**

Стратегічне управління ресурсами та запасами	Забезпечення безпеки ланцюгів постачання та логістики	Підтримка та стимулювання аграрного сектору
Умови воєнного часу вимагають ефективного управління наявними продовольчими ресурсами та створення стратегічних запасів продуктів харчування. Це включає оптимізацію використання земельних та водних ресурсів, а також забезпечення збереження та розподілу запасів у критичних ситуаціях	Особливістю забезпечення продовольчої безпеки є створення альтернативних маршрутів доставки, захист транспортних коридорів та впровадження заходів для мінімізації витрат у ланцюгах постачання	Воєнний час вимагає посиленої підтримки аграрного сектору для забезпечення стабільного виробництва продуктів харчування. Це включає надання фінансової допомоги фермерам, субсидій на насіння та добрива, а також забезпечення доступу до техніки та обладнання

Сформовано автором

В умовах воєнного стану в Україні забезпечення продовольчої безпеки зазнало значних випробувань через руйнування інфраструктури, зокрема транспортних шляхів та аграрних підприємств. Активні бойові дії призвели до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, порушення ланцюгів постачання та збільшення витрат на логістику, що, в свою чергу, спричинило підвищення цін на продукти харчування та обмежений доступ населення до необхідних товарів. Крім того, бойові дії сприяли внутрішній переміщеності населення, що ускладнило організацію ефективного розподілу продовольства та викликало зростання залежності від імпортних продуктів, які також можуть зазнавати перебоїв через міжнародні санкції та обмеження. Додатково, воєнний стан вплинув на психологічний стан населення, збільшуючи рівень стресу та невизначеності, що може негативно відображатися на харчових звичках і споживчих уподобаннях. Обмежений доступ до інформації та ресурсів для підтримки аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Хаєцька О. П. Органічне виробництво як складова забезпечення продовольчої безпеки України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 4 (62). С. 57–74.
2. Румик І. І. Понятійні аспекти продовольчої безпеки як складової національної безпеки України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2014 Випуск 35. С. 22–32.
3. Крупін В. Є., Пушак Я. Я. Аспекти формування продовольчої безпеки України. *Економічні інновації 2012*. Випуск 47. С. 71–80.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Кримінальний аналіз відіграє вирішальну роль у сучасній оперативно-розшуковій діяльності, оскільки він сприяє як ефективному виявленню та запобіганню злочинності, так і оптимізації ресурсів правоохоронних органів. У контексті стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації, злочинність набуває нових форм і масштабів, що потребує вдосконалення методів її аналізу та контролю [1, с. 3]. Сучасний кримінальний аналіз використовує широкий спектр інструментів, від баз даних та алгоритмів машинного навчання до технологій штучного інтелекту, що дозволяє обробляти великі обсяги інформації та визначати закономірності та тенденції у злочинній поведінці.

Основу кримінального аналізу складають поняття, які визначають його як процес збору, обробки та інтерпретації даних про злочинну діяльність. Це включає вивчення злочинних інцидентів, злочинців, жертв злочинів та соціально-економічного контексту, у якому ці злочини відбуваються. Методологія кримінального аналізу базується на застосуванні квантитативних і якісних методів, включаючи статистичний аналіз, моделювання, географічні інформаційні системи (ГІС), а також теорії кримінального поведінки.

Застосування Big Data в кримінальному аналізі значно трансформувало можливості правоохоронних органів, дозволяючи їм не тільки ефективно обробляти величезні обсяги даних, але й забезпечувати більш глибоке та точне розуміння злочинних процесів. Ці дані включають записи про злочини, інформацію про злочинців, жертв, свідків, а також різноманітні соціально-економічні та географічні індикатори. Авангардні аналітичні інструменти, такі як алгоритми машинного навчання, сприяють виявленню зв'язків та закономірностей, які можуть залишатися невидимими при застосуванні традиційних методів. Включення аналізу тенденцій, просторового аналізу, та аналізу часових рядів відіграє ключову роль

у підвищенні точності прогнозування злочинів та оптимізації розподілу ресурсів.

Застосування Big Data не лише підвищує ефективність оперативно-розшукової діяльності, але також сприяє захисту прав людини. Аналітичні інструменти дозволяють точніше ідентифікувати та аналізувати шаблони злочинності, що допомагає запобігати порушенням прав та свобод громадян [2, с. 5]. Таким чином, Big Data відіграє роль не тільки в боротьбі зі злочинністю, але й у підвищенні рівня довіри та безпеки в суспільстві, сприяючи створенню більш справедливих та ефективних правоохоронних практик. Застосування *Big Data* в кримінальному аналізі значно трансформувало можливості правоохоронних органів, дозволяючи їм не тільки ефективно обробляти величезні обсяги даних, але й забезпечувати більш глибоке та точне розуміння злочинних процесів. Ці дані включають записи про злочини, інформацію про злочинців, жертв, свідків, а також різноманітні соціально-економічні та географічні індикатори.

Міжнародний аспект кримінального аналізу набуває особливої ваги у контексті глобалізації, яка зумовлює збільшення транснаціональних злочинів, таких як міжнародна кіберзлочинність, торгівля людьми та міжнародний наркотрафік. Ефективна боротьба з такими злочинами вимагає злагодженої взаємодії та співпраці між правоохоронними агенціями різних країн. Важливу роль відіграє обмін розвідданими, використання стандартів кримінального аналізу набуває особливої ваги у контексті глобалізації, яка зумовлює збільшення транснаціональних злочинів, таких як міжнародна кіберзлочинність, торгівля людьми та міжнародний наркотрафік. Ефективна боротьба з такими злочинами вимагає злагодженої взаємодії та співпраці між правоохоронними агенціями різних країн [1, с. 7].

Таким чином, кримінальний аналіз є потужним інструментом, що сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю. Його постійний розвиток, впровадження новітніх технологій та вдосконалення взаємодії з оперативно-розшуковою діяльністю дозволить правоохоронним органам успішніше протидіяти злочинній діяльності.

Розвиток інформаційних технологій та швидке поширення цифрових засобів зв'язку призвели до збільшення кількості кіберзлочинів, таких як крадіжка ідентифікаційних даних, фінансові шахрайства, кібершантаж та інші.

Завдяки поєднанню сучасних технологій, ефективних аналітичних методів, міжнародного співробітництва та активної участі громадськості можна досягти значних успіхів у боротьбі зі злочинністю та забезпечити безпеку суспільства у сучасних умовах [2, с. 9].

Досягнення цих цілей вимагає великих зусиль та спільної роботи усіх суб'єктів правової системи, громадськості та міжнародного співтовариства.

Лише за умови взаємодії та співпраці можна створити стійке та безпечне суспільство, де кожна людина може вільно розвиватися та жити в гармонії з іншими.

Список використаних джерел

1. Батраченко Т. С., Розгон Т. С. Використання кримінального аналізу в боротьбі зі злочинністю. Сучасні виклики та перспективи. 2024. URL: http://lsej.org.ua/7_2024/77.pdf;
2. Сердюк Є. В., Лукаш А. С., Кисельов А. О. Кримінальний аналіз і оперативно-розшукова діяльність: сучасні особливості. 2024. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1085/1097>

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За даними Національної поліції України, з початку повномасштабного вторгнення, правоохоронці МІПОЛ (міграційної поліції) виявили 312 фактів торгівлі людьми, розкрито 12 організованих груп торговців людьми [1]. Торгівля людьми – це злочин міжнародного масштабу, і в умовах воєнного стану в Україні ця проблема набула більш широкого поширення, адже українці вимушено стають біженцями або внутрішньо-переміщеними особами і таким чином вони наражаються на небезпеку, тому що постраждати від рук зловмисників може будь-хто. Секретар ООН Антоніо Гуттереш, зазначив, що: «для правопорушників, які займаються торгівлею людьми, війна в Україні стала можливістю, а не трагедією» [2].

Як зазначено у ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а тому одним із завдань держави є, – створення механізмів, які будуть протидіяти торгівлі людьми [3].

Міжнародним стандартом у сфері протидії торгівлі людьми є, «Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності», який був ратифікований Україною 04.02.2004 року. За цим положенням, «торгівля людьми» – це діяння, які вчиняються з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування чи шляхом інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, чи шляхом підкупу». Експлуатація включає в себе експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів [4].

Національне законодавство закріплює, відповідно до статті 149 Кримінального кодексу України, що торгівля людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [5]. Закон України «Про протидію торгівлі людьми», прийнятий Верховною Радою України 20.09.2011 року, у ч. 1 ст.1 надає визначення, що «торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи» [6].

Окрім цього, поняття «торгівля людьми» міститься у Контрольному тексті проекту Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024 рік, де у ст. 4.4.6. зазначено, що особа, яка вчинила діяння у формах таких як: завербовування, утримання чи переміщення, приховування, передача або одержання людини, з метою експлуатації людини одним із таких способів: примушування, захоплення, обман, використання довіри, зловживання владою чи службовими повноваженнями, використання стану людини, яка є особливо уразливою чи уразливою людиною (крім дитини), або підкуп третьої особи, яка контролює людину, а щодо дитини – незалежно від мети та способу вчинення, вчиняє злочин 5 ступеня [7].

Отже, торгівля людьми означає здійснення з метою експлуатації, вербування, перевезення, передачі, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування, або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, або уразливості положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Важливим аспектом сьогодення у протидії торгівлі людьми є воєнний стан, введений 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 тому, що збройний конфлікт

створює передумови не тільки для неправомірного переміщення зброї, боєприпасів та інших речей, а й також людей. Ризик стати постраждалим від торгівлі людьми особливо високий для внутрішньо переміщених осіб із зон бойових дій, біженців, які вимушено виїжджають за кордон, а також для дітей. У контексті цього для удосконалення законодавчої бази, колектив авторів: В. В. Шаблистий, В. С. Березняк, Р. А. Каторкін, Ю. Б. Курилюк та інші, вважають, що варто змінити диспозицію статті 149 КК України, а саме: використання людини у збройних конфліктах (як зазначено у ч. 1 примітки до ст.149 КК України) розглядати в якості кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки торгівлі людьми, а не як один із різновидів експлуатації [8, с. 46]. Це зумовлено тим, що в умовах воєнного стану рівень суспільної небезпеки торгівлі людьми значно збільшується.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-портал Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/natspolitsiia-u-spivpratsi-z-inozemnymu-partneramy-protydiie-torhivli-liudmy-iak-zvernutys-po-dopomohu>
2. Генсек ООН закликав збільшити зусилля з виявлення та захисту жертв торгівлі людьми. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3742307-gensek-oon-zaklikav-zbilsiti-zusilla-z-viavlenna-ta-zahistu-zertv-torgivli-ludmi.html>
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності : міжнародний документ від 15. 11. 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#top>
7. Контрольний текст проєкту КК України (станом на 01.08.2024року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf>
8. Запобігання торгівлі людьми в умовах воєнного стану : метод. рек. / кол. авт. : Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А, Курилюк Ю. Б. та ін. Дніпро: ДДУВС, 2023. 60 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12133/1b8.pdf>

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна є однією з перших країн Європи, яка в 1998 році встановила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми (стаття 149 Кримінального кодексу України). Торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, яка не втрачає своєї актуальності й у XXI столітті для жодної країни світу. На сьогодні для українців, в умовах воєнного стану, ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми як всередині країни, так і за її межами став ще більшим. Багато громадян переїхали із зони бойових дій в інші регіони або за кордон та шукають нову роботу. Якщо раніше поняття «торгівля людьми» охоплювало здебільшого сексуальне рабство, то сьогодні воно увібрало широкий спектр форм: від трудової експлуатації до нелегальної трансплантації органів [1].

Жертвою торгівлі людьми може стати будь-яка людина, незалежно від статі, віку, соціального статусу тощо. У першу чергу, до групи ризику можуть потрапити такі категорії, як: безробітні люди працездатного віку; жителі сільської місцевості; люди, які мають низький рівень доходів; особи, що працюють за кордоном нелегально; особи, що нелегально виїжджають та в'їжджають кордон та перебувають на території тієї чи іншої країни; люди, що користуються послугами сайтів та застосунками знайомств; особи, які працюють у сфері розваг; особи, які раніше уже були жертвами торгівлі людьми; діти тощо [1].

Протидія торгівлі людьми та експлуатації осіб, які втікають від війни в Україні, вимагає колективного реагування та скоординованих дій з боку держави та міжнародних організацій. З метою ефективного запобігання торгівлі людьми серед осіб, які втікають від війни в Україні, відповідні органи повинні збирати та поширювати відповідну інформацію, з розбивкою за статтю, віком та іншими критеріями, щодо підозрюваних та виявлених випадків торгівлі людьми. Швидкий обмін інформацією між відповідними зацікавленими сторонами,

як державними, так і недержавними, на національному та міжнародному рівнях має вирішальне значення для запобігання торгівлі людьми, які втікають від війни в Україні, та для виявлення потенційних жертв торгівлі людьми [3].

На міжнародному рівні регулювання питання торгівлі людьми здійснюється: Загальною декларацією прав людини, де в ст.4 зазначається, що ніхто не повинен утримуватись в рабстві та підневільному стані; Міжнародним пактом про цивільні і політичні партії 1966 року, де у ст. 8 забороняється рабство та работоргівля, також Конвенцією проти транснаціональної організованої злочинності, яка доповнена Протоколом, у якому зазначається про попередження і припинення торгівлі людьми жінками, дітьми і наслідки за це, а також планом Організації з безпеки та співробітництва в Європі в 2003 році, у якому закріплено план запобігання та боротьби з торгівлею людьми.

В Україні дане питання регулюється Кримінальним кодексом України, де в ст. 149 закріплено поняття торгівля людьми та передбачено санкції за вчинення цього кримінального правопорушення, Закон України від 20.09.2011 року № 3739-І «Про протидію торгівлі людьми», передбачає основні засади протидії торгівлі людьми, повноваження державних органів, порядок встановлення статусу особи, що постраждали та порядок надання допомоги таким особам. Також в Україні існують органи, які займаються діяльністю, яка стосується протидії торгівлі людьми: Генеральна прокуратури України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Департамент боротьби із злочинами пов'язаними з торгівлею людьми, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Також можна телефонувати на Національні гарячі лінії з протидії торгівлі людини та консультування мігрантів Представництва Міжнародної організації в Україні – 0800505501 або 527, також є Національні дитяча гаряча лінія – 0800500225 або 116114, гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми – 1578 [4].

Щоб не потрапити на гачок торгівців людьми, варто дотримуватись правил безпеки: ніколи і нікому не передавайте документи, що посвідчують особу; вивчайте мову країни, де плануєте працювати; не діліться особистою інформацією

в інтернеті; перевіряйте умови праці перш ніж приймати будь-яку пропозицію роботи; завжди повідомляйте своїх близьких, родичів та партнерів про усі дані вашої поїздки; придумайте з близькими кодове слово, яке ви будете застосовувати, якщо потрапите у небезпеку; майте при собі перелік телефонів поштів та консульських установ України за кордоном [5].

Отже, розробки ефективних заходів зниження рівня торгівлі людьми необхідно, перш за все, встановивши причини скоєння кримінального правопорушення та виявивши умови, які сприяють його вчиненню, впливати на них. Відтак, необхідно, на нашу думку, знизити рівень повторної віктимізації громадян та підвищити рівень обізнаності з проблемою торгівлі людьми і правової освіти.

Список використаних джерел

1. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/14609.html>
2. Прібиткова Н. О. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану у розрізі міжнародної співпраці. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9b645a4-312b-48cf-ae18-274276dc855f/content>.
3. Топчій А. О., Шевченко Т. С. Висвітлення в засобах Масової інформації проблеми торгівлі людьми : посібник. Київ – посібник 2007. 153 с. URL : <https://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf>
4. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23909.html>

ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі використання досягнень різних наукових галузей для боротьби зі злочинністю набуває все більшої важливості. Одним із найзначніших досягнень ХХІ століття у цій сфері стало розроблення та впровадження методів молекулярно-генетичних досліджень і створення баз даних ДНК. Це дозволило запровадити в діяльність органів правопорядку та судово-експертних установ поняття ДНК-ідентифікації. Ця методика спрямована як на ідентифікацію осіб невідомих тіл і пошук безвісти зниклих осіб під час воєнного стану та у мирний час, так і на встановлення осіб, які залишили свої біологічні сліди на місці злочину.

У вузькому розумінні ДНК-ідентифікація означає визначення тотожності або відповідності генетичних ознак (ДНК-профілю), за якими проводиться пошук, з тими, що були виявлені під час дослідження.

У більш широкому сенсі ДНК-ідентифікація є складним багатоступеневим процесом, який включає цикл лабораторних досліджень біологічних матеріалів, подальше встановлення, систематизацію та обробку масивів генетичних даних з метою визначення як повної відповідності між ними (прямий збіг), так і часткової (спорідненість), що підтверджується математично-статистичними розрахунками.

Під геномною інформацією людини розуміються відомості про генетичні ознаки людини, тобто фактично це генетичні дані (зразки ДНК). У розумінні законодавства про захист персональних даних геномна інформація відноситься до чутливих персональних даних, тобто відомостей чи сукупності відомостей про особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, які підлягають особливому порядку обробки та відповідним гарантіям захисту (ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних», ст. 6 Конвенції Ради Європи

№ 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та ст. 9 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)) [1].

ДНК-ідентифікація є однією з найсучасніших і найефективніших методик для встановлення особи, що відіграє критично важливу роль в оперативно-розшуковій діяльності, особливо в умовах воєнного стану. Під час війни значно зростає потреба в надійних і швидких методах ідентифікації загиблих, поранених, зниклих безвісти осіб, а також розслідування злочинів проти людяності, тероризму, диверсій та інших кримінальних правопорушень, що вимагають оперативних дій і точності.

Під час воєнного стану, коли правопорядок може бути порушено, ідентифікація особи за допомогою ДНК стає незамінним інструментом для правоохоронних органів. Використання ДНК-аналізу дозволяє швидко ідентифікувати осіб, зокрема тих, хто загинув у бойових діях, під завалами, або був залучений до інших воєнних дій, що ускладнюють їхню традиційну ідентифікацію. ДНК-ідентифікація допомагає виявити особи, які перебувають у списках зниклих безвісти, а також встановити зв'язок між знайденими останками та родичами, що шукають зниклих [2, с. 34].

Оперативно-розшукова діяльність у воєнний час часто супроводжується складнощами, зокрема обмеженням доступом до місць подій, труднощами в комунікації між різними правоохоронними органами, а також нестачею ресурсів і персоналу. ДНК-ідентифікація є інструментом, який здатен частково компенсувати ці обмеження завдяки своїй надійності та відносно швидкому проведенню. Завдяки використанню автоматизованих баз даних, інформація про генетичні матеріали осіб може бути збережена, порівняна та використана для розкриття злочинів навіть за кілька років після подій.

Важливою перевагою ДНК-аналізу є його точність. ДНК кожної людини унікальна, що дозволяє проводити точну ідентифікацію навіть у випадках, коли інші методи, наприклад, аналіз відбитків пальців або зображень, є неефективними

або недоступними. Це є критично важливим під час війни, коли тіла загиблих часто зазнають значних ушкоджень і не можуть бути ідентифіковані традиційними методами. Також, у випадках масових захоронень або великих катастроф, ДНК-ідентифікація дозволяє встановити особи швидко та безпомилково.

Окрім ідентифікації загиблих, ДНК-аналіз широко використовується для встановлення підозрюваних у скоєнні злочинів. На місці злочину часто залишаються біологічні сліди (кров, волосся, шкіра), які можуть бути використані для порівняння з базами даних ДНК. Це дозволяє швидко встановити підозрюваних та організувати їх затримання, що має вирішальне значення під час воєнного стану, коли оперативність є основним чинником успіху [3, с. 8].

Однак, використання ДНК-ідентифікації під час воєнного стану також супроводжується певними викликами. Наприклад, необхідно забезпечити належне збирання та зберігання зразків ДНК у складних умовах війни, уникнути контамінації зразків, а також забезпечити дотримання етичних і правових норм. Також важливо забезпечити ефективну співпрацю між різними державними та міжнародними організаціями, які займаються пошуком зниклих осіб та ідентифікацією загиблих.

Отож, ДНК-ідентифікація є важливою складовою оперативно-розшукової діяльності під час воєнного стану, що сприяє розкриттю злочинів, ідентифікації жертв та допомагає рідним знайти зниклих безвісти. Водночас ефективне застосування цього методу вимагає високого рівня професіоналізму, координації та дотримання етичних стандартів у процесі збирання, аналізу та збереження генетичної інформації.

Підсумовуючи вищевикладене, слід звернути увагу, що на сьогодні в Україні є основні умови щодо законодавчого врегулювання ДНК-ідентифікації, проте деякі питання перебувають на етапі доопрацювання в аспекті актуальних потреб сьогодення. Більшість робочих та вкрай необхідних питань буде вирішена одразу ж після введення в дію Порядків обов'язкової та добровільної державної реєстрації геномної інформації людини, затверджених відповідною постановою Кабінету Міністрів України.

Список використаних джерел

1. Геномна інформація людини (ДНК): облік в умовах воєнного стану та ризику під час обробки. 2022. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/henomna-informatsiia-liudyny-dnk-oblik-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-ryzyky-pid-chas-obrobky/>
2. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану [Текст] : матеріали міжвідом. наук.- практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / ред-кол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 294 с.
3. Засоби оперативно-розшукової діяльності ОВС (лекція: /авт. кол. Ю. В. Дрозд, В. Г. Телійчук та ін. Кіровоград : Кіп.ЮІ НУВС України. 2004 р. 19 с.

**Анна БУКСА,
Вікторія КУДЛА**

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні Україна переживає складні часи свого існування як незалежної держави на пострадянському просторі. Вкрай важко для українців, а особливо для жителів Сходу, які потрапили в тенета «рятівників російськомовного населення». В таких умовах нестабільності та непередбачуваності трансформується сутність буття та ціннісні орієнтири людини.

Так склалося, що українське суспільство було розділено територіально на східне та західне, за напрямком розвитку: західна Україна тяжіла до Європи, а східна – до Росії, за мовним питанням. Якщо територіальний чинник та чинник розвитку були невід’ємними для українського суспільства, то мовний чинник насаджувався політичними силами для того, щоб схилити на свій бік частину східного та південного електорату. Плоди діяльності таких політичних сил Україна пожинає вже сьогодні. Жертвами такої політики став як завжди народ, якого ще раз обдурили, пообіцявши знову золоті гори. Виникає питання: як сучасний українець за новітніх інформаційних технологій знову став маріонеткою в руках тих, хто продався за тридцять срібних Кремлю? Було б не так сумно і плачевно, коли б не гинули люди на Майдані та на Сході України [1].

Війна спричинила чимало втрат для суспільства, руйнувань інфраструктури, частина населення втратила джерела доходу, житло, повинна була змінити своє місце проживання, відбудовувати пошкоджені домівки.

Демографічний контекст не дає однозначних оцінок, з чим ми будемо мати справу. Чи демографічні зміни призведуть до катастрофи з відповідними інституційними, гуманітарними, економічними наслідками. Чи, можливо, вони стануть новими можливостями? Ми увійшли в стан війни, перебуваючи у затяжній демографічній кризі. Точніше, саме перед війною тренд призупинився. Що ми матимемо після війни?

Найгірший сценарій, якщо ми втратимо за рахунок зовнішньої міграції до 5 млн. українців. Але, можливо, Україна зможе пригукнути назад людей перспективами розвитку.

Що ще відбувається на наших очах? Депопуляція одних територій і надлишкова – інших. Зміни структури розселення змінять ринок праці, змінять запити на професійні навички, структуру зайнятості, структуру виробництва... Безумовно, ми очікуємо посилення економічної диференціації та стратифікації. На це впливатимуть фактори збереження житла, переміщення, спроможності професійної адаптації.

Якщо говорити про сферу культури, то тут теж варто говорити про дискурс сепарації. Дані досліджень показують посилення ідентифікації себе, як громадян України. Наприклад, якщо рік тому 75% ідентифікували себе, як громадяни України, то зараз 98%. Також помітна тотальна відмова від радянської ідентичності. Абсолютна сепарація від росіян, 91% не підтримують тезу, що українці та росіяни – один народ. 64% переконані, що відновлення дружніх відносин неможливе. 76% переконані, що потрібне перейменування тих об'єктів, які пов'язані із рф. І це той консенсус, якого не було до війни [2].

На жаль, спостерігаємо, що випробовування війною пройшли далеко не всі люди, які багато та активно говорили про етичну поведінку, патріотизм та моральні якості. Прагнення робити бізнес попри все для деяких перемагає цінності. Втім, час покаже, чи такий бізнес продовжить своє існування. Ми, в свою чергу, пишаємося тим, що переважна більшість українських людей, розділяють наші цінності, поважають та разом з нами готові робити все заради перемоги України [3].

Список використаних джерел

1. Артюшенко О. М., Українське суспільство в умовах гібридної війни. *Науковий вісник*. 2023. С. 230–232.
2. Як війна змінює українське суспільство. *UKRINFORM* : веб-сайт. URL:<https://www.ukrinform.ua/amp/gubric-society/3527305-ak-vijna-zminue-ukrainske-suspilstvo.html> (дата звернення: 21.10.2024).
3. Ми зростаємо, працюючи разом. *Corteva Agriscience* : вебсайт. URL:<https://www.corteva.com.ua> (дата звернення: 21.10.2024).

**МАРОДЕРСТВО
ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ:
АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

Під час воєнного стану мародерство є одним із найбільш аморальних та небезпечних кримінальних правопорушень. Ця діяльність, як правило, відбувається в умовах війни або збройних конфліктів, коли військові використовують ситуацію для особистого збагачення за рахунок чужого майна. Мародерство часто супроводжується насильством, загрозами або зловживанням владою. Згідно Кримінального кодексу України мародерством вважається викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, санкція якого передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років (ст. 432) [1]. Також 7 березня 2022 року набув чинності ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», який збільшив відповідальність за дане кримінальне правопорушення [2].

У ЗМІ та соціальних мережах термін «мародерство» часто використовують для позначення будь-якої крадіжки, вчиненої під час воєнного стану, чи то крадіжка товарів з магазинів, чи майна з домівок мирних жителів. Однак це використання терміну є неправильним. Адже згідно частини 2 статті 401 Кримінального кодексу України суб'єктами кримінальних правопорушень розділу XIX є військовослужбовці ЗСУ та інших збройних формувань України.

Мародерство є грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права. Його забороняють основні міжнародні документи, зокрема Женевська конвенція 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року до неї, які регулюють захист цивільного населення та ведення війни. Ці конвенції забороняють не тільки фізичне привласнення майна, але й його знищення без військової необхідності, а також інші форми незаконного збагачення під час конфліктів.

Міжнародні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний суд, можуть переслідувати осіб, винних у мародерстві, як частині ширшого контексту військових злочинів. Мародерство також може підпадати під інші категорії міжнародних злочинів, такі як грабежі або злочини проти людяності, залежно від масштабів і контексту, в яких воно відбувається. Одним із прикладів є Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії (МТКЮ), який розглядав випадки мародерства під час громадянської війни у 1990-х роках. Мародерство в цих справах розглядалося як частина більш широкого контексту злочинів проти людяності та воєнних злочинів, що включали знищення майна, викрадення і грабіж цивільних осіб.

У справах про мародерство суди надзвичайно ретельно підходять до вивчення та аналізу доказів. Основне завдання суду – чітко встановити факт мародерства, що має специфічні юридичні ознаки, такі як викрадення речей на полі бою або в зоні бойових дій. Це вимагає підтвердження низки обставин: приналежності підозрюваного до військових формувань, факту наявності поранених або загиблих, при яких було скоєно викрадення, і конкретного моменту вчинення злочину. Доказова база повинна включати свідчення свідків, відео- або фотофіксацію, а також речові докази, які підтверджують викрадення майна в умовах бойових дій.

При призначенні покарання за мародерство суди керуються принципом індивідуалізації, враховуючи як загальні обставини справи, так і особисті характеристики злочинця. Суди беруть до уваги не лише тяжкість злочину, але й мотиви, якими керувався злочинець, його попередню поведінку, обставини, що передували вчиненню кримінального правопорушення та його соціальний статус. Зокрема, оцінюється, чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення з корисливих мотивів, чи був він під впливом екстремальних обставин, наприклад, хаосу або паніки в зоні бойових дій [3, с. 211].

Ефективна протидія мародерству на міжнародному рівні часто вимагає активної співпраці між державами. Країни, які беруть участь у конфлікті, зобов'язані взаємодіяти у розслідуванні злочинів, пов'язаних із мародерством, а також у притягненні до відповідальності осіб, які скоїли це кримінальне правопорушення. У рамках міжнародних організацій,

таких як ООН або Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), країни координують свої зусилля для запобігання вчинення мародерства та забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Важливо розуміти, що мародерство – це не лише проблема окремих індивідів, а й наслідок певних соціальних процесів. Війна, як правило, супроводжується розпадом соціальних зв'язків, послабленням державного контролю та зростанням беззаконня. В таких умовах деякі люди можуть втратити орієнтацію в моральних цінностях і вдатися до злочинних дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (станом на 7 вересня 2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.10.2024).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 13.10.2024).
3. Піскун І., Устич О. Юридична характеристика суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину – мародерство. *Scientific works of national aviation university. series: law journal «air and space law»*. 2024. Т. 1, № 70. С. 208–214. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.70.18505> (дата звернення: 13.10.2024).

ПРАВО ПРАЦІВНИКА НА БЕЗПЕЧНІ ТА НАЛЕЖНІ УМОВИ ПРАЦІ

Право працівників на безпечні та належні умови праці – це головне трудове право, яке забезпечується законодавством України та міжнародним правом. Створення безпечного та належного робочого середовища є основним принципом гідної праці та головним напрямком державної політики. Фундаментальні документи ООН з прав людини висвітлюють право на належні та безпечні умови праці як одне з найважливіших прав людини. Це право закріплене у Загальній декларації прав людини [2]. Зазначимо, що право розглядається як елемент концепції гідної праці, створюючи належні умови трудової діяльності людини.

Міжнародна організація праці (МОП) надає значного значення регулюванню та визначенню сфери трудових відносин, зокрема в аспекті забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці. Особливу увагу МОП виділяє на розробці та впровадженні концепції гідної праці. Метою цієї концепції є всебічна підтримка працівників, покращення системи їх соціального захисту та сприянні постійному соціальному діалогу між учасниками трудових відносин.

Україна та Міжнародна організація праці розпочали новий етап співпраці, ухваливши Програму Гідної праці. З основних було відзначено: активізацію зусиль щодо створення робочих місць та підвищення рівня зайнятості серед населення, сприяння розвитку стійких підприємств, які б могли забезпечити економічне зростання країни, вдосконалення механізмів соціального діалогу між різними сторонами трудових відносин, покращення системи соціального захисту працівників та поліпшення умов праці для робітників.

Усі ці цілі були визначені як пріоритетні напрямки діяльності в рамках нової програми співпраці між Україною та МОП. Створення Програми Гідної праці сприяло підвищенню стандартів та умов праці, посиляючись на міжнародні норми [3].

Фундаментальні трудові права, зазначені в пактах ООН про права людини, відображені в Конституції України [1]. Конституція гарантує кожному право на належні, безпечні і здорові умови праці. Якщо розглянути Конституцію України, яка визначає право на працю для того, щоб заробляти на життя працюю, яку людина вільно обирає або ж добровільно погоджується. Зокрема, це узгоджується із Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права [5]. Конституція [1] гарантує кожному право на належні, безпечні і здорові умови праці.

На думку Л. В. Шаульської, концепція гідної праці сконцентрована на досягненні чотирьох основних цілей, які сприяють економічному зростанню та соціальному прогресу не тільки в Україні, а й у всіх державах. Вона виділяє: посилення трудових прав та відносин осіб, збільшення зайнятості населення, активний розвиток соціального діалогу, підвищення безпеки праці.

Вчена наголошує, що всі вище сказанні цілі повинні застосовуватись комплексно, звертаючи увагу на специфіку методів правового регулювання, передбачених трудовим законодавством України [6, с. 278–279].

Значення забезпечення належних умов праці як соціальної та економічної потреби постійно зростає до сьогодення. Водночас, завдяки підвищенню економічного потенціалу виробництва, створюються все більш нові можливості для досягнення цієї цілі. Такий розвиток матиме позитивний вплив на вдосконалення загального рівня життя, покращення методів організації праці та загального рівня населення. Створення таких умов праці спрямоване на зменшення забруднення як робочого середовища, так і довкілля. Це беззаперечно сприяє мінімумі неефективних витрат, зниженню шкідливих і небезпечних виробничих факторів, які ведуть до збільшення прибутковості підприємств. Але для цього має бути поліпшення фінансових програм на всіх рівнях, як і на регіональному, так і на державному. Важливо також посилити контроль за керівниками підприємств та інших установ та контролювати дотримання ними законодавчо встановлених норм умов праці. Крім вище зазначеного, слід проводити активну роз'яснювальну роботу серед працівників стосовно їхніх прав

на належні умови праці для виконання трудових обов'язків. Реалізація цих методів сприятиме створенню безпечного і належного робочого середовища, що, в свою чергу, призведе до зниження рівня виробничого травматизму та професійних захворювань [4, с. 58].

На думку Шрамко О. В., безпечні умови праці характеризуються певним робочим середовищем, де працівники під час виконання їхніх професійних обов'язків мають комплексну систему організаційних, управлінських і технічних заходів. Ця система створена для запобігання виникненню випадків виробничого травматизму та професійних захворювань.

Здорові та належні умови праці, обов'язково мають відповідати встановленим соціально-економічним, санітарно-гігієнічним та лікувально-профілактичним нормам і правилам [7, с. 174].

Крім того, у Кодексі законів про праці зазначається, кожен працівник має законне право на належні, безпечні та здорові умови праці при виконанні трудових обов'язків, передбачених трудовим договором. Це право працівника безпосередньо пов'язане з обов'язком роботодавця забезпечити такі умови. (част. 2 ст. 153 КЗпП України) [8].

О. Г. Середа пропонує нову версію на забезпечення права працівника на безпечні й належні умови праці. На його думку, безпека і гігієна праці, а не загальна система охорони праці, мають бути основними елементами трудових правовідносин. Це означає, що між працівником і роботодавцем повинен існувати правовий зв'язок, який дозволяє працівнику вимагати від роботодавця створення та підтримки належних умов праці. Таким чином, акцент зміщується з формальної системи охорони праці на конкретні аспекти безпеки і гігієни, які безпосередньо впливають на добробут працівника та якість його трудового життя [9, с. 163].

Право працівників на безпечні та належні умови праці є фундаментальним трудовим правом, визнаним як міжнародним, так і українським законодавством. Це право закріплене в ключових міжнародних документах, включаючи Загальну декларацію прав людини ООН, та в Конституції України.

Забезпечення належних умов праці має не лише соціальне, але й економічне значення, сприяючи зменшенню

виробничого травматизму, професійних захворювань та підвищенню продуктивності праці. Для досягнення цих цілей необхідно вдосконалювати фінансування програм охорони праці, посилювати контроль за дотриманням норм, та проводити роз'яснювальну роботу серед працівників.

Таким чином, забезпечення права на безпечні та належні умови праці є комплексним завданням, яке вимагає узгоджених дій на всіх рівнях та активної участі як роботодавців, так і працівників. Це право є невід'ємною частиною концепції гідної праці та важливим фактором соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 19.10.2023).
3. Україна і МОП підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо реалізації Програми Гідної праці для України на період 2016–2019 роки. URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=187817&cat_id=107177
4. Хромей В. В. Конституційне право людини на працю та гарантії його реалізації : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2016. 238 с
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966. URL: 231 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 20.10.2023).
6. Шаульська Л. В. Реалізація концепції гідної праці на основі забезпечення конкурентоспроможності активів людського капіталу. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Екон. науки*. 2014. Вип. 28. С. 278–284.
7. Шрамко О. В. Безпечні і здорові умови праці – конституційне право працівника. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5. С. 160–165.
8. Кодекс законів про працю України : Затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
9. Середа О. Г. Державно-правовий механізм захисту прав працівників в умовах інтеграції України до Європейського Союзу : дис. ... д.ю.н. 12.00.05. Харків, 2019. 473 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини в контексті воєнних конфліктів становлять фундаментальну цінність у соціальному устрої сучасного суспільства. Забезпечення їх захисту та гарантування їх непорушності є обов'язком як на рівні конституційних документів, так і в контексті нормативно-правового регулювання. Зважаючи на складні геополітичні обставини, викликані збройною агресією та повномасштабного вторгнення рф на територію України, особлива увага повинна бути приділена гарантуванню прав і свобод людини та громадянина. [1, с. 625].

Воєнний стан, як і стан війни – це особливий правовий режим, передбачений міжнародним правом та Конституцією України, однак кожен з цих режимів має свої особливості. На території України запроваджено воєнний стан у зв'язку з яким на території країни діє низка обмежень та заборон, зокрема, введена комендантська година, обмежено право на виїзд військовозобов'язаних чоловіків, діє заборона на проведення виборів тощо.

При цьому серед прав, що можуть бути обмежені:

- право на вільне пересування (закриті кордони, комендантська година тощо);

- право на участь в управлінні державними справами (під заборону вибори, референдуми тощо).

Крім цього, законодавством передбачено, що під час дії воєнного стану можливе втручання в особисте життя: контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо [2].

Під час воєнного стану громадяни змушені погоджуватися на тимчасове обмеження деяких своїх прав і свобод, щоб забезпечити захист більш фундаментальних прав, таких як право на життя, безпеку та державну незалежність. Ці обмеження, хоч і можуть здаватися жорсткими, мають на меті створення умов для виживання нації та захисту від зовнішньої агресії. Наприклад, введення комендантської години, обмеження

свободи пересування або цензурування інформації покликані запобігти диверсіям, шпигунству чи іншим загрозам. Таким чином, держава обмежує менш значущі права для того, щоб захистити своє населення від масштабніших порушень, таких як знищення інфраструктури, напади на цивільне населення чи втручання у державний суверенітет. Однак, дуже важливо, щоб ці обмеження були пропорційними, тимчасовими та не використовувалися для неправомірних цілей.

В умовах воєнного стану важливо усвідомлювати, що тимчасові обмеження прав і свобод повинні відповідати не лише національному законодавству, але й міжнародним стандартам, які регулюють захист прав людини навіть у надзвичайних ситуаціях. Незалежно від обставин, основні права, такі як право на життя та заборона тортур і жорстокого поводження, мають залишатися непорушними. Це є основоположний принцип, закріплений у численних міжнародних документах, які визначають межі, в межах яких держави можуть обмежувати права своїх громадян під час конфліктів.

У цьому аспекті значну роль відіграє міжнародне право, яке регулює дотримання прав людини під час війни та встановлює чіткі стандарти, яким мають відповідати всі сторони збройних конфліктів. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний комітет Червоного Хреста та Європейський суд з прав людини, забезпечують механізми контролю та захисту прав цивільного населення. Міжнародні угоди, такі як Женевські конвенції та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, відіграють вирішальну роль у регулюванні правил ведення війни та захисту цивільних.

Ратифікація Женевських конвенцій Україною є додатковою підставою для застосування положень Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за воєнні злочини, зокрема статті 438 «Порушення законів і звичаїв війни». Крім того, застосування цієї статті є не лише правом, а й обов'язком. Адже відповідно до вже згаданих Женевських конвенцій 1949 року, які є частиною національного законодавства України, держави зобов'язані розслідувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та притягувати до відповідальності підозрюваних у їх скоєнні (Женевська 49/50/129/146 спільна угода). У нормах міжнародного

гуманітарного права зобов'язання держави з переслідування винних у воєнних злочинах передбачені у тексті конвенції, натомість у європейському праві з прав людини обов'язок переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини, сформульовано у практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Саме цей документ закріплює комплекс основних прав і свобод людини, кримінально-процесуальні гарантії їх дотримання та реалізації [3, с. 325].

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану. «Наукові інновації та передові технології». 3(31) 2024 С. 622–635. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/9741/9794>.
2. Які права громадян не можуть обмежуватись під час воєнного стану? *Visit Ukraine*. 2024. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3242/what-rights-of-citizens-cannot-be-restricted-during-martial-law#obmezennya-pid-cas-vojenного-stanu-shho-govorit-zakon>.
3. Дорошенко В. А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/74.pdf

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ ОРГАНОМ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ: АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА

На сьогоднішній день питання встановлення опіки та піклування над дітьми сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування є вкрай важливим та таким, що потребує значних змін, як в юридичній площині так і на практиці з урахуванням викликів воєнного часу.

Правове регулювання опіки та піклування над дітьми здійснюється на підставі Закону України «Про охорону дитинства» [1], Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2], Сімейного кодексу України [3], Цивільного кодексу України [4], Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 (далі – Порядок) [5]. Вказана Постанова Кабінету Міністрів України деталізує, фактично, основні норми та правила, вказані у вище наведених законодавчих актах. Пунктами 41–43 цього Порядку регулюється адміністративна процедура встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування відображена.

Окремими прогалинами, на наш погляд, в даній адміністративній процедурі є те, що Кабінет Міністрів України доповнив Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини (постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» від 22.03.2022 року № 349 [6]), новим положенням щодо спрощеної процедури встановлення опіки або піклування (пункти 78–82 Порядку). Так, п. 79 Порядку дозволяє влаштовувати дітей-сиріт, дітей,

позбавлених батьківського піклування під опіку/піклування за спрощеною процедурою особам, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з дитиною (у тому числі хрещеним батькам). Такі заяви та скорочений пакет документів подавався в службу у справах дітей, яка відповідно до п. 82 не підлягала розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини, а відразу готувався проект рішення без комісійного розгляду та повної перевірки. І в цьому, вважаємо, є певна проблема.

Статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, надається відповідно до п.п. 21-25 Порядку [5].

Відповідно силу частин першої статті 56 Цивільного кодексу України органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад [4].

Згідно з положеннями Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 надання дитині статусу позбавленої батьківського піклування та взяття її на відповідний облік передують низка заходів уповноважених органів, пов'язаних із встановлених певних фактів: проведення обстеження умов перебування дитини, стану здоров'я та з'ясування обставин, за яких дитина залишилась без батьківського піклування [5].

Згідно частини четвертої статті 63 Цивільного кодексу України опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. При призначенні опікуна для малолітньої особи та при призначенні піклувальника для неповнолітньої особи враховується бажання підопічного [4].

Відповідно до частин першої та другої статті 244 Сімейного кодексу України опікуном, піклувальником дитини може бути за її згодою повнолітня дієздатна особа. При призначенні дитині опікуна або піклувальника органом опіки та піклування враховуються особисті якості особи, її здатність до виховання дитини, ставлення до неї, а також бажання самої дитини [3].

Згідно з пунктом 42 Порядку опіка, піклування над дитиною встановлюються рішенням районної, районної у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради за наявності документів, зазначених у пункті 40 цього Порядку, або судом. Опікуном, піклувальником призначається переважно особа, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. Аналогічні положення за змістом наведені у статті 243 Сімейного кодексу України.

Відповідно до пункту 43 Порядку у разі призначення опікуна враховується бажання дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Бесіда з дитиною проводиться працівниками служби у справах дітей з урахуванням її віку, обставин, за яких вона втратила батьківське піклування, не принижуючи гідність дитини та осіб, які виявили бажання взяти її під опіку. За результатами бесіди складається відповідна довідка. Аналогічні норми наведені в статті 171 Сімейного кодексу України щодо врахування думки дитини при прийнятті рішення, що стосується її життя.

Опікуном/піклувальником не може бути особа, визначена статтями 212, 244 Сімейного кодексу України. Однак, на практиці, у зв'язку з доповненням Порядку пунктом 79, це не завжди можливо належно перевірити. Порядок передбачає можливість скасування опіки/піклування у разі виявлення факту подання особою недостовірної інформації – відповідне рішення може бути скасоване протягом місяця (абзац 4 пункту 79 Порядку).

Разом з тим, спрощена процедура встановлення опіки та піклування частково не узгоджуються з положеннями статей 4, 47, 48, 63 Закону України «Про адміністративну процедуру» [7], які регулюють порядок розгляду та вирішення справи. Зокрема, закріплюють принципи адміністративного розгляду, права сторін бути заслуханими, порядок колегіального розгляду справи, порядок дослідження матеріалів та доказів на підтвердження обставин, викладених в заяві.

Відтак, на наш погляд, пункт 79 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини необхідно привести у відповідність

до Закону України «Про адміністративну процедуру». Не можна ставити обставину воєнного стану вище за забезпечення належних прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в їх праві на належне сімейне виховання під опікою чи піклуванням.

Список використаних джерел

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 267.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947 III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435 IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866: [Електронний ресурс] / Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF/page>.
6. Деякі питання провадження діяльності з усиновлення та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, соціального захисту дітей, залишених без батьківського піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2024 р. № 331: [Електронний ресурс] / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2024-%D0%BF#n13>.
7. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 50.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Екологічна шкода охоплює широкий спектр збитків – від забруднення повітря, води, ґрунтів до знищення біорізноманіття, що завдає непоправної шкоди природним ресурсам і здоров'ю населення.

Сучасна практика відшкодування екологічної шкоди ґрунтується на законодавчих нормах, які передбачають відповідальність за порушення екологічних стандартів. Законодавство України, зокрема, містить комплекс норм, спрямованих на захист довкілля. Наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] та Цивільний кодекс України [2] регулюють питання відшкодування збитків, спричинених забрудненням довкілля або руйнуванням природних ресурсів. Важливою складовою є також принцип відповідальності, за яким порушник зобов'язаний компенсувати завдані ним збитки.

Незважаючи на достатнє правове регулювання, процес відшкодування екологічної шкоди має свої труднощі. Одним із головних викликів є складність визначення точної величини шкоди. Наприклад, важко оцінити збитки, пов'язані з втраченою біорізноманіття, відновленням водних ресурсів чи забрудненням ґрунтів. Крім того, тривалі судові процеси і складність екологічних експертиз можуть затягнути процес компенсації, що негативно позначається на захисті екологічних прав громадян.

Війна в Україні, що розпочалася в 2014 році та особливо загострилася у 2022, несе не лише людські втрати та руйнування інфраструктури, а й катастрофічні наслідки для навколишнього середовища. Обстріли промислових підприємств, витоки токсичних речовин, пожежі, забруднення ґрунтів і водних ресурсів, а також знищення природних екосистем призводять до масового забруднення території України. Екологічна шкода, завдана війною, має довгострокові наслідки

та вимагає ефективних механізмів оцінки і відшкодування. Розглянемо основні особливості та виклики, з якими стикається Україна в цьому процесі.

На сьогодні українське законодавство, зокрема Закони «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], «Про управління відходами» та інші нормативно-правові акти, закладають основи правової відповідальності за шкоду довкіллю. В умовах війни ці механізми потребують посилення та адаптації, оскільки наявні інструменти регулювання, а також ресурсів для відновлення вкрай обмежені.

Одним із найскладніших аспектів є фіксація масштабів шкоди, завданої війною. Національні та міжнародні організації, такі як Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, ООН, Greenpeace, фіксують випадки забруднення та оцінюють їх наслідки. Для цього використовуються геоінформаційні системи, супутникові знімки та інші технології, що дозволяють встановити обсяг забруднень і втрат природних ресурсів.

Чимало екологічної шкоди пов'язано зі знищенням інфраструктури водопостачання, очисних споруд, що призводить до забруднення річок, озер та підземних вод. Вибухи боєприпасів спричиняють поширення токсичних речовин у повітря, що завдає шкоди здоров'ю людей і порушує місцеві екосистеми. Деякі наслідки, зокрема забруднення ґрунтів важкими металами, мають довгостроковий характер і потребують десятиліть для їх повного усунення.

Процес відшкодування екологічної шкоди є надзвичайно складним у воєнний час. Основні виклики включають: 1) *труднощі в ідентифікації винних сторін*; 2) *Нестача ресурсів для відновлення*; 3) *Проблеми з міжнародним правовим регулюванням*.

Для того щоб досягти результативного відшкодування екологічної шкоди, Україні потрібні комплексні дії: *розробка національної системи моніторингу та оцінки шкоди; активізація міжнародної підтримки; інтеграція екологічного відновлення у плани відбудови*.

Іншим викликом є проблеми міжнародного характеру. Наприклад, транскордонне забруднення, спричинене викидами або витоками, може спричинити екологічну шкоду

не лише на території однієї країни, а й на значно ширшій території. У таких випадках застосування національного законодавства стає складним, і потрібні міжнародні механізми співпраці та врегулювання.

Варто зазначити, що сьогодні набирає популярності концепція екологічної реституції, яка передбачає не лише компенсацію фінансових збитків, а й безпосереднє відновлення екосистем, які постраждали. Цей підхід є важливим у випадках, коли мова йде про унікальні природні об'єкти, які неможливо повністю відновити за гроші. Також активно розвиваються фонди екологічного страхування, що дозволяють акумулювати кошти для швидкого реагування на екологічні катастрофи.

Інноваційні технології та використання «зелених» ініціатив також допомагають у мінімізації шкоди та прискоренні відновлення екосистем.

Це есе містить основні аспекти, які можуть бути розкриті на цю тему, та відображає сучасний підхід до проблеми відшкодування екологічної шкоди.

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що відшкодування екологічної шкоди, завданої війною, є надзвичайно важливим аспектом відновлення України після конфлікту. Це вимагає інтеграції екологічних потреб у загальну стратегію відбудови країни, залучення міжнародної допомоги та ефективної системи правового захисту довкілля. Без вжиття належних заходів наслідки екологічних збитків можуть залишитися на десятиліття, загрожуючи природним ресурсам та екологічній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

ДО ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протидія злочинності – складне соціально-правове явище, в якому відображається теорія і практика специфічної соціально-управлінської діяльності та суспільних і приватних ініціатив, а також кримінальноюстиційних зусиль, спрямованих на перешкоджання вчиненню кримінальних правопорушень та реагування на їх вчинення [1]. Воєнний стан суттєво трансформує суспільне життя, включаючи сферу правопорядку. З одного боку, він породжує нові види злочинності, з іншого – ускладнює традиційні методи протидії їй. В нашому випадку з 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення агресора на наші землі, актуальність протидії злочинності зростає з кожним днем.

З початку повномасштабної війни певна частина наших територій разом з громадянами опинилася під тимчасовою окупацією. Дехто встиг покинути окуповану територію, однак значна кількість українців все ж залишилася в рідних домівках, ставши заручниками окупаційного режиму. Серед цієї категорії українців виявилася частина тих, хто з перших днів співпрацював з організованими військово-цивільними адміністраціями та став на шлях виправдання, утвердження та підтримки окупаційного режиму. До лав колаборантів став Володимир Сальдо – колишній мер Херсона, Кирило Стремоусов – херсонський блогер, який ще у 2014 році підтримував «русскую весну», Ігор Семенчев – голова селища Антонівка на херсонщині, Тетяна Кузьміч – викладачка Херсонської академії неперервної освіти. Більш того, воєнну агресію підтримували не лише пересічні українці, які обрали шлях зради, не гребували підтримкою країни-агресорки й депутати. Так народний депутат від партії «Опозиційна платформа – За життя» Ілля Кива, закликав «звільнити Україну від західної окупації» [2].

Однак, реагування держави на ці значущі, для безпекової складової країни, випадки було вчасним, оскільки

вже в березні Верховною Радою України було прийнято низку змін та доповнень до Кримінального та Кримінально процесуального кодексів України, а саме :

1) згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX від 03.03.2022 р. [3]. Кримінальним Кодексом України доповнено ст. 111-1 кримінального кодексу України («Колабораційна діяльність»). Зокрема ч. 1 вказаної статті, криміналізувала публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України та публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора; ч. 3, встановила покарання за здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти з метою сприяння збройної агресії проти України та ч. 6, яка, серед іншого, встановила відповідальність за здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією.

2) згідно із Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» № 2160-IX від 24.03.2022 р. зі змінами, внесеними згідно із Законом «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» № 2178-IX від 01.04.2022 р.[4]. Кримінальним Кодексом України доповнено ст. 114-2 («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»).

Наступною значущою проблемою, яка існує в умовах воєнного стану, на наш погляд, являється незаконний обіг зброї.

Повномасштабна військова агресія по-перше призвела до відкриття нових джерел здобуття зброї і тому на нашій території збільшилась її кількість. По-друге – загострилась загроза особистій безпеці (у суспільстві створився негативний соціально-психологічний клімат, що при наявності зброї може привести до загрози життю). Про погіршення криміногенної ситуації в Україні свідчить аналіз офіційної статистики. У період з лютого 2022 по жовтень 2023 року було вилучено: вогнепальної зброї – 5950 одиниць (гладкоствольної – 111; нарізної – 2376; іншої вогнепальної зброї – 3463); гранатометів та реактивних систем – 138; патронів – 2643155 одиниць; гранат – 4911; мін – 151; саморобних вибухових пристроїв – 91; холодної зброї – 1315; газової та пневматичної зброї – 49; вибухових речовин – 4869,2948 кг. За зазначений період з використанням нарізної вогнепальної зброї вчинено 3626 кримінальних правопорушень; гладкоствольної – 172; холодної – 490; газової та пневматичної – 262; вибухових речовин – 86; боєприпасів – 26869 [5].

Як ми бачимо, проблема є чутливою, такою, що потребує жорстких методів запобігання, оскільки незаконний обіг зброї може використовуватися як елемент пропаганди, зменшувати рівень довіри до владних органів і в цілому як наслідок – негативно позначитись на подальшому рівні військової допомоги Україні. З огляду на вищевикладене, вважаємо за доцільне пропонувати внесення змін до кримінального законодавства, а саме:

– статтю 263 Кримінального кодексу України доповнити частиною четвертою та викласти у наступній редакції: «Дії, передбачені частиною першою чи другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану, – караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років».

Отже, можемо підсумувати, що протидія злочинності в умовах воєнного стану є складним і багатогранним завданням, яке вимагає спільних зусиль держави, міжнародного співтовариства та громадянського суспільства. Воєнний стан суттєво впливає на рівень та характер злочинності оскільки, з'являються нові види злочинів, пов'язаних з військовими діями та окупацією та ускладнюється протидія «традиційній»

злочинності. Реалізація запропонованих заходів дозволить знизити рівень злочинності та захистити права громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Гладкова Є. А. Протидія злочинності. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/protidiya-zlochinnosti/> (дата звернення 09.10.2024).
2. Новини. Сальдо, Стремоусов, Кузьміч та інші: хто вийшов на мітинг колаборантів у Херсоні. Стаття. URL: <https://novynarnia.com/2022/03/13/saldo-stremousov-kuzmich-ta-inshi-hto-vyjshov-na-mityng-kolaborantiv-u-hersoni-foto/> (дата звернення 09.10.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Textt> (дата звернення: 09.10.2024).
4. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації : Закон України № 2178-IX від 01.04.2022 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/503924__687979 (дата звернення: 09.10.2024).
5. Аналіз офіційної статистики незаконного обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин під час воєнного стану в Україні. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/7338> (дата звернення: 09.10.2024).

ХАРАКТЕРИСТИКА АДАПТИВНОГО ПІДХОДУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Адаптивний підхід у діяльності підприємств малого та середнього бізнесу є ключовим фактором їхнього успіху в сучасному динамічному ринковому середовищі. Умови ринку постійно змінюються під впливом глобалізації, технологічних інновацій та змін споживчих уподобань. Підприємства малого та середнього бізнесу, які володіють обмеженими ресурсами порівняно з великими корпораціями, повинні бути особливо гнучкими та готовими до швидких змін, щоб залишатися конкурентоспроможними та ефективно реагувати на виклики ринку [1–3]. Відтак, саме адаптивний підхід уможливорює підприємствам оперативно змінювати свої стратегії, бізнес-моделі та процеси управління відповідно до нових умов. Це включає в себе здатність швидко впроваджувати інновації, модифікувати продукти чи послуги та освоювати нові ринки (табл. 1).

Таблиця 1

Адаптивність як складова в діяльності підприємств малого й середнього бізнесу

Сутність	Характеристика
Гнучкість у прийнятті рішень	Підприємство здатне оперативно змінювати свої стратегії та тактики відповідно до нових тенденцій, конкурентних дій або змін у споживчому попиті
	Здатність швидко інтегрувати нові технології, продукти або процеси для підвищення ефективності та конкурентоспроможності
Організаційна культура, орієнтована на навчання та розвиток	Інвестування в навчання та підвищення кваліфікації персоналу для адаптації до нових викликів та технологій
	Створення середовища, де співробітники можуть вільно пропонувати нові ідеї та рішення, що сприяють покращенню бізнес-процесів і продуктів

Сформовано автором

Важливим аспектом адаптивного підходу є розвиток організаційної культури, яка підтримує навчання та інновації. Підприємства повинні інвестувати в розвиток навичок, захоплювати їх до генерації нових ідей та сприяти відкритій комунікації. Це створює середовище, де зміни сприймаються як можливості, а не як загрози, що є критичним для швидкої адаптації до зовнішніх факторів. У сучасному світі, де зміни є невід'ємною частиною бізнес-середовища, саме адаптивність стає визначальним фактором успіху. Підприємства, які впроваджують цей підхід, мають більше шансів не тільки вижити, але й процвітати, забезпечуючи стійкий розвиток та конкурентні переваги на ринку.

Список використаних джерел

1. Стец І. І. Ідентифікація бізнес-процесів підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 233–239.
2. Тринько Р. І. Моральні аспекти антикризового управління. *Науковий вісник ЛДУВС. Серія економічна*. 2012. Вип. 1. С. 17–26.
3. Хаврова К. С. Методологічні основи інтелектуалізації діяльності підприємства для економічної стабілізації. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 6. С. 121–125.

ФІЗИЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Отже, для початку необхідно вказати, що до суб'єктів цивільних правовідносин в літературі відносять фізичних, а також юридичних осіб, які в першу чергу вступають між собою у цивільні правовідносини, з приводу майна та особистих немайнових благ [1, с. 83]. Особа, яка виступає, як учасник цивільних відносин, рахується фізичною. Тому до них відносять громадян України, іноземців, та осіб без громадянства. Однак для визнання особи суб'єктом цивільного права необхідна наявність цивільної правосуб'єктності, інакше в літературі її ще називають правоздатністю та дієздатністю.

Тому, давайте розглянемо, що означає термін цивільна дієздатність. Цивільна дієздатність – це здатність особи мати цивільні права, а також нести цивільні обов'язки. Сама правоздатність громадянина України виникає з моменту народження і припиняється зі смертю. Цивільна правоздатність, як соціально-правова якість належить до всіх громадян, які мають бути рівними перед законодавством України [2].

Щодо цивільної дієздатності слід сказати, що це здатність фізичної особи своїми діями набувати цивільних прав, а також самостійно їх здійснювати та своїми діями створювати собі цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести за це відповідальність. У цивільному законодавстві, зазначено, що повна дієздатність настає з досягненням повноліття.

Йдеться в основному про неповну цивільну дієздатність, тобто, це особи віком від 14 до 18 років. Вони мають право: самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами; самостійно здійснювати авторські права на охоронювані законом результати літературної, художньої, наукової і технічної творчості; бути учасником та засновником юридичної особи, якщо це не заборонено законом або установчим документом юридичної особи [3, с. 45].

Особи віком до 14 років – це вважається часткова цивільна дієздатність, тобто вони мають право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини; вкладати кошти в банківські (кредитні) установи та розпоряджатися ними; здійснювати особисті немайнові права автора на твори науки, літератури і мистецтва, об'єкти промислової власності та інші випадки, які зазначені законом. Зокрема в осіб, які мають розлад психічного здоров'я, який впливає на здатність усвідомлювати та розуміти свої дії або керувати ними, судом встановлюється обмежена цивільна дієздатність [4, с.180].

Крім фізичних осіб існують також юридичні особи, до яких відноситься організація, створена шляхом об'єднання осіб і майна, яка наділена дієздатністю і може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у справі.

Якщо не заборонено законом то юридична особа може бути створена однією особою, відносно окремого виду юридичної особи [5]. Як, суб'єкт цивільного права юридична особа має певні ознаки, за відсутності яких окремі організації ставлять під сумнів можливість визнання її юридичною особою. Ці ознаки включають:

- організаційну єдність. Юридична особа має свою структуру, що включає певні елементи. Усі елементи в цій структурі діють як єдине ціле для досягнення єдиної мети;
- наявність окремого майна. Кожна юридична особа має майно, яке є матеріальною основою її діяльності [7, с. 98];
- самостійність та участь у цивільному обороті від свого імені;

Зокрема, обов'язковою ознакою юридичної особи повинно бути найменування, що містить відомості про її організаційно-правову форму, характер діяльності. Юридична особа – господарське товариство повинна мати фірмове найменування (фірму), яке зазначається в установчих документах та вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб. У разі зміни найменування юридична особа, крім виконання інших вимог, встановлених законом, зобов'язана помістити оголошення про це в друкованих органах, що публікують відомості про її державну реєстрацію, та повідомити про це всіх осіб,

з якими вона має договірні відносини. Вона не має права використовувати назву іншої юридичної особи [6, с. 32].

– здатність нести самостійну майнову відповідальність. Юридична особа як окрема особа несе роздільну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним їй майном;

– здатність бути позивачем і відповідачем у суді. Юридична особа є самостійним учасником і здійснює всі свої права та обов'язки як юридична особа, в тому числі захищає порушені права та інтереси, несе відповідальність за виконання своїх обов'язків, виступає учасником судового процесу як позивач або відповідач.

Отже, у висновку необхідно вказати, що в Цивільному кодексі України юридичні особи, особливо їх статус, виділяють в окремий розділ «Юридична особа», де розписано, як загальні положення для всіх юридичних осіб, так і положення, які стосуються їх окремих видів, зокрема різноманітних господарських товариств.

Також, необхідно зазначити, що вказані особи відповідно до закону повинні виконувати функції, що на них покладені.

Список використаних джерел

1. Самілик Л. О., Корбут Л. П. Співвідношення понять «суб'єкт права», «особа», «суб'єкт правовідносин», «учасник відносин». *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 83–93.
2. Цивільний кодекс України : офіц. текст від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільне право. Частина I : навч.-метод. посіб. / за ред.: Є. О. Харитонова, С. В. Завальнюка ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 108 с.
4. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / колектив авторів : В. В. Алямкін, О. В. Басай, О. Г. Боднар та ін.; за редакцією Р. Б. Шишки. Київ, 2019. 2 частини. 230 с.
5. Цивільне право. Загальна частинка : навч. посібник / за ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків, 2022. 332 с.
6. Цивільне право: загальна частина. Практикум : навч. посіб. / кол. авт. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 32 с.
7. Цивільне право : наук. посіб. / за ред. Р. Я. Демків та ін. Львів, 2021. Ч. 1. 180 с.

ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РУХУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Міжнародні дослідження свідчать, що війни, починаючи з Першої світової, все більше впливають на екосистеми, що пов'язано зі збільшенням руйнівного потенціалу сучасної зброї. Війна в Україні негативно вплинула не лише на продовольчу безпеку, але й призвела до значних економічних та екологічних наслідків, що відчуються у всьому світі. Оцінка повного впливу російської агресії на Україну залишається складною.

Пересування важкої військової техніки та застосування вибухівки шкодять екосистемам як на охоронюваних, так і на неохоронюваних територіях. За даними Європейської інформаційної системи про лісові пожежі, пожежі, спричинені військовими діями, знищили понад 100 000 гектарів природних екосистем. Війна також суттєво забруднює атмосферне повітря. За словами Президента України, з 24 лютого 2022 року РФ випустила по Україні близько 5 тисяч ракет. Під час детонації ракет утворюються токсичні речовини, такі як чадний газ, діоксид азоту, формальдегід, що значно погіршує екологічну ситуацію[2]. Окрему стурбованість викликає ядерний тероризм Росії. 24 лютого 2022 року російські війська захопили Чорнобильську АЕС та об'єкти у зоні відчуження, залишаючись там до 31 березня. Грінпіс зафіксував підвищений рівень радіації у місцях, де російські військові вирили окопи. Запорізька АЕС досі перебуває під контролем окупантів, що перешкоджає забезпеченню ядерної та радіаційної безпеки на міжнародному рівні. Катастрофічні наслідки війни для довкілля в Україні вже зараз є величезними. Ця тема активно досліджується українськими вченими-правниками, такими як Г. Балюк, А. Дмитрієв, О. Задорожний та інші. Їх роботи зосереджуються на охороні довкілля під час бойових дій, а також у постконфліктних зонах [4].

Військові дії між Росією та Україною підпадають під регулювання міжнародного гуманітарного права. Багато міжнародних договорів безпосередньо чи опосередковано захищають довкілля під час збройних конфліктів. Основним міжнародно-правовим документом у сфері захисту навколишнього середовища під час військових конфліктів є Конвенція про заборону військового або іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 року. Ця Конвенція забороняє державам-учасницям застосовувати військові засоби або інші дії, що впливають на природне середовище і призводять до широкомасштабних, тривалих або серйозних наслідків, спрямованих на знищення або завдання шкоди іншій державі [3. с. 163–170].

Значну роль у забезпеченні захисту довкілля в Україні під час війни відіграє національне законодавство. Сьогодні в багатьох окупованих районах відсутня можливість для проведення екологічного моніторингу, оцінки шкоди і проведення необхідних відновлювальних робіт, що ускладнює контроль за станом довкілля. Тому залучення міжнародних екологічних експертів для моніторингу екологічної ситуації на цих територіях є вкрай актуальним [1].

У березні 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок військової агресії Росії. Цей документ регулює основні напрямки оцінки шкоди, зокрема, у сфері охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки. До таких напрямків відносяться: а) шкода земельним ресурсам, що включає пошкодження та забруднення ґрунтів; б) втрати надр через незаконне їх використання; в) збитки водним ресурсам, зокрема забруднення та зниження якості води, що негативно впливає на рибні запаси, здоров'я людей і природні екосистеми; г) шкода атмосферному повітрю через викиди забруднюючих речовин; д) втрати лісових ресурсів, зокрема пошкодження та знищення лісів; е) збитки природно-заповідному фонду, де руйнуються екосистеми на захищених територіях. [5. С. 77–82].

Як зазначають науковці Г. І. Балюк та О. А. Шомпол, війна в Україні показала, що закони мирного часу не завжди ефективні під час збройних конфліктів. Військова сила знову стала

важливим інструментом для досягнення політичних та економічних цілей, підриваючи міжнародні договори та зобов'язання між державами [4].

З огляду на вищесказане, очевидно, що Україна потребує ретельно продуманої стратегії для відновлення територій, яка враховуватиме не лише економічні та інфраструктурні аспекти, а й екологічну безпеку. Це потребує вдосконалення як національного, так і міжнародного законодавства для ефективного захисту навколишнього середовища в умовах війни та відбудови.

Список використаних джерел

1. Київський міжнародний інститут соціології. Думки і погляди населення України щодо екологічних наслідків війни: травень 2022 року.
2. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsia-hromadskosti.html> (дата звернення: 26.10.2022).
3. Бугайчук, Антон Вплив повномасштабної агресії російської федерації проти України на діяльність екологічних громадських організацій в Україні [Електронний ресурс] / Антон Бугайчук. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 44. С. 163–170.
4. Балюк С., Клаунінг Н., Четвертухіна Л., Коваль-Гончар М. Екологічні тренди в Україні: погляд громадян. Звіт за результатами соціологічного дослідження (квітень 2021). URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
5. Страпак, А. В. Екологічний вимір російсько-української війни [Електронний ресурс] / А. В. Страпак, І. Г. Паніна. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2023. Т. 1. № 15. С. 77–82.

АНАЛІЗ ЗМІН ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЛІКТИ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Певна частка громадян України у період воєнного стану втратила житло, економічну стабільність й інші блага, що є неприпустимим і повинно мати відповідну оцінку та реакцію з боку держави. В роботі ми проаналізуємо зміни, що було внесено до Кримінального кодексу України (надалі – ККУ), з метою посилення кримінальної відповідальності за ганебні та кричущі порушення прав і свобод в умовах воєнного стану.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року на території України було введено воєнний стан [2]. Відповідно внутрішніх та зовнішніх суспільно-політичних процесів, які відбуваються у державі, законодавчі нормативно-правові акти піддаються змінам. Не стало виключенням й кримінальне законодавство. Вчинення кримінальних правопорушень в період особливого правового режиму воєнного стану, несе підвищену суспільну небезпеку, що і стало підставою для перегляду меж санкцій низки статей ККУ.

Особливу увагу законодавці приділили нормам Особливої частини ККУ- кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки України. Відповідно Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» № 2113-ІХ від 03.03.2022 р. [3]. в частину 2 статті 111 ККУ «Державна зрада» було внесено зміни. Наразі таке кримінально-протиправне діяння як державна зрада в умовах воєнного стану має збільшені межі кримінальної відповідальності – тобто за діяння передбачена відповідальність у виді 15 років

позбавлення волі або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна. До редакції – межі кримінальної відповідальності за державну зраду становили від 12 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна або без такої. Зазнала змін і стаття 113 ККУ «Диверсія», яку було доповнено частиною 2 аналогічними диспозицією та санкцією, які містяться у вищезазначеній ч. 2 ст. 111 ККУ. До редакції – межа примусу становила позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Колабораціонізм як явище підривало національну безпеку України та становило безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому відповідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX від 03.03.2022 р. [4] ККУ було доповнено ст. 1111 криміналізовані такі дії як: заперечення громадян України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території; пропаганда у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, тощо

Окрім Розділу 1 Особливої частини ККУ «Злочини проти основ національної безпеки України», змін зазнав Розділ 6 «Кримінальні правопорушення проти власності». Таке поширене загальне кримінально-протиправне діяння як крадіжка, передбачене статтею 185 ККУ, в умовах воєнного стану має збільшені межі кримінальної відповідальності – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Зміни зазнали ще 5 статей, а саме: стаття 186 «Грабіж», стаття 187 «Розбій», стаття 189 «Вимагання», стаття 190 «Шахрайство» і 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

На нашу думку, виокремлення та внесення змін саме у кримінальні правопорушення проти власності обумовлено, ймовірно, збільшенням кількості громадян, які знаходяться у скрутному економічному положенні та більшим розповсюдженням деліктів [5].

Отже, з початку воєнного стану, були змінені межі примусу в статтях Особливої частини ККУ та додані нові. На нашу думку, внесення змін до кримінального законодавства є доцільною необхідністю нашого часу. Пропонуємо вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, віднести до обставин, які обтяжують покарання (до ч. 1 ст. 67 ККУ) та визнати таку обставину, відповідно до ч. 2 ст. 67 ККУ, обов'язковою для визнання судом. Результатом запропонованої зміни стане посилення кримінальної відповідальності та наша справедлива відповідь тим несвідомим громадянам України, які продовжують вчиняти кримінальні правопорушення у воєнний час.

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 1 січ. 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 16.10.2024).
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
5. Лобанов А. Світовий банк: 29% українців живуть у бідності. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2024/05/31/616241_svitoviy_bank_29_ukraintsiv_zhivut.html#:~:text=Як%20пише%20Reuters,%20населення%20нашої,зросла%20на%201,8%20мільйона. (дата звернення: 16.10.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ЛІКАРІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Актуальність питання особливостей професійного вигорання лікарів в період війни визначається тим, що сьогодні в Україні триває повномасштабна війна, що призводить до великого фізичного та емоційного навантаження на лікарів. Велика кількість тяжко поранених, зокрема із серйозними травмами та ампутаціями, створює неабияке навантаження на медичних працівників, що безпосередньо залучені до надання допомоги пораненим. Військові дії в Україні призвели до масштабного мобілізаційного зусилля медичних кадрів, які змушені працювати в умовах тривалої екстремальної напруги. Це викликає значні психологічні та емоційні навантаження на лікарів, що може призвести до професійного вигорання та інших психосоматичних розладів.

З огляду на вищенаведене існує потреба в дослідженні особливостей професійного вигорання лікарів в період війни, а також розробки комплексної програми щодо боротьби з нею.

Центр громадського здоров'я МОЗ України дає наступне визначення терміну: «професійне вигорання медичних працівників – це стан психічного та фізичного виснаження, який виникає внаслідок тривалого стресу, перевантаження та невдоволеності на роботі. Це може виявлятися в емоційному виснаженні, відчутті втрати ентузіазму та мотивації, а також відчутті безсилля та безнадійності» [1]. В сучасних умовах такий стан породжує війна та її наслідки. Для лікарів цей процес характеризується зниженням мотивації, відчуттям виснаження, емоційної відчуженості від пацієнтів, а також зниженням професійної ефективності. Професійне вигорання може спричиняти емоційну апатію, втрачену здатність співчувати пацієнтам та відчуття хронічної втоми, що негативно впливає як на якість медичної допомоги, так і на особисте благополуччя лікаря.

Згідно з результатами дослідження, проведеного організацією *Mental Health America* найпоширенішою реакцією медичних працівників на зміни у їхньому самопочутті стало емоційне та фізичне виснаження, яке відзначили 82% респондентів. На другому місці за поширеністю були проблеми зі сном (70%), а також фізичне виснаження (68%). Страху та невизначеність, пов'язані з роботою, відчували 63% опитаних. Понад половини медичних працівників повідомили про зміни в апетиті (57%), а також про наявність фізичних симптомів, таких як головний біль чи біль у животі (56%). Крім того, 55% висловили сумніви щодо продовження професійної кар'єри. Окремо було визначено значне зростання втоми від постійної необхідності співчувати пацієнтам, яку відчували 52% опитаних. Дослідження також виявило, що лише 39% лікарів і 45% медичних сестер отримували достатню емоційну підтримку. Тривожною є тенденція до використання деякими медичними працівниками алкоголю та психоактивних речовин як засобів для подолання стресу [2].

Професійне вигорання лікарів є негативним явищем як безпосередньо для медичних працівників, так і суспільства, оскільки даний стан негативно впливає на поведінку й здоров'я лікарів. Відповідно від призводить також до втрати концентрації, швидкої втомлюваності, втрати інтересу до професії тощо. Для суспільства наслідки професійного вигорання лікарів включають погіршення якості медичних послуг, зниження рівня безпеки пацієнтів, підвищений ризик помилок та дефіцит кваліфікованих кадрів. Це явище також негативно впливає на репутацію медичних установ, оскільки втомлені та виснажені лікарі не здатні забезпечувати належний рівень догляду за пацієнтами.

За результатами проведеного дослідження встановлено наступні тригери професійного вигорання лікарів в період війни:

- надмірне робоче навантаження через велику кількість поранених, що потребує надання невідкладної медичної допомоги без відпочинку;
- постійне емоційне навантаження внаслідок постійного контакту з пацієнтами у здебільшого стресових умовах.

Внаслідок цього крім фізичного навантаження виникає великий психологічний й емоційний тиск;

- відсутність підтримки та реабілітації. У більшості медичних закладів керівництво не приділяє достатньої уваги питанню психологічної підтримки їх працівників;

- постійний контакт із травмами та смертю. Лікарі під час війни регулярно зіштовхуються з випадками втрати кінцівок, важкими пораненнями та смертями;

- морально-етичні норми, адже під час війни лікарі часто змушені робити вибір між наданням допомоги різним групам пацієнтів у обмежених умовах. Це викликає додаткові моральні переживання та відчуття провини, що підсилює емоційне виснаження.

Наведені вище тригери є ключовими факторами, які збільшують ризики професійного вигорання лікарів під час війни. Тому дане питання вимагає комплексного вирішення і розробки та впровадження на державному рівні програм підтримки лікарів, які працюють в умовах війни. Це надзвичайно важливо як для самих лікарів, так і держави в цілому.

Таким чином, питання професійного вигорання лікарів є надзвичайно актуальною і важливою проблемою. Війна накладає свій відбиток й на лікарів, які змушені працювати в умовах постійного виснаження, втоми, емоційного вигорання, контакту з важко пораненими, що суттєво підвищує ризики професійного вигорання лікарів. Тому дана проблеми вимагає уваги з боку суспільства та впровадження спеціалізованих програм психологічної допомоги для запобігання негативним наслідкам цього явища.

У наступних дослідженнях важливо розробити програму для подолання професійного вигорання лікарів в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Професійне вигорання медичних працівників. URL: <http://surl.li/rjhsyb> (дата звернення: 13.10.2024)
2. Mental Health America. URL: <https://mhanational.org/mental-health-healthcare-workers-covid-19> (дата звернення: 13.10.2024).

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 2014 року на території Української держави триває воєнне протистояння з Російською Федерацією. З 24 лютого 2022 року РФ розпочала повномасштабне вторгнення, унаслідок якого розгорнулася російсько-українська війна. На теренах нашої держави запроваджено воєнний стан, що зумовило необхідність внесення змін до різних нормативно-правових актів. Також із запровадженням воєнного стану було введено комендантську годину на всій території.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у випадках збройної агресії проти України, нападу на неї, а також якщо існує небезпека для незалежності та територіальної цілісності держави. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а також Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Відповідно до зазначених нормативних актів, військове командування та військова адміністрація під час воєнного стану мають право запроваджувати комендантську годину, встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду в населені пункти, обмежувати свободу пересування громадян, а також рух транспортних засобів [1].

Комендантська година – це заборона перебування людей у визначений час на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень [2]. Її запроваджують лише у випадку реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або держави, а також для забезпечення громадського порядку. Комендантська година регулюється «Порядком здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573 [3].

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток та посвідчення, які видає військова комендатура (військова адміністрація), а також рух транспортних засобів. Перепустки діють лише в межах території, де запроваджено комендантську годину, їхній облік також здійснюється комендатурою (військовою адміністрацією) на території, де запроваджено дану комендантську годину, тобто такі перепустки не є універсальними для переміщення у будь-якому іншому місці чи регіоні.

Таку перепустку необхідно пред'являти:

- громадянину України разом із документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України або її спеціальний статус;

- військовослужбовцям Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, поліцейським Національної поліції, військовослужбовцям та працівникам СБУ, працівникам ДФС, ДМС, ДСНС разом із службовим посвідченням;

- іноземцям або особам без громадянства разом із паспортним документом іноземця та документом, що підтверджує законність перебування на території України.

Контроль дотримання комендантської години мешканцями населеного пункту покладається військовим комендантом на спеціально виділені для цієї мети комендантські патрулі, до складу яких входять поліцейські Національної поліції України та військовослужбовці Збройних Сил України, і можуть залучатися військовослужбовці Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України [3].

У разі порушення комендантської години, комендантський патруль має право:

- затримувати осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

- перевірити документи, що посвідчують особу та з'ясувати, чи може людина перебувати на вулиці в цей час;

- здійснити огляд речей, транспортного засобу, багажу та вантажів, службових приміщень і житла затриманої особи;

- вилучати предмети, що є знаряддям, засобом або предметом правопорушення;

– у разі необхідності та згоди використовувати засоби зв'язку і транспортні засоби, що належать особам, підприємствам, установам і організаціям (за винятком іноземних) для запобігання вчиненню кримінального правопорушення;

– застосовувати фізичну силу та спецзасоби до правопорушників.

За наявності правових підстав особу, яка здійснила порушення режиму встановленої комендантської години, може бути затримано та притягнуто до адміністративної чи кримінальної відповідальності [4].

На практиці порушення комендантської години часто розглядається через статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, такі як статті 210-1 (порушення правил щодо запобігання надзвичайним ситуаціям) та 185 (злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського). У випадку виявлення порушників, патруль може затримати таких осіб для з'ясування обставин, проведення бесіди та складання протоколу про адміністративне правопорушення. При цьому, конкретного законодавчого механізму для штрафів за порушення комендантської години немає. Важливо зазначити, що Верховна Рада не ухвалила законопроект, який передбачав суттєве збільшення штрафів за порушення комендантської години (законопроект № 10195 передбачав штрафи – від 8500 до 34 000 грн) Однак це не означає, що питання не буде переглянуто в майбутньому.

Отже, комендантська година є важливим заходом правового режиму воєнного стану, який забезпечує безпеку громадян, суспільства та держави під час дії воєнного стану. Належна правова регламентація цього заходу дозволить органам правопорядку більш ефективніше протистояти військовій агресії зі сторони Російської Федерації.

Список використаних джерел

1. Що таке воєнний стан та які наслідки його введення. URL: <https://news.dtk.ua/society/politics/51867-shho-take-vojennii-standa-ta-iaki-naslidki-yogo-vvedennia>
2. Комендантська година: визначення, контроль та відповідальність за порушення. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/komendantska-godynavyznachennya-kontrol-ta-vidpovidalnist-za-porushennya/>

3. «Комендантська година» та відповідальність за її порушення. URL: <http://jurfem.com.ua/komendantska-hodyna-ta-vidpovidalnist-za-ii-porushennya/>
4. Які повноваження патрулів під час комендантської години. URL: <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/iaki-povnovazhennia-patruliv-pid-chaskomendantskoi-hodiny/amp#>

ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ: ПОГЛЯД НАУКОВЦІВ І МЕДИЙНИКІВ

З початку війни тисячі українців стали на захист своєї країни. Жінки також відіграли не останню роль, вступаючи до лави ЗСУ. Станом на січень 2024 року загальна чисельність військовослужбовиць в армії складає майже 70 тисяч осіб. У зв'язку з цим, гостро постало питання захисту прав жінок в армії.

Права та обов'язки військових прописані в Конституції України, Законі України «Про Збройні Сили України», Дисциплінарному статуті ЗСУ тощо. Крім цього, важливим є документ Міністерства Оборони України «Основні права військовослужбовців». Він включає всі основні постанови, що регулюють дотримання прав та гарантій українських військовослужбовців. Окремо торкається проблеми рівності та недискримінації в армії. Містить такі положення:

- Рівні права та можливості жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України.
- Право військовослужбовців обох статей на отримання допомоги та захисту в разі перебування їх в якості постраждалих осіб від насильства за ознакою статі.
- Право військовослужбовців на оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань, насильства за ознакою статі.

Усі положення мають на меті захистити жінок від дискримінації, а також наголошують на рівності прав та обов'язків військовослужбовців ЗСУ. Крім цього, існують певні виключення для матерів. *«Таке формулювання пояснюється дотриманням ст. 24 Конституції, за якою рівність прав жінки і чоловіка забезпечується, зокрема, зі створенням умов, що дають можливість поєднувати працю із материнством, а також включно з наданням оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям»,* – зазначається в «Основних правах військовослужбовців» [1, с. 41].

Проте наявність нормативно-правових актів не є гарантією безпеки, важливо слідкувати за дотриманням усіх положень. О. Джафарова та Д. Зінченко у статті «Права військовослужбовиць під час військового стану» проаналізували результати експерименту, який проводили інші вчені щодо гендерних стереотипів, особливо серед військовослужбовців. Дослідники зазначили, що наразі відбувається швидка зміна гендерних понять, а дискримінація, в свою чергу, зменшується доволі повільно. Тому важливим є впровадження гендерного підходу. Автори наголошують на тому, що слід загострити увагу на необхідності проведення свідомої роботи щодо гендерної рівності військовими структурами та суспільством в цілому: «Це може включати навчальні програми з просвітницькою спрямованістю, освіту з питань гендеру та розбудову культури поваги та рівності. Посилення ролі жінок у військовій сфері вимагає зміни стереотипів, усунення побутових та системних перешкод щодо вибору професії та кар'єрного росту в армії» [2, с. 301].

Не можна залишити без уваги й більш буденні проблеми, такі, як, наприклад, військова форма для жінок. Дослідниця Г. Бочарова у статті «Соціальний і правовий захист жінок-військовослужбовиць» [3] порадила українській владі використовувати у вирішенні таких нагальних питань зарубіжний досвід. Вона зазначає, що у західних країнах доволі широко розвинуто та нормативно закріплено на різних рівнях розгалужену систему забезпечення захисту прав та свобод військових у соціальній сфері. Як приклад, Бочарова згадує США та країни НАТО, які мають відкриту грошову систему та використовують соціальний захист як рекламу. До речі, жіночу форму почали видавати українським військовослужбовицям лише у лютому 2024 року.

ЗМІ, які є «четвертою владою», також виконують не останню роль у висвітленні поставленої проблеми. Чим більше журналістських творів на тему прав українських військовослужбовиць буде опубліковано, тим актуальнішою та зрозумілішою стане проблема для суспільства. Проаналізувавши деякі українські онлайн-видання, зазначимо наступне. Значна кількість матеріалів присвячена новим законам та положенням. Як приклад, новина видання «Суспільне» під назвою «Міноборони впроваджує стандарти НАТО щодо гендерної

рівності у ЗСУ» [4]. Журналісти розкрили основні поняття нового нормативно-правового акту, підкріпивши все коментарями від представників влади.

Особливо багато опубліковано матеріалів про жіночу військову форму: влітку 2023 року, коли вона була лише представлена, та взимку 2024 року, коли видали перші зразки. Про це писали «ТСН», «УНІАН», «Суспільне» тощо. У жовтні 2024 року «П'ятий канал» на своєму вебпорталі розмістив публікацію «Для військовослужбовиць виготовляють форму, але більшість жінок її не отримали – чому так і коли з'явиться зимовий варіант» [5]. В ній журналісти надали коментарі військовослужбовиць щодо зручності та наявності форми. Тим самим вони виявили проблему того, що багато жінок не отримують спецодяг взагалі. Крім цього, поставлено питання до влади щодо зимових комплектів.

Проблема рівності прав в українській армії все ще є нагальною для нашого суспільства. Хоча законодавство країни змінюється, приймає нові закони, які покращують життя жінок-військовослужбовиць, цього не завжди достатньо. Українські вчені загострюють увагу на важливості гендерного підходу та наслідуванні західного досвіду. Адже все ще існують проблеми навіть на буденному рівні. Як приклад, наявність спецодягу, що є важливою складовою комфортної служби.

Список використаних джерел

1. Лукічов В., Арнаутова В., Никітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців. ОБСЄ, Міністерство оборони України, 2020. С. 40–46. URL: <http://surl.li/llgueg> (дата звернення: 22.10.2024 р.)
2. Джафарова О., Зінченко Д. Права військовослужбовиць під час військового стану. *Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 5 черв. 2023 р.). Одеса : Юридика, 2023. С. 297–303.
3. Бочарова Г. Соціальний і правовий захист жінок-військовослужбовиць. *Часопис Київського університету права*. 2023. Вип. 1. С. 91–93.
4. Михайлов Д. Міноборони впроваджує стандарти НАТО щодо гендерної рівності у ЗСУ. *Суспільне*. 7 жовтня 2024 р. URL: <http://surl.li/awwqli> (дата звернення: 22.10.2024).
5. Калітвенцева Є., Довий М. Для військовослужбовиць виготовляють форму, але більшість жінок її не отримали – чому так і коли з'явиться зимовий варіант. *П'ятий канал*. 21 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/axwwaw> (дата звернення: 21.10.2024).

ВПЛИВ ВИМУШЕНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку України як демократичної та незалежної держави характеризується наявністю значних дестабілізуючих чинників, які негативно впливають на соціально-економічні процеси та зумовлюють вагомі диспропорції розвитку держави і суспільства. Найбільш істотний вплив в умовах сьогодення має війна росії проти України, яка спричинила появу нових викликів і небезпек, а також інтенсифікувала посилення процесів вимушеної трудової міграції населення. Очевидно, що поряд із макроекономічною нестабільністю та проблемами національного рівня, загострилися питання функціонування вітчизняних підприємств та бізнесових структур. Варто визнати, що міграція населення перетворилася у неконтрольоване явище та обумовила потребу у перегляді існуючих механізмів управління суб'єктами господарювання, адже, впродовж останніх років відчувається дефіцит висококваліфікованої робочої сили через мобілізаційні заходи та масовий відтік населення за межі України.

Поряд із зазначеними проблемами загострюється проблема неконтрольованості вимушеної трудової міграції в межах країни, яка чинить вплив на функціонування підприємств та зумовлює раптові виникнення кризових ситуацій на них. Безумовним фактом залишається те, що значна чисельність населення, що проживає у прифронтових регіонах, у пошуках безпечного місця перебування переміщується на відносно безпечні території, де працевлаштовується та здійснює свою діяльність, а ті підприємства, на яких це населення працювало, залишаються без робочої сили, чим поглиблюється їх кризовий стан, що проявляється у порушенні процесів виробництва та життєдіяльності, у зниженні продуктивності праці

та зростанні дефіциту висококваліфікованих працівників, а також виникає невідповідність кваліфікаційної структури персоналу потребам підприємства.

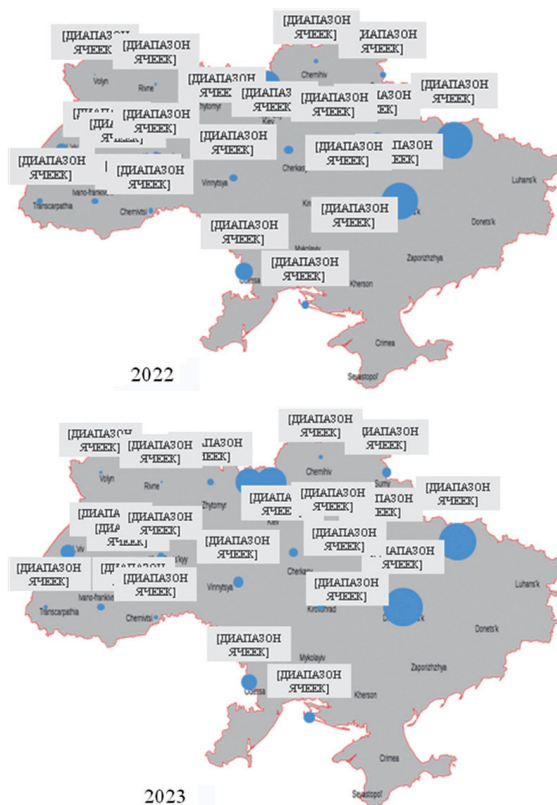

Рис. 1. Динаміка зміни чисельності внутрішньо переміщеного населення в Україні у 2022–2023 рр.

Зокрема, найбільша частка внутрішньо переміщених трудових мігрантів зосереджується на території Дніпропетровської та Харківської областей, а також у м. Києві. Безумовно, що саме у цих регіонах ринок трудових ресурсів перенасичений робочою силою, а підприємства, що розміщені на прифронтових територіях відчують значний її дефіцит. Тому, актуалізується потреба розроблення системи заходів антикризового управління кадровим потенціалом підприємства, які охоплюють заходи попередження й подолання кризових явищ; заходи оцінювання можливостей адаптації системи управління кадровим потенціалом в умовах невизначеності; заходи з посилення захисту прав населення на працю та безпечні умови праці; заходи запобігання нелегальній зайнятості; заходи посилення соціального захисту вимушених трудових мігрантів, а також заходів з усунення диспропорцій в оплаті праці вимушених трудових мігрантів.

Таким чином, проведені дослідження дають підстави стверджувати, що вимушена трудова міграція населення негативно впливає на ефективність управління підприємством, зумовлює виникнення криз, а в умовах невизначеності та нестабільності її дестабілізуючий вплив істотно посилюється.

Список використаних джерел

1. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні за грудень 2023 року. Міжнародна організація з міграції. Київ, 2022. 13 с. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_Gen%20Pop_R15_IDP_ENG-UKR_translation_v3.pdf.
2. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. United Nations Refugee Agency. 2024. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.61143851.623766591.1648390302-1546473533.164839.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНЖЕНЕРНОЇ ПІДТРИМКИ В МІЖПОЗИЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Інженерна підтримка як вид підтримки військ (сил) є комплекс заходів, щодо підготовки військ (сил), об'єктів та місцевості в інженерному відношенні з метою успішного виконання бойових завдань, підвищення живучості та безпеки військ (сил), об'єктів, проведення заходів, щодо відновлення підрозділів.

Слід зазначити, що інженерна підтримка включає в себе чотири основних завдання:

- інженерна підтримка мобільності своїх військ;
- інженерні заходи, щодо обмеження мобільності військ противника;
- інженерні заходи, щодо підвищення живучості та безпеки застосування військ (сил), об'єктів;
- загальна інженерна підтримка.

Всі вище зазначені завдання включають в себе заходи, що виконуються та мають свою специфіку виконання (коли виконуються, де виконуються, сили та засоби, що залучаються, порядок підготовки до виконання, організація взаємодії між підрозділами).

Надважливо потрібно знати та розуміти, що заходи інженерної підтримки відповідно до керівних документів (а інколи і явно зрозуміло) виконують самостійно підрозділи механізованих військ (танкових, мотопіхотних, десантно-штурмових, гірсько-штурмових і т.д.), військових частин всіх родів військ, спеціальних військ застосовуючи інженерне озброєння, майно, боєприпаси та засоби маскування.

Інженерні війська, як спеціальні війська залучаються до найбільш складних завдань (заходів) інженерної підтримки, які потребують залучення спеціальної техніки та фахово підготовлених спеціалістів.

Хід ведення бойових дій сьогодні визначає один з основних заходів, що входить в друге завдання інженерної

підтримки, а саме улаштування та нарощення ешелонованої системи інженерних загороджень в міжпозиційному просторі, що повинна містити протитанкові та протипіхотні мінні поля, групи мін, невибухові, що суттєво впливатиме на підвищення живучості підрозділів наших військ, стійкість лінії оборони та створення сприятливих умов для переходу в атаку.

Також необхідно відмітити, що основними завданнями інженерних загороджень в ході спробі штурму противником наших позицій являються блокувати, затримати противника, примусити рухатися в потрібному напрямку і тим самим створити сприятливі умови для його ураження усіма наявними вогневыми засобами, що є на озброєні (в тому числі прямого наведення), а не знищити в повному складі.

Досвід виконання бойових завдань з улаштування мінно-вибухових загороджень перед переднім краєм оборони в ході російсько-української війни свідчить про суттєве зростання можливостей сучасних систем озброєння противника, а саме застосування високоточної зброї, засобів повітряної розвідки, ударних FPV, БпЛА обладнаними засобами нічного бачення, що значно ускладнює виконання завдань.

Враховуючи такі умови виконувати завдання, щодо влаштування мінного поля в міжпозиційному просторі у складі групи мінування на загрозливих напрямках уникнувши втрат серед особового складу, а саме підготовлених фахівців інженерних військ, а інколи групи мінування в повному складі практично неможливо.

Також в свою чергу необхідно зазначити, що згідно організаційно-штатної структури в механізованому батальйоні підготовлених фахівців інженерних військ для виконання спеціальних завдань, що потребують підготовленого спеціаліста лише інженерно-саперний взвод.

Часто виникає проблема, де для нарощення системи інженерних загороджень, а саме встановлення простих протитанкових мінних полів з застосування звичайних протитанкових мін з контактними підіривниками залучаються лише інженерно-саперні підрозділи, що призводить до їх втрати, не враховуючи те що базову загальновійськову підготовку проходять підрозділи всіх родів військ, під час яких практично відпрацьовуються встановлення мін даного типу.

Звісно сучасний бій вимагає створення та втілення нових підходів до виконання бойових завдань щодо улаштування та нарощення системи інженерних загороджень, які б підвищували свою бойову ефективність та забезпечували б збереження життя та здоров'я серед особового складу серед загальновійськових та інженерних підрозділів.

Одним з шляхів вирішення цих проблем, як варіант є включення в організаційно-штатну структуру підрозділів важких безпілотні літальні апарати (БПЛА), що були розроблені в Україні спеціально для нічних операцій, а саме ударний безпілотник Vampire з вантажопідйомністю до 15 кг та дальністю польоту до 10 км, а також наземну роботизовану платформу для мінування типу Гном-мінер, що здатна встановлювати прості протитанкові міни та працювати під впливом засобів РЕБ, при цьому дальність керування складає 150–200 м.

Застосовуючи вищезазначені засоби, підрозділи зможуть виконувати найскладніші завдання у відношенні збереження життя та здоров'я, закриваючи найбільш загрозливі напрямки, балки, водопропускні труби, перекривати логістичні дороги, що могли залишитись відкритими в ході штурмових дій противника.

Список використаних джерел

1. Наказ від 10 липня 2015 року Про затвердження Керівництва з улаштування інженерних загороджень підрозділами Міністерства оборони та Збройних Сил України. 2015. С 6–9.
2. Рекомендації щодо створення інженерних загороджень для прикриття визначених рубежів оборони. 2024. С. 4–11.

МІЖНАРОДНІ ІНІЦІАТИВИ ІЗ БОРОТЬБИ З НЕЛЕГАЛЬНОЮ ТОРГІВЛЕЮ ЗБРОЄЮ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Неlegальна торгівля зброєю є однією з головних загроз для глобальної безпеки, особливо в контексті військових конфліктів. Цей тіньовий ринок, який охоплює торгівлю вогнепальною зброєю, боєприпасами та іншим озброєнням, сприяє поширенню насильства, тероризму та порушень прав людини по всьому світу. У регіонах, де тривають збройні конфлікти, нелегальна зброя часто стає інструментом для ескалації бойових дій, створюючи серйозні перепони на шляху до стабілізації та мирного врегулювання.

Проблема нелегальної торгівлі зброєю набуває глобальних масштабів, оскільки вона не обмежується кордонами окремих держав. Міжнародні конфлікти, особливо в Африці, на Близькому Сході та в Латинській Америці, є живильним середовищем для поширення нелегальної зброї, що ускладнює контроль над цим явищем. Військові угруповання, приватні армії, злочинні синдикати та навіть окремі країни стають учасниками цього нелегального ринку.

З розвитком науки міжнародних відносин та її методологічної бази певного поширення набули точні методи дослідження з використанням математичного аналізу та емпіричного дослідження, які зокрема використовуються і для дослідження проблематики торгівлі зброєю. Слід зазначити, що зважаючи на специфіку питання, інформація стосовно обсягів та операцій є доволі обмеженою та чутливою. Більше того, саме нелегальна торгівля зброєю здебільшого уникає баз даних, на які спираються дослідники, тож можна припустити, що фактичний оборот зброєю перевищує дані, зазначені в офіційних джерелах [1, с. 110].

Для протидії нелегальній торгівлі зброєю міжнародна спільнота розробила низку нормативно-правових документів, спрямованих на посилення контролю за розповсюдженням

зброї та запобігання її потраплянню до рук незаконних збройних угруповань. Ці угоди є фундаментом глобальної системи регулювання торгівлі зброєю, хоча їх виконання на практиці часто стикається з викликами.

Протокол ООН проти незаконного виготовлення та торгівлі вогнепальною зброєю, її частинами та боєприпасами (також відомий як Протокол про вогнепальну зброю), прийнятий у 2001 році, є одним із перших міжнародних документів, які безпосередньо спрямовані на боротьбу з нелегальним обігом вогнепальної зброї. Протокол був доповненням до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Він передбачає обов'язкове запровадження стандартів для маркування зброї, реєстрації угод і міжнародної співпраці у боротьбі з нелегальною торгівлею. Країни, які підписали цей Протокол, зобов'язані впроваджувати суворі заходи контролю за виробництвом, експортом і імпортом зброї, а також вживати дії щодо запобігання її незаконному переправленню через кордони [2].

Ще одним важливим кроком стало ухвалення Міжнародного договору про торгівлю зброєю (АТТ) у 2014 році. Це перша глобальна угода, яка встановлює правову базу для контролю за міжнародною торгівлею звичайними озброєннями, включно з танками, бойовими літаками, кораблями, а також стрілецькою зброєю. АТТ зобов'язує країни перевіряти експортні операції, щоб запобігти поставкам зброї до регіонів, де існує високий ризик використання цієї зброї для порушення прав людини, здійснення воєнних злочинів або терористичних актів. Договір має на меті створення прозорої системи міжнародної торгівлі зброєю, забезпечення підзвітності держав-експортерів і обмеження можливостей для нелегального постачання зброї до зон конфліктів. Однак проблема полягає в тому, що деякі провідні держави, зокрема великі експортери зброї, не ратифікували цей договір, що значно обмежує його ефективність.

Проте, ефективність цих ініціатив залишається викликом, адже держави з різними політичними та економічними інтересами часто виявляються неготовими до повної імплементації цих норм. Тема боротьби з нелегальною торгівлею зброєю є актуальною і вимагає глибокого аналізу існуючих підходів та інструментів для забезпечення глобальної безпеки та миру.

Список використаних джерел

1. Торгівля зброєю та її наслідки для прав людини та сталого розвитку: досвід африканських країн / В. Маковеєнко // Емінак: *Науковий щоквартальник*. 2008. № 1–4 (3). С. 110–115. (дата звернення: 11.10.2024).
2. Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-c&chapter=18&clang=_en (дата звернення: 11.10.2024).
3. Arms Trade. [Електронний ресурс]. URL: <https://disarmament.unoda.org/convarms/att/> (дата звернення: 11.10.2024).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Працевлаштування осіб з інвалідністю є однією з ключових соціальних проблем сучасного суспільства. Інтеграція людей з обмеженими можливостями інклюзивного середовища в якому кожен має рівні можливості гарантовані Конституцією, а саме статтею 43. Не дивлячись на значні зміни у законодавстві та міжнародні ініціативи, багато осіб з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами на шляху до реалізації свого права на працю. Успішне працевлаштування осіб з інвалідністю є не тільки соціальним викликом, але й економічною можливістю, адже воно дозволяє розширити ринок робочої сили, значно знизити рівень безробіття та сприяти розвитку людського потенціалу.

Крім того, праця є важливим елементом соціальної інтеграції, що сприяє зниженню соціальної ізоляції та підвищенню якості життя осіб з інвалідністю.

У юридичній літературі проблема працевлаштування осіб з інвалідністю розглядалась багатьма відомими вченими – юристами, а саме Бацман О. С., Бондарчук О. О., Кучменко Е. М., Кучменко Б. А.

Мені імponує їх бачення щодо покращення українського ринку праці для інвалідів, оскільки вони пропонують ефективні методи пристосування робочих місць відповідно. Наприклад Бацман О. С. пропонує в своїй статті таку стратегію роботи. Необхідно перш за все створити цілісну систему професійної реабілітації та зайнятості інвалідів, яка повинна включати підсистеми психологічної підтримки та професійної орієнтації людей з інвалідністю, професійного навчання та працевлаштування. Система професійної реабілітації покликана формувати в людей з обмеженими можливостями мотивацію до праці, сприяти обґрунтованому вибору чи зміні професії відповідно до стану здоров'я, індивідуально-

психологічних характеристик із урахуванням попиту територіального ринку праці на робочу силу за професійно – кваліфікаційним складом , успішному оволодінню професією, спеціальністю та раціональному працевлаштуванню. Я вважаю, що результативними будуть такі методи соціальної політики як, до прикладу, формування та розвивання цілісної багатопрофільної системи реабілітації, котра включатиме реабілітаційну індустрію та медичну, соціальну, професійну реабілітацію інвалідів. Також створення на основі сучасних інформаційних технологій державну інформаційно – аналітичну систему з двох банків даних. Один – про чисельність та характеристики інвалідності (вік, стать, нозологія, захворювання, група інвалідності, професія, спеціальність, здібності, бажання); другий – про звичайний та спеціалізовані робочі місця для працевлаштування інвалідів. Наступне-удосконалення організаційної й управлінської структури у сфері професійної реабілітації(психологічні підтримки, профорієнтації, професійного навчання) та працевлаштування; Формування розгалуженої мережі реабілітаційних закладів; розроблення державної програми, стандартів, щодо психологічної підтримки, професійної орієнтації, професійного навчання, працевлаштування та зайнятості інвалідів.

На мою думку, зазначені програми є надзвичайно важливими та дієвими оскільки сприяють покращенню соціального захисту та пристосування суспільства та трудових процесів до різного кола працівників. Правовою базою у захисті соціальних прав людей з інвалідністю виступає Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю». Це закон визначає складові соціального захисту, які держава гарантує такій категорії громадян.

В Україні ратифіковані Європейські стандарти щодо зайнятості інвалідів.

Більшість Європейських країн ратифікували конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю. Конвенція визначає політику, закони та адміністративні, які забезпечують права, визнані в Конвенції, і скасувати закони, правила, звичаї, що становлять дискримінацію (стаття 4). Окрім Конвенції, багато європейських країн також запровадили індивідуальне антидискримінаційне законодавство, наприклад, Закон про рівність

в Великій Британії, Закон про дискримінацію за ознакою інвалідності в Нідерландах або Соціальний кодекс у Німеччині. Окрім антидискримінаційного законодавства, низка європейських країн обрала ще один шлях. Підхід, який був впроваджений, наприклад, у Німеччині, Франції, Австрії, Бельгії, Італії, Іспанії та Польщі – це система квот на інвалідність, яка змушує компанії працевлаштовувати мінімальний відсоток людей з інвалідністю. Квоти коливаються від 2% в Іспанії до 7% в Італії. Однак багато систем квот дозволяють штрафувати, який організації можуть сплатити, і це звільняє їх від виконання квоти. Таким чином, організації підкоряються запровадженим правилам, або, у разі їх недотримання сплачують штраф.

Таким чином, дослідивши українське та європейське законодавство можна виокремити основні прогалини, які обмежують цю категорію громадян до рівного доступу права на працю. Європейський підхід до врегулювання даного питання мені видається більш прогресивним, оскільки вищезазначені конвенції при їх ратифікації зобов'язують країни впроваджувати нові реформи для вирішення цього питання. Однак для всебічного охоплення питання трудових інтересів осіб з обмеженими фізичними можливостями необхідні реформи соціальній політиці України та розробка нових національних програм, які зможуть пристосувати ринок праці для інвалідів та посилять соціальний захист.

Список використаних джерел

1. Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua)
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
3. Про працевлаштування осіб з інвалідністю Бацман О. С. ?? (d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net)
4. Гуманітарний підхід до проблем працевлаштування інвалідів: шляхи їх подолання в Україні-> Стаття -> Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами» (uu.edu.ua)
5. Європейські стандарти розвитку права на працю осіб з інвалідністю 331-Article Text-570-1-10-20210629.pdf

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

Внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу (далі – КК) України завжди пов'язано з певними подіями, адже, наприклад, в умовах проведення Антитерористичної операції на сході України, коли ефективність застосування Збройних Сил України та інших військових формувань була обмежена через вчинення певними особами перешкоджань їх законній діяльності, Закон України про кримінальну відповідальність було доповнено ст. 114-1.

Відзначимо, що дискусійні питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період були предметом дослідження Ю. А. Александрова, В. Д. Людвіка, Є. В. Пилипенко, Є. О. Письменського, С. С. Стецюка, М. С. Туркот, Р. Чорного, В.В. Шаблистого, П.В. Ясиновського та ін. Проте, не дивлячись на суттєвий вклад зазначених вчених в удосконалення редакції ст. 114-1 КК України, деякі аспекти потребують аналізу та подальшої наукової розробки.

Аналіз вироків Єдиного державного реєстру судових вироків показав, що з моменту внесення змін до КК України Законом України від 08.04.2014 № 1183-VII, до 2019 р. не було ухвалено жодного року, у 2019 р. – 1, 2020 р. – 2, а з 24 лютого 2022 р. – 97. Таке істотне збільшення кількості ухвалення вироків за ст. 114-1 КК України, як стверджує С.С. Стецюк, є виправданим з огляду на безпекову ситуацію в державі [1, с. 758].

Об'єктивна сторона ч. 1 ст. 114-1 КК України включає перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період. Таке формулювання дозволяє відзначити, що особливою умови вчинення вказаного злочину, є те, що він вчиняється у певний часом, а саме – в особливий період. Так, зокрема, у Законі України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII «Про оборону» зазначено,

що особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [2]. Разом з тим, у Законі України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, сил оборони і сил безпеки, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і час демобілізації після закінчення воєнних дій [3].

Таким чином, закріплення різних за своїм тлумаченням визначень поняття «особливий період» створює певні неузгодженості, оскільки ці вказані нами Закони України взаємопов'язані. Таке твердження випливає з того, що на момент доповнення КК України ст. 114-1 (Закон України від 08.04.2014 № 1183-VII «Про внесення змін до Кримінального кодексу України») в Україні з 18 березня 2014 р. відповідно до Указу Президента України № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» була оголошена часткова мобілізація, що свідчить про особливий період в Україні.

Що ж стосується судової практики, то у постанові Верховного Суду у справі № 653/1302/15-к від 26 лютого 2019 р., визначено об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, як умисне створення перешкод або встановлення будь-яких обмежень у законній діяльності військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань України при виконанні ними своїх службових обов'язків в особливий період [4].

Варто відзначити, що у ст. 1 та ст. 1-1 Законі України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII «Про Збройні Сили України»

визначено функції Збройних Сил України та випадка права на застосування зброї та бойової техніки в мирний час та в особливий період (крім періоду дії воєнного стану). Саме у ст. 1-1 Закону зазначено, що Збройні Сили України мають право застосовувати і використовувати зброю та бойову техніку для забезпечення під час проведення антитерористичної операції виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, участі у затриманні осіб, а також для знешкодження осіб у випадках, коли їх дії реально загрожують життю та здоров'ю заручників, учасників антитерористичної операції або інших осіб. Проте, ст. 1-1 аналізованого Закону не діє в періоду воєнного стану, а в цьому випадку застосовується ст. 1 Закону.

Наведемо приклад із судової практики щодо кваліфікації за ст. 114-1 КК України в умовах воєнного стану. Так, наприклад, «26.03.2022 приблизно о 12 годині 30 хвилин, рухаючись на власному автомобілі марки «Audi A3» білого кольору, державний номерний знак НОМЕР_1, автодорогою Н23 сполученням Кропивницький-Кривий Ріг, громадянин України ОСОБА_1 був зупинений на блок-посту інспектором 3 взводу 1 роти 2 батальйону полку патрульної поліції в м. Кривий Ріг УПП в Дніпропетровській області ДПП НП України лейтенантом поліції ОСОБА_11 та інспектором 3 взводу 1 роти 2 батальйону полку патрульної поліції в м. Кривий Ріг УПП в Дніпропетровській області ДПП НП України сержантом поліції ОСОБА_10, які, відповідно до ст. 34 та 35 ЗУ «Про Національну поліцію» здійснили огляд автомобіля ОСОБА_1. Також, під час огляду співробітниками поліції автомобіля під керуванням ОСОБА_1, поряд даного транспортного засобу знаходились два військовослужбовця ІНФОРМАЦІЯ_3 ОСОБА_4 та ОСОБА_5, які з 24.02.2022 проходять військову службу у військовій частині НОМЕР_3 (АДРЕСА_3). Після проведення огляду ОСОБА_1 покинув зазначений блок-пост на своєму авто.

Після цього, рухаючись на вищевказаному автомобілі містом Кривий Ріг Дніпропетровської області, перебуваючи за кермом автомобіля, використовуючи свій мобільний телефон марки «iPhone» s/n: НОМЕР_2, з використанням власної сторінки у соціальній мережі Інтернету «Інстаграм»

ІНФОРМАЦІЯ_2, під нік-неймом «ІНФОРМАЦІЯ_4», громадянин України ОСОБА_1, діючи умисно, шляхом звернення до невідомого кола осіб, задля їх підбурення до вчинення певних дій та формування у них негативного відношення до військовослужбовців Збройних Сил України, Збройних Сил України та інших військових формувань України у період дії воєнного стану, записав та поширив відеозапис, який містить образи честі і гідності військовослужбовців Збройних Сил України та працівників Національної поліції України, які здійснюють заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, що у період дії воєнного стану призводить до підриву морально-психологічного стану та бойового духу військовослужбовців Збройних Сил України та працівників Національної поліції України, створює негативний образ військовослужбовців Збройних Сил України та працівників Національної поліції України у суспільстві і призводить до зниження рівня підтримки суспільством Збройних Сил України та Національної поліції України, чим здійснено перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань України у період дії воєнного стану» [5].

Таким чином, можна відзначити, що практика притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 114-1 КК України, а саме перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період має доволі дискусійний характер, адже особливий період за певними нормативно-правовими актами не охоплює дію воєнного стану, та вказує на необхідність удосконалення чинної редакції цієї статті.

Список використаних джерел

1. Стеценко С. С. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань VS співучасть в ухиленні від призову на військову службу під час мобілізації: проблеми кваліфікації в судовій практиці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 757–764. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/313166/304201> (дата звернення: 25.02.2024).

2. Про оборону : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. *Офіц. сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 25.02.2024).
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. Офіц. сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення 25.02.2024)
4. Постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2019 р. справа № 653/1302/15-к. Провадження № 51-3696км18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80224185> (дата звернення: 25.02.2024).
5. Вирок Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська. Справа № 204/3247/22. Провадження № 1-кп/204/439/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104838516> (дата звернення: 25.02.2024).

УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ РІЕЛТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Процес укладення договору є ключовим етапом у цивільно-правових відносинах, що передбачає досягнення згоди між сторонами щодо їх прав і обов'язків. Цей процес охоплює кілька послідовних стадій, починаючи від ініціювання переговорів до досягнення взаємної згоди та підписання договору.

Договором у римському праві вважалася угода, в якій висловлено волю двох сторін, результатом якої є досягнення певного правового результату – виникнення, зміна або припинення прав і обов'язків [1, с. 121]. Це визначення закріплено у статті 626 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України).

Укладення будь-якої угоди регулюється Главою 53 ЦК України, норми якої можемо застосовувати до договорів, які не мають спеціального регулювання. Згідно зі ст. 638 ЦК України, договір вважається укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх його істотних умов[2]. Договір про надання ріелторських послуг набуває чинності з моменту узгодження сторонами всіх істотних умов, що вказує на його консенсуальну природу.

Першим етапом є пропозиція укласти договір, іншими словами оферта, яку може зробити кожна зі сторін майбутнього договору. Відповідь особи (акцепт), яка отримала пропозицію укласти договір, має бути безумовною і повною. У свою чергу, стаття 646 Цивільного кодексу України встановлює, що якщо відповідь на пропозицію укласти договір містить умови, що відрізняються від запропонованих, така відповідь вважається відмовою від первісної пропозиції та новою пропозицією для особи, яка її зробила [2].

З цього робимо висновок, що обов'язково для укладення договору мають бути наявні два процеси: оферта та акцепт.

Важливим аспектом у договірних відносинах є свобода договору. Сторони мають право на свободу укладення договору і формування його умов, враховуючи вимоги Цивільного

Кодексу України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [2].

На етапі укладення договору «свобода договору» полягає у тому, що сторони виражають свої наміри шляхом підписання угоди або через фактичне виконання його умов. Суть цієї свободи полягає в тому, що волевиявлення учасників правочину повинно бути добровільним і відповідати їх внутрішній волі. Це закріплено в нормах ст. 3, 203, 627 і 628 ЦК України.

Іншим проявом «свободи договору», як зазначено в ч. 1 ст. 627 ЦК України, є право сторін вільно обирати своїх контрагентів.

Ще одним елементом, що включає в себе свобода договору на етапі укладення цивільно-правового договору є свобода у взаємному визначенні виду, форми та умов угоди. Відтак, відповідно до ч. 2 ст. 628 ЦК України сторони мають право укласти змішаний договір, тобто договір, який у своєму змісті містить елементи різних поіменованих цивільно-правових договорів. Проте, під час укладання договору сторони повинні забезпечити, щоб їхні договірні відносини відповідали: 1) загальним принципам цивільного законодавства України (стаття 3 ЦК України); 2) загальним умовам, необхідним для дійсності правочину (стаття 203 ЦК України); 3) нормам цивільного законодавства, звичаям ділового обороту, а також вимогам розумності та справедливості (частина 1 статті 203, частина 1 статті 627 ЦК України) [3, с. 51].

Зазвичай учасники цивільних відносин мають право обирати між усною, письмовою або письмовою з нотаріальним посвідченням формою договору. Проте така свобода не є абсолютною. Договір надання ріелторських послуг, як правило, укладається в письмовій формі, проте за бажанням однієї або обох сторін він може бути нотаріально посвідчений.

Сторони повинні узгодити умови договору, які регулюватимуться угодою. Зміст договору становить: предмет; строк; ціна договору та порядок розрахунків; права, обов'язки сторін; тощо. Щодо предмета договору, ним може бути: майно, що передається однією стороною іншій; майнові права; виконані роботи; надані послуги; а також виключні права. Предметом договору про надання ріелторських послуг є послуга, як сукупність дій, що вчиняє виконавець на користь замовника.

Згідно зі статтею 631 Цивільного кодексу України, строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору [2]. Якщо строк виконання не встановлений договором, він визначається відповідно до вимог законодавства або характеру зобов'язання.

Ціна договору та порядок розрахунків є одним із найважливіших етапів укладення договору. Згідно зі статтею 632 Цивільного кодексу України, сторони самостійно погоджують ціну договору [2]. Для відплатних договорів важливо, щоб ціна була чітко визначена і зрозуміла обом сторонам.

Сторонами мають бути визначені також права та обов'язки сторін, що надають конкретику договору. Відповідно до договору про надання ріелторських послуг обов'язком виконавця є надання відповідної послуги, до прикладу пошук нерухомості, продаж об'єкта, надання консультацій, обов'язком замовника прийняти та оплатити отриману послугу. Права можуть бути визначені наступним чином: виконавець має право отримувати винагороду за надані послуги згідно з умовами договору, вимагати від клієнта надання необхідних документів та інформації для виконання послуг, припинити виконання своїх зобов'язань у разі порушення умов договору; замовник має право вимагати від виконавця якісного та своєчасного надання послуг, отримувати повну інформацію про процес надання ріелторських послуг і об'єкти нерухомості, відмовитися від послуг виконавця. Коли сторони дійшли згоди щодо усіх його істотних умов, договір вважається укладеним з моменту його підписання сторонами.

Укладення договору про надання ріелторських послуг є важливим кроком, який регулює відносини між виконавцем і замовником. Чітке визначення прав та обов'язків сторін, умов оплати та інших істотних умов забезпечує прозорість і захист інтересів обох сторін. Такий договір сприяє досягненню бажаного результату, мінімізуючи ризики виникнення суперечок і непорозумінь.

Список використаних джерел

1. Гончаренко В. О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України. *Університетські наукові записки*. 2005. Вип. № 3. С. 121–125.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.10.2024).
3. Мельниченко Р. В. «Свобода договору» в динаміці цивільних договірних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія : «Право». Вип. 32. Том 2. С. 49–53.

ЩОДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Колективні договори є активно використовуваним інструментом регулювання трудових відносин на сучасному глобальному ринку праці. Колективні договори є формою вирішення соціально-економічних проблем та регулювання трудових відносин між працівниками і роботодавцем. Вони гарантують співпрацю та узгодження інтересів обох сторін шляхом переговорів і компромісів з метою досягнення соціального миру. Забезпечення справедливості в соціально-трудовій сфері є особливо важливим з огляду на численні законодавчі зміни та нестабільну економічну ситуацію в світі та державі через введений воєнний стан.

Дослідженням сутності колективних договорів займалось чимало вчених-науковців на національному рівні, зокрема: Венедіктов В. С., Гетьманцева Н. Д., Жернаков В. В., Козак З. Я., Мельник К. Ю., Обушенко О. М, та ін.

Стаття 1 чинної Конституції України передбачає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [3]. Безперечно така держава має прагнути до постійного покращення порядку і умов реалізації правових гарантій стосовно забезпечення об'єктивного і справедливого захисту прав та законних інтересів її громадян. Особливо це стосується працівників, котрі забезпечують не тільки свої потреби, але й потреби народу і держави.

Відповідно до ст. 10 Кодексу законів про працю України, колективний договір укладається на основі законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин, і узгодження інтересів працівників та роботодавців [2]. Таким чином, особливістю колективного договору є те, що це локальний акт, тобто такий договір, який укладається й діє в межах конкретного підприємства між роботодавцем та колективом працівників.

Нормативні умови колективного договору, які є обов'язковими положеннями, що затверджують права та обов'язки сторін, встановлюються та узгоджуються сторонами в межах їхніх повноважень і, відповідно, поширюються на працівників конкретної організації.

Нормативні умови колективного договору поділяються на:

1. нормативні, ті, що конкретизують положення договору, наприклад щодо оплати праці, тривалості робочого часу, відпочинку тощо;

2. зобов'язальні, тобто такі, що накладають певні взаємні зобов'язання на сторін договору щодо регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин;

3. інформаційні умови означають інформування працівників щодо їх прав та обов'язків відповідно до трудового законодавства;

4. організаційні умови окреслюють аспекти, що стосуються змін або доповнень у договорі, а також строк дії, порядок набрання чинності тощо.

Колективні договори широко використовуються в усьому світі. Наприклад, у розвинених європейських країнах колективні договори є важливим інститутом, який допомагає узгоджувати інтереси керівництва та працівників і вирішувати проблеми організації праці. Крім того, саме ступінь ефективності колективного співробітництва впливає на виробничий процес і стимулює продуктивність праці. Колективний договір є елементом правового регулювання трудових відносин. На національному рівні, тобто шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, встановлюються базові трудові права працівників та гарантії їх реалізації, встановлюється порядок укладення, зміни та розірвання колективних договорів тощо. Водночас особливості праці на конкретних підприємствах визначають сторони трудових відносин. Ці особливості мають сприяти забезпеченню захисту як інтересів керівництва підприємства, так і соціально-трудова прав працівників. Слід зазначати, що на період дії воєнного стану, згідно зі ст. 11 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» дія окремих положень колективного договору може бути зупинена за ініціативою роботодавця [4].

Ця стаття передбачає роботодавця «ініціатором», але не наділяє його правом в односторонньому порядку зупиняти дію певних положень. Зрештою вирішальне рішення має бути обумовлене й прийняте обома сторонами.

Трудові права працівників та рівень їх гарантій – це сукупність передбачених і реалізованих трудовим законодавством, колективними договорами, зміст правового статусу працівників, сприятливі умови праці та належна винагорода за неї, необхідний відпочинок, соціальне обслуговування, свобода дій працівників тощо. Ефективність з'ясовується шляхом відповідності колективного договору чинному законодавству, чіткості й повноти змістовної частини. Однією з важливих умов ефективності колективного договору є також підвищення рівня трудових прав та гарантій працівників, оскільки посилення прав гарантує захист працівників, зокрема гідні умови та оплату праці, компенсації, гарантії захисту навіть в умовах кризи, що породжує зменшення соціальної нерівності. Працівники, які впевнені в захищеності своїх прав більш вмотивовані, продуктивні та відповідальні, що покращує взаємини в колективі та вказує на чесну й плідну працю.

Отже, колективний договір, укладений на конкретному підприємстві, який повністю відповідає чинному трудовому законодавству, є додатковою гарантією захисту трудових прав працівників, особливо під час дії воєнного стану. Чітке дотримання високого рівня трудових прав і гарантій є ключовою характеристикою ефективних колективних договорів, що забезпечує соціальну стабільність.

Список використаних джерел

1. За загальною редакцією М. І Іншина, В. Л Костюка, В. П Мельника. Трудове право України : підручник. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2016. 472 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vyshnovetska_Svitlana/Trudove_pravo_Ukrainy.pdf.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#n94> (дата звернення: 01.10.2024).
5. Храбатин Ольга. Ефективність колективного договору як показник реалізації колективно-договірного регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a13951ee-6d4a-4af3-94d7-1ef1bed23521/content>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Однією з країн із великим потенціалом розвитку, яка також вважається перспективною, є Україна. З цієї причини державні адміністративні органи приділяють багато уваги проблемі побудови громадянської комунікації. Ступінь розвитку державної нормативно-правової бази та механізмів правового регулювання є основним чинником їх ефективності. Тим не менш, надзвичайні події, які зараз переживає народ України, вимагають вдосконалення чинної правової системи та її пристосування до теперішніх обставин. Єдність законодавства про працю за всіма расовими, національними та соціальними ознаками, політичними, релігійними та іншими поглядами, матеріальним становищем, місцем проживання, мовними та іншими ознаками встановлюється Кодексом законів про працю України.

Завдяки людським ресурсам в умовах воєнного стану, коли кожне життя перебуває на зараз під загрозою, кожна особа створює продуктивну працю, без якої Україна не змогла б вистояти. Тим не менш, економічна основа трудових відносин не змінюється протягом війни. Трудові відносини характеризуються такими основними моментами як: систематична оплата праці в грошовій або натуральній формі, встановлення режиму робочого часу та відпочинку, регламентація постійного трудового процесу без визначеного обсягу роботи протягом певного часу, особисте виконання робіт відповідно до кваліфікації під контролем роботодавця, та потенційне відшкодування витрат, пов'язаних з виконанням роботи [1]. Це все створює трудові взаємовідносини, які розуміються як відносини між працівником і роботодавцем, у яких працівник виконує доручені йому завдання від його імені, під його керівництвом і в обмін на оплату [1].

Основоположним законом в умовах війни став Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Цим законом визначено, що під час дії повного воєнного стану особисті конституційні права громадян можуть бути обмежені, а норми трудового законодавства з питань, на які він поширюється, не застосовуються [2]. В умовах воєнного стану найкращим видом трудової діяльності вважається використання працівником інформаційно-комунікаційних технологій для виконання робіт поза межами власності роботодавця в безпечному, приємному місці за його вибором. Цей опис охоплює основні характеристики віддаленої або надомної праці та точно відображає їх соціально-економічне ядро.

На зараз багато людей працює дистанційно, тобто їх трудова діяльність виконується надомно або в іншому місці, це регламентується Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» [3]. До цього документа додається Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» [4]. Ці закони взаємопов'язуються між собою та створюють у тих ситуаціях, коли неможливо заздалегідь визначити види, обсяги та терміни виконання конкретних робіт, що є типовою для умов, що склалися внаслідок активізації бойових дій на території України, визначає особливості регулювання трудових відносин між роботодавцями та найманими працівниками.

Отже, як до висновку законодавчим регулюванням трудових відносин називають вплив різноманітних нормативно-правових актів та законів України на організацію відносин між працівником і роботодавцем. За своєю соціально-економічною природою ці відносини дозволяють працівнику виконувати завдання, покладені на нього роботодавцем, від його імені, під його наглядом і керівництвом, в обмін на оплату. В наших реаліях все це ускладнено та викладено у відповідному законі, який визначає положення що регулюють домовленості про роботу вдома, віддалену або нетрадиційну роботу, пропонують багато регуляторних можливостей. На ступінь зайнятості та порядок роботи в Україні впливає мобілізація

під час війни, тому законодавство приділяє особливу увагу контролю за тим, як компанії взаємодіють з мобілізованими.

Список використаних джерел

1. Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо трудових відносин при передачі суб'єкта господарювання : Закон України від 25.04.2024 р. № 3677-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : Закон України від 04.02.2021 р. № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом : Закон України від 18.07.2022 р. № 2421-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підприємницька діяльність є важливим елементом життєдіяльності держави, тим паче, в умовах воєнного стану. За таких важких обставин посилилися деякі з існуючих проблем для малого та середнього бізнесу. Порушено ланцюги поставчань, скорочується платоспроможність споживачів та попит на товари і послуги на внутрішньому ринку. Підприємці вимушені шукати нових ділових партнерів та клієнтів, а також досліджувати можливості зовнішніх ринків [1, с. 111].

В такий складний період надзвичайно важливу роль відіграє забезпечення належного захисту прав власників малих та середніх підприємств, щоб зберегти економічну стабільність та підтримати підприємницьку діяльність.

Для того, аби врегулювати законодавство відповідно до обставин, що склалися, Кабінет Міністрів, Верховна Рада та інші державні органи зобов'язані швидко реагувати та реагувати на потреби бізнес середовища. З цієї причини вже 18 березня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 314 «Деякі питання забезпечення провадження підприємницької діяльності в умовах воєнного стану» і оприлюднив її на Урядовому порталі.

Так, згідно постанови, у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності без отримання дозвільних документів (документів дозвільного характеру, ліцензій або інших результатів надання публічних послуг), крім видів господарської діяльності за переліком згідно з додатком 2 Постанови (перелік видів підприємницької діяльності достатньо великий, проте значна частина цих видів пов'язана із використанням радіоактивних

речовин/відходів, спеціальним використанням лісових ресурсів, використанням та виготовленням зброї різних типів, небезпечними хімічними речовинами/виращуванням окремих сортів рослин та будівництвом) [2].

Після запровадження воєнного стану, законодавцем було введено мораторій на проведення більшості перевірок. Проте, на даний час, проведення перевірок відновлюється, й перелік можливих перевірок постійно збільшується.

Постановою № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» було передбачено припинення проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану.

Дозволено здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) в окремих сферах. Так, можна проводити позапланові перевірки, з метою запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість, на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, а для центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується безпосередньо КМУ [3].

Важливо зазначити, що торгово-промислова палата 28 лютого 2024 року, через чотири дні після повномасштабного вторгнення РФ до України, засвідчила, що війна в Україні належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Це дозволило підприємцям уникнути штрафів та інших санкцій за невиконання договірних зобов'язань.

Частиною 1 статті 14 Закону «Про торгово-промислові палати в Україні» визначено, що Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю [4].

Сучасні умови провадження підприємницької діяльності свідчать про те, що підприємець задля подолання негативних явищ сьогодення має налагоджувати співпрацю з іншими суб'єктами господарювання. В умовах війни принцип

консолідації у підприємницькій сфері та кооперації за регіональною, галузевою ознакою стають трендом та дозволяють швидко вирішувати питання виробництва товарів, актуальних на ринку в умовах воєнного часу. Законодавство дає можливість підприємцям об'єднувати свої зусилля як через укладання відповідних договорів так і через об'єднання у певні господарські структури зі створенням юридичної особи або без нього. Таким чином мова йде про підвищення ролі міжгосподарської кооперації [1, с. 113].

Отже, на сьогоднішній день в Україні законодавча база у сфері правового регулювання підприємницьких відносин у період дії спеціального режиму господарювання – режиму воєнного стану формується та оптимізується оперативно та відповідно до потреб часу. Найбільш ефективним є швидке реагування на виклики часу прийняттям відповідних урядових документів.

З початком повномасштабного вторгнення було прийнято низку змін, що пов'язані з оподаткуванням та поданням звітності у період дії воєнного стану, державною реєстрацією юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Ці зміни стимулюють суб'єктів господарювання ефективно функціонувати в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Левчинський, Д. Л., Ступнікер Г. Л., Каширнікова І. О., і Зозуля Н. В. Підприємництво України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 110–114. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/49.pdf.
2. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 року № 314. База даних «Законодавство України» ; Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.10.2024).
3. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303. База даних «Законодавство України» ; Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.10.2024).
4. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР. База даних «Законодавство України» ; ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.2024).

ГЕНДЕРНІ ВИЯВИ НАСИЛЬСТВА: СТАН, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БОРОТЬБИ

Гендерно зумовлене насильство є серйозною проблемою у багатьох країнах світу. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 35% жінок у світі зазнали фізичного чи сексуального насильства протягом свого життя [1].

Гендерно зумовлене насильство проявляється в багатьох різних проявах, від його найпоширенішої форми, насильства з боку інтимного партнера, до актів насильства, що здійснюються в онлайн-просторах. Ці різні форми не є взаємовиключними, і численні випадки насильства можуть відбуватися одночасно та посилювати один одного. Нерівність, яку відчуває особа, пов'язана з її расою, (інвалідністю), віком, соціальним класом, релігією, сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентичністю, також може спонукати до актів насильства. Це означає, що в той час як жінки стикаються з насильством і дискримінацією за ознакою статі, деякі жінки стикаються з численними взаємопов'язаними формами насильства [2].

Стамбульська конвенція (Рада Європи, Конвенція про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством) визначає насильство щодо жінок як чотири основні форми: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне [3].

Важливо також визнати, що гендерне насильство може нормалізуватися та відтворюватися через структурну нерівність, як-от суспільні норми, ставлення та стереотипи щодо статі загалом і насильства щодо жінок зокрема. Тому важливо визнати структурне або інституційне насильство, яке можна визначити як підпорядкованість жінок в економічному, соціальному та політичному житті, намагаючись пояснити поширеність насильства щодо жінок у наших суспільствах[4].

Стратегія боротьби з насильством проти жінок повинна бути спрямована на забезпечення ефективної профілактики, особливо шляхом усунення стереотипів і гендерних

упереджень, які легітимізують його, та покарання за всі його прояви. Цей підхід повинен враховувати перспективу гендерної рівності та потреби жінок з особливо вразливих груп.

За оцінками Європейського інституту гендерної рівності, річна вартість гендерного насильства в ЄС становить 366 мільярдів євро, з яких 79% припадає на акти насильства проти жінок. В Україні річна вартість насильства становить 31,2 мільярда євро [5].

Для ефективної боротьби з насильством проти жінок необхідно перекласти конституційні принципи в конкретні законодавчі та політичні дії. Уряд України повинен пріоритетно реалізувати принципи рівного ставлення та заборони дискримінації, особливо в галузі культури, освіти та захисту від насильства.

Україна має законодавчу базу для профілактики гендернозумовленого насильства. У 2017 році був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [6], який встановлює механізми захисту жінок від насильства та передбачає відповідальність за його здійснення. Однак, згідно з дослідженням Міжнародної організації праці, законодавство України щодо попередження насильства проти жінок ще не відповідає міжнародним стандартам [7].

Державна політика України щодо попередження гендернозумовленого насильства також має певні обмеження. У 2019 році був затверджений Державний план дій щодо попередження насильства проти жінок на період до 2025 року [8], який передбачає заходи щодо підвищення рівня обізнаності про проблему насильства проти жінок та зміцнення інститутів держави для захисту жінок. Однак, згідно з дослідженням Інституту соціальної політики України, державна політика щодо попередження насильства проти жінок ще не має достатнього фінансування та ресурсів для ефективної реалізації [9].

Висновок. Гендернозумовлене насильство є серйозною проблемою у багатьох країнах світу. Міжнародний досвід профілактики гендернозумовленого насильства показує, що програми та ініціативи, які спрямовані на попередження та ліквідацію цього явища, можуть бути дуже ефективними. Програми VAW та «Права жінок», а також ініціативи «Зупинимо насильство проти жінок» та «Гендерна рівність та права жінок»

є прикладами успішних заходів, які були реалізовані в різних країнах світу.

Боротьба з насильством проти жінок вимагає комплексного підходу, який враховує причини насильства, забезпечує ефективну профілактику та захист, та надає підтримку жертвам. Уряд України повинен здійснити конкретні кроки для реалізації конституційних принципів, пріоритетності гендерної рівності та забезпечення того, щоб усі громадяни були захищені.

Список використаних джерел

1. https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf
2. <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence/forms-of-violence>
3. <https://rm.coe.int/1680462546>
4. <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence/forms-of-violence>
5. <https://eige.europa.eu/>
6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
7. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@gender/documents/publication/wcms_836556.pdf
8. Державний план дій щодо попередження насильства проти жінок на період до 2025 року, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року № 341.
9. https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/02/18/Posibnyk_POPEREDZHENNYA_NASYLSTVA.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У правовій системі України забезпечення правильного та об'єктивного вирішення адміністративних справ є однією з основних складових функціонування держави. Особливо актуально це питання постає в умовах воєнного стану, коли зростає ризик вчинення адміністративних правопорушень, а також з'являються нові виклики для правоохоронних органів. Воєнний стан накладає особливі вимоги на процедури затримання та ведення адміністративних справ, що зумовлено необхідністю оперативного реагування на загрози безпеці держави та суспільства.

Згідно зі статистикою, під час воєнного стану значно зростає кількість затримань, пов'язаних із вчиненням адміністративних правопорушень. Наприклад, у період з 2022 року було зареєстровано 1933 випадків затримання колаборантів як громадянами, так і працівниками поліції. Ці дані свідчать про активізацію боротьби з правопорушеннями в умовах збройного конфлікту, а також про необхідність дотримання законності та прав громадян під час здійснення таких заходів.

Заходи забезпечення провадження – це сукупність адміністративно-примусових дій, що здійснюються уповноваженими законом особами з метою припинення правопорушень, встановлення особи правопорушника, забезпечення своєчасного розгляду справи та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності. Ці заходи забезпечують не лише захист суспільних інтересів, а й права громадян, що важливо для дотримання принципів правової держави [1, с. 8].

Заходи забезпечення провадження застосовуються в установлених законом випадках представниками влади, зокрема посадовими особами органів внутрішніх справ, іншими органами адміністративної юрисдикції, а також членами

громадських формувань. У окремих випадках ці заходи можуть застосовуватися й звичайними громадянами, що є свідками правопорушення. Затримання може здійснюватися в разі вчинення адміністративного правопорушення, якщо існує необхідність у запобіганні подальшим правопорушенням, а також у випадках, коли особа намагається уникнути відповідальності.

Заходи забезпечення провадження включають два основних види впливу: психічний та фізичний.

- Психічний вплив. Це усна вимога припинити правопорушення, попередження про можливість застосування фізичної сили до правопорушника, а також вимога надати документи для перевірки. Психічний вплив спрямований на запобігання правопорушенням через усвідомлення правопорушником наслідків своїх дій.

- Фізичний вплив. Цей вид включає примусове доставлення або затримання особи, а також утримання її у спеціально відведених для цього приміщеннях. Фізичний примус може реалізовуватися через захват руки або частин одягу, зв'язування, а в окремих випадках, наприклад, при масових заворушеннях, – через застосування спеціальних засобів, таких як наручники, гумові кийки, слезоточиві речовини, світлозвукові пристрої. Порядок застосування таких засобів регламентується законодавством про міліцію [2, с. 68].

Воєнний стан в Україні передбачає особливі правові механізми, які можуть відрізнятися від звичайних умов функціонування адміністративної юстиції. Законодавство, що регулює адміністративні правопорушення, має бути адаптоване до нових реалій. Зокрема, введення військових адміністрацій, зміни в структурі правоохоронних органів і збільшення повноважень представників влади може призводити до змін у процедурах застосування заходів забезпечення.

Воєнний стан супроводжується збільшенням певних типів правопорушень, таких як дезертирство, невиконання військових наказів, порушення правил поведінки в умовах надзвичайного стану. Це вимагає від органів державної влади оперативного реагування та застосування заходів забезпечення для оперативного усунення загроз [3, с. 4]. Це включає активніше використання заходів адміністративного примусу, зокрема

фізичного впливу для забезпечення правопорядку. Зміна підходів до застосування психічного впливу.

Застосування заходів забезпечення провадження в умовах воєнного стану також пов'язане з певними викликами і ризиками:

- Порушення прав людини. У зв'язку з підвищеними повноваженнями правоохоронців можуть виникати випадки перевищення влади або зловживання правами, що потребує належного контролю та моніторингу.

- Недостатнє регулювання. Швидка зміна умов воєнного стану може призвести до прогалин у законодавстві, що ускладнює застосування заходів забезпечення в адміністративних справах.

- Психологічний тиск на правопорушників. В умовах стресу та військових дій психічний вплив може бути менш ефективним, а іноді навіть контрпродуктивним, що потребує нових підходів до взаємодії з правопорушниками [4, с. 9].

Отже, застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану є складним і багатогранним процесом. Він вимагає адаптації законодавства, підвищення ефективності роботи правоохоронних органів та забезпечення дотримання прав людини. Зважаючи на специфіку воєнного часу, важливо розробити чіткі процедури та механізми контролю за застосуванням заходів, щоб уникнути можливих зловживань та забезпечити справедливість у процесі адміністративного судочинства.

Список використаних джерел

1. Греля Д. П. Стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 137–139.
2. Карпенко О. М. Особливості здійснення адміністративно-деліктного провадження підвідомчих Національній поліції України. 2022. С. 96.
3. Сахно, А. П. Деякі особливості дисциплінарного провадження в Національній поліції в умовах дії воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С. 250–254.
4. Ярмачі Х. П. Взаємодія суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення. 2022. С. 75

ЗВОРОТНА ДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В ЧАСІ

Дослідження зворотної дії кримінального закону залишається одним із найважливіших аспектів кримінально-правової науки. Це обумовлено тим, що зворотна дія є одним із ключових інститутів, спрямованих на захист прав та свобод людини і громадянина, оскільки під час застосування цього інституту вирішується питання справедливості покарання та оцінка суспільно небезпечного діяння. Ключовим принципом, який відображає сутність цього явища є «*lex mitior*», що передбачає застосування більш м'якого закону до осіб, які вчинили правопорушення до його прийняття. Вищезгаданий латинський принцип «*lex mitior*», закріплений у міжнародно правових актах та у національному законодавстві, відображає свою реалізацію в ст. 58 Конституції України, де зазначено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи [1]. Також цей принцип закріплений статтею 5 Кримінального кодексу України [2].

Варто звернути увагу на те, що в ч. 2 ст. 5 Кримінального кодексу зазначено, якщо закон посилює кримінальну відповідальність, то він немає зворотної сили. Це дозволяє стверджувати, що зворотна сила закону про кримінальну відповідальність полягає в тому, що він поширюється на дії осіб, наслідки яких виникли ще до того, як закон набув чинності. Зокрема, мова йде про застосування закону до осіб: які вже відбули покарання, проте мають незняту чи непогашену судимість (відповідно до частини 1 статті 88 «Правові наслідки судимості» Кримінального кодексу України); які на момент набрання чинності законом відбувають покарання; щодо яких винесено вирок, що або не набрав законної сили, або набрав її, але ще не був приведений у виконання; стосовно яких відкрито кримінальне провадження, що перебуває на етапі досудового розслідування, включаючи випадки зупиненого провадження;

які звільнені від відбування покарання з випробуванням згідно зі статтями 75, 79 та 104 КК України, протягом іспитового строку; щодо яких триває судовий розгляд кримінальної справи, незалежно від судової інстанції; які вчинили злочини, про які правоохоронним органам ще не стало відомо, або щодо яких кримінальне провадження ще не порушено, за умови, що з моменту вчинення кримінального правопорушення до набрання чинності новим законом не спливили строки давності відповідно до статті 49 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» КК України.

Частина 3 статті 5 КК України акцентує увагу на тому, що закон одночасно пом'якшує і посилює відповідальність, зворотна дія поширюється лише на ту частину, яка пом'якшує відповідальність особи. Наприклад, закон містить своє відображення у випадках, коли новий закон: одночасно збільшує максимальний і знижує мінімальний рівень покарання; одночасно знижує максимальний і підвищує мінімальний рівень покарання; посилює основне покарання, але пом'якшує додаткове, або навпаки; збільшує покарання, але скорочує строк судимості. В ч. 4 ст. 5 цього кодексу, закріплено те, що у випадку, якщо після вчинення діяння закон змінювався декілька раз, зворотну дію в часі буде мати той закон, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином покращує становище особи [2].

Загалом, розроблені у літературі концепції до обґрунтування зворотної дії кримінального закону можна звести до двох основних груп. Перша група аргументів заснована на морально-етичному підході, що наголошує на гуманності та справедливості держави при застосуванні більш м'яких законів. Друга група стосується доцільності та прагматизму при використанні нових законів зі зворотною дією, які зазвичай, як правило, також є більш м'якими [3, ст. 70].

Прикладом зворотної дії кримінального закону у часі можна навести зміни розміру дрібного викрадення, які передбачені у Законі України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань

діяльності правоохоронних органів» від 18 липня 2024 року. Як зазначає Н. Антонюк, зміни в тексті КпАП можна трактувати як зміни в кримінальному законі. Це зумовлено специфікою національної правової системи, де існує градація адміністративний проступок – кримінальний проступок – злочин. Таким чином, адміністративний проступок безпосередньо межує з кримінальним правопорушенням, і зміна критеріїв у КпАП має прямий вплив на кримінальні проступки. Після ухвалення закону про зміну розміру дрібного викрадення частина діянь, які раніше вважалися кримінальними, перейшли в категорію адміністративних правопорушень [4]. Окрім цього, у ч. 1 ст. 3 КК України зазначено, що законодавство про кримінальну відповідальність складається з Кримінального кодексу України. У ч. 6 цієї ж статті вказано, що зміни до законодавства про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про зміни до КК, кримінального процесуального законодавства або законодавства про адміністративні правопорушення. Таким чином, законодавець прямо передбачив, що зміни у КпАП можуть впливати на КК України.

Отож після підвищення величини дрібного викрадення з 0,2 до 2 НМДГ має місце часткова декриміналізація, а тому відповідні провадження за наявності підстав можуть бути закриті за п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК, тобто у зв'язку із втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння. Разом з тим, якщо строки дозволяють, такі дії можуть бути кваліфіковані як дрібне викрадення за ст. 51 КпАП [4].

Підсумовуючи, можемо дійти висновку, що в національному законодавстві існують чітко регламентовані норми права, які визначають порядок застосування дії кримінального закону в часі. У випадку зміни КпАП щодо підвищення порогу дрібного викрадення, частина діянь, які раніше кваліфікувалися як кримінальні правопорушення, декриміналізуються. Це дає підстави для закриття незавершених кримінальних проваджень на основі втрати чинності закону, що визначав караність діяння. При цьому можливість притягнення до адміністративної відповідальності залишається.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України | від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Іванов М. О. Зворотна дія кримінального закону в часі. *Новітні кримінально-правові дослідження* : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 70-73.
4. Антонюк Н. Зміна розміру дрібного викрадення через призму кримінального закону. URL: <https://www.academia.edu/122806987/>

ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ДЛЯ ВАГІТНИХ ЖІНОК ТА ЖІНОК З ДІТЬМИ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Задля покращення розвитку ефективності праці, підвищення матеріального та духовного рівня життя громадян України держава врегульовує суспільні відносини що складаються навколо праці та труду, тобто трудові відносини.

Трудові відносини зустрічаються в суспільстві кожен день, і є певною мірою необхідними і всюдисущими, а трудове право як галузь права України об'єднує в собі ознаки публічного та приватного права що виділяє її серед інших та допомагає врегулювати відносини унікальним «імперативно-диспозитивним» методом.

Як відомо, право перш за все покликане гармонізувати суспільні відносини, а також захистити слабкі соціальні верстви. З огляду на демографічну ситуацію в Україні, її низькими показниками народжуваності, панівними над показниками народжуваності показники смертності, що безвихідно приближує демографічну кризу та вимирання нації, законодавець повинен зосередити свою увагу на правовому забезпеченні сприятливих умов для збільшення рівню народжуваності дітей, суттєво покращити умови декретної відпустки і цілісно забезпечити юридичні та соціальні гарантії вагітним жінкам або жінкам з дітьми.

Національне законодавство України досить широко охоплює це питання, особливим чином до проблеми підійшли в Кодексі законів про працю України – виділивши окрему главу (XII, Праця жінок) для встановлення норм, щодо праці жінок та прав вагітних жінок та матерів на покращені умови праці або заборону шкідливих або нічних робіт. Також глава цього кодексу регулює питання надання відпустки для догляду за дитиною, в ст. 179 детально регламентується порядок надання декретної відпустки, визначаються права вагітних жінок щодо розпорядження тривалістю самої відпустки.

Законодавець визначає, відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами нормовано триває 70 днів до пологів та 56–70 після – цей період обов'язково є оплачуваним. Той, хто бере таку відпустку в праві визначити скільки днів до пологів ще працюватиме, тим самим додавши відпрацьовані дні у тривалість відпустки після пологів [1].

Таким чином, закон зобов'язує роботодавців гарантувати сплату періоду до та після пологів, але чи цього буде достатньо, адже подальші абзаци норми вказують на те, що підприємство за свій кошт та на свій взірєць може надати відпустку що оплачується лише частково, або взагалі безоплатна [1]. З точки зору базового правового забезпечення ця норма є звичайною, але з огляду на сьогодишню демографічну ситуацію, є скоріш дизмотивуючою, і ніяк не сприятиме зростанню народжуваності.

Окрім Кодексу законів про працю України серед джерел трудового права також варто виділити Закон України «Про відпустки», але положення цього нормативно-правового акту дещо скудні у порівнянні з раніше згаданим кодексом, та по суті містить ті ж норми що й кодекс [2].

Важливим до згадки є, те що роботодавці не мають права звільняти або не приймати на роботу жінок з мотивів їх вагітності. Також існують категорії жінок, звільнити яких роботодавець не може, якщо у жінки є дитина віком до 3-х років, або вона матір-одиначка з дитиною до 14 років (ст. 184) [1].

Говорячи про питання правового захисту верств, що нагально потребують підтримки, неможливо не згадати про міжнародне право. Важливим до уваги будуть різноманітні конвенційні угоди, що були ратифіковані Верховною Радою України, в системі права України такі норми посідають вище місце в ієрархії джерел права [4].

Схожих ратифікованих конвенцій є багато, до прикладу: Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять; Конвенція про охорону материнства.

Основним чином наше питання згадується в Конвенції про охорону материнства прийнята на міжнародній конференції МОП – Міжнародної організації праці. Положення конвенції встановлюють мінімально можливий поріг гарантій

для вагітних жінок, що повинні встановити держави-учасниці у своєму трудовому законодавстві. Звучить так, що відпустка ні в якому разі не може бути менша аніж 6 тижнів. Міжнародно-правові норми з питань захисту прав жінок та материнства лише надають «стрижень» і вказують шлях, яким повинні йти органи влади держав учасниць [5].

Для кращого розуміння ситуації можна звернутись до законодавства іноземних держав, чудовим прикладом для цього постануть держави Європейського Союзу, відомі своїм широким правовим забезпеченням працівників. Кодекс праці Республіки Польща (Kodeks pracy z dnia 26 czerwca 1974 r.) визначає право вагітних жінок на декретну відпустку мінімум 20 тижнів, що є тільки для однієї дитини, якщо ж при пологах народилось більше дітей відповідно відпустка є значно довготривалішою.

Польський законодавець наголошує на особливій важливості відпустки після пологів, та обмежує можливість брати відпустку до пологів максимум на 6 тижнів. Обов'язковим відпочинком матерів повинні бути 14 тижнів після пологів, тільки після цього терміну мати може вийти на роботу передавши дитину під опіку іншим членам сім'ї. Відпустка зв'язана з пологами є повністю оплачувана, і становить той обсяг виплат, що є рівним до середньомісячної зарплати що отримувала особа за останній рік роботи перед відпусткою, кошти виплачує роботодавець або ж соціальна служба ZUS у виняткових випадках. Якщо матір обере відпустку для догляду за дитиною то виплати становлять ~82% від згаданої суми [5; 6; 7].

Підсумовуючи, можемо дійти висновку, що Україна знаходиться на «екваторі» правового забезпечення вагітних жінок, суттєво перевиконавши «фундамент», закладений нормами конституцій щодо материнства, та й суттєво віддалені від умов що пропонує іноземне законодавство прогресивних держав, де є більш сприятливі умови для громадян, які планують народжувати дитину.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : Закон від 10.12.1971 р. № 322-08 станом на 24.08.2024 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> – Text (дата звернення: 28.09.24).
2. Закон України Про відпустки: Закон від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР станом на 24.12.2023 р. *Офіційний сайт Верховної Рад України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80> – Text (дата звернення: 28.09.24).
3. Конвенція про охорону материнства: Конвенція від 28.06.1952 №3 станом на 15.06.2000 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122 – Text (дата звернення: 28.09.24).
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР станом на 01.01.2020 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.09.24).
5. Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2022 r. poz. 1732, z późn. zm.) (дата звернення: 28.09.24).
6. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 maja 2023 r. w sprawie wniosków dotyczących uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem oraz dokumentów dołączanych do takich wniosków (Dz. U. z 2023 r. poz. 937) (дата звернення: 28.09.24).
7. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2023 r. poz. 1465) (дата звернення: 28.09.24).

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призвело до значних руйнувань у багатьох аспектах суспільного життя. У економічній сфері це загостило кризові процеси в системі державних фінансів: через скорочення джерел надходження бюджету, викликане окупацією промислових регіонів, руйнуванням підприємств і міграцією населення, бюджетні витрати фактично зросли вдвічі. Окреслені вище чинники стали причиною перегляду основних положень податкової політики держави.

На початковій фазі війни уряд вирішив відмовитися від принципу податкової стабільності, щоб уникнути економічного колапсу. Воєнні умови вимагали швидкого оновлення податкової системи, що призвело до ухвалення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [1]. Цей нормативний акт передбачав особливий режим оподаткування на час воєнного стану, включаючи звільнення ФОП 1 та 2 груп від єдиного податку, розширення умов спрощеної системи оподаткування, збільшення лімітів доходу для платників третьої групи і зниження ставки єдиного податку для них до 2%.

Однак, із затягуванням конфлікту та зменшенням міжнародної допомоги, уряд був змушений повернутися до довоєнного податкового режиму. У перші місяці податкова політика була гнучкою і дозволила зберегти економічну активність, проте частина новацій була необґрунтованою, що призвело до втрат для бюджету. Сучасна податкова стратегія країни спрямована на мобілізацію внутрішніх ресурсів, але посилення податкового навантаження отримує неоднозначну оцінку експертів та бізнесу, оскільки може знизити стимул для економічного відновлення. Також необхідні кроки для покращення

адміністрування податків, боротьби з корупцією в системі фіскального контролю та протидії тіньовій економіці [2].

Результати аналізу податкової політики України в умовах воєнного стану дозволяють зробити кілька висновків [3]. По-перше, на початковому етапі конфлікту уряд демонстрував високу гнучкість у підходах, надаючи можливість бізнесу адаптуватися до нових умов, зберігати виробничі потужності та трудові ресурси. Ліберальний податковий режим сприяв підтримці економічної активності та пом'якшував економічний спад в умовах підвищених безпекових ризиків. Проте, поряд із позитивними заходами, деякі нововведення були введені без належного обґрунтування, що призвело до значних бюджетних втрат без очевидного економічного ефекту. Зростання бюджетного навантаження та потреба у зміцненні фінансової стабільності на тлі зниження міжнародної допомоги змусили державу повернутися до довоєнної податкової системи.

По-друге, сьогодні податкова політика країни координується з міжнародними кредиторами, з акцентом на максимізацію бюджетних надходжень. Однак, ініціативи, які збільшують фіскальне навантаження на споживання та фонд оплати праці, отримують неоднозначні відгуки від бізнесу та експертів, оскільки це може послабити стимул до економічного відновлення та знизити конкурентоспроможність України. При цьому залишається недостатньою робота щодо вдосконалення адміністрування податків, боротьби з корупцією у фіскальних органах та розширення заходів проти тіньової економіки.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
2. Дуб А., Мединська Т. Податкова політика в умовах війни та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Проблеми економіки*. 2022. № 4 (54). С. 214–221.
3. Горин В.П., Була П.В., Чорноус В.С., Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Ефективна економіка. Інвестиції: практика та досвід*. № 18/2024. С. 23–31.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Стаття 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Таким чином, діяльність Національного антикорупційного бюро України щодо запобігання корупції, відбувається на підставі відповідних нормативно-правових актів. Вивчаючи питання правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України, Д. О. Чібісов зазначає, що правова основа діяльності Національного антикорупційного бюро України складає систему нормативно-правових актів, що визначають його порядок створення, структуру, функції, компетенцію, форми та методи діяльності [2, С. 9].

Особливості правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України передбачено як на рівні законів так і підзаконних нормативно-правових актів. Основним правовим актом, який регулює діяльність Національного антикорупційного бюро України є Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [3]. В даному законі визначено правовий статус Національного антикорупційного бюро України, зокрема, зазначено, що Національне антикорупційне бюро України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Також, законом передбачено принципи діяльності, загальна структура і чисельність, правовий статус директора та посадових осіб Національного антикорупційного бюро України, порядок прийняття та звільнення з посад,

їх повноваження, обов'язки та притягнення до юридичної відповідальності. Особливе місце щодо правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України посідає Закон України «Про запобігання корупції» [4]. Цим Законом Національне антикорупційне бюро України віднесено до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, а також вказано на його обов'язок щодо забезпечення функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Частиною 9 статті 170 Кримінально-процесуального кодексу України передбачено, що у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника) погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах [5].

До підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національного антикорупційного бюро України належить Положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, де зазначено, що Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України є постійно діючим колегіальним консультативно-дорадчим виборним органом, який утворюється відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Основними завданнями Ради є: 1) забезпечення прозорості та здійснення цивільного контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України;

2) сприяння взаємодії Національного антикорупційного бюро України з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Національного антикорупційного бюро України;

3) сприяння отриманню Директором Національного антикорупційного бюро України об'єктивних відомостей щодо громадської оцінки стану виконання Національним

антикорупційним бюро України покладених на нього завдань та обов'язків [6]. Важливу роль відіграють нормативно-правові акти, які передбачають взаємодію Національного антикорупційного бюро України з іншими правоохоронними органами. Зокрема, Порядок електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро України визначає механізм електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро України під час обміну інформацією для виконання ними повноважень, визначених законодавством [7].

Отже, правове регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України забезпечується як законами так і підзаконними нормативно-правовими актами. Особливе значення мають акти, що передбачають взаємодію Національного антикорупційного бюро України з іншими правоохоронними органами нашої держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Чібісов Д. О. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет. Дніпро, 2019. 20 с.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1664>
6. Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро : постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-2022-%D0%BF#n12>
7. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро України : наказ Офісу Генерального прокурора та Національного антикорупційного бюро України від 08.02.2022. № 21/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0021905-22#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Податковий контроль один із ключових елементів, який забезпечує стабільність і ефективність функціонування податкової системи. Він спрямований на запобігання податковим правопорушенням, зокрема ухиленню від сплати податків, а також на забезпечення того, щоб податкові зобов'язання виконувалися належним чином. Податковий контроль важливий не лише для забезпечення державних і місцевих бюджетів фінансовими ресурсами, але й для підтримання фінансової стабільності країни, особливо в умовах війни [1, с. 14].

У період війни бюджетні ресурси є життєво важливими для забезпечення функціонування держави, соціальних програм і оборони. Проблема ухилення від сплати податків стає особливо критичною в таких умовах, оскільки кожна гривня, яка не надходить до бюджету, може бути втраченою можливістю для фінансування важливих державних витрат. У цьому контексті податковий контроль стає ефективним інструментом управління, який дозволяє контролювати дотримання податкових зобов'язань і зменшити фінансові втрати.

Правильна організація податкового контролю сприяє побудові довірливих відносин між податковими органами та платниками податків. Така довіра формує прозорі, комфортні та справедливі умови для сплати податків і зборів. Це, своєю чергою, підвищує ефективність функціонування податкової системи та сприяє досягненню її головних цілей – наповненню бюджету та забезпеченню фінансової стабільності держави [2, с. 116].

Для покращення податкової системи необхідно враховувати два ключові аспекти: розвиток партнерських відносин між податковими органами та платниками податків і створення системи, що мотивує до добровільного виконання податкових зобов'язань. Такий підхід сприяє підвищенню податкової дисципліни, зменшенню кількості порушень у сфері

оподаткування та дозволяє податковим органам зосередитися на найризиковіших суб'єктах [2, с.284].

Значну роль у модернізації податкової системи відіграє впровадження електронних податкових сервісів та розробка нових підходів до оподаткування в умовах цифрової економіки. Це допоможе вдосконалити процес контролю за сплатою податків, спростити взаємодію між податковими органами та платниками, а також мінімізувати ризики ухилення від оподаткування [3, с. 118].

Впровадження цифрових технологій також дозволить контролюючим органам ефективніше здійснювати моніторинг і забезпечити дотримання принципів соціальної справедливості, рівності платників податків і відповідальності за порушення податкового законодавства.

Отже, наявність ефективного податкового контролю є необхідною умовою для забезпечення належного функціонування податкової системи, захисту державних інтересів і підтримання фінансової безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Андрющенко І. Є., Шаповал С. С. Податковий контроль в системі протидії ухиленню від оподаткування. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5691>
2. Варналій З.С. Податкова система: підручник. Київ : Знання України, 2019. 567 с.
3. Мацелюх Н. П. Податкова реформа як спосіб трансформації парадигми податкової діяльності держави. *Економічний вісник*. 2020. Вип. 4. 115–126 с.

ПОДАТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Податкова злочинність – це небезпечне для суспільства явище, яке включає порушення податкового законодавства, зокрема ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів. За останні роки випадки ухилення від податків зростають. У 2023 році було зафіксовано 760 кримінальних проваджень за статтею 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», з яких 53 особам пред'явлено підозри, а 46 справ передано до суду [1].

Кількість зареєстрованих податкових злочинів може здаватися відносно невеликою в порівнянні з іншими економічними правопорушеннями. Це обумовлено складністю доведення наміру, адже стаття 212 ККУ передбачає відповідальність лише за «умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів», і довести наявність умислу є непростим завданням [2].

Попри це, податкові правопорушення в Україні несуть значну загрозу економічній безпеці країни. Загроза полягає не стільки у кількості таких правопорушень, скільки у зростаючій ролі організованої злочинності та корупції в податковій сфері. Це помітно у посиленому впливі кримінальних структур на банківський сектор, зовнішньоекономічну діяльність, кредитно-фінансові установи та інші важливі галузі економіки, що надає податковим злочинам складний та глобальний характер.

Особливу небезпеку становить те, що кошти, отримані внаслідок ухилення від сплати податків, часто спрямовуються на захист цієї ж незаконної діяльності. Це забезпечує злочинцям особисту безпеку та захист від контролюючих органів. Підприємства, що практикують «подвійну бухгалтерію» і приховують справжні обсяги виробництва чи продажів, отримують значні фінансові вигоди від ухилення від податків,

що дозволяє їм: сплачувати штрафи в зменшеному розмірі завдяки корупційним зв'язкам у контролюючих органах; надавати посадовцям у контролюючих органах великі неофіційні виплати; забезпечувати високі зарплати керівництву й оплачувати послуги номінальних власників фіктивних фірм; наймати осіб, готових застосувати фізичний тиск на працівників чи їхніх близьких, щоб запобігти розголошенню фактів ухилення від податків правоохоронним органам.

Ключовою умовою для ефективної протидії ухиленню від податків є оперативне та повне виявлення таких правопорушень. Однак на сьогодні фіксується не більше 10% випадків ухилення. Складність точної оцінки масштабів податкової злочинності пояснюється її прихованістю (латентністю) і неспільністю даних через часті зміни законодавства.

Оцінку обсягів прихованих доходів можна провести за деякими непрямими ознаками: різниця між офіційними доходами громадян та їх реальними доходами; невідповідність між задекларованими доходами та фактичними витратами окремих осіб; прихована зайнятість; зростання обігу готівки поза банками; збільшення кількості бартерних операцій і розрахунків векселями; збільшення натуральної форми оплати праці; значне падіння податкових надходжень у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року; різке зростання бюджетної заборгованості порівняно з минулим роком; збільшення обсягів виведення капіталу за кордон [3].

На нашу думку, податкова злочинність є навіть серйознішою загрозою для суспільства, ніж загальнокримінальна, адже її наслідки впливають на суспільство в цілому, зменшуючи надходження до бюджету.

Список використаних джерел

1. Довгань Б. В., Мовчан Р. О. Ризики одноразового добровільного декларування в аспекті податкової злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 304–308
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
3. Рябчук О. Г. Державне регулювання оподаткування доходів населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Ірпінь : НУДПСУ, 2010. 20 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА ЮРИСДИКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Національна поліція України відіграє важливу роль у підтримці правопорядку, безпеки громадян і забезпеченні законності в наш час. Однією з ключових функцій поліції є здійснення адміністративно-деліктної юрисдикції, що передбачає контроль за дотриманням законодавства в адміністративно-правовій сфері. Тема адміністративно-деліктної юрисдикції Національної поліції є надзвичайно актуальною в сучасних умовах розвитку українського суспільства та держави.

Перед тим як перейти до розгляду складових адміністративної юрисдикції Національної поліції України, важливо дослідити сутність таких понять, як «адміністративна юрисдикція», «адміністративно-юрисдикційна діяльність», «адміністративно-деліктна юрисдикція» та «адміністративно-каральна юрисдикція».

Важливо зазначити, що в сучасних умовах, зокрема в контексті європейської інтеграції України, адміністративно-юрисдикційна діяльність набуває нових аспектів. Вона включає не лише каральну функцію, але і правозахисну, що має на меті захист прав і свобод громадян. Такий підхід відповідає загальноєвропейським стандартам, де держава повинна служити інтересам людини, а правозабезпечувальна функція є одним із ключових напрямків розвитку адміністративного права [1, с. 8].

Адміністративно-деліктна юрисдикція передбачає вирішення справ про адміністративні правопорушення, що включає аналіз і оцінку діянь порушників з метою їх правового врегулювання. Вона забезпечує охорону суспільних відносин та підтримку правопорядку через застосування адміністративних санкцій. Адміністративно-каральна юрисдикція є складовою адміністративної юрисдикції, яка спрямована на притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення [2, с. 31]. Цей вид діяльності має на меті не лише покарання порушників, але й попередження правопорушень

у майбутньому через забезпечення дотримання адміністративно-правових норм.

Організація роботи Національної поліції України неможлива без ефективної адміністративно-юрисдикційної діяльності, яка є одним із найважливіших засобів забезпечення правопорядку. Поліція виконує роль як карального органу, так і органу, що забезпечує захист прав і свобод громадян у межах адміністративно-правових відносин. Її діяльність тісно пов'язана з реалізацією юрисдикційних функцій, які включають накладення адміністративних стягнень та правову оцінку дій правопорушників [3, с. 45].

Адміністративно-деліктна юрисдикція Національної поліції України є частиною загальної адміністративної юрисдикції, яка охоплює повноваження органів публічної влади щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (делікти) та накладення адміністративних стягнень. Основною метою цього виду юрисдикції є підтримання громадського порядку, захист прав і законних інтересів громадян та забезпечення дотримання норм адміністративного права [4, с. 56].

Юрисдикційна діяльність Національної поліції включає правову оцінку поведінки фізичних і юридичних осіб, визначення наявності складу правопорушення, притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративних стягнень. Основні правопорушення, що підпадають під юрисдикцію поліції, охоплюють такі сфери, як:

- Громадський порядок та безпека – порушення правил дорожнього руху, хуліганство, дрібні крадіжки, порушення правил користування громадським транспортом;

- Адміністративні правопорушення у сфері обігу наркотиків – зокрема, незаконне зберігання наркотичних засобів у незначних обсягах без мети збуту (ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення);

- Екологічні правопорушення – незаконна вирубка лісу, забруднення довкілля;

- Майнові правопорушення – дрібні крадіжки, пошкодження майна, порушення правил користування чужим майном.

Законодавче регулювання адміністративно-деліктної юрисдикції Національної поліції України здійснюється на основі Кодексу України про адміністративні правопорушення

(КУпАП). Поліція виступає уповноваженим органом, який має право складати протоколи про адміністративні правопорушення, розглядати справи та приймати рішення щодо застосування адміністративних стягнень, таких як штрафи, адміністративний арешт, позбавлення спеціальних прав (водійських прав тощо) [1, с. 22].

Отже, законодавче регулювання є фундаментом для діяльності поліції в межах адміністративно-деліктної юрисдикції. Основними правовими актами, які визначають функції та повноваження поліції в цій сфері, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та Закон України «Про Національну поліцію». У КУпАП визначено перелік правопорушень, за які передбачено адміністративну відповідальність, а також чітко розписано процедури розгляду таких справ. Закон «Про Національну поліцію» окреслює функції правоохоронців щодо застосування адміністративних заходів, надання поліції права складати протоколи, накладати штрафи, а також розглядати справи про адміністративні правопорушення. Однак, слід зауважити, що деякі положення потребують уточнення, оскільки в контексті реформування правоохоронної системи деякі норми залишаються неефективними або застарілими. Адміністративно-деліктна юрисдикція Національної поліції України є важливим елементом забезпечення правопорядку та захисту прав громадян. Її ефективність залежить від низки чинників: законодавчого регулювання, підготовки поліцейських кадрів та рівня правосвідомості суспільства. Щоб забезпечити належне виконання цієї функції, необхідні як подальші реформи в адміністративному законодавстві, так і підвищення кваліфікації працівників поліції та правова освіта населення.

Список використаних джерел

1. Бочковий, О. В., Дотримання прав людини під час застосування адміністративного затримання підрозділами Національної поліції. 2023. С. 39.
2. Корнієнко, Максим Вікторович, Алла Георгіївна Пишна, Анатолій Антонович Десятник. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції. 2021. С. 85.
3. Котова, Діана Миколаївна. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України. Національний авіаційний університет, 2020. С. 53.
4. Фоменко, А. Є., Поліцейська діяльність. 2022. С. 40.

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Досить багато вітчизняних вчених-юристів присвятили свої праці стосовно забезпечення прав і свобод людини, а також їх порушенню та гарантуванню забезпечення в різних життєвих обставинах. Досить багато наукових праць вітчизняні вчені присвятили гарантуванню, забезпеченню, запровадженню і дотриманню прав і свобод людини в цілому та в умовах особливого правового режиму, а саме: О. М. Бандурко, Ю. Г. Барабаш, Ю. М. Бисага, С. О. Горулько, А. М. Колодій, К. Б. Левченко, О. В. Марцеляк, П. М. Рабінович, Ю. М. Тодика, О. Ф. Скакун та ін. Як зазначалось вище, в Україні з 24 лютого 2022 року введено в Україні воєнний стан у зв'язку з військовою агресією РФ проти України. Саме введення Указ Президента України зумовило істотні обмеження та щодо реалізації конституційних прав і свобод людини [1]. Незважаючи на введення військового стану, необхідним є зазначити, що права і свобод людини та громадянина мають бути під захистом держави. Тобто, права і свободи гарантуються державою і не можуть бути скасовані. Якщо приймаються нові закони або вносяться зміни до вже існуючих є неможливим звуження змісту та обсягу вже існуючих.

Незалежно від правового режиму, який діє в державі, людина її життя є найголовнішою соціальною цінністю. Особисті (невідчужувані) права і свободи, є невід'ємним елементом свободи людини і забезпечують особі можливість фізичного існування, задоволення її біологічних та матеріальних потреб, а також забезпечують розвиток та захист морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності. Це фактично життєво важливі умови існування, які надають фактичну можливість вільно розпоряджатися собою, гарантувати невтручання у сферу індивідуальної життєдіяльності [3, с. 121]. Саме тому ці права поширюються не тільки на громадян

України, а й на всіх людей, які знаходяться на законних підставах на території України під час воєнного стану.

Дійсно Україна та всі особи, які проживають на її території, незалежно від громадянства, на даний час переживають нелегкі часи. Надзвичайно важливими є внутрішня єдність населення, надійна підтримка від державних органів публічної влади, а також правозахисних національних і міжнародних організацій. Військовий стан, який сьогодні діє в Україні значно ускладнює гарантування державою прав громадян, забезпечення безпечних умов життя, додержання соціальних гарантій і має за необхідне частково обмежувати громадян в їх правах. Але необхідним є розуміння того, що є права які не можуть бути порушені ні за яких умов і можуть призвести до застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, для будь-яких обмежень права на життя, свободу думки, совісті, релігії. І необхідним є усвідомлення того, що є такі обмеження коли законодавство звужує зміст та обсяг прав і свобод людини, які ускладнюють їх реалізацію, і розуміння того, що це тимчасово.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Дата оновлення від 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 20.03.2023 р.).
3. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 1999. № 10. С. 14–16.

ВИКЛИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Управління підприємством є комплексним процесом планування, організації, мотивації та контролю діяльності організації з метою досягнення визначених цілей та забезпечення її сталого розвитку [1–3]. Сутність управління полягає в ефективному використанні ресурсів, включаючи людські, фінансові та матеріальні, для максимізації продуктивності та конкурентоспроможності на ринку. Значення управління підприємством полягає в забезпеченні координації між різними підрозділами, оптимізації процесів, прийнятті стратегічних рішень та адаптації до змін зовнішнього середовища (табл. 1).

Таблиця 1

**Особливості системи управління підприємством
в умовах війни**

Гнучкість та адаптивність управлінських структур	Посилений ризик-менеджмент та забезпечення безпеки
Умови війни вимагають від підприємств здатності швидко адаптуватися до змінних обставин. Це означає, що організаційні структури повинні бути гнучкими, дозволяючи оперативно приймати рішення та вносити корективи у стратегії та плани дій	В умовах війни підприємства стикаються з підвищеними ризиками, включаючи фізичну загрозу інфраструктурі, кібернетичні атаки, нестабільність фінансових ринків та непередбачувані зміни в законодавстві
Інтеграція цифрових технологій та дистанційне управління	Забезпечення стійкості ланцюгів постачання та управління ресурсами
В умовах війни фізичні обмеження та загроза безпеці часто ускладнюють традиційні методи управління. Тому підприємства активно впроваджують цифрові технології, що дозволяють здійснювати управління на відстані	Ефективне управління ресурсами дозволяє мінімізувати ризики перебоїв у виробництві та забезпечити безперервність бізнесу навіть у найскладніших умовах

Сформовано автором

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну управління підприємствами зазнало кардинальних змін, зумовлених необхідністю адаптації до воєнних умов та непередбачуваності ситуації. Однією з ключових змін стало підвищення гнучкості та оперативності прийняття рішень. Підприємства були змушені швидко реагувати на постійні зміни в економічному та соціальному середовищі, адаптуючи свої стратегії до нових реалій, таких як обмеження поставок, зміни в споживчому попиті та необхідність забезпечення безпеки персоналу. Підприємства активно впроваджували інноваційні рішення для забезпечення комунікації між співробітниками, управління виробництвом та обслуговування клієнтів у умовах обмеженого доступу до фізичних офісів та виробничих потужностей. Цей перехід до цифрових платформ не лише забезпечив безперервність бізнесу, але й сприяв підвищенню ефективності та зниженню витрат.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. О. Аналіз як важливий елемент управління підприємством. *Інноваційна економіка*. 2017. №5–6., С. 185–189.
2. Живко З. Б. Теоретичні основи формування системи економічної безпеки підприємства. *Науковий діалог*. 2013. № 7. С. 26–40.
3. Жуков С. А., Зеліч В. В., Сойма С. Ю. Людський капітал в економічній системі сучасного суспільства: механізм формування, інвестицій та перспективи розвитку в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. С. 105–109.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Враховуючи умови сьогодення, питання стосовно протидії злочинності в умовах воєнного стану є досить актуальним. Адже саме в цей період зростає кількість кримінально протиправних дій. За січень-листопад 2023 р. обліковано 453231 кримінальних правопорушень, що на 31 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. Зростання рівня злочинності в основному відбулося за рахунок значного збільшення кількості кримінальних правопорушень проти власності (+55,5%) та проти життя і здоров'я особи (+52,3%). При цьому за 11 міс. 2023 р. обліковано рекордну за часів незалежності кількість умисних вбивств – 33 707, що на 83,5% більше, ніж у 2022 р. (18363). Більша частина умисних вбивств, пов'язана із збройним конфліктом, у тому числі їх вчинено в ході бойових дій [1, с. 11]. Запровадження воєнного стану в Україні потребує спеціальних правових механізмів, які допомагали б забезпечувати безпечне життя населенню.

По-перше, ключовою проблемою є активізація роботи правоохоронців пов'язана з виявленням кримінальних правопорушень, вчинених проти основ національної безпеки України та проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, зокрема виявлення колаборантів та притягнення їх до встановленої законом відповідальності. Злочини проти основ національної безпеки посягають не тільки на безпеку держави, а й на національну безпеку, яка характеризується рівнем захищеності життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави в цілому. Залежно від сфери вчинення таких злочинів їх поділяють на: проти основ національної безпеки у політичній сфері: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст.112КК); проти основ національної безпеки в інформаційній, економічній,

науково-технологічній і воєнній сферах: державна зрада (ст. 111 КК), шпигунство (ст. 114 КК); проти основ національної безпеки в економічній, екологічній і воєнній сферах: диверсія (ст. 113 КК) [2]. Головна мета таких злочинів це спричинити істотну шкоду безпеці держави та суспільству у різних сферах життєдіяльності, але для переважної більшості з них характерна мета це – послабити державу.

По-друге, особливої уваги потребують факти незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а також факти стосовно псевдоволонтерів та псевдовнутрішньо переміщених осіб. На жаль, фіксуються випадки, коли особи використовують різні види безоплатної допомоги в своїх корисливих мотивах. Також існують так звані псевдовнутрішньо переміщені особи, які намагаються отримати матеріальну допомогу незаконним шляхом, або ж колаборанти, які, видаючи себе за внутрішньо переміщених осіб намагаються поширити неправдиву інформацію серед населення з метою послаблення державного ладу.

По-третє, сучасні етапи науково-технологічного розвитку світового співтовариства нерозривно пов'язані з упровадженням передових технологій. Сьогодні в нашій країні створені належні передумови переходу до суспільства нової генерації, що базується на інноваційних технологіях [3, с. 5]. Саме через це протидія злочинності в умовах воєнного стану пов'язане з новітніми технологіями. Розвідувальні органи іноземних держав традиційно розглядають воєнну інформацію з обмеженим доступом як головний пріоритет у своїй діяльності. Виходячи з наведеного, основними завданнями забезпечення інформаційної безпеки у воєнній сфері є: створення нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки у воєнній сфері; організація антивірусного захисту інформації і сертифікація інформаційних процесів, програм та засобів, які використовуються в інтересах забезпечення інформаційної безпеки у воєнній сфері, захист каналів зв'язку; регламентація порядку і правил використання технічних засобів передачі та обробки інформації у воєнній сфері; захист інформаційних систем і засобів зв'язку від вогневого ураження противника; захист особового складу від інформаційно-психологічного

впливу противника [4, с. 4]. Особливого значення виконання цих завдань набувають безпосередньо під час збройного конфлікту або в умовах воєнного стану.

У зв'язку зі зростанням злочинності від 24 лютого 2022 року до КПК України постійно вносяться зміни. Наприклад була відредагована стаття 615 цього Кодексу, що встановлює режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. До змін, передбачених Законом України № 2201-IX від 14.04.2022 було внесено те, що обшук чи огляд житла чи іншого володіння особи можна проводити без залучення понять, якщо їх залучення по об'єктивним причинам є неможливим або становить небезпеку для їхнього життя чи здоров'я.

Також варто зазначити, що відбулися зміни щодо визначення територіальної підсудності судових справ. У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин, слід керуватися вимогами Закону України «Про внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 3 березня 2022, яка передбачає можливість зміни територіальної підсудності судових справ, що розглядаються в суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіальне наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду [5].

Аналізуючи вище викладене, варто зазначити, що в умовах воєнного стану забезпечувати безпеку для населення є не легким завданням. Значно збільшується обсяг роботи для правоохоронних органів у зв'язку не тільки зі зростанням злочинності, а й через можливі технологічні втручання: втрата доступу до ЄРДР, перешкоди у виконанні роботи в строки, або ж проблеми з пошуком понять чи проведенні допиту свідків.

Отже, введення воєнного стану та початок збройного конфлікту на території України повпливало на рівень злочинності. Для правоохоронних органів відповідні події означають збільшення кількості завдань та роботи в цілому, також потрібно удосконалювати наявне законодавство

для забезпечення належного розслідування та пошуків злочинців. Від чинного законодавства та компетентних співробітників правоохоронних органів залежить те, чи буде досягнуто справедливості для кожного. Слід зауважити, що лише разом ми зможемо захистити державні інтереси та встановити законність та правопорядок на всій території України.

Список використаних джерел

1. Бесчастний В., Кримінальні виклики і загрози під час війни, доктор юридичних наук, професор Керівник Секретаріату Конституційного Суду України; м. Харків, 22 грудня 2021 р. 11 с.
2. Кримінальний Кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Тарасюк А. В. Кібербезпека України на сучасному етапі державотворення: теоретико-правові основи : монографія. Київ; Одеса : Фенікс, 2020. 404 с.
4. Певцов Г. В., Задків С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Інформаційна безпека у воєнній сфері: проблеми, методологія, система забезпечення: монографія. Харків : Цифрова друкарня № 1. 2014. 272 с
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 28, Ст. 250.

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ШАХРАЙСТВАМ, ЩО ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1].

З початку повномасштабного вторгнення в нашу державу випадки шахрайства збільшилися. Шахраї швидко адаптувались до нових умов, спричинених війною та почали реалізовувати нові схеми шахрайств. Одними з поширених схем є:

1. **«Евакуаційні перевезення»**. Шахраї розміщують в соціальних мережах оголошення про вивезення людей з територій, де постійно ведуться обстріли, на безпечну територію. Родичі осіб, які перебувають на таких територіях чіпляються за останню ниточку, щоб забезпечити безпеку своїм близьким, тому без зайвих питань сплачують кошти за бензин чи інші потреби, які можуть виникнути у людей під час евакуації. Проте як тільки кошти з'являються на рахунках шахраїв, вони зникають. Звісно ж не виконуючи покладені на себе обов'язки.

2. **«Продаю бронжилети, каски, іншу амуніцію»**. Шахраї діють так само як і в минулому випадку, а саме: розміщують оголошення в соціальних мережах, де продають амуніцію, де детально описують дану річ та прикріплюють фото. Найчастіше волонтери потрапляють у таку схему, оскільки їм потрібно досить швидко знайти річ, яка необхідна військовим, як тільки вони переконуються, що дійсно фото «справжні» надсилають кошти, але продавець зникає.

3. **«Ми створили сайт для благодійної підтримки України»**. З початку повномасштабного вторгнення було створено багато сайтів та фондів на потреби ЗСУ та допомогу людям, які постраждали внаслідок ракетного обстрілу. Шахраї розвинулись настільки добре, що зараз вони максимально копіюють сайти благодійних фондів, що відрізнити їх від справжній майже не можливо, єдине що відрізняє офіційний

сайт від фейкового так це посилання та адреса куди надходять кошти.

4. **«Підтримайте збір коштів».** Саме ця схема є найпоширенішою серед усіх перелічених. Ці так звані «збори» поширюються одразу після масових ракетних обстрілів, де прикріплюють максимально реалістичний текст де збирають кошти на потребу людей, які постраждали від обстрілу, вказують персональні дані осіб (але ці дані не завжди правдиві), коли люди просять скріни звітів, пост видаляється.

5. **«Підтримайте петицію на присвоєння звання Герой України».** Здавалось би, що така схема не буде дієвою, проте фейкові сайти на підтримку петиції ідентичні до офіційних. Сайт шахрая від офіційного відрізняється тим, що коли ви підписуєте петицію на офіційному сайті, сайт потребує ідентифікації саме через офіційні обліки, такі як Дія, ПриватБанк та інші, а от коли ви зайшли на фейковий сайт, ідентифікація проходить через соціальні мережі, як тільки ви вводите дані з соціальних мереж, у шахраїв в руках опиняються ваші персональні дані.

6. **«Соціальні виплати».** З початком повномасштабного вторгнення потреба у коштах не зникла, особливо ці кошти потребують особи, які понесли великі фінансові втрати під час обстрілів. Тому ця схема є актуальною зараз як ніколи. Шахраї роблять розсилку в особисті повідомлення у соціальних мережах де прикріплюють текст, наприклад: « Українці дочекались, уряд прийняв Закон про виплату усім українцям, потрібно лише зареєструватись за посиланням нижче». Зазвичай, потрібно вводити персональні дані , такі як ПІБ, адресу реєстрації, ідентифікаційний код, номер рахунку та інше. Як тільки вводяться ці дані, вони опиняються у руках шахраїв [2].

Важливим аспектом у виявленні шахрайства є те, щоб особа якій стало відомо про такі дії чи сама потерпіла від шахраїв, негайно повідомила правоохоронні органи, задля того щоб оперативні працівники змогли відстежити дії шахраїв до поки вони не стерли всі докази та не зникли. Задля того, щоб ефективно виявляти шахраїв оперативні працівники тісно співпрацюють із фінансовими установами, котрі у свою чергу надають усю необхідну інформацію про підозрілі платежі своїх користувачів [3].

Звісно ж проведення оперативними працівниками спеціальних знань є необхідним для викриття шахраїв. Оперативники тісно співпрацюють з кіберполіцією, яка надає всю необхідну інформацію про діяльність того чи іншого користувача соціальною мережею.

Щодо протидії шахрайствам оперативники проводять інформаційні кампанії, щоб оповістити населення про нові види шахрайства. Також оперативні підрозділи поліції проводять тренінги про те як не потрапити до рук шахраїв [4].

Проте проблематика протидії та виявлення шахрайствам у воєнний час є досить складним питанням, оскільки є швидких розвиток сучасних технологій, які потребують ретельного вивчення.

Отже, шахрайства масово частішають, оперативні підрозділи завдяки тісній співпраці з іншими підрозділами роблять все можливе, щоб не тільки запобігти вчиненню цього злочину, але й ефективно та швидко знайти злочинця.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: стаття 190. *Електронний ресурс*. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_statnya_190/
2. Нові види шахрайства під час війни та як не проковтнути гачка аферистів. *Електронний ресурс*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/11/02/115264862/>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2015 року № 877. *Електронний ресурс*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>
4. Всеукраїнська інформаційна кампанія з протидії платіжному шахрайству. *Електронний ресурс*. URL: <https://stryi-rada.gov.ua/news/%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%8F/>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМАНДИ В ІТ-ПРОЄКТАХ

На даному етапі розвитку ІТ-сегменту економіки, помітним є збільшення частки проєктів, як форми співпраці із замовниками. Існує значна частка компаній, де керівники не використовують якісні інструменти менеджменту, щоб мінімізувати фінансові, часові затрати, зусилля працівників на вирішення конфліктів тощо. Можна окреслити основні особливості роботи команди в ІТ-проєкті і проблеми з якими вона стикається.

Перше з чим ми маємо справу у команді це комунікація і співпраця. Якщо поглянути на трудові ресурси проєкту то це буде: «команда проєкту», «команда управління проєктом». Команда проєкту – це сукупність окремих осіб, груп та/або організацій, залучених до виконання робіт проєкту та підлеглих керівнику проєкту. Команда управління проєктом – члени проєктної команди, які безпосередньо залучені до роботи з управління проєктом. У невеликих проєктах ця команда може включати практично всіх членів команди проєкту [1].

Також до особливостей можна виділити:

- високу невизначеність та ризики при втіленні проєктів;
- часті зміни цілей проєкту, вимог до нього, а також характеристик продукту;
- швидка динаміка розвитку ІТ-сегменту та продуктів у ньому;
- потреба самоосвіти та навчання членів команди.

Звісно як і в кожному колективі не обійдеться без конфліктів. Конфлікт – це місце зіткнення протилежних інтересів і поглядів, крайнє загострення суперечностей, що викликає учасників до активних дій, ускладнень, боротьби. В ідеалі розв'язання конфліктних ситуацій має лягати на проєктного менеджера чи команди управління проєктами. Звісно вони мають володіти повним набором знань з психології. При потребі можна використовувати метод медіації. Це метод

вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам, які конфліктують, налагодити процес комунікації і проаналізувати ситуацію [2].

Також до особливостей роботи можна віднести потребу у міжфункціональній командній співпраці. Сучасна ІТ-сфера швидко розвивається і складність проектів росте, що вимагає співпраці між представниками різних відділів: розробки, дизайну, виробництва та маркетингу. Так як люди привносять спеціалізовані навички з різних відділів, це дозволяє долати виклики пов'язані з комунікацією, пріоритетами та робочими процесами, але також це диктує те, що такі виклики неминуче будуть існувати. Ефективна комунікація, чітке узгодження цілей і використання інструментів для спільної роботи інструментів для спільної роботи мають фундаментальне значення для подолання бар'єрів між командами [3].

Також до особливостей потрібно занести той факт, що у ІТ-сфері все частіше використовують віртуальні команди, так як на неї впливає глобальна конкуренція і швидка зміна потреб клієнтів. Також це дозволяє мати доступ до найкращих фахівців з усього світу, незважаючи на просторові та часові обмеження для виконання критично важливих завдань, які потребують креативності та інновацій. Віртуальні команди значною мірою, якщо не виключно, покладаються на технології співпраці для комунікації та координації. Отже, те, як члени команди використовують технології спільної роботи, впливатиме на процеси та результати командної творчості [4].

Також окремим пунктом можна виділити особливість команди, яка може характеризуватись крос-культурними зв'язками і ця тенденція безпрецедентно зростає. Культурне розмаїття створює виклики в управлінні міжнародними проектами. Ефективний крос-культурний менеджмент має важливе значення для успіху проекту, вимагаючи культурної чутливості, крос-культурної підготовки та створення механізмів культурної співпраці. Стратегії повинні бути адаптовані до культурних відмінностей на різних етапах життєвого циклу розвитку команди, сприяючи взаєморозумінню та співпраці для оптимізації роботи команди [4].

Ефективність якісної реалізації ІТ-проектів безпосередньо пов'язана з організацією та управлінням командами.

Налагоджена співпраця між різними спеціалістами, вміле використання сучасних технологій та гнучких методологій, а також врахування культурних особливостей допомагає у злагодженій діяльності команди. Постійний розвиток команд, адаптація до змін та впровадження інноваційних рішень дозволяють долати виклики та досягати поставлених цілей у ІТ-сфері, яка стрімко розвивається.

Список використаних джерел

1. Blyzniukova, I et al. (2022). Features of Forming the it Project Management Team. *Bulletin of NTU «KhPI». Series: Strategic management, portfolio, program and project management*. URL: <https://doi.org/10.20998/2413-3000.2022.6.3>.
2. Рибалко І.В. Сучасні підходи до формування команд в ІТ-проектах в умовах хаос-менеджменту. *Університет «КРОК»*. 2018. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/rybalko_0004.pdf.
3. Sivasankaran, V et al. (2024). Optimizing Cross Functional Team Collaboration in IT Project Management. *Darpan International Research Analysis*. URL: <https://doi.org/10.36676/dira.v12.i1.110>.
4. Zhang, X et al. (2024). How Collaboration Technology Use Affects IT Project Team Creativity: Integrating Team Knowledge and Creative Synthesis Perspectives. *MIS Quarterly*. URL: <https://doi.org/10.25300/misq/2024/16651>.
5. Zeng S. X., Xie X. M., Tam C. M., Sun P. M.. (2009). Identifying cultural difference in R&D project for performance improvement: a field study. *Journal of Business Economics and Management*. URL: <https://journals.vilniustech.lt/index.php/JBEM/article/view/6219/5406>.

ТРУДОВІ ПРАВА ЖІНОК: ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ І ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

Трудові права жінок є однією з ключових складових забезпечення гендерної рівності та справедливості в сучасному суспільстві. Упродовж останніх десятиліть відбулися значні зміни в законодавстві та політиках щодо захисту прав жінок на ринку праці, проте проблеми дискримінації, нерівної оплати праці та обмеженого доступу до певних професій залишаються актуальними. Гендерна дискримінація, як прихована, так і відкрита, впливає на можливості жінок реалізувати свій потенціал, що негативно позначається як на їхньому особистому розвитку, так і на економічному зростанні суспільства в цілому. У статті розглядаються основні аспекти гендерної рівності, законодавчі механізми захисту трудових прав жінок, а також аналізуються форми дискримінації, з якими вони стикаються на ринку праці.

Конституція України гарантує рівність прав чоловіків і жінок, зокрема у сфері праці. Однак, враховуючи особливості материнства, жінки потребують додаткових гарантій. Трудове законодавство забезпечує такі гарантії вагітним жінкам та матерям, компенсуючи їхню потенційну неконкурентоспроможність на ринку праці [1].

Для досягнення сталого розвитку до 2030 року необхідно забезпечити всебічне врахування гендерних аспектів на всіх етапах планування та реалізації заходів. Тільки так можна гарантувати, що ніхто не буде обділений можливостями [2].

Незважаючи на закріплену в ст. 2-1 Кодексу законів про працю України [3] заборону дискримінації за будь-якими ознаками, включаючи стать, жінки в Україні продовжують стикатися з нерівністю на ринку праці. Гендерні стереотипи та соціальна дискримінація призводять до того, що жінки частіше займають низькооплачувані посади і мають менші можливості для кар'єрного зростання, ніж чоловіки. Як зазначають

експерти Європейського банку реконструкції та розвитку, існуюча законодавча база, хоча й декларує рівність прав, не завжди ефективно захищає жінок від дискримінації [4, с. 7].

Принцип рівності, як фундамент будь-якого демократичного суспільства, пронизує всі сфери життя, зокрема й трудові відносини. Гендерна рівність є невід'ємною складовою цього принципу. Вона передбачає рівні права та можливості для жінок і чоловіків, незалежно від соціально сконструйованих гендерних ролей [5, с. 191].

Згідно з Законом України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», в Україні встановлено принцип рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах життя, у тому числі й у трудових відносинах. Закон визначає конкретні вимоги до роботодавців щодо забезпечення рівної оплати праці, рівних можливостей для кар'єрного зростання та заборони дискримінації за статевою ознакою [6].

Українське законодавство, зокрема Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», дозволяє впроваджувати спеціальні заходи для захисту певних категорій осіб, зокрема жінок, які потребують додаткової підтримки. Цей підхід відповідає міжнародним стандартам, зокрема Конвенції CEDAW, яка передбачає необхідність забезпечення не лише формальної рівності, але й створення додаткових умов для жінок, щоб компенсувати існуючі гендерні дисбаланси. Такий підхід, відомий як позитивна дискримінація або «рівність по суті», передбачає впровадження спеціальних заходів, таких як квоти, преференції тощо, з метою досягнення реальної рівності між чоловіками і жінками у всіх сферах життя, зокрема на ринку праці [7].

В Україні, як і в багатьох інших країнах, активно обговорюється питання застосування позитивної дискримінації для усунення гендерної нерівності. З одного боку, українське законодавство та міжнародні норми дозволяють впроваджувати спеціальні заходи для жінок з метою компенсації історично складених нерівностей. З іншого боку, існують побоювання, що такі заходи можуть призвести до негативних наслідків, таких як порушення принципу рівності та зниження ефективності роботи підприємств.

Прихильники позитивної дискримінації аргументують свою позицію тим, що вона необхідна для створення рівних можливостей для жінок і усунення системної дискримінації. Противники ж вказують на ризики дискримінації чоловіків, зниження конкуренції та неефективність таких заходів у довгостроковій перспективі.

Особливо гостро дискусія точиться навколо таких інструментів позитивної дискримінації, як квоти для жінок на керівних посадах. Критики стверджують, що такі квоти можуть призвести до призначення на роботу менш кваліфікованих кандидатів, що негативно вплине на ефективність роботи підприємств.

Альтернативою позитивній дискримінації пропонується фокусуватися на усуненні коренів гендерної нерівності, таких як стереотипи, сегрегація на ринку праці та нерівна оплата праці. Для цього необхідно вживати заходів щодо зміни свідомості, забезпечення рівних можливостей для освіти і професійного розвитку жінок, а також боротьби з дискримінацією в оплаті праці.

Одним з найбільш яскравих проявів гендерної нерівності є різниця в заробітній платі чоловіків і жінок. Цей розрив обумовлений низкою факторів, включаючи професійну сегрегацію, переривання жінками трудової кар'єри для виховання дітей та існуючі стереотипи про роль жінки в суспільстві [5, с. 192].

Отже, гендерна рівність на ринку праці – це складне і багатовимірне питання, яке потребує комплексного підходу. Незважаючи на значні досягнення у сфері законодавчого забезпечення рівних прав жінок і чоловіків, проблема гендерної нерівності залишається актуальною.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019.
3. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР № 322-VIII від 10.12.1971.
4. Європейський банк реконструкції та розвитку. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ebrr>

5. Добош З. А. Гендерна рівність і гендерна дискримінація у сфері трудових відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 190–193.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
7. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст. 412.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан передбачає тимчасове обмеження окремих прав людини задля гарантування безпеки та збереження державного суверенітету, що є необхідним для захисту країни в умовах загрози військової агресії. У той же час, такі обмеження повинні бути пропорційними, правомірними та чітко регламентованими законодавством, щоб не порушувати основоположні права людини, які є недоторканими навіть у періоди надзвичайних ситуацій. Це дослідження є важливим для аналізу того, як баланс між безпекою та правами громадян може бути збережений, і як держава має діяти, щоб обмеження прав людини не призвело до зловживань чи порушень міжнародних стандартів.

Оскільки права і свободи людини є засобами обмеження органів публічної влади, зв'язують їхні дії, то обмеження прав і свобод людини у демократичній державі має здійснюватися відповідно до чітко визначених підстав (тобто на підставі закону, що відповідає вимогам юридичної визначеності) та мати тимчасовий характер. До обмеження прав за надзвичайного або воєнного стану (коли такі обмеження носять масовий характер) ставляться посилені вимоги, зокрема щодо суто законодавчого визначення підстав, тимчасового характеру, дотримання процесуальної форми введення обмежень і т. д. На обмеження прав людини в умовах воєнного стану поширюються загальні вимоги щодо: 1) заборони втручатися у сферу дії окремих прав (абсолютні права); 2) обмеження не може посягати на сутнісний зміст самого права людини; 3) застосування трискладового тесту перевірки правомірності з обмеження прав і свобод [1, с. 36].

Стосовно фізичних осіб можуть бути обмежені наступні права та свободи: право на недоторканність житла; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на невтручання в особисте і сімейне

життя; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України та інші права. Вченими пропонується виділити дві групи обмежень прав та свобод людини в умовах воєнного стану – загальні обмеження (стосуються всіх фізичних та юридичних осіб) і кримінальні процесуальні обмеження. Враховуючи обмежений обсяг дослідження більшу увагу нами зосереджено на кримінальних процесуальних обмеженнях. Першою правовою підставою їх обмеження виступає факт введення воєнного стану. Остаточню першу правову підставу визначає оприлюднення Указу Президента України разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набрання чинності. Другою правовою підставою для обмеження прав і основних свобод людини в умовах воєнного стану є визначення їх конкретного переліку Указом Президента України. Третьою підставою або підставою кримінальних процесуальних обмежень є пряме закріплення їх в КПК України, а також закріплення порядку їх застосування – покладення повноважень слідчого судді на прокурора, автоматичність продовження, застосування цифрових технологій задля залучення до провадження тощо [2, с. 16].

Можна стверджувати, що в Україні, в умовах воєнного стану вже випрацьовано певний перелік дій з обмеження прав власних громадян із метою вирішення безпекових питань загального характеру. Але чи являє собою ситуація обмеження прав людини в Україні не поодинокі необґрунтовані моменти, а діючий юридичний механізм, це питання для глибокого наукового дослідження. Чому це важливо Хоча б тому, що українське суспільство достатньо розвинулося на шляху громадянського суспільства, щоб вважати права людини й всі прояви свободи надзвичайно важливою суспільною та особистою цінністю. Українське суспільство вже виявило неабияку спроможність захищати свої права, свободи та інші інтереси. Більше того, воно довело, що може захищатися як від внутрішнього ворога (під час помаранчевої революції, Революція гідності), так і від зовнішнього (агресія росії). Тому важливість продуманої політики в застосуванні обмежень прав людини, навіть під час воєнного стану, у вільнодумному суспільстві, яким сміливо можна вважати й українське, є надзвичайно важливим і повинно базуватися на засадах певної обережності, продуманості

й збалансованості. Наявність дієвого механізму реалізації цього завдання забезпечить мінімізацію ризиків, проблем і викликів, пов'язаних з обмеженням прав людини [3, с. 77].

Отже, обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні є необхідним заходом для забезпечення національної безпеки та захисту держави в умовах воєнного стану, проте такі обмеження повинні бути чітко регламентованими, пропорційними та відповідати принципам правомірності, щоб уникнути зловживань і порушень прав громадян. Важливо зберігати баланс між забезпеченням безпеки і дотриманням основних прав людини, що є ключовим викликом для правової системи в цей період.

Список використаних джерел

1. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. С. 32–36. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be515102-9bed-471b-bd53-36e04930f08c/content> (дата звернення: 17.10.2024).
2. Маєтний М. І. Правові підстави для обмеження прав і основних свобод людини в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. С. 13–17. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2022/3.pdf (дата звернення: 17.10.2024).
3. Матвеев С. В. Юридичний механізм обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. С. 76–80. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/862> (дата звернення: 17.10.2024).

АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ОСІБ МАНІПУЛЯТИВНОЇ НАЛЕЖНОСТІ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Проблема маніпулятивної поведінки та її психологічних детермінант набуває особливої актуальності в умовах війни в Україні. Маніпуляції стали потужним інструментом інформаційної війни, пронизуючи різноманітні сфери – від міжособистісного спілкування до масової комунікації, політики та пропаганди[2, 45 с.].

В умовах війни особи з вираженими маніпулятивними схильностями можуть становити серйозну загрозу, використовуючи невпевненість людей для досягнення власних цілей, що підриває суспільну єдність та довіру. Одним із ключових чинників, що можуть зумовлювати схильність особистості до маніпуляцій, є акцентуації характеру – загострені риси, які в умовах воєнного стресу можуть проявлятися ще яскравіше[1, 35 с.].

Актуальність теми посилюється поширенням цифрових технологій маніпулювання, які активно використовуються в гібридній війні проти України. Відтак, вивчення природи маніпуляцій, психологічних чинників схильності до них та методів протидії стає критично важливим завданням для забезпечення психологічної безпеки суспільства в умовах війни.

Таким чином, дослідження акцентуацій характеру осіб маніпулятивної належності набуває нового значення в контексті війни, маючи як теоретичну, так і практичну цінність для розробки стратегій психологічного захисту та відновлення країни [3, 15-19 с.].

Метою дослідження є теоретичний та емпіричний аналіз психологічні профілі осіб маніпулятивної належності серед студентів-психологів у контексті їхньої потенційної вразливості чи стійкості до інформаційно-психологічних впливів в умовах війни в Україні.

Методи дослідження: було використано систему загально наукових методів, а саме аналіз, узагальнення, порівняння, класифікацію, аналогію.

Емпіричне дослідження було проведено на базі вищих освітніх закладів м. Дніпро. Вибірка дослідження складається з 54 студентів психологів, відсоткове співвідношення хлопців 15% та дівчат 85%.

В емпіричному дослідженні були застосовані відібрані методом експертних оцінок психодіагностичні методики: Діагностика маніпулятивного відношення (за шкалою Банта); Рівень макіавеллізму за Мак-шкалою (Mach-IV); Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі; Методика дослідження акцентуації характеру (Х. Шмішек).

Результати дослідження свідчать про чіткий зв'язок між певними типами акцентуацій характеру та схильністю до маніпулятивної поведінки серед студентів-психологів [4, 379 с.].

Демонстративний тип характеризується егоцентризмом, жагою уваги та прагненням вразити оточуючих. У групі досліджуваних 63% мали цю акцентуацію. Це свідчить про те, що значна частина маніпулятивних осіб має сильну потребу бути в центрі уваги та готова використовувати різноманітні засоби для досягнення цієї мети.

Збудливий тип, який був виявлений у 56% групи, характеризується підвищеною імпульсивністю та емоційною нестриманістю. Ці особи схильні до афективних спалахів та непередбачуваних вчинків.

Гіпертимний тип, виявлений у 67% групи, відзначається підвищеним настроєм, активністю та прагненням до лідерства.

Дистимний тип був присутній у 25% групи та пов'язаний з підвищеною тривожністю та песимізмом.

Аналіз у контексті війни. Війна в Україні викликала суттєві зміни у психологічному стані населення, і прояви акцентуацій стали особливо помітними. Нижче зазначені особливості акцентуацій можуть не тільки визначати індивідуальну реакцію на стрес, але й впливати на суспільні процеси [5].

1. Демонстративні особистості можуть активно поширювати інформацію, прагнучи привернути увагу. Це може

привести до швидкого розповсюдження панічних настроїв або дезінформації.

2. Збудливі типи в стресових умовах можуть реагувати гостро, провокуючи конфлікти або поширюючи агресивні настрої. Їхня імпульсивність може привести до необдуманих дій з серйозними наслідками.

3. Гіпертимні особистості можуть недооцінювати реальну небезпеку через оптимізм та активність, що може привести до ризикованої поведінки та ігнорування заходів безпеки.

4. Дистимні типи можуть посилювати песимістичні настрої в суспільстві, що особливо небезпечно, коли моральний дух населення відіграє критичну роль.

Висновок. Таким чином, наше дослідження не лише розширює наукове розуміння зв'язку між акцентуаціями характеру та маніпулятивними тенденціями, але й надає практичний інструментарій для підвищення психологічної стійкості суспільства в умовах війни. Це важливий крок на шляху до створення ефективної системи психологічного захисту населення України в умовах сучасних інформаційних викликів.

Список використаних джерел

1. Войткю О. В., Кацалап В. О., Рахімов В. В. Аналіз особливостей маніпуляції як інструменту психологічного впливу на свідомість. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2019. Вип. 35.
2. Крикун В.Ю. Поняття «маніпулювання»: сутність та контексти. *Вісник НЮУ ім. Ярослава Мудрого*. 2022. № 2 (53). С. 45.
3. Литвинчук А. І. Схильність до маніпулятивного впливу осіб з різним рівнем психологічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. Вип. 2. С. 15–19.
4. Максименко С. Д. Психологічні чинники самоідентифікації особистості в освітньому просторі : монографія. Київ, 2013. 379 с.
5. Фучерджи В. Схильність до маніпуляції у спілкуванні серед молоді. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.09.24.html>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЯВЛЕННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Штучний інтелект відіграє все важливішу роль у виявленні кримінальних правопорушень, пов'язаних із наркотичним обігом. Використання штучного інтелекту для боротьби з наркаторгівлею та іншими злочинами має потенціал для значного підвищення ефективності для правоохоронних органів. ШІ може аналізувати величезні масиви даних з різних джерел, таких як соціальні мережі, електронна пошта, смс-повідомлення та інші електронні канали. Це допомагає виявляти підозрілу активність, пов'язану з розповсюдженням наркотиків, або злочинні мережі, які використовують ці канали для спілкування. А також за допомогою алгоритмів машинного навчання, ШІ може визначати нестандартну поведінку осіб або груп людей, які можуть бути залучені до незаконної діяльності, наприклад, торгівлі наркотиками.

Дослідники навчили штучний інтелект виявляти нові види дизайнерських наркотиків ще до того, які ті з'являться. Розробка покликана скоротити час ідентифікації нових речовин правоохоронцями з місяців до днів. У світі щорічно створюють нові види дизайнерських наркотиків, які місяцями можуть обходити законодавчі норми через проблеми з ідентифікацією таких речовин. Тому вчені Університету Британської Колумбії навчили штучний інтелект передбачати появу нових наркотиків. Дослідники використали базу даних відомих психоактивних речовин для машинного навчання. Нейронна мережа проаналізувала структуру речовин та на основі цього вивела приблизно 8,9 млн потенційних дизайнерських наркотиків. Результати порівняли зі 196 наркотичними речовинами, які з'явилися на нелегальному ринку вже після дослідження, та виявили, що штучний інтелект передбачив появу 90% з них. Учені впевнені, що їхня розробка допоможе правоохоронцям у різних країнах світу швидше виявляти нові дизайнерські наркотики та ідентифікувати їх не місяцями, а за декілька днів. Крім того, ШІ зможе підвищити точність пошуку

в хімічних базах даних для вивчення метаболізму ксенобіотиків (чужорідні речовини для здоров'я людини, – ред.) або ідентифікації забруднювачів навколишнього середовища [1].

У Сполучених Штатах технології ШІ використовуються для моніторингу продажу наркотиків в темному вебі, включаючи торгівлю опіоїдами. Наприклад, ШІ допомагає відслідковувати криптовалютні транзакції та ідентифікувати анонімних продавців і покупців наркотиків на цих платформах. Це дозволяє прискорити розслідування та виявляти ключових гравців у наркаторгівлі, які діють в онлайн-простор [2].

В Україні патрульна поліція запустила чат-бот для боротьби з наркозлочинами. Понад 7 тисяч осіб, причетних до скоєння наркозлочинів, затримали патрульні поліцейські за 10 місяців 2021 року. Щозміни десятки викликів про розповсюдження закладок та перевірок осіб, у яких інспектори виявляють ймовірні наркотики. Часто закладники – це підлітки, які шукають легкий підробіток в Інтернеті й погоджуються працювати «кур'єрами». Про це заявив перший заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький [3].

«Закладки – відносно новий метод розповсюдження наркотичних засобів, який лише останніми роками набув популярності. Щоб подолати цю проблему, посилити взаємодію поліції та громади у цьому напрямку – ми запустили платформу комунікації, чат-бот DrugHunters, за допомогою якого громадяни зможуть у декілька кліків повідомити в поліцію про виявлені закладки або закладників», – сказав він. Це виключно анонімний канал, який працює у месенджері Telegram, а скористатися ним можуть усі громадяни у тих містах України, де працює патрульна поліція. Для цього необхідно відкрити посилання і розпочати діалог. Чат-бот запропонує вам вказати деталі – населений пункт, адресу, за якою побачили потенційного зловмисника, та опис місця, де на думку заявника може бути закладка. Також обов'язково потрібно додати геолокацію та фото/відеоматеріали, щоб поліцейські якомога швидше виявили закладку. Кожне таке повідомлення, що буде надходити у чат-бот, поліцейські опрацьовуватимуть, виїжджаючи на місце і перевіряючи вказану інформацію [3].

Начальник відділу протидії кіберзлочинам в Івано-Франківській області Департаменту кіберполіції Національної поліції України підполковник поліції Тарас Мороз, каже

що робота у протидії розповсюдження наркотиків ведеться постійно.»Працівниками кіберполіції на постійній основі здійснюється відпрацювання мережі інтернет та месенджера «Telegram» на факт розповсюдження наркотичних речовин та інших заборонених чи обмежених в обігу на території України предметів. При виявленні чатів чи груп, в яких продають наркотичні речовини, ми прикладаємо всіх зусиль для встановлення осіб, які здійснюють продаж наркотичних речовин, або блокуємо такі чати для припинення їхньої діяльності», – запевняє Тарас Мороз. За його словами, групи та чати у месенджері «Telegram» широко популярні серед молоді через їхню багатифункціональність та простоту у використанні [4].

«Розпізнати групи та чати, де розповсюджують наркотик зазвичай не складно, оскільки в більшості із них контент, який знаходиться в таких групах одразу вказує на продаж там наркотичних засобів. Також навіть при виявленні такого Telegram-каналу, для здійснення замовлення, або покупки зазвичай використовуються анонімно створені профілі у месенджері, які постійно змінюються», – додає керівник кіберполіції Прикарпаття [4].

Отже, штучний інтелект може виявляти кримінальні правопорушення, пов'язані з наркотиками, завдяки різноманітним технологіям і алгоритмам, що дозволяють аналізувати дані та розпізнавати нелегальну діяльність. Таким чином, технології ШІ стають важливим інструментом у боротьбі з наркотиками, допомагаючи швидко і ефективно виявляти та припиняти незаконну діяльність, пов'язану з наркотиками.

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект навчили передбачати, які наркотики з'являться в майбутньому URL: <https://vctr.media/ua/shtuchnij-intelekt-navchili-peredbachati-yaki-narkotiki-zyavlyatsya-v-majbutnomu-107151/>
2. США використовуватиме штучний інтелект для боротьби з поширенням наркотиків. URL: <https://noworries.news/ssha-vykorystovuvatymeshtuchnyj-intelekt-dlya-borotby-z-poshyrennyam-narkotyktiv/>
3. Перший заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/patrolna-policiya-zapustila-cat-bot-dlya-borotbi-z-narkozlicinami-oleksii-bilosickii2/>
4. Наркотики у Telegram: як в Івано-Франківську борються з онлайн-дилерами URL:<https://firtka.if.ua/blog/view/narkotiki-u-telegram-iak-v-ivano-frankivsku-boriutsia-z-onlain-dilerami>

ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах [1]. Як свідчить статистика, понад 3 млн українських дітей щорічно стають свідками актів домашнього насильства або беруть у них примусову участь, а близько 70% жінок зазнають різних форм знущань і принижень. Майже 100 % матерів, що постраждали від насильства, народжували хворих дітей, більшість із яких страждають на неврози, заїкання, церебральний параліч та психічні розлади [2, с. 23]. Незважаючи, що на те, що насильство було і є серйозною соціально-правовою проблемою, її лише у 2017 році було врегульовано на законодавчому рівні, коли прийняли Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3], а 1 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [4]. Цим законом внесені зміни до Кримінального кодексу України, зокрема, його доповнено статтею 126-1 «Домашнє насильство». Це стало серйозним кроком у протидії проявам домашнього насильства, який містив низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками і домашньому насильству та визнав насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини та видом дискримінації.

20 червня 2022 року, Україна, ухвалила Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу

із цими явищами» [5], яким ратифікувала «Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 11.05.2011 року [6]. Водночас, не зважаючи на ці важливі кроки у боротьбі з насильством, аналіз статистичних даних свідчить на збільшення кількості вказаних кримінальних правопорушень. Так, у 2022 року, в Україні було обліковано 1498 кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство», тоді як за 8 місяців 2024 році – 2197. Зазначене свідчить, що домашнє насильство у період війни не зникло, воно не стало менш розповсюдженим, пов'язані з ним проблеми, які мали місце у мирний час, залишились, натомість додалися й нові, зумовлені війною. До цих проблем відносять: вимушена зміна місця проживання; втрата житла, роботи та засобів до існування; пасивність у захисті своїх прав, вважаючи, що під час воєнного стану звертатися по допомогу від насильства недоречно.

Слід також віднести до проблем пов'язаних із домашнім насильством – не застосування працівниками правоохоронних та судових органів концепції «дитина – свідок=дитина постраждала» від домашнього насильства, передбачена Стамбульською конвенцією [7]. Так, аналіз судових вироків дозволяє зауважити, що в більшості з них не згадується про присутність дитини під час вчинення домашнього насильства, що перешкоджає отримати достовірні данні про присутність дітей під час вчинення домашнього насильства. Лише у 12% аналізованих випадків діти визнали свідками, а 2% – потерпілими від домашнього насильства, що свідчить також про неналежну роботу і працівників правоохоронних органів, які в протоколах про вчинення правопорушення не виокремлюють дитину як свідка чи потерпілого домашнього насильства.

Отже з однієї сторони, запровадженням кримінальної відповідальності, за домашнє насильство, ратифікація Стамбульської конвенції стало значним кроком щодо подолання проблеми домашнього насильства в Україні, з іншої появилися нові фактори, зумовлені війною, які посилюють обсяг та інтенсивність вже наявних форм насильства, а також призводять до появи його нових форм, а тому потрібно вносити зміни до діючого законодавства.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист МОНУ від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>
2. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія. (2021) / Т. О. Перцева, В. В. Огоренко, Г. М. Кожина, К. О. Зеленська, С. Г. Носов, І. Ф. Терьошина, О. М. Гненна, О. Й. Мамчур, Р. М. Тимофєєв, А. В. Шорніков; за заг. ред. проф. Т. О. Перцевої та проф. В. В. Огоренко. Дніпро, 188 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>
5. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>
6. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» : Конвенцію Ради Європи, Міжнародний документ, від 11.05.2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
7. Діти – свідки домашнього насильства, що робити, щоб на Чугуївщині стали видимими такі діти? Х., 2021. URL: <https://sheriffua.org/Media/files/publications/c583fb10a2ebd367771adadfb6e87f66.pdf>

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДІ

Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти і виховання в Україні є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Це може забезпечити система громадянської освіти, що має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і формування її громадянської компетентності [1]. Визначальною рисою людини-громадянина має бути громадянськість. Громадянськість – це готовність людини реалізувати свої права та обов'язки, поважати права і свободи інших громадян, розуміти відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки [2].

Усі люди живуть у суспільстві, але всі вони неоднаковою мірою залучені до нього. У житті однієї людини спілкування з іншими людьми посідає набагато важливіше місце, ніж у житті іншої. Громадян, які з власної ініціативи беруть участь у загальних для спільноти заходах, спрямованих на вирішення проблем усієї спільноти називають соціально активними. Соціальна активність, як сукупність форм людської діяльності, яка свідомо орієнтована на вирішення певних завдань у займає у громадянському суспільстві важливе місце. Соціально активні люди прагнуть змінити, перетворити або ж зберегти чи зміцнити певний існуючий соціальний лад. Як же вплинути на сучасне молоде покоління, щоб вони були не пасивними а соціально активними громадянами нашої держави? В першу чергу через складові громадянської компетентності, які мають формуватись ще у школі. В закладі, одночасно з поглибленням знанневої та ціннісної, насамперед морально-етичної, складових громадянської компетентності, наголос повинен бути зроблений на соціальну складову, що забезпечує

учнів знаннями і навичками, які необхідні для участі у житті класу, школи, громади (співпраця, співробітництво, комунікації, повага до інших, толерантність, права та обов'язки, плюралізм, розв'язання конфліктів, громадянське суспільство).

Потреба в формуванні громадянської компетентності визнається суспільством і державою як одне з найголовніших завдань сучасної освіти та нової української школи. Метою формування громадянської компетентності є: надання молодому поколінню знань про світові демократичні здобутки та особливості становлення демократії в Україні; формування мотивації та основних вмінь, необхідних для відповідальної участі у громадсько-політичних процесах, критично-конструктивне ставлення молоді до життя суспільства; сприяння становленню активної позиції громадян щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні; створення умов учням щодо набуття досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та комунікативної взаємодії. В першу чергу, ці знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи життя і реалізації потреб і інтересів особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави взагалі, та української зокрема. Велику увагу потрібно приділити для громадянських вмінь та досвіду участі в соціально-політичному житті суспільства і практичного застосування набутих знань. Кожен має дотримуватися громадянських чеснот, як норм, установок, цінностей та якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства. У демократичному суспільстві існує чимало способів соціальної активності. Реалізовувати це право може кожен за власним бажанням, але якщо у громадянина буде «неусвідомлена» громадянська компетентність, то він й не буде відчувати бажання приймати участь у соціальному житті суспільства.

Свідомий громадянин розуміє поняття «патріотизм», пошановує національну історію, культуру, мову, звичаї та традиції. У нього завжди присутні відчуття власної гідності, він поважає права людини і свободу особистості. Громадянською цінністю є повага до законів, а також свідоме ставлення до обов'язків і відповідальність за власні вчинки та поведінку. Соціально активні громадяни завжди прагнуть до справедливості, демократії та рівноправності, вони є толерантними [2].

Навколишній світ вони сприймають як багатоманітний, але при цьому мають активну та відповідальну громадянську поведінку і позицію. Основою відповідального ставлення до громадянської компетентності є повага до прав людини. Саме вона передбачає також бажання брати участь у демократичному ухваленні рішень на всіх рівнях, підтримання соціальної та культурної різноманітності, гендерної рівності, соціальної згуртованості, готовності поважати приватність інших людей та брати на себе відповідальність за навколишнє середовище.

Громадянська компетентність тісно переплітається з соціальною компетентністю. Людина, якій притаманні ці компетентності здатна до співробітництва в групі та команді. Вона буде вміти адаптуватись в будь – якій ситуації, їй буде легко визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій, уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин, підтримувати взаємини, розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях[1]. Кожна людина усвідомлює механізми функціонування соціальної сфери життя громадянського суспільства та свою роль у ньому, намагається здійснювати активну діяльність щодо перетворення соціальної дійсності, готова самостійно приймати рішення й відповідати за їх наслідки, виявляє співчуття до оточення і піклується про довкілля. Соціальна компетентність стосується сфери відносин громадянина з іншими людьми, які є не лише представниками певної соціальної спільноти, а й громадянами України, членами громадянського суспільства. Таким чином, соціальна компетентність взаємопов'язана із громадянською компетентністю особистості [2].

Громадянське суспільство, сформоване на основі громадянських цінностей, – це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації та самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, захищена відповідними законами від прямого втручання й регламентації з боку держави. Концепція громадянського суспільства сформувалася на початку Нового часу як усвідомлення необхідності, що перехід суспільства до нового якісного стану влаштуватиме більшість його членів. Громадянське суспільство –

це така форма організації суспільства, де існують неконтрольовані державою розвинені політичні, правові, економічні й культурні відносини між окремими індивідами. У ньому безперешкодно виникають різноманітні громадські рухи, діють приватні установи, розвивається громадське життя. Громадянське суспільство створює умови для передачі значної кількості державних функцій органам місцевого самоврядування. Саме воно є основою для формування правової держави й саме розвивається в її умовах. Рівновага між громадянським суспільством і державою відіграє роль одного з головних чинників стабільного демократичного розвитку країни[2].

Виховати в учня громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї незалежності як його представника, спадкоємця й наступника. Це дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної політики українського народу, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх в душі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта / упор. Гісем О. О., Мартинюк О. О. Харків : Вид. група «Ранок», 2018. С. 45-56
2. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 5-7.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, життя українського суспільства кардинально змінилось. Саме війна торкнулась до кожного аспекту життя громадян – від соціальної структури та економіки до культури, психологічного здоров'я та міжнародної співпраці. Жорстока війна росії проти України трагічно змінила життя та долю мільйонів людей в нашій країні. Президент України Володимир Зеленський заявив, що за два роки після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в боях за свою Батьківщину загинуло понад 31 тис. українських військовослужбовців [1]. З 24 лютого 2022 року до 30 червня 2023 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини зафіксувало 25 170 жертв серед мирного населення в 1504 населених пунктах України, у тому числі 9177 убитих і 15993 поранених [2]. Сотні тисяч сімей втратили свої домівки й були змушені переїхати в інше місто або ж навіть в чужу країну, через що стали вимушеними переселенцями або біженцями, в країнах ЄС перебувають 4,2 млн українців [3].

Війна також вплинула на роботу громадських організацій і те, як їх сприймає суспільство. Тепер вони більше співпрацюють, ніж конкурують одна з одною. Це простежується в зростанні спільних ініціатив для допомоги українському суспільству і в боротьбі з агресором [4].

Війна має значний вплив на централізацію державного управління. Низка досліджень доводить, що війна значно поглибила проникнення держави в суспільство. Очевидним наслідком воєн стало домінування централізації в державному управлінні, оскільки, першочерговим завданням органів державної влади є забезпечення нагальних потреб армії в зброї та техніці. Уряди змушені організовувати забезпечення армії, покращувати транспортну інфраструктуру і керувати виробництвом у воєнний час.

Надання соціальної допомоги певним групам мало важливі, але неоднозначні наслідки для розвитку соціальної держави. Найбільш очевидним і прямим впливом війни на соціальну політику стало створення низки схем соціального захисту для різних категорій населення [5, с. 91–92].

Війна стимулювала посилення соціальної держави в Україні. Зокрема, вона призвела до масштабного перегляду вітчизняного законодавства про соціальне забезпечення і зростання ролі держави практично у всіх сферах суспільного життя. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» прийнятий у 1991 р. і періодично до нього вносилися зміни, однак, найбільша кількість поправок внесена після початку війни росії проти України в 2014 та 2015 рр. Початок повномасштабного вторгнення зумовив внесення змін у 2022 р.; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» прийнятий 1993 р., до якого найбільше змін було внесено у 2015 та 2016 рр., а також у 2022 та 2023 рр.

Анексія Криму та тимчасова окупація окремих районів Донецької та Луганської областей змусила в короткі строки запровадити законодавчу основу для захисту прав нової категорії – внутрішньо переміщених осіб, яке було значно удосконалене після повномасштабного вторгнення у 2022 р.

Таким чином, війна супроводжується численними людськими жертвами й трагедіями, руйнуванням економіки та інфраструктури країни, посилює запит громадян на захист і допомогу з боку держави. Це створює сприятливі умови для появи та зміцнення ролі соціальної держави, що супроводжується підвищенням податків та централізацією державного управління. Унікальність нинішньої повномасштабної континентальної війни на території України полягає у значній фінансовій підтримці держави та її соціальних програм, насамперед, з боку країн Заходу, Євросоюзу та міжнародних організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку тощо). Це дозволяє розширити і покращити соціальний захист громадян, а з іншого – узалежнює державу від зовнішньої допомоги, актуалізує проблему пошуку внутрішніх джерел фінансування соціальних програм [5, с. 93].

Список використаних джерел

1. Новини по Україні: на війні загинуло 31 тисяча українських військових URL: <https://www.dw.com/en/ukraine-updates-31000-ukrainian-troops-killed-in-war/live-68366796#liveblog-post-68370085>
2. Оновлення за 500 днів: жертви серед цивільного населення в Україні з 24 лютого 2022 року по 30 червня 2023 року. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/238956-civilian-casualties-ukraine-24-february-2022-30-june-2023-EN>
3. Тимчасовий захист осіб, які втікають з України - щомісячна статистика. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
4. Розвиток громадянського суспільства в умовах війни: рекомендації для міжнародних партнерів. URL: <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/>
5. Стойко О. М. Вплив війни на становлення і розвиток соціальної держави. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 73. С. 89–98.

ПРАВА, СВОБОДИ, ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права та свободи людини й громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Це стосується як фізичних, так і юридичних осіб, права яких можуть бути тимчасово обмежені в обсязі, необхідному для запровадження заходів, передбачених воєнним станом. Зокрема, такі заходи регламентуються статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка дозволяє військовому командуванню встановлювати різноманітні обмеження, спрямовані на забезпечення національної безпеки.

Одним із таких обмежень є обмеження на вільне пересування громадян у певних місцевостях. Це включає запровадження обов'язкової перевірки документів, огляду особистих речей та транспортних засобів, а також житлових і нежитлових приміщень. Одним із найпоширеніших заходів є введення комендантської години, яка забороняє перебування на вулицях у певний час доби. Для громадян, які перебувають на військовому обліку, можуть вводитися обмеження на зміну місця проживання без дозволу відповідних органів, зокрема військового комісара або Служби безпеки України. Важливим аспектом також є можливість примусового відчуження майна громадян для потреб держави. Це майно може включати транспортні засоби, сільськогосподарську техніку, мисливську зброю та інше. При цьому, держава зобов'язується компенсувати вартість відчуженого майна, хоча компенсація може бути надана як одразу, так і після завершення дії правового режиму воєнного стану [1, 2].

Крім того, воєнний стан дозволяє запровадження трудової повинності, яка полягає у виконанні робіт, спрямованих на оборону або ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій.

Однак залучення до цих робіт має певні обмеження: неповнолітні, діти віком до 14-15 років, вагітні жінки та жінки з дітьми до трьох років не можуть бути залучені до таких робіт, якщо це може негативно вплинути на їхнє здоров'я.

Незважаючи на можливість обмеження прав і свобод громадян, слід зазначити, що такі заходи мають тимчасовий характер і не можуть порушувати основоположні права людини, такі як гідність, недоторканність, свобода від катувань та жорстокого поводження. Ці права є недоторканими навіть в умовах війни, що підтверджується міжнародними нормами права та положеннями Конституції України. Воєнний стан, хоча й передбачає певні обмеження, не дає права порушувати принципи людської гідності та права на життя [3].

В умовах збройних конфліктів, основне право людини на життя стає особливо вразливим. Вбивства, тілесні ушкодження, викрадення людей, катування, примусове переміщення, жорстоке поводження та інші акти насильства є прямими порушеннями не лише права на життя, а й права на людську гідність і недоторканність. Порушуються також права на медичну допомогу, коли громадяни через воєнні дії позбавляються доступу до необхідного медичного обслуговування або отримують поранення, які ускладнюють можливість отримати відповідну допомогу. Іншими прикладами порушення прав людини під час воєнного стану є пошкодження або руйнування житлових приміщень, втрата майна, неможливість покинути зону окупації чи збройного конфлікту. Ці ситуації мають довготривалі наслідки для постраждалих громадян, що призводить до їхнього соціального та економічного відчуження [4].

Захист прав громадян в умовах воєнного стану є важливим питанням, і для його реалізації громадяни можуть звертатися до правоохоронних органів – Національної поліції України, прокуратури, Служби безпеки України, а також інших державних органів, які продовжують функціонувати на територіях, де діє воєнний стан. У разі необхідності, громадяни також мають право звертатися до суду для захисту своїх прав і законних інтересів. Попри обмеження, громадяни України зберігають право на захист своїх прав та інтересів у суді та перед іншими правозахисними інституціями [2]. Громадяни мають можливість звертатися до правоохоронних органів,

прокуратури та Служби безпеки України з питань, що стосуються порушень їхніх прав під час дії воєнного стану. В умовах воєнного стану важливо забезпечити баланс між захистом національної безпеки та правами громадян. Держава зобов'язана застосовувати обмеження лише в тих випадках, коли це є абсолютно необхідним для досягнення визначених цілей, та в межах, які дозволяють зберегти основоположні права людини.

Таким чином, права, свободи та законні інтереси громадян України в умовах воєнного стану можуть бути обмежені задля захисту національних інтересів, однак держава зобов'язана гарантувати, що ці обмеження не порушують основних принципів демократії та верховенства права.

Список використаних джерел

1. Мерник А. М., Стоян Є. О., Артеменко К. С. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 49–52. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/7.pdf
2. Права громадян гарантовані державою в умовах воєнного стану. URL: <https://pol-otg.gov.ua/news/1661405876/>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. Офіційне інтернетпредставництва Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Які права можуть порушуватись під час війни і як їх захистити? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/700/yakiprava-mozut-porusuvatis-pid-cas-viini-i-yak-ix-zaxistiti>

Вероніка КРАВЕЦЬ

*(Навчально-науковий інститут права та
інноваційної освіти
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ)*

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національна поліція України виконує важливу роль у забезпеченні правопорядку, безпеки громадян і захисту прав і свобод людини. У період дії воєнного стану коло адміністративно-примусових заходів, які може застосовувати поліція, може бути розширено. Це пов'язано з необхідністю забезпечення особливого режиму та захисту національної безпеки.

У процесі виконання своїх обов'язків поліція має право застосовувати адміністративно-примусові заходи, які регулюються законодавством України.

Ці заходи призначені для запобігання правопорушенням, забезпечення виконання законів і охорони громадського порядку. Вони включають фізичний вплив, застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї, кожен з яких має свої особливості та застосування [1, с.73].

Першим видом адміністративно-примусових заходів є фізичний вплив. Цей захід можна включати за різними формами фізичної сили, які використовуються для затримання або недопущення правопорушень. Важливо зазначити, що фізичний вплив має бути пропорційним і відповідним обставинам.

Поліція повинна діяти в межах закону, дотримуючись принципів необхідності та пропорційності. У разі застосування фізичного впливу правоохоронці повинні оцінювати ситуацію та аналізувати, обираючи ефективні та пропорційні методи, щоб уникнути перевищення застосування фізичної сили та не порушити права людини.

Незважаючи на розширення повноважень поліції в умовах воєнного стану, права громадян залишаються захищеними.

Кожен громадянин має право на захист від незаконних дій правоохоронців.

Другим видом адміністративно-примусових заходів є застосування спеціальних засобів. Ці засоби включають різноманітні інструменти та обладнання, призначені для забезпечення безпеки як поліції, так і громадян. До спеціальних засобів належать, зокрема, кайданки, газові балончики, електрошоке-ри та інші засоби, що використовуються для контролю за правопорушниками [2, с. 56].

Застосування спеціальних засобів також врегульовано законодавством, в і кожному випадку поліція повинна застосовувати їх на підставах та у спосіб визначених законом. Важливо, щоб застосування таких засобів було правомірним та не перевищувало меж, визначених законом.

Третім видом є застосування вогнепальної зброї. Це найбільш суворий захід примусу, який може бути застосований лише в ситуаціях, коли існує реальна загроза життю або здоров'ю правоохоронців або інших осіб. Вогнепальна зброя може бути використана у разі активного збройного опору з боку правопорушника, при захисті від небезпечних злочинів або в ситуаціях, коли необхідно запобігти тяжким наслідкам.

Умови воєнного стану суттєво впливають на застосування адміністративно-примусових заходів.

Основні особливості:

- Розширення повноважень
- Збільшення обсягів патрулювання (з метою виявлення підозрілих осіб)
- Суворе дотримання законодавства (незважаючи на розширення повноважень, поліцейські зобов'язані суворо дотримуватися законів та прав людини)

Законодавство України чітко визначає умови, за яких може бути застосована вогнепальна зброя, що підкреслює важливість дотримання законодавчих норм у таких випадках. Поліція повинна ретельно оцінювати ситуацію і застосовувати вогнепальну зброю лише як крайній захід.

Важливим аспектом адміністративно-примусових заходів є їх контроль і моніторинг. Законодавство України встановлює механізми контролю за діями правоохоронних органів, що дозволяє запобігти зловживанням та забезпечити дотримання

прав людини [3, с.70]. Наприклад, після застосування фізичного впливу чи спеціальних засобів правоохоронці зобов'язані документувати свої дії, що створює умови для подальшого контролю з боку прокуратури та громадських організацій.

Таким чином, адміністративно-примусові заходи, що використовуються Національною поліцією України під час воєнного стану, є важливими інструментами для забезпечення правопорядку та безпеки громадян. Фізичний вплив, застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинні використовуватися у суворій відповідності до законодавства, забезпечуючи баланс між необхідністю підтримання правопорядку та дотриманням прав і свобод людини. Чітке регулювання та контроль за застосуванням таких заходів сприяє формуванню довіри до правоохоронних органів та зміцненню демократичних цінностей у суспільстві. Адміністративно-примусові заходи є важливим інструментом у діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. Вони дозволяють ефективно протидіяти правопорушенням та забезпечувати безпеку громадян.

Однак, застосування таких заходів має бути обґрунтованим, пропорційним і відповідати вимогам закону.

Список використаних джерел

1. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посібник / За заг. ред. заслуженого юриста України В. А. Глухвері. Дніпро : Дніпроп. держ. унт внутр. справ, 2016. 264 с. 4. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». 2016. 336 с.
3. Вітвіцький С. С., Тулінов В. С., Мердова О. М. Поліцейська діяльність : підруч. / за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РІВНЕНСЬКОГО МІСЬКОГО СУДУ (СЕРПЕНЬ–ВЕРЕСЕНЬ 2024 РОКУ)

Проблема домашнього насильства в Україні набула особливої гостроти в умовах пандемії COVID-19 та війни. Соціальна ізоляція, економічні труднощі, а також постійний психологічний стрес значно посилили ризики домашнього насильства, що призвело до суттєвого збільшення кількості таких випадків. У цих обставинах багато людей, зокрема жінки та діти, опинилися в ще більш вразливому становищі, що ускладнює можливість отримання допомоги та захисту. Зростання кількості випадків домашнього насильства підтверджується як соціальними дослідженнями, так і судовою практикою, зокрема у Рівненському міському суді, де кількість справ, пов'язаних із домашнім насильством, помітно зростає.

В основу тез покладено вибірку судових рішень (18 постанов) з єдиного державного реєстру судових рішень (надалі також – ЄДРСР) Рівненського міського суду за період з 01 серпня 2024 по 01 вересня 2024. Для пошуку використовувались ключові слова: «домашнє насильство», «психологічний тиск», «погроза», «психологічне насильство». Аналіз охоплював різні види насильства та категорії потерпілих, щоб отримати максимальний результат.

Метою дослідження було встановити найбільш вразливі до домашнього насильства категорії населення в сучасних умовах, а також виявити основні тенденції, що спостерігаються в судовій практиці за вказаний період.

З аналізу судової практики випливає, що найбільш вразливими до домашнього насильства є жінки, особливо ті, які мають неповнолітніх дітей. Також часто потерпілими виступають особи літнього віку, які залежать від догляду родичів. Переважаючими видами насильства є психологічний тиск

та фізичне насильство. Судові рішення свідчать, що у багатьох випадках агресорами виступають чоловіки.

Судовою практикою підтверджується, що дружина найчастіше визнається потерпілою у справах, пов'язаних з домашнім насильством [2–9]. Зокрема, у восьми випадках суд визнав дружину постраждалою стороною, що свідчить про її значну вразливість у таких ситуаціях. Колишня дружина фігурувала як потерпіла у двох справах, що вказує на те, що навіть після розірвання шлюбу насильство може тривати або відновлюватися [14; 15]. Матері виступали потерпілими у чотирьох випадках [10–13], що свідчить про наявність домашнього насильства не лише в контексті шлюбних відносин, але й у ширшому сімейному середовищі. Окрім того, в окремих випадках потерпілими визнавалися бабусі [16], діти [17], брати [1] та співмешканки [18] – кожен по одному разу. Це підкреслює, що домашнє насильство зачіпає різні категорії родичів і осіб, які проживають разом, незалежно від ступеня їх спорідненості або характеру спільного проживання.

Список використаних джерел

1. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/14164/24.
2. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/14166/24.
3. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/14172/24.
4. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/14144/24.
5. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 08 серпня 2024 року № 569/13519/24.
6. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 08 серпня 2024 року № 569/11783/24.
7. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 09 серпня 2024 року № 569/14311/24.
8. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 09 серпня 2024 року № 569/14236/24.
9. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 09 серпня 2024 року № 569/14510/24.
10. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/13832/24.

11. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 05 серпня 2024 року № 569/11702/24.
12. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 08 серпня 2024 року № 569/11785/24.
13. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 09 серпня 2024 року № 569/14314/24.
14. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 09 серпня 2024 року № 569/11998/24.
15. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/14734/24.
16. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 02 серпня 2024 року № 569/12766/24.
17. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 07 серпня 2024 року № 569/12258/24.
18. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області у справі від 07 серпня 2024 року № 569/14324/24.

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ДІТИ НА ПРОДАЖ

Діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації, попередив ЮНІСЕФ. Торговці людьми часто прагнуть скористатися хаосом, що виникає в результаті великомасштабних переміщень населення. Оскільки з 24 лютого 2022 року понад 1,5 мільйона дітей виїхали з України як біженці, а також численні діти стали вимушеними переселенцями через насильство всередині країни, загроза, з якою вони стикаються, є реальною, і вона зростає [1].

Згідно з нещодавнім аналізом, який провели ЮНІСЕФ та Координаційна група агентств ООН із протидії торгівлі людьми (ІСАТ), 28 відсотків виявлених жертв торгівлі людьми у всьому світі становлять діти, тобто майже кожна третя жертва торгівлі людьми у світі – дитина. Щороку близько 1,2 млн дітей у світі стають жертвами торгівлі людьми. Щодо України експерти ЮНІСЕФ із захисту дітей вважають, що діти, ймовірно, становитимуть ще більшу частку потенційних жертв торгівлі людьми, враховуючи, що вони представляють понад половину всіх біженців, які покинули країну станом на сьогодні [1].

У 2023 році найбільше українці постраждали від: використання у збройних конфліктах – 55 випадків, трудової експлуатації – 22 випадки, сексуальної експлуатації – 11 випадків, залучення у злочинну діяльність – 17 випадків. Також зафіксовано два факти продажу дітей та один факт примусу до жебракування [3].

Основними формами торгівлі дітьми в Україні можна назвати продаж дітей, примусове жебрацтво та сексуальну експлуатацію, поруч із примусовою працею, виробництвом порнографічної продукції, трансплантацією, використанням дітей у збройному конфлікті та для дрібної злочинної діяльності [2].

Збройний конфлікт на території України впливає на поширеність торгівлі дітьми через зростання бідності. Торгівля

людьми, в тому числі й дітьми є поширеним явищем на непідконтрольних Україні територіях, проте немає ніякої можливості оцінити її масштаби. Серед основних її форм в зоні конфлікту це використання дітей як інформаторів, залучення неповнолітніх у збройний конфлікт. Найбільш вразливою категорією дітей та підлітків є ті, хто ніде не навчається або не працює. Перебуваючи у такій ситуації, вони фактично виключаються із соціального життя, яке є способом захисту від рабства. Окрім того, ледарство часто супроводжується незадовільним матеріальним становищем, що, своєю чергою, стає причиною надання підлітками згоди на ризиковані пропозиції [1].

На Київщині та Харківщині викрито масштабну схему переправлення новонароджених дітей за кордон під прикриттям сурогатного материнства. Про це повідомляє Офіс Генерального прокурора. Зазначається, що викрито злочину групу, яка торгувала українськими дітьми за кордон. У склад цієї групи входило 12 осіб, серед яких: керівники медичних клінік, які надають послуги у сфері репродуктивної медицини у Києві та Харкові, працівники цих клінік, менеджери, адміністратори та адвокат [4].

Підозрювані підшукували донорів яйцеклітин, а також жінок, які погоджувалися стати сурогатними матерями через свій уразливий стан чи матеріальну скруту. Далі сурогатні матері, які в документах значились матерями, оформлювали заяви про відмову від дитини на користь іноземців. Також вони надавали дозвіл на вивезення дітей за кордон. Якщо жінки не погоджувалися, учасники схеми вдавалися до погроз та залякування [4].

Правоохоронці встановили 8 випадків незаконного переміщення за кордон немовлят та попередили спробу вивести ще одну дитину. Також є інформація щодо близько 40 фактів вивозу дітей [4].

Основними шляхами протидії торгівлі дітьми в Україні є: поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми, просвітницькі кампанії як для дорослих, так і для дітей; покращення взаємодії між державою та неурядовими організаціями в цій сфері; єдиної чіткої системи збору статистичної інформації про кількість випадків та жертв торгівлі людьми;

покращення соціального та матеріального добробуту українців та зміни в законодавстві; розвиток соціальної роботи в громадах [2].

На жаль, складна ситуація, пов'язана з торгівлею дітьми залишатиметься такою ще невизначений час – воєнні дії триватимуть з усіма наслідками для добробуту людей, вимушеною міграцією. Водночас важливо акцентувати на тому, що свою частину роботи має активно робити суспільство, лідери громадської думки, засоби масової інформації. Доки такі випадки замовчуватимуться, залишається менше досяжним для боротьби з ними.

Список використаних джерел

1. Торговля дітьми – посилена загроза під час війни. URL: <https://drabynivska-gromada.gov.ua/news/1658997821/>
2. Відомі результати дослідження «Торговля дітьми в Україні: Продаж дітей та сурогатне материнство» – Карітас України. URL: <https://caritas.ua/news/vidomi-rezultaty-doslidzhennya-torgivlya-ditmy-v-ukrayini-prodazh-ditej-ta-surogatne-materynstvo/>
3. Міністерство соціальної політики України. Головна. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23691.html?PrintVersion>
4. Рибальська А. В Україні викрили масштабну схему торгівлі немовлятами за кордон. URL: <https://suspilne.media/amp/kyiv/543035-v-ukraini-vikrili-masstabnu-shemu-nemovlatami-zakordon/>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Тримання під вартою є найсуворішим запобіжним заходом, пов'язаний з позбавленням особи особистої свободи. Проблема застосування запобіжного заходу як тримання під вартою була та залишається однією з найактуальніших в Україні. Відповідно до ч. 1 ст. 183 КПК України, тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 цього Кодексу, крім випадків, передбачених частинами шостою та восьмою статті 176 цього Кодексу [1].

Суд, слідчий суддя під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу повинні встановити хоча б один з ризиків, які передбачені у ст. 177 КПК України. Згідно з ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою для застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті, тобто з метою запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується [1].

У п. 9 Листа ВСС з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних

заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» зазначається, що суду необхідно мати на увазі, що обґрунтування у клопотанні про застосування запобіжного заходу наявності одного чи кількох ризиків/підстав, що визначає можливість застосувати той чи інший із встановлених КПК запобіжних заходів, передбачає обов'язок прокурора довести неможливість застосування інших, більш м'яких видів запобіжних заходів [2].

Наявність кожного ризику повинна носити не абстрактний, а конкретний характер та доводитися відповідними доказами (рішення Європейського суду з прав людини від 23.02.2012 року у справі «Клішин проти України», № 30671/04) [3]. Відповідно до п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним [4].

Варто наголосити, що Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14.04.2022 внесено зміни. Зокрема, під час дії воєнного стану слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177 та 178 цього Кодексу, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого ст. 109–114-1, 258-258-5, 260, 261, 437–442 Кримінального кодексу України [5].

Так, Черниченко І.В. вказує, що: «Необхідно роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому право звернутися з клопотанням про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період до прокурора, який за результатами розгляду вказаного клопотання має право звернутися до слідчого судді, суду. Важливо, щоб клопотання

прокурора містило виклад обставин, які свідчать про те, що особа підпадає під проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, та висновок про придатність особи до несення військової служби в умовах воєнного стану» [6]. Проте із зазначеними змінами, залишається проблемним питання, що ухвалою суду продовжують застосування запобіжного заходу такого як тримання під вартою на невизначений термін. Скарги, які подаються захисниками щодо зміни запобіжного заходу на більш м'який у виді цілодобового домашнього арешту не беруться до уваги. Водночас домашній арешт є альтернативою триманню під вартою.

Також, у разі порушення обов'язків може бути вирішено питання про зміну запобіжного заходу на більш суворий у будь-який момент. Показовим є рішення ЄСПЛ у справі «Харченко проти України» п. 74 визначено, що: «Суд вважає, що відсутність чітко сформованих положень, які б визначили, чи можливо належним чином продовжили (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд також повторює, що практика, яка виникла у зв'язку із законодавчою прогалиною і яка допускає можливість тримання під вартою протягом необмеженого і непередбаченого строку за обставин, коли таке тримання під вартою не передбачається ні конкретними положеннями законодавства, ні судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який впливає з Конвенції і який є одним з основних елементів верховенства права (див. справу «Барановський проти Польщі» (Baranowski v. Poland), № 28358/95, п.п. 55–56, ЄКПЛ 2000-III, та справу «Кавка проти Польщі» (Kawka v. Poland), №. 25874/94, п. 51, від 09.01.2001, справу «Фельдман проти України» (Feldman v. Ukraine), № 76556/01 та № 38779/04, п. 73 від 08.04.2010) [7].

Підсумовуючи вище вказане, можна дійти до висновку, що для застосування запобіжного заходу як тримання під вартою важливим є обґрунтування його використання, адже у більшості випадків це порушення законності, що завдає шкоди правам, свободам та інтересам людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час судового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13#Text>
3. Справа «Клішин проти України» (заява № 30671/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 23.02.2012. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO000389>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>
6. Черниченко І.В. Особливості тримання під вартою в умовах воєнного стану. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/50.pdf>
7. Справа «Харченко проти України» (заява № 40107/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 10.02.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662#Text

Поліна КУДРІЧ

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

РОЛЬ КУРАТОРА НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Наразі важливу роль у вихованні зразкової української молоді відіграє діяльність кураторів навчальних груп, які безпосередньо прив'язані до студентства. Звичайно, патріотичне виховання не можна розглядати окремо від навчального процесу. Саме спільна робота викладачів і студентів закладів вищої освіти є основою національно-патріотичного виховання. У зв'язку з цим сучасний викладач повинен бути носієм гуманізму та яскравим прикладом громадянина і патріота України. Виховувати свідомого патріота на основі власного прикладу, органічно поєднуючи історичні факти, літературні надбання, досліджуючи, дискутуючи, навчаючи ненав'язливо і з любов'ю, – дієва форма співпраці з молоддю. Тому в сучасних умовах підвищується роль педагогів, здатних всебічно аналізувати поточні події і акцентувати увагу студентів на оптимістичному майбутньому, позитивних досягненнях і явищах у розвитку країни.

Куратор – це управлінська ланка, яка здійснює керуючу діяльність з колективом студентів групи університету, окремими студентами, їх батьками, організацію і проведення позааудиторної роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку студентів, їх соціального захисту. Він бере на себе місію старшого колеги в оволодінні студентом позитивними соціальними ролями, використовуючи позааудиторну виховну роботу як «ситуації соціального досвіду поведінки». Куратор є взірцем для наслідування ідей та цінностей демократичної держави. До переліку таких цінностей входять: гордість за свою Батьківщину, лояльність до української держави, повага до її символів, атрибутів, мови, повага до української нації та її історичного минулого та ін.

Однією із цілей куратора є мінімізація щодо уникнення багатьох помилок та негативних явищ у студентській групі, таких як булінг, цькування, академічна недоброчесність, заборгованостей у освітньому процесі, тощо.

Завдання куратора як вихователя – навчити студентів адекватно орієнтуватися в різних ситуаціях і життєвих реаліях. Виховна система університету направлена на формування особистості нового типу. Завдання виховної діяльності полягає у створенні умов для активної життєдіяльності студентів, задоволенні їх потреб в інтелектуальному, культурному та моральному розвитку. Місія куратора полягає в тому, щоб сформувати із студентської групи єдиний організований колектив, який в майбутньому зміг би вирішувати учбові, наукові, трудові та інші поставлені перед ними завдання [2, с. 91].

Сучасна освітня політика вимагає від закладів вищої освіти керуватися принципами демократії, відкритості прийняття рішень. І на цьому шляху важливим суб'єктом університету є інститут кураторів як ланка, що практично забезпечує співпрацю адміністрації викладачів та громадських організацій зі студентом [3, с. 20].

Патріотизм як доброякісне явище розвинутого демократичного суспільства, є одним із найбільш благородних і глибоких почуттів властивих народним масам закріплених віками і тисячоліттями. Як зазначав В. О. Сухомлинський, патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів діалектично пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною й емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею. Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань неможливо відокремити від складного цілісного процесу формування особистості [1, с. 14].

Таким чином, на сучасному етапі становлення й відродження України як суверенної європейської держави виникла необхідність створення принципово нової системи національно-патріотичного виховання молоді, тобто необхідно визначити й реалізувати такі педагогічні умови, які б якнайкраще формували патріотичну вихованість студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Згурський А. В., Концепція патріотичного виховання в навчальному процесі, Київ : НУХТ, 2013. С. 61-62. м. Київ.
2. Мазур О. К., Шоха В. П., Роль куратора в процесі виховання студентської молоді в сучасних умовах, Київ : НУХТ, 2013. С. 69-70. м. Київ.
3. Щербакова Г. Д., Роль інституту кураторства у сучасній освіті, Київ : НУХТ, 2013. С. 41-42.

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Проблеми гендерної нерівності та дискримінації торкаються багатьох сфер, особливо соціальні та трудові відносини, і є актуальними й досі. Дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа чи група осіб піддаються обмеженням у визнанні, здійсненні чи використанні будь-якої форми прав і свобод чи привілеїв, передбачених законодавством України, на підставі передбачуваної статті Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації», за винятком випадків, коли таке обмеження чи привілей має законну та об'єктивно законну мету, а засоби для її досягнення є придатними та необхідними.

Сьогодні рівність прав жінок і чоловіків гарантується загальними та конкретними принципами права, відображеними як у міжнародному, так і національному законодавстві. Проблема дискримінації та нерівності у правах чоловіків та жінок за ознакою статі давно привернула увагу міжнародного співтовариства та стала причиною прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всієї дискримінації щодо жінок. Крім того, забезпечення гендерної рівності у трудових відносинах відображено в багатьох інших міжнародних законах, зокрема у Загальній декларації прав людини, в якій йдеться про те, що всім працівникам має бути надана рівна оплата і рівна, справедлива і вигідна праця. Заборона дискримінації у трудових відносинах закріплена у багатьох договорах та рекомендаціях Міжнародної організації праці.

Проте ситуація з гендерною рівністю у реальних трудових відносинах далека від ідеалу. У порівнянні з чоловіками у жінок менше можливостей отримати високооплачувану роботу та менше можливостей кар'єрного зростання. Більшість роботодавців продовжують віддавати перевагу чоловікам, оскільки ймовірність переривання жінками години роботи

та втрати кваліфікації через народження дітей або догляд за ними у разі хвороби досить висока. Жінки першими піддаються звільнення, шукають роботу в тіньових секторах економіки, влаштовуються на невимогливу, низькооплачувану роботу без дотримання соціальних гарантій, передбачених законодавством штату, і втрачають роботу, змушені щось шукати за кордоном і наражати себе на небезпеку та приниження, позбавляючи при цьому своїх дітей уваги та освіти [1].

Проблема гендерної рівності в трудових відносинах притаманна всім державам світу і одним із найважливіших засобів впливу на цю проблему є право. Право виступає інструментом, за допомогою якого держава регулює процес суспільного перетворення, впливає на виникнення нових соціально-трудових відносин, забезпечує функціонування державного і суспільного механізму, може гарантувати населенню права, свободи і справедливість в умовах формування ринкової економіки та розвитку нових форм господарювання. Тому зараз, як ніколи, необхідно визначити правові підходи та передбачити трудовим законодавством відповідні урівноваження для повної реалізації гендерної рівності як в сфері працевлаштування, так і реалізації трудових правовідносин, а саме необхідно чітко зазначити обов'язок роботодавців щодо забезпечення рівномірного розподілу робочих місць між чоловіками та жінками, якщо ж на підприємстві, в установі чи організації спостерігається явний дисбаланс, потрібно збільшити кількість робочих місць, які будуть посідати представниці прекрасної половини населення, що ми можемо побачити на прикладі Швеції, яка прийняла відповідний закон ще у 1991 році [2].

М. І. Крочук проаналізував категорію «гендер» з погляду соціальної освіти над біологічною статтю, що сформувалася під впливом соціокультурних факторів, а потім про те, якими мають бути жінка та чоловік. Традиційний погляд прийшов до такого – гендерна рівність є частиною загальних принципів рівності, до яких належать: рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов реалізації прав та можливостей, а також симетрія між чоловіками та жінками, встановлення рівного правового статусу осіб у суспільстві та основних прав жінок та чоловіків. Вчений окреслює фундаментальну

цінність третього тисячоліття в ґендерній рівності та ставить її поряд із свободою, справедливістю та толерантністю [3].

Звернемо увагу, що у преамбулі Закону України від 08.09.2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» основною метою є досягнення життя в суспільстві за допомогою правових гарантій рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі, застосування спеціальних тимчасових заходів щодо усунення дисбалансу можливостей між жінками та чоловіками реалізувати рівні права, які закріплені Конституцією та законами [4].

Таким чином, згідно зі статтею 24 Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права та свободи та рівні перед законом. Крім Конституції України, ґендерне право також складається з таких законодавчих кодексів, як Трудовий кодекс України, Сімейний кодекс України, Цивільний та Кримінальний кодекс України, Закон України про освіту, пенсійне страхування, державна підтримка сімей, які мають дітей, охорона праці, основи законодавства України про охорону здоров'я та ін [7].

Узагальнюючи вище викладене доходимо висновку, що проблема ґендерної нерівності та дискримінації залишається актуальною у сучасних соціально-трудових відносинах, незважаючи на наявність законодавчих гарантій рівності прав жінок і чоловіків. Необхідність подальшого вдосконалення правового регулювання в сфері працевлаштування та трудових відносин є очевидною, оскільки чинне законодавство не завжди ефективно забезпечує рівномірний доступ до ринку праці та кар'єрних можливостей. Приклад міжнародної практики, зокрема Швеції, свідчить про необхідність прийняття додаткових заходів для досягнення ґендерної рівності, що вимагає активної участі держави у формуванні відповідної політики та застосування механізмів правового впливу на роботодавців для подолання існуючої дискримінації.

Список використаних джерел

1. Круглий стіл. Ґендерну рівність у сфері праці – під профспілковий контроль! URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/80-gumanitarnarobota-genderni-pitannya/12320-kruglij-stil-gendernu-rivnist-usferi-pratsi-pid-profspilkovij-kontrol> (дата звернення: 26.09.2024).

2. Іванов Ю.Ф. Трудове право України: навч. посіб. Київ : Алтера: Правова єдність, 2016, 222 с.
3. Крочук М. І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2011. С. 464–471.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 40. Ст. 2536.
5. Юшко А. М. Міжнародні соціальні стандарти : навч. посіб. / А. М. Юшко, Н. М. Швець. Х., 2013. 121 с.

Вікторія КУЗЬМИЧ

*(ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогодні, на сферу трудового права покладено сукупність багатьох викликів: глобалізація, пандемія, інформаційне суспільство, а надважливим є повномасштабна війна з російськими агресорами. Вищезазначені виклики трудовим відносинам, регульованим трудовим законодавством, вимагають виваженої відповіді, яка безпосередньо пов'язана з удосконаленням трудового законодавства. Поверховий аналіз Кодексу закону про працю України показує, що за своєю структурою, змістом та завдання його норми не відповідають часу, не відображають мету сталого розвитку та не підходять для майбутнього. Надзвичайно важливо, забезпечити реалізацію правовідносин у сфері праці, аби зрозуміти тенденції розвитку трудового права відповідно до сучасного стану розвитку.

В умовах воєнного стану розпочався новий етап і в реформуванні трудового законодавства України. За цей відносно невеликий проміжок часу значно зросла законодавча активність у регулюванні трудових відносин. Першим законом, прийнятим у цей період, став Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX [1]. Наступним став Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» від 21 квітня 2022 року № 2220-IX [2]. 12 травня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту трудових прав працівників» № 2253-IX [3].

Концепція сталого розвитку, яка була ініційована Організацією Об'єднаних Націй, дуже вплинула на розвиток трудового права. Його природа змушує нас думати не лише

про сьогоднішній, а й про завтрашній день. Сенс цієї концепції полягає у балансі між задоволенням поточних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь. Тут варто наголосити на необхідності підтримки безпечного та здорового навколишнього середовища і, відповідно, звернути увагу на ще одну важливу тенденцію розвитку трудового права: екологізацію норм. Це відбувається тоді, коли законодавчий орган запроваджує норми екологічного права та норми трудового права, і дозволяє регулювати соціально-трудові відносини, що впливають на природне середовище. Всюди робочі процеси розглядаються з точки зору їх впливу на навколишнє середовище та можливості зробити внесок у її захист та збереження. З цієї причини було встановлено такі конкретні стандарти екологізації з погляду трудових відносин: ефективне управління матеріалами та природними ресурсами, енергозбереження, якість робочого середовища, утилізація відходів, закупівля товарів та послуг. Програма «зелений офіс» відіграє важливу роль у реалізації екологічної відповідальності. Це нововведення різних конкретних прав та обов'язків, таких як екологічна орієнтація, заходи щодо енергозбереження та інші методи захисту навколишнього середовища [4, с. 424–425].

Звернемо увагу на тенденцію розвитку трудового права, яка зумовлена глобалізацією світової економіки та зростанням міжнародного співробітництва. З цієї причини є питання, що регулюють трудові відносини з іноземними працівниками та іммігрантами. Відсутність правового регулювання призвела до незаконного працевлаштування іноземців та закріплення трудових відносин на основі цивільно-правових договорів. Наразі роботодавці часто зловживають іноземної робочої сили без будь-яких юридичних наслідків, а зміст цих прав працівників суворо обмежується. Тому усунення будь-яких прогалин у трудових відносинах з іноземними елементами стало найважливішою вимогою трудового законодавства.

Ще одним важливим напрямом розвитку сучасного трудового права є поява та розвиток норм щодо запобігання та заборони дискримінації у сфері праці. Хоча стаття 2 КЗпП передбачає запобігання всім формам дискримінації у трудових відносинах, у більшості випадків закон і факти не збігаються. Дискримінація людей у сфері працевлаштування,

доступу до певних професій та посад, винагороди, кар'єрного зростання, здобуття освіти та професійної підготовки не зникає з робочого місця [5]. Сюди входять стать, сексуальна орієнтація, національність, раса, релігійні чи політичні переконання, вік, стан здоров'я, інвалідність, ВІЛ/СНІД, кримінальне минуле, сімейний та економічний стан, сімейні обов'язки, місце проживання, дискримінація за ознакою приналежності до профспілки та інші організації громадянського суспільства, які беруть участь у страйках з мовних чи інших мотивів, з метою захисту своїх прав або в судовому порядку або іншим чином для надання допомоги іншим працівникам у захисті їх прав. Основною вимогою закону є посилення захисту рівних трудових прав шляхом запровадження превентивних положень та санкцій щодо учасників трудових відносин, які порушують принцип недискримінації у сфері праці.

За дослідженнями О.О. Коваленка, зазначаємо, що: «за даними Міжнародної організації праці, у травні цього року національна економіка серйозно постраждала від війни з боку російської федерації. З початку вторгнення було втрачено близько 5 мільйонів робочих місць і понад 5,2 мільйона українців втратили свої місця. За оцінками експертів, близько 2,75 млн українських біженців працездатного віку, в основному жінки з дітьми, багатодітні сім'ї та люди старше 60 років (43,5% або 1,2 млн осіб мали роботу, але пішли або втратили роботу через війну). А через ескалацію та руйнування втрата робочих місць може збільшитися до 7 мільйонів. Якби війна закінчилася з невеликими руйнуваннями, за оцінками, можна було б відновити 3,4 мільйона робочих місць, що знизило рівень втрати робочих місць на 8,9 відсотка» [6].

Враховуючи зазначене вище можна зробити висновок, що сучасне трудове право України стикається з численними викликами, пов'язаними з глобалізацією, екологізацією, війною та необхідністю забезпечення сталого розвитку. В умовах воєнного стану активізувалося реформування трудового законодавства, що включає прийняття нових законів, спрямованих на адаптацію трудових відносин до нових реалій. Також особливої уваги потребує захист прав працівників, зокрема боротьба з дискримінацією та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Інтеграція екологічних стандартів

та забезпечення належного регулювання трудових відносин з іноземними працівниками є важливими напрямками розвитку законодавства. Водночас, воєнні дії суттєво вплинули на ринок праці, спричинивши значні втрати робочих місць, що потребує нових підходів у політиці зайнятості для відновлення економіки після завершення війни.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 29.09.2024)
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану : Закон України від 21 квітня 2022 року №2220-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-IX#Text> (дата звернення 29.09.2024)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту трудових прав працівників : Закон України від 12 травня 2022 року №2253-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2253-20#Text> (дата звернення 29.09.2024)
4. Бондаренко А. І. Екологізація як сучасний напрям розвитку трудового права. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених. Одеса: Фенікс, 2022. С. 423–426
5. Дискримінація у сфері праці. URL: <https://cutt.ly/DBblz5F> (дата звернення 29.09.2024)
6. Коваленко О. О. Про реалізацію права на працю та права на оплату праці у період режиму воєнного стану в Україні: проблемний аспект сучасності і майбутнього. *Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 2 черв. 2022 р.). Львів: Галиц. вид. спілка, 2022. С. 33–35.

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НАРКОМАНІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наркозлочинність в Україні є одним із різновидів організованої злочинності, а тому протидія та запобігання їй в Україні є однією з найгостріших проблем початку XXI століття. Зокрема, за дослідженням І. Богатирьова, військова агресія російської федерації проти України у 2014 році, а потім і 2022 році збільшила питому вагу правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, а також призвела до того, що вживання наркотиків стало загрозою не тільки життю і здоров'ю людини, а і національній безпеці України. Наркозалежними в Україні є різні верстви суспільства, й особливо молоде та підростаюче покоління. Внаслідок вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин у людини настає розлад психіки та поведінки й різного роду психічні захворювання. Поведінка стає некерованою. Військові злочинці збройних сил російської федерації, за свідченням очевидців, які були в окупації ворога, розповідають, що більшість військовослужбовців були в п'яному або наркотичному стані, а тому їх дії іноді були не адекватними [1, с. 93].

Воєнний стан в Україні є особливим правовим режимом, що вводиться в разі загрози національній безпеці або територіальній цілісності держави, наприклад, під час збройної агресії. Воєнний стан регулюється Конституцією України [2], Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [3] та іншими нормативними правовими актами. Цей режим впливає на всі сфери життя, зокрема й на правове регулювання запобігання та протидії наркоманії. У період воєнного стану державні органи наділені додатковими повноваженнями, що дозволяє ефективніше реагувати на виклики, що загрожують національній безпеці. Під час воєнного стану на боротьбу з наркоманією значно впливають нові адміністративно-правові механізми та підходи, які відрізняються від тих, що застосовуються в мирний час, зокрема:

1) посилення адміністративних заходів (контроль за обігом наркотиків під час воєнного стану стає жорсткішим через збільшення ризиків контрабанди, поширення наркотиків серед військових та цивільного населення. Держава може вводити тимчасові нормативні акти, що підсилюють покарання за правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів);

2) установи, робота яких пов'язана із обігом наркотичних засобів (аптеки, диспансери), під час воєнного стану підлягають підвищеному контролю. За порушення правил зберігання, обліку або незаконна реалізація таких засобів передбачені адміністративні стягнення, включаючи високі штрафи та можливе анулювання ліцензій;

3) розширення повноважень правоохоронних органів:

- під час воєнного стану правоохоронні органи отримують більше повноважень для запобігання та протидії правопорушенням, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, наприклад, посилений контроль на блокпостах і кордонах дозволяє ефективніше протидіяти контрабанді наркотиків;

- правоохоронці можуть проводити профілактичні заходи в умовах підвищеного ризику, зокрема, більше перевірок транспорту, підозрілих осіб та місць, де, ймовірно, може здійснюватися незаконний обіг наркотиків;

- вилучення наркотичних засобів і психотропних речовин у правопорушників здійснюється швидше, а процесуальні норми можуть бути адаптовані до умов воєнного стану для запобігання затягування процесу притягнення винних до відповідальності.

Соціальними та психологічними факторами, що сприяють зростанню кількості наркозалежних осіб під час війни є:

1) гібридна війна 2014 року і широкомасштабна спецоперація 2022 року суттєво вплинула на соціально-економічні перетворення в Україні, що суттєво вплинуло на живлення наркозлочинності;

2) неефективна діяльність правоохоронних органів щодо виявлення, розкриття і розслідування, наркозлочинів;

3) поява наркозлочинності в армійському середовищі [1, с. 97].

Аналізуючи законодавчі прогалини у боротьбі з наркоманією в Україні, зауважимо, що хоча держава й має низку правових інструментів для боротьби з незаконним обігом наркотиків та зменшенням поширення наркоманії, існують недоліки, які обмежують ефективність цих заходів. Деякі з цих проблем пов'язані з застарілим законодавством, недостатньою координацією між державними структурами, а також відсутністю комплексного підходу до профілактики та лікування наркозалежних.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Проблема наркозлочинності в умовах воєнного стану в Україні. *Публічне право*. № 3 (51). 2023. С. 93–99.
2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Лілія КШЕВІНСЬКА

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

Андріана ГАЧАК

*(Національний університет
«Львівська політехніка»)*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача соціального досвіду, багатств духовної культури народу, його соціальної ментальності, своєрідності світогляду.

Основними інститутами соціалізації та центрами національного виховання є сім'я та навчальний заклад. Протягом віків сім'я як виразник безсмертності народу через наступність поколінь була основною ланкою суспільного життя в системі «особа – сім'я – суспільство». Вона була й залишається першою ланкою національного виховання, оскільки саме в родинній системі виховання кожний народ органічно продовжує себе у своїх дітях, неухильно генерує свій національний дух, характер, менталітет, традиційно-побутову культуру, рідну мову, спосіб життя.

Навчальний заклад за своєю сутністю теж має бути невіддільним від національного ґрунту, оскільки саме він покликаний формувати та берегти національну культуру, органічно поєднувати й утверджувати загальнолюдські та національні цінності за допомогою цілеспрямованої організації педагогічної діяльності, яка допомагає курсантам самовиразитись, самотвердитись у власній моральній сутності через самостійну діяльність. Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, фізичної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Невід’ємною частиною національного виховання є рідна мова народу – безцінне духовне багатство, у якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість, славу, культуру, традиції. Мова сприймається не просто як засіб комунікації, не лише як знаряддя формування думок, а значно глибше: як засіб вияву духовно-емоційної сфери людини. Спілкування рідною мовою веде до зростання національної свідомості курсанта, формує його гідність, високі моральні якості українця. Мова – це дім нації. Мова є засобом як утвердження, так і знищення ментальної автентичності нації, тому що вона є емоційним, вольовим й інтелектуальним виміром соціогенезу, вона уможливорює унікальне пізнання буття. Тому любов до України, до свого народу, своєї нації неможлива без любові до рідного слова, оскільки рідна мова одна в людини, як і одна Батьківщина: «дві рідні мови – це так само безглуздо, якби ми намагалися уявити, що одну дитину народили дві матері», – підкреслював у своєму записнику всесвітньовідомий український педагог Василь Сухомлинський [1, 2].

Отже, формування національної свідомості курсантів у процесі навчальної діяльності має відбуватися таким чином, щоб між засвоєнням знань і моральним розвитком не було розриву. Успіх цього процесу залежатиме, з одного боку, від змісту навчальних програм та організації розумової праці на заняттях і в поза навчальний час, а з іншого боку – успіх залежатиме від духовного багатства самого викладача, його ерудиції, культури, прагнення та вміння пов’язувати будь-який навчальний матеріал із завданнями національного виховання з метою комплексного впливу на свідомість, почуття й поведінку курсанта.

Список використаних джерел

1. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. Львів : Світ. 1994. 413 с.
2. Сухомлинська О. В. Из записника В. О. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Початкова школа. 1993. № 10.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Від початку воєнних дій на території України внесли корективи і у процес провадження у справах про адміністративні правопорушення. Якщо раніше судді посилались на законодавчі положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі також – КУпАП) щодо можливості розгляду справ без участі правопорушника (положення частини 2 статті 268 КУпАП), то зараз переважає інший підхід. У випадку, коли особою, яка притягується до адміністративної відповідальності є військовослужбовець, суди частіше застосовують законодавчу аналогію та зупиняють провадження у справі до моменту завершення проходження військовослужбовцем служби або завершення дії правового режиму воєнного стану.

Метою тез було встановити позицію судів щодо зупинення провадження у справах про адміністративні правопорушення за участю військовослужбовців. Аналізувалася судова практика судів перших інстанцій за період з 01 серпня 2023 року по 01 вересня 2023 року та з 01 серпня 2024 року по 01 вересня 2024 року. Загалом проаналізовано 26 постанов.

Встановлено, що клопотання про зупинення провадження на час перебування особи у Збройних силах України подавалися лише у справах про порушення Правил дорожнього руху (надалі також – ПДР), а саме за статтями 130, 126 та 122-1 КУпАП. У 18 випадках з 26 розглянутих суди задовольняли клопотання. У порівнянні за аналогічний період 2023 року, у серпні – вересні клопотань про зупинення подано більше (18 постанов), однак суди були менш схильні їх задовольняти (відмова стосувалася приблизно 30% випадків).

Встановлено, що в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України вітчизняна судова система змі-

нила підходи у правозастосуванні для більшого захисту прав учасників бойових дій. Вважаємо це позитивним, оскільки бойові дії створюють складні життєві обставини для військових, які потребують особливої уваги з боку правової системи. Також війна створює нові виклики для суспільства та державних інституцій включаючи суди. І ще учасники бойових дій виконують важливу роль у захисті країни, і судова система, яка визнає та підтримує їхні права, сприяє підтримці морального стану як на фронті, та і в тилу, тому такі зміни можемо вважати позитивними, оскільки вони відповідають потребам часу, спрямовані на захист найбільш вразливих категорій громадян, та демонструють готовність системи до швидкої адаптації.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРИВОЖНОСТІ ШКОЛЯРІВ В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Тривожність у школярів під час військових дій в Україні є особливою проблемою, яка заслуговує на ретельне дослідження та увагу. У цей складний період діти піддаються значному емоційному стресу, який пов'язаний із небезпечкою для життя, відчуттям нестабільності та втратами. Саме тому важливо зрозуміти, як проявляється тривожність у дітей і які фактори впливають на її розвиток.

Тривожність – це емоційний стан, який виникає у відповідь на загрозу або стрес. Проте в умовах війни тривожність у дітей може стати хронічною, перетворюючись на постійне відчуття небезпеки та безпорадності. Школярі, як і молодші діти, можуть проявляти тривожність у різних формах – від страху і паніки до депресивних настроїв.

Дослідження свідчать, що діти часто виявляють тривожність через психосоматичні симптоми, такі як головний біль, біль у животі, розлади сну. Це пов'язано з тим, що психіка дитини не завжди може впоратися з емоційним навантаженням, яке виникає через небезпечні обставини. Часто саме ті діти, які були свідками або учасниками травматичних подій, таких як обстріли або втрати близьких, мають найвищі рівні тривожності [1, с. 490].

Особливо високий рівень тривожності спостерігається у дітей, які безпосередньо проживають у зонах військових дій або вимушено переміщені з цих регіонів. Війна створює середовище постійної невизначеності, що для дитини може стати критичним тригером для розвитку хронічної тривожності. Відсутність стабільності у повсякденному житті, перебування в укриттях, евакуація з рідних домів та втрати членів родини – все це призводить до емоційного виснаження дітей.

Діти можуть відчувати себе відірваними від своїх звичних соціальних і шкільних груп, що також підсилює їхню тривожність. Для багатьох школярів втрата звичного ритму

життя є одним із основних джерел стресу, оскільки діти прив'язані до стабільних рутин, які забезпечують їм почуття безпеки [2, с. 121].

У ситуації військових дій роль батьків у підтримці психоемоційного стану дітей стає критичною. Зокрема, дослідження, проведене за методикою «Відносини з батьками», показало, що діти, які отримують підтримку від батьків, мають менший рівень тривожності, ніж ті, чиї батьки самі перебувають у стані хронічного стресу або тривоги. Авторитарний стиль виховання, що часто проявляється через надмірний контроль або жорсткі вимоги, може лише підсилити тривожність дитини.

Натомість демократичний стиль виховання, який ґрунтується на довірі та емоційній підтримці, допомагає дитині краще справлятися з викликами та знижувати рівень тривожності. Батьки, які вміють слухати свою дитину, пояснювати складні ситуації та надавати емоційну підтримку, створюють безпечне середовище, у якому дитина почувається захищеною.

Якщо тривожність у школярів не отримує належної уваги, це може призвести до серйозних наслідків у майбутньому. Діти, які відчують тривогу протягом тривалого часу, можуть розвинути тривожні розлади, депресію або інші психічні проблеми. Це може вплинути на їхню здатність взаємодіяти з однолітками, досягати успіхів у навчанні та підтримувати здорові стосунки у дорослому житті [3, с. 75].

Одним з основних методів боротьби з дитячою тривожністю є створення стабільного і безпечного середовища для дитини. Це може включати регулярні ритуали та заняття, що допомагають дитині відчувати контроль над власним життям. Рекомендовані також психологічні методи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, яка допомагає дітям навчитися справлятися з тривожними думками.

Зокрема, діти мають отримувати навички саморегуляції емоцій через релаксаційні техніки або практики глибокого дихання. Це сприятиме не тільки зменшенню тривожності, а й загальному покращенню психоемоційного стану.

Таким чином, тривожність школярів у період військових дій в Україні є серйозною проблемою, яка вимагає уваги як батьків, так і педагогів та психологів. Створення безпечного і підтримуючого середовища, застосування

психотерапевтичних технік та регулярна емоційна підтримка можуть допомогти дитині зменшити рівень тривожності та справитися зі стресом.

Список використаних джерел

1. Помиткіна Л. В. Соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 10. Вип. 27. С. 482–492.
2. Коник В. Військові дії як психотравмуючий досвід для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Психосоціальна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії*. Донецький державний університет управління; 2018. С. 120-122.
3. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук ; за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОРОЗУМІННЯ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА НА СВОБОДУ СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Загальноновизнано, що позитивно-правовий аспект праворозуміння права на свободу совісті та віросповідання полягає у його всеосяжності та невід'ємності, а також у взаємозв'язку з правом на життя та іншими правами людини. Однак, як і будь-яке інше право, реалізація такого права не повинна порушувати права інших людей чи створювати загрозу суверенітету, конституційному ладу та незалежності демократичних держав. Право на свободу совісті та віросповідання є однією з визначальних складових гарантій індивідуальних свобод та прав людини, закріплених у міжнародних документах. Водночас, переважна більшість міжнародних нормативних актів, що регулюють права і свободи людини та визначають умови для обмеження цих прав, висвітлюють абсолютний характер «внутрішнього» аспекту свободи релігії [1, с. 235].

Частина 1 ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права Організації Об'єднаних Націй (далі – Пакту) встановлює, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Подібна норма міститься у ст. 18 Загальної декларації прав людини (далі – Декларації). Відповідно до п. 2 ст. 4 Пакту, не допускається відступу від свободи думки, совісті, релігії або переконань навіть в разі військових дій або у разі крайньої потреби. На противагу цьому ч. 2 ст. 29 Декларації закріплює належне визнання і повагу до прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

У будь-якому випадку право «змінювати» чи «мати чи приймати» релігію або віру лежить у площині абсолютного

права внутрішньої свободи в законодавчих положеннях, які накладають обмеження в цій сфері і не відповідають вимогам внутрішньої свободи [2]. Така позиція також відображена у рішенні Європейського суду з прав людини у справі Дарбі проти Швеції: свобода думки, совісті і релігії, що не тягне за собою її прояв, не може бути піддана втручанню з боку держави [3]. Наведене вказує на домінування в міжнародно-правових актах та судовій практиці консенсусу щодо праворозуміння аналізованого права, як права, що фактично не може бути обмежене або його обмеження вимагає вагомих підстав. У свою чергу, Конституція України (ч. 2 ст. 35) передбачає можливість обмеження права на свободу світогляду і віросповідання в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Найновішим прикладом обмеження аналізованого права в Україні є те, що 20.08.2024 прийнято Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» (набув чинності 23.09.2024) (далі – Закон). Однією із ключових норм вказаного закону є ст. 2, яка передбачає, що на території України заборонена діяльність іноземних релігійних організацій, які відповідають одночасно таким критеріям: 1) знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України; 2) прямо або опосередковано (в тому числі через публічні виступи керівників або інших органів управління) підтримують збройну агресію проти України. Абз. 4 ст. 2 Закону, передбачає, що до іноземних релігійних організацій, які знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, належать іноземні релігійні організації (в тому числі релігійні управління, об'єднання, центри), керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України у відповідній державі-агресорі.

Очевидно, що наведена норма законодавства України не відповідає принципам, які закріплені у згаданих раніше міжнародно-правових актах.

Разом з тим, ст. 15 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає, що будь-яка

з Високих Договірних Сторін «в разі війни або іншої надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації, може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тій мірі, в яких вимагає гострота обставин, за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням за міжнародним правом». Отже, між самими нормами міжнародного позитивного права існує колізія щодо можливості обмеження права на свободу віросповідання, що спричиняє різний підхід до розуміння вказаних норм.

З іншого боку, Україна мала вагомі підстави для прийняття вказаного Закону, про що свідчить те, що за час повномасштабної агресії росії Служба безпеки України ініціювала приблизно 70 кримінальних проваджень щодо представників Української православної церкви (московського патріархату), 16 із них щодо митрополитів. Серед інкримінованих злочинів 20 фактів державної зради та колабораціонізму. 26 особам з числа священнослужителів Української православної церкви (московського патріархату) було повідомлено про підозру, а щодо 19 судами ухвалено обвинувальні вироки [4].

На нашу думку, згадана норма ст. 2 Закону (як і сам Закон у цілому) є виправданим кроком законодавців України, який спрямований на протидію деструктивному впливу певних релігійних організацій, які керуються державою-агресором, на національну безпеку та суверенітет України. Реальність, в якій ми перебуваємо, змушує трансформувати підходи до праворозуміння права осіб чи організацій, навіть такого як свобода віросповідання, оскільки жодне позитивне право (і навіть природні права людини) не може використовуватися для обмеження прав інших осіб чи загрожувати існуванню демократичної держави. В іншому випадку, абсолютний підхід до праворозуміння прав людини, як таких, що не можуть бути обмежені, призведе до використання такого правового абсолютизму для реального, а не теоретичного обмеження прав тих, хто таким підходом до праворозуміння не зловживає.

Отже, сучасний підхід до праворозуміння окремих прав людини, на прикладі права свободи совісті та віросповідання, повинен передбачати можливість їх обмежень в цілях недопущення використання такого права для завдання шкоди

правам інших осіб та (або) для створення загрози незалежності, суверенітету, конституційному ладу та національній безпеці демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Васильченко О. П. Забезпечення принципу рівності та недопущення дискримінації при реалізації права на свободу совісті та віросповідання. *Європейські перспективи*. 2023, №3. С. 234–239.
2. Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання міжнародних стандартів з прав людини та основних свобод ; за ред. В. Яворського / Українська Гельсінська спілка з прав людини, МГО Центр правових та політичних досліджень «СІМ». Харків, 2005. URL: [http:// osvita.khpg.org/index.php?id=1144327696](http://osvita.khpg.org/index.php?id=1144327696) (дата звернення: 15.10.2024 року).
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Дарбі проти Швеції» // DARBY v. SWEDEN, no. 11581/85, ECtHR (Chamber), Judgment (Merits and Just Satisfaction) of 23.10.1990, A187.
4. Стаття «УПЦ (МП) і велика війна: дії московської церкви в Україні та чи стоїть питання її заборони (московського патріархату)» від 03.05.2024 р. / Веб-сайт «Радіо Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uptz-mp-zaborona-zakon/32931544.html> (дата звернення: 16.10.2024 року).

СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

В українському законодавстві відсутнє чітке визначення терміна «соціальної пільги», водночас у наукових дослідженнях існують різні погляди щодо трактування цього поняття. Н. Б. Болотіна вважає пільгою встановлений законодавством дозвіл на повне або часткове звільнення певних категорій осіб від виконання певних обов'язків, які встановлені для інших суб'єктів (категорії суб'єктів) або надання особі додаткових прав (додаткового змісту та обсягу права) у визначеній сфері, порівнюючи з правами (обсягом прав) інших осіб у такій сфері [1, с. 378].

На мою думку, пільгою є передбачена законодавством можливість повного або часткового звільнення окремих категорій осіб від виконання обов'язків, які є обов'язковими для інших або надання додаткових прав у певній сфері, що перевищують обсяг прав, наданих іншим особам у тій самій сфері.

Таким чином, пільги створюють відмінності у правах, виступаючи механізмом розподілу осіб на різні категорії з наданням їм особливого соціального чи професійного статусу. Проте надання пільг може скорочувати обсяг прав інших категорій осіб, особливо у випадках, коли фінансування обмежене і залежить від ресурсів, таких як державний чи місцевий бюджет.

Пільги є своєрідним відхиленням від єдиних положень нормативного характеру та способом юридичної диференціації прав громадян, елементом їх спеціального правового статусу, механізмом доповнення основних прав суб'єкта специфічними можливостями юридичного характеру [2, с. 435].

Інтереси осіб, яким надають пільги, ставлять вище таких самих, схожих інтересів осіб, які не мають права на пільгу, і держава, надаючи пільгу, підкреслює тим самим цю обставину [3, с. 303].

У процесі правового регулювання суспільних відносин пільги розширюють правовий статус особи, надаючи їй

особливі юридичні можливості. Це підтверджується тим, що пільги запроваджуються для громадян, які через соціально-економічні або організаційні обмеження не можуть реалізувати свої законні права та інтереси в рамках звичайного правового регулювання (наприклад, діти, позбавлені батьківського піклування, або люди з інвалідністю). Встановлюючи пільги, законодавець створює умови, які полегшують задоволення їхніх інтересів нарівні з іншими членами суспільства.

С.М. Синчук, зважаючи на правоможності суб'єкта, виділяє матеріальні та організаційні соціальні пільги [4, с. 333–334].

Матеріальними вважають пільги, які полегшують матеріальне становище окремих категорій осіб, як результат того, що частину обов'язкових матеріальних витрат суспільство бере на себе. До таких заходів належать соціальні податкові пільги, знижки на комунальні послуги, а також можливість безкоштовного або зі знижкою отримання медикаментів. Організаційні пільги, в свою чергу, включають надання переваги або позачерговості у отриманні послуг, що реалізують інші конституційні права, такі як право на освіту чи соціальне забезпечення. Прикладами таких пільг є пріоритетне надання житла особам, які потребують покращення умов проживання, а також можливість вступу до вищих навчальних закладів без конкурсу за умови успішного складання іспитів.

Вчений Синчук С. М. також здійснює класифікацію соціальних пільг за іншими критеріями: за терміном надання – постійні та термінові; за ступенем персоніфікації – одноособові та сімейні; за періодичністю виплати – одноразові та щомісячні; за суб'єктами, яким надаються пільги, – ветеранам війни, ветеранам праці, особам, які мають особливі заслуги перед державою, багатодітним сім'ям, особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, дітям-сиротам, реабілітованим особам, пенсіонерам, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та ін.; за змістом – житлово-комунальні, медико-реабілітаційні, транспортні, соціально-побутові, пенсійні, соціально-трудова [5, с. 440–441].

У суспільстві також існує серйозна проблема в тому, що надання пільг базується на статусі особи, а не на реальних потребах у соціальному захисті. Це призводить до того, що пільги не сприяють зменшенню нерівності доходів

і не забезпечують підтримки тим, хто дійсно потребує допомоги. У науковій літературі справедливо зазначається, що сучасна система соціальних пільг в Україні не відповідає основній меті соціальних пільг, яка полягає в забезпеченні соціальної підтримки для тих, хто опинився в скрутному становищі через різноманітні соціальні ризики.

В Україні триває перехід від радянської системи надання пільг до більш адресного підходу та монетизації. Соціальні пільги поступово замінюються адресними соціальними допомогою для тих, хто цього потребує. Однак наразі все ще не варто виключати інститут соціальних пільг із системи права соціального забезпечення.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення та розвиток в Україні. Київ : Знання, 2005. 381 с.
2. Право соціального забезпечення України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін. ; за ред. П. Д. Пилипенка. 3 вид., переробл. і доповн. Київ : Ін Юре, 2010. 504 с.
3. Синчук С. М. Правові ознаки соціальних пільг у сфері соціального забезпечення. Держава і право. *Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 56. С. 301–306.
4. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с.
5. Синчук С.М. Соціальні пільги. Право соціального забезпечення України : навчальний посібник / за ред. П. Д. Пилипенка. Вид. 2-ге. Київ : Ін Юре, 2008. 504 с.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Нелегальна економіка та пов'язані з нею незаконні фінансові потоки створюють серйозну загрозу національній безпеці держави. Міжнародний досвід у боротьбі з тіньовою економікою та незаконними фінансовими операціями свідчить, що найбільш результативними у цьому напрямку є заходи фінансової розвідки. В умовах глобалізації, зростання сепаратистської та терористичної активності, а також високого рівня корупції, важливість ролі фінансової розвідки у протидії нелегальним фінансовим операціям стає особливо актуальною.

Фінансова розвідка тісно пов'язана з протидією відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Це міждисциплінарне поняття, яке має багатограний та неоднозначний характер. Її аналізують не лише з погляду фінансів, державного управління, аудиту та економічної безпеки, але й у контексті фінансового права. У міжнародній практиці органи, які відповідають за боротьбу з відмиванням нелегальних доходів, називаються підрозділами фінансової розвідки, а їхня діяльність визначається як фінансова розвідка [1].

Фінансова розвідка фокусується на операціях з активами, пов'язаними з конкретними учасниками фінансових угод, які їх здійснюють, за наявності ризиків, що виникають у процесі використання цих активів, з метою відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, або для фінансування терористичної діяльності [2].

Корупція, проникаючи у всі сфери українського суспільства, завдає йому значної системної шкоди. Це явище підриває результати економічних реформ, зводить нанівець заходи грошово-кредитної політики, сприяє тінізації економіки та стимулює фінансування нелегальних видів діяльності. Існує тісний зв'язок між корупцією і відмиванням злочинних

доходів, обумовлений необхідністю приховати джерела незаконних доходів та забезпечити їх легальне використання через різні схеми.

Негативні наслідки корупції відображаються у сферах соціальної, правоохоронної, судової та економічної систем. Особливо небезпечний вплив корупції на економіку. Як зазначають дослідники, корупція є соціально-економічним явищем, оскільки виникає як результат соціальних процесів; вона має свою «ціну», яку суспільство сплачує за її існування, і суттєво впливає на ключові соціальні аспекти – економічні, політичні, правові тощо. Корупція має історичне коріння, глобальний характер і здатна змінюватися відповідно до соціальних умов [3].

Міжнародна організація FATF приділяє значну увагу корупції як джерелу накопичення незаконних коштів. За оцінками FATF, корупція має високий потенціал для негативного впливу на розвиток держави, ускладнює боротьбу зі злочинністю, підриває довіру до законодавства та зменшує віру громадян у справедливість.

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє співпраця антикорупційних органів та підрозділу фінансової розвідки – Державної служби фінансового моніторингу України.

Держфінмоніторингом визначено найбільш поширені методи легалізації корупційних доходів, серед яких: залучення осіб, не пов'язаних з корупціонером близькими родинними зв'язками, але маючих інші зв'язки (далекі родичі, водії, помічники); отримання хабаря в грошовій формі з подальшим переведенням у негрошову форму; отримання корупційних доходів в Україні з їх подальшою легалізацією за кордоном; успадкування майна від осіб, які не є родичами корупціонера; придбання майна за кордоном; купівля корпоративних прав [4].

Ефективна робота Держфінмоніторингу щодо запобігання, виявлення та призупинення фінансових операцій, а також конфіскація майна, отриманого через корупцію, сприятиме відновленню довіри громадян до державних інститутів, розвитку економіки, зниженню податкового навантаження та покращенню інвестиційного клімату. Це створить передумови для побудови ефективної держави.

Список використаних джерел

1. Фінансовий моніторинг : навч. посіб. / кол. уклад. за заг. ред. Е. О. Юрія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 304 с.
2. Кікалішвілі М. В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2020. 415 с.
3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
4. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL:<https://fiu.gov.ua>.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ ЗЛОЧИННОЮ СПІЛЬНОТОЮ

Злочинність у світі стає все більш організованою, а глобалізація суттєво розширила можливості злочинної діяльності, виводячи її за межі національних кордонів окремих держав. Лідери організованих злочинних угруповань вільно подорожують по різних країнах, координуючи діяльність своїх спільнот далеко від місця їх основної діяльності. Тому боротьба повинна бути спрямована на самих керівників цих угруповань. У кримінальному праві організована злочинність вважається однією з найбільш небезпечних форм співучасті. Саме такі спільноти найчастіше вчиняють тяжкі та особливо тяжкі злочини. Це зумовило необхідність вдосконалення кримінального законодавства щодо відповідальності за різні форми організованої злочинної діяльності.

4 червня 2020 року був прийнятий Закон № 671-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», спрямований на припинення діяльності таких спільнот, притягнення до відповідальності їх учасників, а також інших осіб, пов'язаних із створенням і функціонуванням злочинних угруповань. Цей закон суттєво змінив правове регулювання, що стосується злочинних спільнот та організацій. Аналіз юридичних аспектів цих злочинів дає змогу зробити такі висновки [1].

По-перше, стаття 255 Кримінального кодексу України «Створення злочинної організації» була змінена. Її нова назва: «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній», а сама стаття тепер складається з шести частин. До форм об'єктивної сторони злочину належать:

- 1) створення злочинної організації (ч.1);
- 2) керівництво такою організацією або її структурними підрозділами (ч.1);

- 3) участь у злочинній організації (ч. 2);
- 4) створення злочинної спільноти або керівництво нею (ч. 4).

Створення злочинної спільноти полягає в об'єднанні двох або більше злочинних організацій на основі спільних цілей, завдань чи інших причин. Таке об'єднання може здійснюватися для виконання спільної злочинної діяльності представниками кількох злочинних організацій, консолідації злочинного середовища, підтримки його норм і звичаїв, а також для здійснення незаконного контролю над різними групами осіб, об'єктами, сферами діяльності та територіями. Воно також сприяє розвитку взаємозв'язків у кримінальному середовищі, зокрема серед осіб, які утримуються в кримінально-виконавчих установах, слідчих ізоляторах та ізоляторах тимчасового тримання. Таке об'єднання може передбачати визначення єдиного керівника або створення групи керівників (або колегіального органу), які будуть здійснювати загальне управління учасниками об'єднаних злочинних організацій. Таке об'єднання може бути як добровільним, так і примусовим, а також постійним чи тимчасовим.

Кваліфікуючі ознаки включають скоєння злочину службовою особою з використанням свого становища (ч. 3) та особою, яка здійснює злочинний вплив або має статус «вора в законі» (ч. 5) [2].

Законодавець визначає злочинну спільноту як об'єднання двох або більше злочинних організацій. Раніше обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони створення злочинної організації була мета вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але в новій редакції статті 255 КК України ця вимога відпала. Такий підхід є обґрунтованим, оскільки сама природа діяльності злочинних організацій зазвичай пов'язана із скоєнням тяжких злочинів, що також зазначено у частині 4 статті 28 КК України. Поняття «злочинного впливу» і «особи, яка має статус суб'єкта підвищеного злочинного впливу», включаючи «вора в законі», стали обов'язковими ознаками кримінальних правопорушень, передбачених статтями 255, 255-1 та 255-3 КК України, що роз'яснено в примітці до статті 255 [3, с. 222]. У частині 6 цієї статті передбачена заохочувальна норма,

яка встановлює умови, за яких особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а саме:

1) вона вчинила злочин, передбачений частиною 2 або 3 цієї статті;

2) не є організатором чи керівником злочинної організації;

3) добровільно повідомила про створення чи участь у злочинній організації;

4) активно сприяла розкриттю злочину [2].

Важливо, щоб таке повідомлення було зроблено до моменту оголошення підозри у вчиненні цього злочину.

Варто зазначити, що загалом ці законодавчі нововведення мають прогресивний характер і спрямовані на впорядкування правозастосовної практики. Однак з теоретичної точки зору деякі аспекти цих кримінально-правових норм викликають певні питання, які потребують подальшого аналізу та обговорення.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04.06.2020 р. № 671-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/671-20> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.09.2024)
3. Юртаєва К. В., Романів Р. Р. Компаративно-критичний аналіз положень КК України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2020, 2.14: 220–232.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ОСІБ

Україна є державою рівних можливостей, що означає можливість усіх без винятку користуватися її Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами. Положення українського законодавства так само поширюються і на іноземців, осіб без громадянства, коли питання стоїть у вирішенні цивільно-правових відносин. Усі виняткові обставини можна зустріти у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Цивільному процесуальному кодексі України» (далі – ЦПК), різноманітних міжнародних договорах. Актуальність даної теми полягає у тому, щоб забезпечити безперебійне функціонування судового процесу, де учасниками фігурують іноземці. Дана діяльність строго базується на принципах безумовності, так як дана категорія осіб може й не проживати на території України. Правовий статус іноземців (в залежності тимчасового місцеперебування чи громадянства) підпорядковується чинному закону у залежності від відповідних факторів.

При здійсненні аналізу українського законодавства, науково-теоретичних джерел можна дійти висновку, що в українському цивільному судочинстві іноземці мають право представлятися у ролі сторонами справи, третіми особами та навіть представниками. Процесуальна правосуб'єктність іноземців має пряму залежність від процесуального статусу у справі. Даний статус нерідко стає проблемним питанням у ході справи, тож теоретиками-науковцями пропонується внесення змін у чинне законодавство, зокрема Пасайлюк І. В. пропонує ч. 2 ст. 48 ЦПК України викласти у наступній редакції: «Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні особи, в тому числі фізичні особи незалежно від їх громадянства, юридичні особи, а також держава» [1, с. 184].

Також важливим елементом щодо залучення судом до участі у справі іноземної фізичної особи є перевірка розгляду

іноземця як фізичної особи публічного права чи фізичної особи приватного права; якщо приватного, то чи відповідає така залученість до її компетенції [1, с. 185].

Наступним важливим аспектом, який усуває деякі з проблемних питань залучення іноземців до цивільного судочинства України є закріплення належного доступу до судового захисту у Плані дій Україна – Європейський Союз (схваленого Радою Міністрів Європейського Союзу в грудні 2004 року), Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року [2]. На підставі вищезазначеного правом на звернення до суду України по захист наділена кожна особа, в т. ч. іноземці й особи без громадянства.

Цікавою характеристикою забезпечення участі іноземців у цивільному судочинстві є те, що останні для захисту своїх порушених або оспорюваних прав можуть порушувати не лише позовні, а й окремі провадження та на дані дії дозвіл надається ст. 4 ЦПК України [3, с. 122].

Важливим пунктом залишається положення про те, що саме національний режим визначає обсяг правового захисту, що надається іноземцю у тій чи іншій справі, а об'єктами судового процесу стають особисті та майнові права, розгляд яких належить виключно до компетенції цивільного судочинства [4].

Частими випадками є покладання суду першої інстанції на самостійне з'ясування учасниками змісту норми іноземного права. Однак така вимога є порушенням норм права та стає підставою для скасування рішення суду, що виніс таку вимогу. Прикладом є Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 359/7264/15-ц від 12.10.2016 року, в якій зазначається, що встановлення та застосування змісту іноземного права є правозастосовним процесом, який здійснюється виключно судом з урахуванням та в межах національного права [1, с. 107].

Однак практикується і отримання судом від учасників процесу офіційного тексту норми права певної іноземної держави, який є офіційно перекладеним, про що нотаріально завіреним та за необхідності з апостилом. Суд також практикує отримання тлумачення змісту норми права іноземної

держави за допомогою висновків адвокатів та юристів. Дані практики є зручними у застосування, усувають можливість плутанини та невірною тлумачення, що дає змогу ефективно приймати рішення у справах [1, с. 107].

На вашу думку, одним із проблемних питань участі іноземців у здійсненні правосуддя в Україні може бути недостатнє знання національного законодавства та правових традицій країни. Іноземці, які залучаються до судової системи України, можуть не мати достатньої обізнаності з правовими нормами, специфікою судочинства та процедурними нюансами, що може вплинути на справедливість і ефективність судових рішень.

Також варто звернути увагу на питання мовного бар'єра, який може ускладнювати процес спілкування та розуміння юридичних документів, і можливого впливу культурних відмінностей, що може позначатися на тлумаченні законів та прийнятті рішень.

Для вирішення цих проблем може знадобитися спеціальна підготовка або перекваліфікація іноземних фахівців, що беруть участь у правосудді, або ж надання додаткових перекладацьких послуг.

Одним із способів тлумачення змісту норм іноземного права є отримання судом письмових експертних висновків, які в українських реаліях забезпечуються у формі афідевіту або у вигляді письмового висновку іноземних чи вітчизняних установ [6].

Отже, здійснення цивільного судочинства в Україні по відношенню до іноземців здійснюється з чітким дотриманням принципу поширення національного правового режиму, а також принципу застосування до питань процесуального характеру права тієї держави, суд якої розглядає справу з іноземним елементом. Дієздатність іноземців щодо реалізації своїх прав у сфері цивільного судочинства є закріпленою нормою в Україні, хоч і містить певні проблемні питання, які необхідно детально вивчати та вирішувати, користуючись досвідом іноземних держав та із залученням різних форм взаємодії в судовому процесі.

Список використаних джерел

1. Пасайлюк І. В. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в цивільному процесі України. Дисертація: спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. 218 с.
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15.62104866> (дата звернення: 02.10.2024).
3. Пасайлюк І.В. Право на судовий захист іноземців та осіб без громадянства в цивільному судочинстві України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 119–123.
4. Правове становище іноземців у цивільному процесі. Електронний ресурс: «Юридичні послуги Online». URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/civproces/137.php>. (дата звернення: 02.10.2024).
5. Карлінська С. І. Особливості цивільного судочинства у справах із «іноземним елементом» // *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2024. № 2. С. 106-109 (дата звернення: 14.07.2024).
6. Філіп'єв А. О. Проблеми отримання адвокатом інформації про зміст норм іноземного права під час представництва інтересів клієнта в цивільному судочинстві. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2010. № 1. С. 1–8. (дата звернення: 02.10.2024).

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ У ВОЄННИЙ ЧАС (ст. 173-2 КУПАП)

Початок повномасштабного вторгнення російських військ на територію України не тільки переніс центр уваги суспільства на такі важливі теми як війна, оборона державності та порятунок життів, а й змістив питання запобігання домашньому насильству на далеко не перший план. Однак дана тема є як ніколи гострою у сучасних реаліях, оскільки психологічний тиск від війни, вимушене переміщення осіб у інші регіони країни, часткове безробіття впливають на «температуру» стосунків у кожній сім'ї та родині, що часто призводить до порушення закону кривдником.

В українському законодавстві вибудована гарна стратегія щодо боротьби з домашнім насильством та правоохоронці, караючи винних, послуговуються вимогами Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 173-2) та Кримінального кодексу України (ст. 126-1).

Домашнє насильство в умовах воєнного стану є більш загрозливим суспільним явищем ніж у мирний час, так як несе загрозу не тільки національній безпеці країни, а й затримує державний розвиток в цілому. Наслідки війни ускладнюють проведення раціональної профілактики та роботи державних органів на територіях, де ведуться активні бойові дії, тимчасово окупованих територіях. Латентність такого явища як домашнє насильство є розповсюдженою практикою, так як багато жертв домашнього насильства вважають свої «проблеми» невчасними та не такими важливими як горе постраждалих від війни. Інші ж вважають державний каральний механізм недостатньо дієвим у таких справах як домашнє насилля. Отже постраждалі погоджуються на замовчування та приховування реальної картини насилля у сім'ях [1, с. 436].

Для того щоб ефективно запобігати домашньому насильству українських сімей в реаліях сьогодення необхідно будувати комплексні плани та підходи, зокрема приймати активні та дієві рішення у питанні зменшення економічної та соціальної нестабільності, безробіття, низького рівня життя, і роль держави у вирішенні вище наведених питань має вагоме значення, так як на законодавчому рівні шляхом створення нових законів та ефективних правових інструментів можна досягти успіхів у протидії такому насиллю [1, с. 436].

З метою зниження рівня домашнього насильства в Україні гарним способом є запозичення конкретного досвіду інших країн, де така практика показала себе дієво. Враховуючи особливості нашої держави можливо запровадити наступні заходи:

- залучення більшого кола громадськості шляхом створення нових освітніх організацій та проведення навчальних тренінгів із посадовими особами, що систематично працюють з жертвами насильства та кривдниками;
- збільшення точок та тимчасових притулків для жертв насильства;
- надання широких послуг психологічного характеру жертвам насильства, пропозиція безоплатних послуг психологів, розробка загальнодоступних анонімних сайтів щодо допомоги [2, с. 422].

Одним з законодавчих важелів у протидії домашньому насильству є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 658, яка забезпечує точкову та конкретизовану роботу таких державних органів як Національна поліція, виконавчий комітет (структурний підрозділ) виконавчих органів рад територіальних громад та територіальні центри із надання соціальних послуг [3, с. 158].

На нашу думку, найважливішим органом, що докладає найбільше зусиль у попередженні та покаранні за вчинене домашнє насильство є Національна поліція України. Останні роки все більше уваги приділено домашньому насильству як одному з найнебезпечніших явищ та ведеться прискіпливе вивчення матеріалів реагування працівниками поліції

на всі звернення пов'язані з даною категорією правопорушення. До уваги беруться також такі моменти як присутність дітей під час вчинення домашнього насильства, залученість їх як постраждалих від такого насилля, оцінюється якість заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдника, своєчасність постановки на облік кривдника та систематичність проведення з ним профілактичної роботи, якість складання протоколів про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП та повнота зібраних матеріалів, скерованих до суду.

Із урахуванням високого рівня латентності правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством поліція посилила діяльність у даному напрямку та розширила кількість працівників, що працюють виключно з такими випадками, забезпечила додаткове навчання таких поліцейських, так як робота у цій сфері є досить тендітною та прискіпливою до дрібниць [3, с. 158].

Отже, тема домашнього насильства в українському законодавстві є надзвичайно актуальною та потребує довгого та прискіпливого вивчення до дослідження, однак за умови посилення взаємодії держави з населенням шляхом проведення освітньої програми є шанс на покращення результатів та зменшення рівня домашнього насильства. Також важливим чинником боротьби з стихією насилля є самосвідомість жертви, яка повинна бути обізнаною у своїх правах на захист та виявити сміливість та бажання говорити про це.

Список використаних джерел

1. Єдаменко Є. Запобігання та протидія домашньому насильству в умовах воєнного стану: виклики та вирішення проблеми. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 15.03.2024). Частина I. С. 435–437.
2. Пісоцька К., Шарамок К. Імплементация досвіду зарубіжних країн в сфері запобігання та протидії домашньому насильству як складова національної безпеки. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 15.03.2024). Частина I. С. С. 420–422.
3. Рекуненко В., Опацький Р. Актуальні проблеми запобігання та протидії домашньому насильству : матер. регіон. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 5 грудня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 157–159.

Руслан ЛОЗОВИЦЬКИЙ

Дарина ПАЦЕНКО

*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало початком нового етапу російсько-українського збройного протистояння, так званої «спеціальної військової операції в Україні».

Сьогодні термін «воєнний злочин» широко використовується серед населення. Кожного дня через ЗМІ ми чуємо про вчинення тих чи інших воєнних злочинів російськими військовими. З однієї сторони, ніби складається враження, що усім усе є зрозумілим, і щодо того, які це діяння, і як вони відрізняються від актів агресії чи припустимо загально кримінальних правопорушень (до прикладу грабіж, розбій, крадіжка чи вбивство), а з іншої сторони – коли більш зануритись у проблему, стає зрозумілим, що це питання вкрай складне і вимагає кваліфікованого роз'яснення і тлумачення.

Воєнний злочин як різновид міжнародного злочину – це винне діяння, яке спрямоване проти основних універсальних цінностей міжнародної спільноти, що визнані міжнародним правом, – він несе істотну небезпеку та має тяжкі наслідки. Посадові особи, які причетні до таких злочинів, можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності. В більшості випадків воєнні злочини супроводжуються вчиненням міжнародних деліктів з боку держави, за які вона може нести міжнародно-правову відповідальність [1, с. 35].

На думку В. Репецького та В. Лисика, воєнний злочин можна визначити як міжнародний злочин, що вчиняється комбатантами або ж прирівнюваних до них особами умисно або ж з грубої необережності в умовах збройного конфлікту і характеризується масовим, серйозним порушенням норм міжнародного гуманітарного права, посягає на осіб, їх права чи найважливіші принципи міжнародного гуманітарного права [2, с. 125].

Існує також і така точка зору, що воєнний злочин – це такі порушення норм та принципів міжнародного гуманітарного права, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність безпосередньо за міжнародним правом [3, с. 469].

Досить поширеним стало трактування воєнних злочинів як порушень законів і звичаїв ведення війни, що, на думку окремих дослідників, є ближчим до істини [4, с. 152]. При чому такі правопорушення можуть бути вчинені, як під час воєнних конфліктів між державами, так і при збройному конфлікті неміжнародного характеру. Підтвердженням такого підходу є положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Так, Римський статут МКС під поняттям воєнні злочини визначає низку правопорушень, до яких згідно п. 2 ст. 8 належать суттєві порушення Женевських конвенцій від 1949 року, зокрема, будь-які діяння проти фізичних осіб або майна, що охороняються положеннями Женевських конвенцій: навмисне вбивство; тортури, включаючи біологічні експерименти; навмисне завдання сильних страждань або суттєвих тілесних ушкоджень та шкоди здоров'ю; незаконне та масштабне знищення та привласнення майна, що не викликано військовою необхідністю; примушування військовополоненого до несення служби в збройних силах ворожої держави; умисне позбавлення військовополоненого на справедливе судочинство; незаконна депортація або незаконне позбавлення свободи; взяття заручників.

Отже, на підставі вищенаведеного можна констатувати, що воєнні злочини є серйозними і грубими порушеннями міжнародного правопорядку, миру та спокою людства, які цинічно посягають на безпеку у світі та заважають прогресивному розвитку людської цивілізації. Посягаючи на найбільші цінності – життя, гідність, свободу та безпеку, ці злочини відповідно претендують на більш жорсткі міри покарання і застосування більш радикальних заходів в плані боротьби та протидії з такими явищами. Тому цю категорію правопорушень все ж варто називати саме злочинами і відобразити це у тексті Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел

1. Хачатурян Т. Х. Кваліфікація злочинів за сучасним міжнародним правом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2013. 211 с.
2. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120–125.
3. Верле Г. Принципи міжнародного кримінального права ; пер. з англ. С. В. Саяпіна. О. : Фенікс, 2011. 910 с.
4. Жуковська Я. М., Дранчук Л. М. Міжнародні злочини: правова природа та проблеми класифікації. *Право і суспільство*. 2016. С. 149–154.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зміни, що відбулися у державі після повномасштабного вторгнення вплинули не тільки на соціальний рівень, безпеку життя та здоров'я, обороноздатність населення, а й на забезпечення реалізації своїх прав. Сюди можна віднести такі основоположні права як право на життя, дозволя, приватність, гласність, вільне волевиявлення, а й на цивільні права населення. З метою розуміння природи обмежень певних прав необхідно поглиблювати знання та будувати причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших заборон, що впливають на самореалізацію цивільних прав.

Обмеження, що були застосовані з початком оголошення воєнного стану в Україні, хоч і критично важливі, однак не сприяють покращенню загальносуспільного порядку та всенародного одобрення. З метою вирішення таких моментів законодавцем було прийнято рішення щодо внесення змін 15.03.2022 до Цивільного кодексу України, де окреслені темпоральні межі здійснення свого права. Серед них такі як реалізація права на купівлю частки у праві спільної часткової власності, пред'явлення вимоги в суд про захист цивільних прав, оскарження дій виконавця заповіту та інші права. Важливим моментом є те, що навіть в умовах воєнного стану залишається рівність суб'єктів цивільного права між собою, неможливо встановлювати окремі переваги у розмірі правомочностей реалізації людиною своїх цивільних та соціальних прав [3, с. 650].

Цікавим є той факт, що для врегулювання прав цивільних осіб у часи воєнних конфліктів та станів застосовується так зване «Право Женеви», що є частиною міжнародного гуманітарного права. Ця інституція відповідає за полегшення страждань жертв, що постраждали внаслідок збройних конфліктів, забезпечення захисту цивільних прав таких осіб (та й прав військовополонених теж) [1, с. 96].

Основоположними документами у сфері реалізації цивільних прав у період воєнного стану, положеннями яких керується і Україна, є також Конвенція про захист цивільного населення під час війни та Додаткові протоколи до неї. Ці приписи окреслюють основні права цивільних осіб, заборони на вчинення певних дій.

Основними цивільними правами громадян, які тяжко реалізувати під час війни в Україні є гарантія щодо безпеки (терористичні акти, запуски крилатих ракет несуть смерть та руйнацію та від них іноді тяжко уберегтися, особливо людям, що живуть у зоні ведення активних бойових дій), недоторканість житла та іншої приватної власності, право на навчання, дозвілля тощо [1, с. 96].

На нашу думку, проблемними питаннями реалізації цивільних прав громадян України в умовах воєнного стану є:

Обмеження конституційних прав та свобод. В умовах воєнного стану може запроваджуватися тимчасове обмеження певних конституційних прав, зокрема свободи пересування, права на приватну власність, свободи зібрань та інші. Це породжує правову колізію між необхідністю захисту національної безпеки та збереженням основоположних прав громадян;

Забезпечення права на приватну власність. Воєнний стан може впливати на право громадян на приватну власність. Наприклад, у зв'язку з конфіскацією майна для потреб оборони держави або через руйнування майна внаслідок бойових дій. Виникають питання щодо механізмів компенсації та захисту прав власників;

Право на працю та соціальний захист. Воєнний стан часто призводить до скорочення або припинення діяльності підприємств, що обмежує можливість реалізації права на працю. Також виникають складнощі з реалізацією права на соціальний захист, зокрема щодо виплат пенсій, допомоги безробітним, компенсацій постраждалим від воєнних дій;

Обмеження свободи пересування та права на вибір місця проживання. Запровадження комендантської години, блокування та контроль за пересуванням може суттєво обмежувати свободу громадян щодо пересування по території країни. Виникають питання щодо прав осіб, які змушені переселятися внаслідок бойових дій або окупації;

Захист прав вимушено переміщених осіб. Питання забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є гострим у воєнний час. Проблеми із забезпеченням житла, соціального забезпечення, трудових прав та доступу до правосуддя для ВПО потребують додаткових правових механізмів захисту;

Доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. В умовах воєнних дій судова система може зазнавати серйозних ускладнень. Виникають проблеми з доступом громадян до судів, проведенням судових засідань та виконанням судових рішень, що впливає на реалізацію права на захист своїх інтересів у суді;

Цивільно-правові договори в умовах форс-мажорних обставин. Воєнний стан часто розцінюється як форс-мажор, що може впливати на виконання зобов'язань за цивільно-правовими договорами. Виникають питання щодо розірвання чи зміни умов договорів через неможливість їх виконання.

Водночас, явище реалізації своїх цивільних прав та тема їх обмеження є досить дослідженою. Відображення результату цього дослідження бачимо у ст. 13 Цивільного кодексу України, де законодавець чітко окреслив межі здійснення цивільного права, визначених договором та актом. Серед наявних досліджень по обмеженню цивільного права можна виокремити такий елемент як механізм правового регулювання, який працює на охорону прав суспільства, має на меті допомогти специфічним законодавчим заборонам, обов'язкам чи дозволам впливати на зменшення змісту суб'єктивного права та ускладнення його процесу здійснення. Тож обмеження цивільного права полягає у зменшенні меж здійснення відповідного суб'єктивного права уповноваженої особи, не пов'язаного з утворенням нових додаткових прав у інших осіб [2, с. 192].

Тож реалізація своїх цивільних прав у розрізі війни в країні не перестає існувати, однак в певних категоріях справ здійснюється з деякими обмеженнями. Законодавство України та міжнародні правозастосовчі акти дають змогу ефективно та справедливо відстоювати своє право, надається широкий спектр допомоги цивільним особам у реалізації прав. Важливим залишається той нюанс, що потрібно пам'ятати не лише про право мати право, а й про обов'язки, передбачені державою та ті, що стосуються обмежень пов'язаних з війною у країні.

Список використаних джерел

1. Єроменко А. Р., Лаговська Н. В. Проблеми реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 25–26 квітня 2023 р.) : у двох томах. Том 1 / голов. ред. В. Ф. Пузирний; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2023. С. 95–99 (дата звернення: 14.10.2024).
2. Маковій В. П. Темпоральні межі реалізації змісту цивільних правовідносин в умовах воєнного стану. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 31 березня 2023 року. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 120–122 (дата звернення: 15.10.2024).
3. Резворович К.Р. Перешкоди реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану. *The 6th International scientific and practical conference «Progressive research in the modern world»* (March 2–4, 2023) BoScience Publisher, Boston, USA. 2023. С. 648–653. (дата звернення: 15.10.2024).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Соціально-економічна безпека підприємства охоплює комплекс заходів і стратегій, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування організації в умовах внутрішніх і зовнішніх ризиків. Вона включає захист фінансових ресурсів, інформаційної безпеки, управління людськими ресурсами, підтримку корпоративної культури та соціальної відповідальності [1–3]. Основною метою є створення умов, при яких підприємство може ефективно реагувати на зміни ринкових умов, забезпечувати стабільність доходів і збереження конкурентоспроможності, а також підтримувати добробут своїх співробітників і суспільства в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Характеризуючі ознаки соціально-економічної безпеки підприємства

Ознаки	Характеристика
Фінансова стабільність та ліквідність	Забезпечення підприємства достатніми фінансовими ресурсами для покриття поточних витрат, інвестицій та непередбачених витрат. Фінансова стабільність включає контроль над заборгованістю, ефективне управління грошовими потоками та здатність залучати додаткові кошти при необхідності
Інформаційна безпека та управління ризиками	Захист конфіденційної інформації, комерційних таємниць, а також забезпечення цілісності та доступності інформаційних систем. Управління ризиками включає ідентифікацію, оцінку та мінімізацію потенційних загроз, що можуть вплинути на діяльність підприємства
Соціальна відповідальність та управління людськими ресурсами	Забезпечення добробуту працівників, розвиток корпоративної культури та підтримка соціальних ініціатив. Ефективне управління людськими ресурсами сприяє підвищенню мотивації, зниженню плинності кадрів та забезпеченню стабільної робочої сили, що є важливим аспектом соціально-економічної безпеки

Сформовано автором

У сучасному світі такі відкриті соціально-економічні системи як підприємства стикаються з дедалі більшим числом нових викликів і загроз через динамічні глобальні зміни, технологічні інновації, економічну інтеграцію та політичну нестабільність. Зростання кіберзагроз, зміни в міжнародному законодавстві, екологічні виклики та соціальні трансформації створюють складні умови для забезпечення соціально-економічної безпеки. Окрім цього, глобалізація посилює взаємозалежність між підприємствами та ринками, що підвищує ризики виникнення системних криз та непередбачуваних ситуацій. Таким чином, підприємствам необхідно постійно адаптувати свої стратегії безпеки, впроваджувати інноваційні рішення та підвищувати свою гнучкість для ефективного протистояння новим загрозам.

Список використаних джерел

1. Андріїв Н. М. Багаторівневий підхід до цифрової трансформації підприємства. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 20–22 травня 2022 р.). Львів: УАД, 2022. С. 9–11.
2. Баранова В. В. Сутність економічної безпеки національного господарства та її характеристики. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21, ч. 2. С. 147–152.
3. Брюховецька Н. Ю., Богуцька О. А. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. №1(59). С. 92–100.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова діяльність має на меті захист суспільства від протиправних загроз, проте її специфіка передбачає втручання у приватне життя громадян, застосування прихованих методів збору інформації та обмеження прав особи, зокрема права на таємницю особистого життя та свободу спілкування, а це створює ризики порушення прав людини, що вимагає чіткої правової регламентації та дотримання законодавчих гарантій. На тлі євроінтеграційних процесів України актуальним є впровадження стандартів прав людини, що відповідають міжнародним нормам, зокрема Європейській конвенції з прав людини, у контексті здійснення оперативно-розшукової діяльності важливо забезпечити баланс між інтересами безпеки суспільства та дотриманням основних прав і свобод громадян.

Поняття «оперативно-розшукова діяльність» означає систематичну роботу правоохоронних органів та спеціальних служб з метою виявлення, припинення та розкриття правопорушень, а також забезпечення належного порядку і безпеки громадян. ОРД включає в себе комплекс заходів, спрямованих на збір, аналіз та використання інформації про можливі загрози правопорядку, ідентифікацію потенційних правопорушників, вживання запобіжних заходів та ефективне реагування на протиправну діяльність. Оперативно-розшукова діяльність базується на ряді принципів, серед яких найважливішими є законність, системність, професіоналізм, конфіденційність та ефективність. Законність передбачає дотримання прав і свобод громадян, встановлених законом, у всіх етапах ОРД, від збору інформації до застосування заходів примусу. Системність полягає в організації роботи правоохоронних органів та спеціальних служб у вигляді структурованих

процесів та процедур, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Професіоналізм передбачає належний рівень кваліфікації та компетентності працівників ОРД, які здатні ефективно виконувати свої обов'язки. Конфіденційність відображає необхідність збереження та захисту конфіденційної інформації, зокрема джерел, методів та технік роботи. Ефективність полягає в досягненні максимальних результатів ОРД за найменший час із мінімальними витратами ресурсів [1, с. 198].

В ст. 3 Конституції України закріплено положення, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В той самий час в Конституції України передбачені випадки правомірного обмеження деяких прав і свобод людини і громадянина, зокрема це обмеження права недоторканості житла чи іншого володіння особи (ст. 30), права таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право особистого і сімейного життя (ст. 32). Обмеження зазначених вище прав відбувається тільки на підставі рішення суду. В переліку оперативно-розшукових заходів, у тому числі оперативно-технічних заходів, здійснення яких складає основу оперативно-розшукової діяльності, містяться такі оперативно-розшукові заходи, здійснення яких за будь-яких обставин обмежує права і свободи людини і громадянина, зокрема: негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [2, с. 145].

Жодні порушення законності та прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів і спеціальних служб не можуть виправдовуватися необхідністю посилення боротьби з протиправністю, тероризмом й іншими протиправними посяганнями на національну безпеку України, а негласність проведення окремих оперативних-розшукових

і контррозвідувальних заходів не повинна бути перешкодою для реалізації права особи на отримання в установленому законом порядку інформації щодо тимчасового обмеження її прав та, за потреби, вжиття заходів щодо їх поновлення й відшкодування завданої шкоди [3, с. 150].

Основною умовою, що гарантує забезпечення законності під час проведення оперативних заходів та відповідних прийомів застосування спеціальної техніки, є відповідність цих прийомів та дій до вимог законів, що становлять їхню правову основу. Порушенням законності під час застосування технічних засобів в ОРД вважають діяння (дію абездіяльність), що суперечать відповідному нормативному акту або порушують вимоги нормативного акта. Забезпечення прав і свобод громадян має своє вираження як у недопущенні дій, не передбачених нормами закону, так і тих, що суперечать закону за своєю суттю, тобто: проведення лише тих заходів і в тих випадках, що передбачені нормами законів, які регулюють сферу діяльності правоохоронних органів; вжиття заходів у чіткій послідовності з положеннями відповідного закону і підзаконних нормативних актів; неприпустимість дій, не передбачених законодавством та підзаконними актами, тим паче, які їм суперечать; обов'язкове вжиття заходів, передбачених законодавством. Головне питання правомірності проведення оперативно-розшукових та інших заходів – це забезпечення гарантованого захисту від їх довільного, несанкціонованого проведення, а також правомірність застосування спеціальної техніки, прийомів і дій з їх використання [4, с. 55].

Оперативно-розшукова діяльність спрямована на захист громадського порядку та національної безпеки, однак при цьому надзвичайно важливо дотримуватися прав людини та законних інтересів громадян, недопущення порушень особистих прав є основою правової держави, і заходи, які обмежують права осіб, повинні бути строго регламентовані, для запобігання зловживанням під час проведення оперативно-розшукових заходів необхідна належна система контролю та звітності з боку незалежних інституцій, таких як суди та омбудсмени, це дозволить забезпечити справедливість і відповідальність за порушення прав людини. Отже, дотримання прав та законних інтересів людини під час оперативно-розшукової

діяльності в Україні є складним і багатогранним завданням, яке вимагає постійного правового вдосконалення, контролю та узгодження з міжнародними стандартами, це сприяє зміцненню довіри суспільства до правоохоронних органів і побудові правової держави.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. М. Загальні принципи оперативно-розшукової діяльності. *UNIVERSUM*. 2024. С. 195–200. Режим доступу: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1001>
2. Бондар В.С. Щодо проблеми дотримання конституційних прав і свобод людини в процесі оперативно-розшукової діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. С. 144–149. Режим доступу: http://www.pjv.pnu.ua.od.ua/v6_2023/27.pdf
3. Луценко Я. Л. Проблемні питання реалізації та судового захисту права особи на оскарження тимчасового обмеження прав людини при проведенні оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2024. С. 150–154. Режим доступу: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc69/69_2024.pdf#page=150
4. Телійчук В. Г. Система гарантій дотримання права людини під час оперативно-розшукової діяльності. 2020. С. 55–59. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/6648/1/20.pdf>

ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародний захист прав людини є однією з найважливіших галузей міжнародного публічного права, що постійно розвивається та адаптується до нових викликів. Він охоплює широкий спектр міжнародних угод, декларацій і конвенцій, які визначають основні права і свободи людини. Незважаючи на те, що матеріально-правові міжнародні норми, що регулюють ці права, вже сформовані, система міжнародного захисту потребує підвищення ефективності своїх механізмів, що функціонують на основі встановленої міжнародно-правової бази.

Механізм міжнародного захисту прав людини може бути розглянутий як система міжнародних (міждержавних) органів та організацій, що мають на меті забезпечення міжнародних стандартів прав і свобод людини, а також їх відновлення у випадку порушення [1, с. 7]. До цих механізмів належать:

- Міжнародні органи. Ці органи діють у рамках угод з прав людини, складаються з незалежних експертів або представників урядів та приймають загальні рекомендації. Вони слугують важливим інструментом у реалізації міжнародних стандартів.

- Несудові контролюючі органи. Ці органи, які складаються з фахівців, контролюють дотримання угод щодо прав людини і приймають конкретні рекомендації. Хоча їх обов'язковість не є юридичною, їх моральний авторитет сприяє виконанню рекомендацій.

- Юрисдикційні органи. Ці органи можуть бути як судового, так і несудового характеру, їх основна роль полягає в винесенні обов'язкових рішень і забезпеченні їх виконання. Вони можуть мати важливе значення у випадках серйозних порушень прав людини [2, с. 49].

Історія міжнародних відносин у сфері захисту прав людини почалася з унормування прав людини через конвенції та декларації. Ці документи містили зобов'язання для держав

імплементувати права в національному законодавстві та створювати механізми їх захисту. Це стало важливим кроком у міжнародному праві, який дозволив розмежувати два історичні періоди – класичне та сучасне міжнародне право. Найважливішою організацією у сфері захисту прав людини є Організація Об'єднаних Націй (ООН). З моменту свого створення ООН прийняла основні міжнародно-правові документи, такі як Всесвітня декларація прав людини (1948) та Європейська конвенція з прав людини (1950). Ці документи встановили базові права людини, такі як право на життя, свободу думки та свободу від насильства [2, с. 35]. Окрім ООН, важливу роль у захисті прав людини відіграють інші організації, такі як Європейський суд з прав людини та Міжамериканська комісія з прав людини. Ці органи створені для забезпечення дотримання прав людини на регіональному рівні. Одним із ключових елементів міжнародної системи правосуддя є Міжнародний кримінальний суд, створений у 2002 році для розгляду злочинів проти міжнародного права. Його завдання – розглядати справи, пов'язані з злочинами проти людяності, військовими злочинами та злочинами проти миру [3, с. 48].

Загалом, відсутність універсального органу або механізму, що має абсолютні повноваження в галузі прав людини, підкреслює, що основними гарантами захисту прав людини залишаються держави. Міжнародні міжурядові організації та механізми, такі як Генеральна Асамблея ООН або Рада ООН з прав людини, виконують допоміжну роль, дозволяючи розглядати правозахисні питання, що виникають у будь-якій точці світу. Процедура універсального періодичного огляду (УПО) є ще одним важливим інструментом, що забезпечує оцінку дотримання прав людини всіма державами-членами ООН, охоплюючи не лише договірні зобов'язання, але й положення Загальної декларації прав людини.

Регіональне співробітництво в сфері прав людини доповнює універсальні механізми і часто є більш ефективним у забезпеченні захисту основних прав. Права людини стали важливим фактором взаємодії національних правових систем, що сприяє інтеграції правового простору на глобальному та регіональному рівнях. Ця тенденція зумовлена кількома чинниками: наявністю міжнародно-правових актів, що є частиною

правової системи суверенних держав, та зростаючою можливістю осіб звертатися до міжнародних органів захисту прав людини. В Україні Конституція 1996 року в другому розділі присвячена правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина. Це внутрішньо узгоджена система, що охоплює всі важливі сфери життя людини. Виконання цих прав забезпечують державні органи, зокрема Президент України, Конституційний Суд України та Уповноважений Верховної Ради з прав людини. Пріоритетом є відповідальність держави за захист прав і свобод громадянина.

В Україні та інших країнах створюються національні інституції прав людини, такі як омбудсмени та комісії з прав людини. Ці інституції виконують роль незалежних механізмів захисту прав людини, розглядаючи скарги громадян на порушення їхніх прав. Омбудсман, як спеціальна посадова особа, здійснює контроль за дотриманням прав людини та проводить розслідування. Суди мають важливе значення для захисту прав людини на національному рівні. Вони розглядають справи, пов'язані з порушенням прав людини, та виносять рішення, що підлягають виконанню. Конституційний Суд України виконує завдання забезпечення верховенства Конституції, захищаючи права та свободи громадян [4, с. 9].

Громадські організації та правозахисні активісти відіграють важливу роль у захисті прав людини, проводячи моніторинг, дослідження та просвітницьку діяльність. Вони активно залучають увагу до порушень прав людини та тиснуть на уряди для їх дотримання. Співпраця між національними та міжнародними організаціями допомагає в формуванні ефективної системи захисту прав людини.

У підсумку, захист прав людини є багаторівневою і комплексною справою, що вимагає співпраці між державами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством. Комітет з прав людини, національні інституції, суди та громадські організації створюють злагоджену систему, що сприяє забезпеченню і захисту основних прав людини в Україні та в світі загалом.

Список використаних джерел

1. Бальжик І. А. Захист прав людини під час сучасної війни. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 5–10.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
3. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини : навч.-метод. посіб. за ред. О.В. Бігняка. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 45–56.
4. Шамраєва В. М. Захист окремих груп осіб на рівні ООН та в рамках регіональних систем захисту прав людини. *Право*. голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород. 2023. С. 18–24.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗНИЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК

Аналіз застосування противником свої сил та засобів в ході збройної агресії російської федерації проти України вказує на постійні зміни тактиці веденні бойових дій противником та необхідні й постійній адаптації до цього та зміни порядку виконання бойових (спеціальних) завдань підрозділами Збройних Сил України. Зокрема це стосується і підрозділів інженерних військ, які виконують критично важливі завдання щодо інженерної підтримки мобільності військ (сил), обмеження мобільності сил та засобів противника, виконання заходів щодо підвищення живучості та виконання заходів загальної інженерної підтримки, адже при застосування ворогом новітніх технологій розвідки, вогневої протидії та відсутності підтримки дій інженерів загальновійськовими підрозділами виконання деяких завдань інженерної підтримки в районах ведення бойових дій є неможливим [1, с. 13].

Порядок виконання завдань щодо інженерної розвідки мінно-вибухових загороджень, влаштування мінно-вибухових загороджень, фортифікаційного обладнання, пророблення проходів в мінно-вибухових загородження та інші, наданий час з врахуванням ведення бойових дій кардинально відрізняється від того порядку, який визначений керівними документами, оскільки всі вони були розроблені на основі досвіду ведення бойових дій в Антитерористичні операції, Операції об'єднаних сил та частково на бойових документах НАТО. А оскільки підготовка на даний час проходить по програмами підготовки, які базуються на цих документах, військовослужбовцю в перший день коли він потрапляє на район ведення бойових дій необхідно адаптуватися, перелаштовуватися та переформовуватися, аби зберегти своє життя та життя підлеглого особового складу і виконати своєчасно та якісно завдання поставлене старшим командиром.

Ще однією проблемою є те, що в умовах ведення бойових дій ні один підрозділ інженерних військ не здатний виконувати завдання, як самостійна бойова одиниця. Для успішного виконання завдання необхідно, щоб усі дії інженерних підрозділів забезпечували загальновійськові підрозділи, проте в умовах сьогодення, з критичною недостатньою кількістю особового складу, дане завдання не завжди проводиться і під час виконання бойових (спеціальних) завдань підрозділи інженерних підрозділів втрачають велику кількість кваліфікованого особового складу.

Відсутність в підрозділах інженерних військ штатних безпілотних комплексів, також знижує ефективність виконання завдань з інженерної підтримки. На даний час розроблено, впроваджено та допущено до експлуатації велика кількість безпілотних літальних та наземних комплексів, які надають змогу швидко, ефективно а саме головне безпечно для військовослужбовців виконувати завдання з інженерної розвідки, влаштування мінно-вибухових загороджень, пророблення проходів, фортифікаційне обладнання, логістичне забезпечення підрозділів інженерних військ тощо. Наприклад, досвід бойових дій у Бучі та Ірпені у 2022 році показав, що інтеграція цих комплексів у процес розмінування суттєво підвищує безпеку саперів і швидкість виконання завдань.

Усі ці проблеми на даний час створюють передумови зниження ефективності застосування підрозділів інженерних військ. Що у свою чергу зумовлює зниження рівня ефективності застосування загальновійськових підрозділів в цілому, адже знижує рівень маневреності та живучості. Тому сучасний пошук шляхів вирішення цих проблем та їх реалізація в найкоротші терміни є нагальним питанням сьогодення.

Список використаних джерел

1. Аналіз бойових дій українських інженерних підрозділів 2022–2023. Київ. 2024. 224 с.

ЗАГРОЗИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Сьогодні Україна переживає надзвичайно складний етап у своїй історії. Як курсант Сухопутних військ, я щодня бачу, що загрози для нашої держави виходять далеко за межі традиційної війни. Наше завдання не обмежується захистом територій – ми також повинні зрозуміти й нейтралізувати виклики в інформаційному, економічному та соціальному просторах.

Основними загрозами для України є: 1. *Військова агресія російської федерації*. Найбільша і найбільш очевидна загроза для України – це триваюча військова агресія Росії. Ворог не просто намагається захопити наші території, він руйнує інфраструктуру, знищує наші міста та села, переслідує і знищує українську ідентичність. Ця агресія – не просто військовий конфлікт, це екзистенційна війна за наше право на існування як нації. 2. *Інформаційні війни та пропаганда*. Інформаційна війна є одним із головних фронтів сучасного конфлікту. Росія використовує пропаганду, дезінформацію та маніпуляції з метою ослаблення національної єдності України та підризу довіри до наших державних інститутів і союзників. Як військовий курсант, я усвідомлюю, що інформаційна зброя – це один із найпотужніших інструментів ворога. Важливо створювати стратегії інформаційної безпеки, які будуть орієнтовані на захист наших громадян від пропаганди та на побудову довіри до українських медіа. 3. *Економічна нестабільність*. Економічний фронт також важливий, як і військовий. Війна суттєво підриває економіку країни – руйнується інфраструктура, зменшується кількість робочих місць, зростають ціни на товари першої необхідності. Однак, стійкість нашої армії та здатність продовжувати опір великою мірою залежать від економічної стабільності. Економісти аналізують, які галузі потребують термінової підтримки, як створити умови для відновлення економіки навіть під час війни. 4. *Гуманітарні виклики та соціальна напруга*. Війна в Україні призвела

до масових переміщень населення, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, руйнування домівок та інфраструктури. Соціальна напруга зростає через те, що велика частина населення стикається з безробіттям, втратою майна, фізичною і психологічною травматизацією. Соціологи, психологи та антропологи аналізують ці виклики, допомагаючи владі розробляти програми підтримки постраждалих, а також знаходити механізми для відновлення соціальної тканини після війни. *5. Демографічні загрози. Війна суттєво вплинула на демографічний баланс в Україні.* Масова міграція, зниження народжуваності, втрата молодого активного населення – це фактори, які загрожують майбутньому нашої держави. Демографи та соціологи допомагають аналізувати ці процеси та розробляти стратегії демографічної політики, які можуть допомогти стабілізувати ситуацію після війни.

З огляду на розглянуті загрози можна визначити основні шляхи подолання цих загроз: *1. Міжнародна підтримка та інтеграція з європейськими структурами.* Україна стоїть на порозі глобальних геополітичних змін, і наша здатність протистояти агресору великою мірою залежить від підтримки наших міжнародних союзників. Суспільні науки, зокрема міжнародні відносини, допомагають розуміти, як ефективно використовувати дипломатичні важелі, що робити для зміцнення позицій України в Європі та світі. Інтеграція з ЄС та НАТО – це не лише питання безпеки, але й економічного розвитку та реформування національних інститутів. *2. Реформування оборонного сектору.* Військова міць України значно зросла за останні роки, однак це процес, який потребує постійного вдосконалення. Суспільні науки можуть сприяти розробці ефективних реформ у секторі оборони, адаптуючи досвід інших країн до українських реалій. Модернізація озброєнь, розвиток системи навчання, інтеграція новітніх технологій в армію – усе це є важливими компонентами для забезпечення перемоги. Особливу увагу потрібно приділяти також психологічній підтримці військовослужбовців та їх реабілітації після бойових дій. *3. Посилення інформаційної безпеки та медіаграмотності.* Як курсант, я розумію, що медіаграмотність – це зброя для кожного громадянина у боротьбі проти дезінформації. Україні необхідно впроваджувати навчальні програми

з медіаграмотності на всіх рівнях – від шкіл до університетів. Суспільні науки, зокрема медіазнавство та соціальні комунікації, можуть допомогти розробляти стратегії ефективної комунікації з громадськістю та міжнародною спільнотою, протидіючи російській пропаганді. 4. *Відновлення економіки через інновації та підтримку бізнесу*. Економічне відновлення країни після війни залежить від того, наскільки швидко ми зможемо реорганізувати економіку на нові рейки. Суспільні науки можуть допомогти знайти оптимальні шляхи для стимулювання економічного зростання в умовах війни, підтримки підприємництва та залучення іноземних інвестицій. Особлива увага повинна приділятися високотехнологічним галузям, які можуть стати рушійною силою для відновлення і розвитку економіки.

Україна протистоїть багатозаровим загрозам, які охоплюють не лише військові дії, але й інформаційну, економічну та соціальну сфери. Як курсант Сухопутних військ, я усвідомлюю, що наше завдання полягає не тільки в тому, щоб відбивати атаки ворога на полі бою, але й сприяти зміцненню держави на всіх фронтах. Наша країна потребує спільних зусиль армії, науки, державних інституцій та громадянського суспільства для того, щоб ефективно протидіяти як зовнішнім, так і внутрішнім викликам. Інтеграція України в міжнародні структури, посилення інформаційної безпеки, реформування оборонного сектору та економічне відновлення є ключовими напрямками для створення стійкої та процвітаючої держави. Як майбутній офіцер, я розумію, що військовий потенціал країни безпосередньо залежить від наукового та соціального фундаменту. Лише в тісній співпраці військових та науковців ми можемо подолати всі загрози та забезпечити Україні стабільне, незалежне та успішне майбутнє.

Список використаних джерел

1. Аналіз бойових дій українських інженерних підрозділів 2022–2023. Київ, 2024. 224 с.
2. Окіпняк Д. А., Колос Р. Л., Шеремета О. Р., та інші. Способи протидії нетиповому застосуванню мінно-вибухових засобів. 2024. С. 169–182.

ВРАХУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО АСПЕКТУ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Процес прийняття управлінських рішень на сучасному підприємстві є комплексним і багатограним процесом, який включає визначення цілей, аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, генерацію альтернативних варіантів, оцінку їх ефективності та вибір оптимального рішення. Цей процес вимагає системного підходу, здатності адаптуватися до швидкозмінних умов ринку та використання сучасних інформаційних технологій для забезпечення обґрунтованості та своєчасності прийнятих рішень. Ефективне управління уможливорює підвищенню конкурентоспроможності підприємства, покращенню його операційної діяльності та досягненню стратегічних цілей [1–3].

Економічна безпека відіграє ключову роль у процесі прийняття управлінських рішень, оскільки забезпечує стабільність та стійкість підприємства в умовах економічної невизначеності та ризиків. Забезпечення економічної безпеки включає управління ресурсами, оптимізацію витрат, захист від фінансових шахрайств та підтримку конкурентних переваг. Це дозволяє підприємству ефективно реагувати на зовнішні загрози, мінімізувати можливі втрати та забезпечувати довгостроковий розвиток (табл. 1).

Фінансова безпека є невід'ємною складовою управлінських рішень, оскільки вона гарантує стабільність фінансових потоків, забезпечує доступ до необхідних фінансових ресурсів та підтримує кредитоспроможність підприємства. Управління фінансовими ризиками, планування бюджету, контроль за фінансовими показниками та забезпечення ліквідності сприяють збереженню фінансової стабільності та здатності підприємства інвестувати в розвиток, впроваджувати нові технології та розширювати свою діяльність. Таким чином, фінансова

**Характеристика безпекового аспекту
в системі прийняття управлінських рішень**

Комплексність аналізу загроз	Безпековий аспект у системі прийняття управлінських рішень передбачає всебічний аналіз потенційних ризиків й реальних загроз, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Це включає ідентифікацію внутрішніх та зовнішніх загроз, оцінку їх ймовірності та можливих наслідків.
Інтеграція безпеки у стратегічне планування	Безпековий аспект є невід'ємною частиною стратегічного планування підприємства. Це означає, що питання економічної та фінансової безпеки враховуються на всіх етапах формулювання стратегічних цілей та прийняття рішень

Сформовано автором

безпека забезпечує основу для прийняття раціональних і стратегічно важливих рішень.

Список використаних джерел

1. Іванова Н. С. Сучасні принципи забезпечення ефективної системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2011. Вип. 7 (2). С. 57–61.
2. Лазаришина І. Д., Оренчин О. В. Джерела інформаційноаналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. №38. С. 62–65.
3. Мескон М., Альберт М., Хедоурі. Ф. Основи менеджменту. Київ : Діалектика, 2020. 672 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Інновації на підприємстві являють собою впровадження нових ідей, технологій, процесів або продуктів, спрямованих на покращення діяльності та підвищення конкурентоспроможності [1–3]. Інноваційний потенціал підприємства визначається як сукупність ресурсів, знань, навичок та організаційних можливостей, що дозволяють створювати та впроваджувати інноваційні рішення. Це включає в себе науково-дослідні та дослідно-конструкторські можливості, рівень кваліфікації персоналу, культуру підприємства, сприятливу для інновацій атмосферу та доступ до фінансових ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

**Вплив зростання інноваційного потенціалу
на економічну безпеку підприємства**

Підвищення економічної безпеки підприємства		
Інноваційні технології дозволяють впроваджувати сучасні системи захисту інформації, такі як штучний інтелект для виявлення та реагування на кіберзагрози в реальному часі	Впровадження новітніх технологій і автоматизованих процесів сприяє зменшенню людських помилок та підвищенню ефективності виробничих процесів	Інноваційний потенціал сприяє розвитку гнучких стратегій управління, які дозволяють підприємству швидко адаптуватися до змінних ринкових умов і економічних викликів

Сформовано автором

Високий інноваційний потенціал забезпечує підприємству здатність генерувати нові ідеї, швидко адаптуватися до змінних умов ринку та ефективно реагувати на виклики конкурентного середовища в системі забезпечення економічної безпеки. Значення інноваційного потенціалу полягає в тому,

що він визначає можливості підприємства в системі забезпечення економічної безпеки. Підприємства з розвиненим інноваційним потенціалом можуть впроваджувати передові технології, створювати унікальні продукти та послуги, що виділяють їх серед конкурентів. Крім того, такий потенціал сприяє підвищенню гнучкості організації, дозволяючи їй ефективно управляти ризиками та використовувати нові можливості, що виникають на ринку. Отже, інноваційний потенціал є ключовим фактором успіху сучасних підприємств у динамічному та конкурентному середовищі в контексті забезпечення економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Наукова та інноваційна діяльність України. 2020 / за ред. М. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики, 2021. 243 с.
2. Присвітла О. В. Формування мотиваційного механізму в системі стратегічного управління людськими ресурсами. *Економічний простір*. 2020. № 164. С. 101–105.
3. Савченко О. Р. Інформаційне забезпечення системи менеджменту організації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Економіка. 2013. Вип. 21. С. 86–89.

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Згідно з Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р., унаслідок військової агресії росії проти України, в країні введено воєнний стан [1]. Повномасштабне вторгнення росії на територію незалежної України вплинуло не лише на звичне життя суспільства, зокрема на порядок функціонування трудових відносин. З метою врегулювання окремих питань, які виникають між працівниками та роботодавцями під час війни і не є закріплені у Кодексі законів про працю України, Верховною Радою України 15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі – Закон № 2136-IX). Цей нормативно-правовий акт визначає особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, підприємств іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним з фізичними особами (далі – працівники), у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Насамперед, Закон № 2136-IX вказує на особливості укладення трудового договору в умовах воєнного стану. Сторони за згодою визначають форму трудового договору. Також роботодавці можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори на період воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника (ст. 2 Закону № 2136-IX). Зазначається, що строкові договори укладаються, насамперед, з метою усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили [2].

Працівникові, згідно ст.4 Закону № 2136-IX, надається право розірвати трудовий договір за власним бажанням

без двотижневого строку попередження, у контексті ведення бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа чи організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника.

В умовах воєнного стану роботодавець може звільнити працівника, у період його тимчасової непрацездатності і у період перебування його у відпустці (окрім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку). Можливим є звільнення працівника за прогул, тобто відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно або сумарно протягом робочого дня без поважних причин, про що вказано в пункті 4 частини першої статті 40 КЗпП[3]. Поважними визнаються причини, які виникли з обставин, незалежних від волі працівника (бойові дії, інша безпекова ситуація, відсутність транспортного сполучення, хвороба, хвороба членів сім'ї тощо), що перешкодили працівнику вчасно прибути на роботу, не вважаються прогулом.

Відповідно до ст. 45 Конституції України кожен, хто працює, має право на відпочинок [4]. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час [5, с. 85].

У період воєнного стану щорічна основна відпустка надається працівникові тривалістю 24 календарні дні. Роботодавець має право не надати відпустку працівникові, якщо той залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури але є винятки, зокрема крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

У ст. 10 Закону № 2136-IX вказується, що заробітна плата виплачується працівникові на умовах, визначених трудовим договором. Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових

дій, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства [2].

Що стосується питання призупинення дії трудового договору, то це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором. Призупинення дії трудового договору оформлюється наказом (розпорядженням) роботодавця [2].

Отже, прийняття Закону № 2136-IX позитивно вплинуло на роботодавців, окрім норм Кодексу законів про працю, тепер вони можуть використовувати спеціальні норми Закону, які є для них вигіднішими. Так роботодавці отримали шанс вирішувати власні негаразди, що могли виникнути, наприклад, через неефективність їхніх управлінців [6]. Але Закон № 2136-IX має мінуси для працівників, наприклад надає можливість роботодавцю звільняти працівників у разі незгоди зі змінами істотних умов праці без дотримання двомісячного терміну попередження. Єдине, з чим впорався Закон № 2136-IX – це економія коштів роботодавців унаслідок зняття з них оплачувати простій, компенсувати затримки заробітних виплат і робити відрахуванням профспілкам [6].

Список використаних джерел

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон № 2102-IX(2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон № 2136-IX. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
3. Кодекс законів про працю України : Закон № 322-VIII. 1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
4. Конституція України : Закон № 254к/96-ВР (1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Корольчук Л. (2018). Право на соціальні відпустки: науково-теоретичний аспект. *Підприємництво, господарство і право*. № 9. С. 85–90.
6. Дудін В. (2022). Війна трудящим? Що не так із регулюванням праці під час воєнного стану. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. URL: <https://commons.com.ua/uk/sho-ne-tak-iz-regulyuvannyam-praci-pidchas-voyennogo-stanu/>.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану повноваження майже всіх державних органів зазнають змін. Це стосується і Національної поліції: у законодавство, якими вона керується, були внесені зміни, щоб адаптувати її роботу до воєнного стану. Зокрема, Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» – вступив у дію тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України та 60 днів після цього [1];

Відповідно, додатковими повноваженнями поліцейських під час воєнного стану є:

- поліцейський за письмовим запитом одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань і повноважень поліції, зокрема про військовополонених;

- конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охорона їх у залі суду;

- поліцейський може утримувати в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

- здійснення поліцейським оперативного розмінування: виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів;

- техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, у тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;
- представництво та виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі;
- співробітництво з Європейським поліцейським офіцером (Європолом);
- збір біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання;
- здійснення адміністративного нагляду відповідно до закону [1].

Після прийняття додаткових повноважень поліцейських, виникає проблема у зв'язку з посиленням службової діяльності поліцейського. Адже після великого перенавантаження у поліцейського зростає ризик вигорання та професійної деформації серед співробітників. У таких випадках зростає ризик перевищення повноважень та зловживання службовим становищем. Щоб уникнути цих проблем виникає необхідність у посиленні контролю за діяльністю поліції.

Для того, щоб Національна поліція могла ефективно забезпечувати публічний порядок та безпеку під час воєнного стану, необхідно правильно організувати ці заходи, що потребує спеціальної підготовки (включає фізичну, психологічну та професійну складові).

Таким чином, Національна поліція України відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки громадян в умовах воєнного стану. Поліцейські працюють в надзвичайно складних умовах, але завдяки своїй професійності та відданості справі ефективно виконують поставлені перед ними завдання.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статус Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. *Відомості Верховної Ради України*. Вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДТП

У науковій доктрині не так вже й багато виявилось фундаментальних праць, які б на загальному теоретичному рівні давали роз'яснення цьому феномену. Щоправда, якщо звернутися до досліджень вузької спеціалізації, то можна знайти численні звернення до цього концепту. Криміналістична класифікація може застосовується для диференціації:

– окремих видів злочинів (наприклад, серійних вбивств [1], комп'ютерних злочинів [2] чи домашнього насильства [3]);

– окремих об'єктів, які становлять предмет зацікавлення з точки зору криміналістики (наприклад, наркотики [4], документи [5] і т. д.);

– окремих осіб (наприклад, рецидивісти [6], особи, які порушують бюджетне законодавство [7], неповнолітні [8] і т. д.);

– окремих процесуальних дій [9; 10].

Більшість фахівців-криміналістів погоджуються, що криміналістична класифікація закладає підвалини для формування методик розслідування завдяки властивому розрізненню, сепарації певних суттєвих характеристик-критеріїв, що мають визначальний вплив на обрання інструментів криміналістичного (технічного, тактичного, методичного) забезпечення розслідування.

О. Пчеліна зазначає, що криміналістична класифікація злочинів є методом пізнання, який полягає у систематизації злочинів за криміналістично значущими ознаками відповідно до законів логіки задля вдосконалення теоретичних основ існуючих і розробки нових криміналістичних методик із метою забезпечення потреб слідчої практики. Вона дозволяє враховувати всі деталі механізму, технології злочинної діяльності, є інструментом, який наближає досягнення криміналістичної науки до потреб практики та відображає її прикладний характер [11, с. 308]. В основі криміналістичної класифікації злочинів і відповідно окремих методик їх розслідування, зауважує

Б. Щур, лежить кримінально-правова класифікація злочинів, але істотним є те, що побудовані тільки на цій основі методики мають переважно загальний характер і потребують для застосування впровадження більш конкретизованих методик [12, с. 219]. Отже, що вужчим є коло злочинів, що виділяються як об'єкт криміналістичного дослідження, то точнішими і ціннішими стануть наукові рекомендації щодо їх розкриття й розслідування, справедливо підкреслює М. Кривонос [13, с. 131].

У контексті обговорення криміналістичної характеристики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (далі умовно назвемо ці злочини – ДТП) окремої уваги заслуговує проблематика криміналістичної класифікації правопорушень. На перший погляд, на основі класифікацій розробляються окремі підвидові методики розслідування, у тому числі їх криміналістичні характеристики. Так, О. Ковальова вважає криміналістичну класифікацію злочинів необхідною умовою «ефективного пізнання об'єкту (злочину), важливим засобом проникнення в його глибинні, базисні прошарки і виявлення закономірностей, що необхідні для наукового пояснення» [14, с. 135]. У науковій літературі можна знайти численні критерії для класифікації кримінальних правопорушень: залежно від механізму події, залежно від слідчої ситуації та складності розслідування, залежно від причин виникнення ДТП, тяжкості наслідків, місця виникнення ДТП, характеру взаємодії транспортних засобів і т.д. [14, с. 135; 15, с. 8; 16, с. 19–21; 17, с. 22–25; 18, с. 5].

Втім у цій системі існує й зворотній зв'язок, про який не згадують вчені та практики. Розглядаючи кожен зі структурних елементів інформаційної моделі кримінального правопорушення, можна його класифікувати за різними критеріями. В такому випадку не класифікація стає першоджерелом для творення характеристики, а навпаки, типологія інформаційно-аналітичних даних, з яких вибудовується цілісна характеристика, створює можливості для диференціації правопорушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, що в подальшому стимулює потребу розробки на теоретичному та прикладному рівні питань протидії цим негативним соціальним явищам криміналістичними засобами та методами.

Прикладом, коли певний елемент криміналістичної характеристики став домінантним для розробки методики розслідування може слугувати дисертаційна робота П. Луцюка, яка стала першим в Україні комплексним дослідженням процесу доказування в ході ДТП, вчинених у несприятливих умовах, до яких віднесено вплив об'єктивних факторів навколишнього середовища місця ДТП, факторів освітленості, організації зустрічного руху транспортних засобів, прозорості атмосфери, стану вітрового скла, стану транспортного засобу, недостатньої видимості, стану зору водія, особливостей сприйняття зорової інформації учасниками пригоди і т.д. [19]. Таким чином, обговорюючи обстановку як елемент криміналістичної характеристики можна класифікувати правопорушення за критерієм складності вказаних вище умов.

Підсумуємо сказане. Якісна криміналістична класифікація ДТП у поєднанні із комплексом даних криміналістичної характеристики забезпечує системний підхід до розробки програм (алгоритмів) дій, залежно від диференційованих ситуацій, сприяє більш ефективному використанню ресурсів та прийняттю процесуальних рішень в оптимальні строки.

Список використаних джерел

1. Кептене М. П. Поняття та криміналістична класифікація серійних вбивств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 6-1 (2). С. 187–191.
2. Дердюк Б. М. Поняття та теоретичні основи криміналістичної класифікації комп'ютерних злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 3. С. 225–234.
3. Волобуєва О. О. Теоретичні основи криміналістичної класифікації домашнього насильства. *Правові новели*. 2022. № 17. С. 94–100.
4. Степанюк Р. Л., Лозова С. М. Криміналістична класифікація наркотиків. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (1). С. 226–236.
5. Будзієвський М. Ю. Основи криміналістичної класифікації документів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 518–526.
6. Касько В. Криміналістична класифікація рецидивістів. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4, Vyd. 6. С. 252–257.
7. Степанюк Р. Л. Криміналістична класифікація осіб, що вчиняють злочини в бюджетній сфері України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 114–119.

8. Пасека М. О. Криміналістична класифікація осіб неповнолітніх правопорушників. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Вип. 1. С. 165–177.
9. Колесник В. А. До питання про криміналістичну класифікацію слідчих (розшукових) дій. *Вісник Академії адвокатури України*. 2018. Т. 15, № 1–2. С. 95–105.
10. Стратонов В. М., Лукашевич В. Г. Криміналістична класифікація слідчих дій. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4, № 4. С. 114–118.
11. Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1(2). С. 304–309.
12. Щур Б. В. Проблеми співвідношення кримінально-правової та криміналістичної класифікацій злочинів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2016. Вип. 3. С. 217–224.
13. Кривонос М. В. Криміналістична класифікація злочинів як наукова основа застосування спеціальних знань у розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 2. С. 129–135.
14. Ковальова О. Структура криміналістичної характеристики дорожньо-транспортних пригод. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2012. № 2. С. 133–136.
15. Климчук М. П. Розслідування злочинів про порушення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (криміналістичні та процесуальні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2007. 19 с.
16. Дячук В. І., Климчук М. П., Губська О. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод : монографія. Київ, 2012. 220 с.
17. ДТП: огляд, документування, аналіз : практ. poradnik / МВС України; Експертна служба ; [авт.-упоряд. : С. О. Шевцов, В. І. Дячук]. Київ, 2013. 264 с.
18. Авто-технічна експертиза дорожньо-транспортних пригод: курс лекцій. Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя. 2016. 164 с.
19. Луцюк П. С. Особливості процесуального доказування в ході дослідження дорожньо-транспортних пригод, вчинених в несприятливих умовах : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ, 2009. 20 с.

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРАЦІВНИКА І РОБОТОДАВЦЯ

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію демократичної України значно вплинуло на різні сфери життя українського народу. Зокрема, на умови праці та заробітку. На сьогоднішній день дистанційна робота є невід'ємною частиною сучасного життя, що бере свій початок ще з пандемії коронавірусної хвороби 2019 року. Дистанційну роботу узаконили 17 березня 2020 року, як один із заходів запобігти розповсюдженню пандемії відповідним нормативно-правовим актом – Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [1]. Даний формат роботи надає змогу працівникам виконувати свої обов'язки, не перебуваючи безпосередньо на робочому місці. Законодавець розділив дистанційну та надомну роботу прийнявши Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» [2]. Проте слід пам'ятати, що будь-які зміни у суспільстві тягнуть за собою зміни і в юриспруденції. Тож, про це слід пам'ятати, вивчати нові норми чинного законодавства як працівникам, так і роботодавцям щоб, у свою чергу, не порушувати права та обов'язки один одного. Питання розмежування дистанційної роботи від надомної регулюється статтями 60-1 та 60-2 КЗпП України [3].

Відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника

та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Не варто ототожнювати поняття «дистанційної роботи» з поняттям «надомної роботи», оскільки у разі запровадження надомної роботи робоче місце працівника є фіксованим та не може бути змінено з ініціативи працівника без погодження з роботодавцем у спосіб, визначений трудовим договором про надомну роботу (абз. 3 ст. 60-1 КЗпП) [3]. Дистанційна робота ж вимагає від працівника лише використовувати інформаційно-комунікаційні технології та діяти відповідно до чинного законодавства для коректного виконання покладених на нього завдань.

Якщо звертати увагу на проблемні питання щодо дистанційної роботи слід зазначити, що через активні бойові дії на території України багато громадян були змушені покинути свої домівки у пошуках безпеки для себе та своїх родин, а тому виїхали закордон, щоб підтримувати економіку країни, і допомогти роботодавцям та працівникам організувати процес праці законодавець продовжує створювати окремі законодавчі акти, які вводять обмеження стосовно дистанційної роботи за кордоном [4, с. 3]. Так наприклад, державні службовці та працівники державного органу на період воєнного стану за рішенням керівника можуть працювати дистанційно, але тільки на території України [5]. Також слід наголосити на тому, що через збройну агресію та постійну небезпеку збільшилась кількість поважних причин для укладення саме строкових договорів, наприклад для усунення кадрового дефіциту [6].

Отож, спираючись на законодавство можна охарактеризувати права та обов'язки працівника і роботодавця під час дистанційної роботи наступним чином. Стосовно працівника:

- працівник самостійно визначає робоче місце та несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на ньому;
- працівник розподіляє робочий час на власний розсуд, на нього не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не визначено трудовим договором;
- працівнику, який виконує дистанційну роботу, гарантується період вільного часу для відпочинку (період відключення), під час якого працівник може переривати будь-який інформаційно-телекомунікаційний зв'язок з роботодавцем,

і це не вважається порушенням умов трудового договору або трудової дисципліни;

- працівник може вимагати від роботодавця тимчасове, строком до двох місяців, переведення на дистанційну роботу, якщо на робочому місці стосовно нього були вчинені дії, що містять ознаки дискримінації.

Щодо роботодавця:

- роботодавець може відмовити працівнику в переведенні на дистанційну роботу, якщо на робочому місці стосовно нього були вчинені дії, що містять ознаки дискримінації, якщо виконання дистанційної роботи не можливе, зважаючи на трудову функцію працівника, а також якщо працівник не навіс фактів, які підтверджують, що дискримінація, сексуальне домагання чи інші форми насильства мали місце;

- роботодавець має право контролювати виконання працівником своїх обов'язків;

- роботодавець погоджує з працівником про те, що виконання дистанційної роботи може поєднуватися з виконанням працівником роботи на робочому місці у приміщенні чи на території роботодавця [3].

Таким чином, дистанційна робота в умовах воєнного стану є ніщо іншим як можливість працювати не зважаючи на реалії сьогодення. Дана праця потребує спільних зусиль роботодавця і працівника. Дотримання норм законодавства, яке регулює це питання допоможе двом сторонам досягти згоди та організувати робочий процес, забезпечити стабільність, реалізувати ефективну працю під час війни. Проте слід пам'ятати, що під час воєнного стану можуть виникати додаткові нюанси, пов'язані з дистанційною роботою, тому варто йти у ногу із законодавцем та досліджувати оновлення в системі права.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : Закон України від

- 04.02.2021 № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>.
3. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
 4. Луценко О. Трудо-правові аспекти використання дистанційної праці в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Т. 2, № 72. С. 27–31. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.37>.
 5. Деякі питання організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 12.04.2022 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2022-п#Text>.
 6. Назарчук Оксана Правові аспекти дистанційної роботи в сучасних реаліях. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1. С. 60–64. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1561>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Аналізуючи проблемні аспекти у сфері обмеження прав і свобод людини у діяльності органів Національної поліції України під час забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, можна виявити дві основні групи проблем: загальні та специфічні. Загальні проблеми мають спільне підґрунтя та характерні для загальних викликів, з якими стикається Національна поліція України (НПУ). Специфічні проблеми, в свою чергу, притаманні лише цій інституції, що потребує окремого аналізу.

Одна з основних проблем, що відноситься до загальної групи, полягає в недостатньому знанні законодавчої бази працівниками поліції та відсутності належних навичок практичного застосування цих знань. Як зазначають Т. Малиновська та Є. Гладкова, «саме знання працівниками національної поліції основних прав і свобод громадян та порядку їх реалізації дає їм змогу правильно орієнтуватися в порядку застосування заходів переконання та примусу щодо кожного окремого громадянина» [1, с. 9].

На перший погляд, проблеми з якістю підготовки юристів можуть здаватися незначними, адже в Україні існує розгалужена система відомчої освіти Міністерства внутрішніх справ (МВС), що включає Національну академію внутрішніх справ, Харківський національний університет внутрішніх справ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, та інші. Ці заклади забезпечують підготовку фахівців освітнього кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр» для силових структур. Однак, незважаючи на це, проблема низької якості юридичної освіти та недостатньої підготовленості випускників до практичної діяльності залишається актуальною. Як зазначає К. Грищенко, «престижність юридичної освіти

відтак глибоко знецінена, навіть попри те, що юридична освіта все ж залишається однією з найдорожчих спеціальностей» [2, с. 27].

Специфічні проблеми діяльності НПУ у сфері дотримання прав і свобод людини включають недостатню підготовленість працівників до виконання своїх обов'язків. Наприклад, під час роботи поліцейських комісій неодноразово зазначалося про низький рівень знань кандидатів на посаду у підрозділи поліції. Це викликано недостатнім освоєнням елементарних аспектів предмета «Правознавство», який передбачено навчальною програмою для учнів загальноосвітніх закладів [3, с. 9].

На прикладі аналізу діяльності НПУ можна зазначити, що серед причин низької якості підготовки юристів виділяють:

- Зниження якості законодавства: Зміни в законодавстві часто відбуваються без належного обґрунтування, що призводить до колізій у нормативних актах.

- Збільшення помилок у правозастосуванні: Це викликає надмірну завантаженість судів, які змушені розглядати апеляційні та касаційні скарги.

- Зростання звернень до Європейського суду з прав людини: Це свідчить про нерегульованість правозахисних аспектів на національному рівні.

Такі проблеми, які виявляються на всіх етапах функціонування правозахисних органів, потребують комплексного підходу для їх вирішення. Аналіз проблемних аспектів обмеження прав і свобод людини у діяльності НПУ демонструє, що існує два основних типи проблем: загальні та специфічні. Для покращення ситуації необхідно звернути увагу на якість юридичної освіти, підвищення рівня підготовки кадрів у правоохоронних органах, а також на досконале знання та застосування законодавчої бази, що є основою ефективного забезпечення публічної безпеки та порядку. Тільки через системний підхід до вирішення цих проблем можна досягти суттєвих змін у сфері прав і свобод людини в Україні [4].

У сучасному суспільстві питання забезпечення публічної безпеки є надзвичайно важливим. Працівники поліції, виконуючи свої обов'язки, часто стикаються з проблемами, пов'язаними із застосуванням своїх повноважень щодо обмеження прав і свобод людини. Ці питання стають особливо

актуальними в умовах введення правового режиму надзвичайного стану або воєнного стану, коли виникає необхідність реагувати на масові порушення публічного порядку чи надзвичайні ситуації.

У ситуаціях, коли країна або окрема територія перебуває під правовим режимом надзвичайного стану, працівники поліції повинні не лише суворо дотримуватися чинного законодавства, але й обов'язково застосовувати його в передбачених випадках. Порушення цих вимог може призвести до зловживання своїми повноваженнями, що, в свою чергу, порушує права і свободи громадян. Проблеми, з якими стикаються працівники поліції, можна класифікувати на дві основні групи: загальні та специфічні. Загальні проблеми пов'язані з недостатнім рівнем знань про міжнародні стандарти дотримання прав людини, Конституцію України та чинне законодавство. Специфічні проблеми виникають в результаті нестачі практичних навичок і досвіду у застосуванні обмежувальних заходів у реальних ситуаціях.

Таким чином, систематичне навчання, підвищення рівня професійної підготовки та використання новітніх технологій в ідентифікації можуть значно покращити якість виконання обов'язків працівниками поліції в умовах забезпечення публічної безпеки та дотримання прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Семенишин М. О. Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 143–146.
2. Денисюк Д. Завдання національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 100–104.
3. Малиновська Т. М., Шорохова Г. М. Загальні положення щодо дотримання поліцією України міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини. *Справедливість у юриспруденції: теорія та практика. Збірник матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»*, м. Київ, 23 лют. 2017 р. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2017. С. 46–48.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/>

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У своїй повномасштабній агресії проти України Росія широко застосовує тактику гібридної війни, розраховану на досягнення далекосяжних результатів, серед яких основне місце займає ліквідація української державності на основі здійснення специфічної форми геноциду, що передбачає позбавлення населення своєї національної ідентичності.

Автори одного із вітчизняних монографічних досліджень проблем сучасних гібридних війн виокремлюють наступні особливості, що притаманні сучасним гібридним війнам, як-от:

- відсутність чітко визначених у часі меж, оскільки гібридна війна завжди має статус неоголошеної, тому момент її початку неможливо зафіксувати у часі, як і визначити кінцевий термін завершення;

- справжні цілі гібридної війни є нечіткими і не до кінця зрозумілими; – гібридна агресія має багато операційних полів, дії на яких ведуться одночасно, непослідовно, асиметрично;

- кількість та вартість втрат, понесених усіма акторами, важко обраховується як внаслідок відсутності релевантних статистичних даних, так і через неможливість чіткого розмежування прямих і непрямих втрат;

- у структурі людських втрат, на відміну від традиційної війни, вагомою є частка цивільного населення, яке постраждало як від бойових дій, так і внаслідок різкого погіршення соціально-економічної, екологічної, епідеміологічної ситуації загалом;

- гібридна війна зумовлює внутрішньодержавні переміщення населення, масштаб яких є катастрофічним. [1, С. 482].

Особливості використання в умовах гібридної війни проти України намірів агресора заперечити ідентичність України та української нації відзначають зокрема автори колективного монографічного дослідження «Світова гібридна війна:

український фронт»: «Формою заперечення національної української ідентичності з боку РФ є також дискредитація окремих явищ, подій, процесів, феноменів, які її конституюють» [1, С. 253].

Варто зазначити, що дані концептуальні твердження про відсутність чи недостатність національно-державної ідентичності суттєво впливають на аксіологічну сферу життєдіяльності на анексованих та окупованих територіях України, сприяють формуванню в середовищі місцевого населення таких станів індивідуальної ціннісної системи, які можна отожднювати із розладом індивідуальної ціннісної системи, коли розпочинається руйнування індивідуальних цінностей. Слід погодитись із наступною думкою, що була висловлена у подібному контексті: «Тепер ми маємо велику соціальну проблему. Інтелектуально zdegradovanі, насичені штучно прищепленою ненавистю до всього українського люди виступають проти своєї держави» [2, С.176]

За умов гібридної війни проти України обираються такі засоби та методи, що передбачають нівелювання наявної відмінності української та російської націй, прагнення вплинути на масову свідомість населення України, особливо її східних і південних областей та сформуванню думку про «спільність», «єдність», «братерство» російського та українського народів. Саме тому актуалізуються питання формування основ української національної ідентичності, розвиток національної свідомості населення.

Список використаних джерел

1. Світова гібридна війна: український фронт : монографія/ за заг. ред. В. П. Горбуліна. К.:НІСД, 2017. 496 с.
2. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р. О. Додінова. Вінниця : ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, як один із надзвичайних станів, умови настання і перебігу якого регламентуються законом, вносить зміни не лише у повсякденне життя цивільних громадян, а і в порядок роботи державних правоохоронних органів. Не лишилось осторонь і Державне бюро розслідувань (далі – ДБР). Основні засади діяльності цього органу не зазнали суттєвих змін, проте, здійснюючи аналіз річних звітів ДБР, можна помітити, що серед розслідуваних ним правопорушень збільшилась частка злочинів проти основ національної безпеки України. Безсумнівно, така статистика склалась саме під впливом подій, що зумовили запровадження воєнного стану.

Варто почати з того, що законодавство України не передбачає окремого нормативного акту, який був би спрямований на регулювання діяльності ДБР саме в умовах воєнного стану. Крім того, станом на сьогодні, досі не були внесені відповідні зміни до Закону України «Про Державне бюро розслідувань», що може свідчити про те, що відсутня необхідність у наданні Бюро окремих специфічних повноважень на цей період.

При цьому, розглядаючи загальні нормативно-правові акти, тобто такі, які поширюють свій вплив не лише на працівників ДБР, а і на правоохоронців інших органів, варто відзначити Кримінальний процесуальний кодекс України, який після початку повномасштабної війни було доповнено статтею 615, що описує допустимі відхилення у дотриманні строків та деяких порядків ведення кримінального провадження. Однак, ця зміна, як можна зрозуміти, виходячи з положень зазначеної статті, поширюється здебільшого на слідчі підрозділи, у той час, як основні положення діяльності підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, залишаються без суттєвих доповнень. У той час, говорячи про загальний устрій роботи ДБР, як правоохоронного органу,

варто згадати про нормативні акти, що виокремлюють гарантування прав і свобод людини, як найбільш пріоритетну функцію в умовах воєнного стану. Серед них, як виокремлюють Яра О. С. та Світличний О. П. у своєму дослідженні, важливе місце посідає Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки. У Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023, зазначено, що незважаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, пріоритетними для органів правопорядку є гарантування прав і свобод людини та громадянина, а також подальша розбудова демократичної держави, у якій неухильно забезпечується верховенство права. Поряд із цим поглиблюється потреба в прискоренні цифровізації, забезпеченні максимальної оперативності й результативності роботи у державному секторі. Цей запит є більш ніж релевантним і для системи органів правопорядку, які повинні посилити свій стратегічний та операційний потенціал з метою належного виконання функцій, визначених законодавством України. Проте, в заключних положеннях цього нормативного акту, наголошено, що Комплексний стратегічний план застосовується, зокрема, до органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України [4, с. 474].

Якщо ж говорити про безпосередній напрямок роботи ДБР у період воєнного стану, можна виокремити кілька основних категорій.

По-перше, це протидія кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки. Інформація, що надається у щорічному звіті за 2022 рік свідчить про те, що у 2021 році основні зусилля ДБР були зосереджені на запобіганні, виявленні, припиненні розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. вчинених високопосадовцями; корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди та розкраданням бюджетних коштів

кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами; кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням прав людини під час виконання своїх повноважень працівниками правоохоронних органів. У 2022 році до цього переліку додалось розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, забезпечення правопорядку у військовій сфері та запобігання пов'язаним із військовою агресією кримінальним правопорушенням [2, с. 10]. Про це також свідчить той факт, що саме цим злочинам присвячені перші сторінки щорічних звітів за 2022 та 2023 роки. Так, у ході здійснення системної та масштабної роботи з викриття злочинів проти основ національної безпеки протягом двох років, ДБР здійснювало розслідування в 3138 кримінальних провадженнях щодо таких кримінальних правопорушень. Серед них 1348 відкриті за фактом державної зради (ст. 111 КК України), 248 кримінальних проваджень – за фактом здійснення колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України), 26 кримінальних проваджень стосуються пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України). Крім того, статистичні дані свідчать про те, що найбільше кримінальних проваджень щодо злочинів проти основ національної безпеки було відкрито у Луганській, Запорізькій, Донецькій, Харківській та Херсонській областях [2–3].

По-друге, важливим напрямком роботи ДБР є діяльність, спрямована на протидію корупційним злочинам, що вчиняються підслідними Бюро посадовими особами та випадкам зловживання ними своїм службовим становищем. Кримінальні правопорушення, що охоплюються цією категорією, є не менш небезпечними, оскільки вони підривають обороноздатність держави та завдають значних збитків її бюджету. До них можна віднести кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним використанням гуманітарної або безоплатної допомоги, корупційні злочини під час державних закупівель та закупівель для потреб армії, зловживання у роботі територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, незаконне переправлення військовозобов'язаних громадян за кордон, інші кримінальні правопорушення, пов'язані із перешкоджанням здійсненню мобілізації, що вчиняються посадовими особами з метою отримання неправомірної вигоди.

Якщо до попередніх двох категорій відносились злочини, вчинення яких мало місце і поза часовими межами воєнного стану, то третю категорію можна вважати досить новою навіть для підрозділів ДБР, оскільки до повномасштабного вторгнення необхідності працювати з такими кримінальними правопорушеннями не виникало.

Неможливо не згадати такий напрям діяльності ДБР, як протидія катуванням та іншим проявам неналежного поводження працівників правоохоронних органів. На основі звітів за 2021-2023 роки можна зробити висновок про те, що процеси, які відбуваються в державі у період воєнного стану певним чином негативно впливають на моральні установки працівників правоохоронних органів, у зв'язку з чим збільшується кількість випадків вчинення ними зазначених кримінальних правопорушень. Так, у 2021 році ДБР було розпочато 1647 кримінальних проваджень за фактами катувань та неналежного поводження працівників правоохоронних органів, у той час, як у 2022, 2023 роках ці цифри дорівнюють 2547 та 2466 відповідно [1-3].

У висновку можна зазначити, що воєнний стан, попри високий рівень підготовки, цілком допустимо називати викликом для працівників Державного бюро розслідувань. Хоча відомості про роботу ДБР із згаданими вище злочинами регулярно висвітлюються у щорічних звітах, можемо бачити, що стосовно деяких з них наразі акцентується увага на шкоді, що заподіюється не лише правам і свободам громадян, а й здатності держави забезпечувати ефективну протидію військовим силам країни-агресора. Воєнний стан зумовлює необхідність спрямовувати роботу у першу чергу на протидію злочинам, вчинення яких помітно ускладнює ведення Україною бойових дій, що забезпечують захист незалежності та державного суверенітету. У зв'язку з цим перед працівниками ДБР постає завдання постійно вдосконалювати методи і способи запобігання, виявлення та протидії злочинам, що відносяться до їх підслідності.

Список використаних джерел

1. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2021 рік – Державне бюро розслідувань. *Головна – Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2021-rik> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2022 рік – Державне бюро розслідувань. *Головна – Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2022-rik> (дата звернення: 19.10.2024).
3. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2023 рік – Державне бюро розслідувань. *Головна – Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/kopiya-zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2023-rik> (дата звернення: 19.10.2024).
4. Яра О. С, Світличний О. П. Функції правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 472–476. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/80.pdf>.

ПРОЯВИ ПАТРІОТИЗМУ ТА НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Національно-патріотичне виховання є складовою виховного процесу підростаючого покоління та діяльністю, спрямованою на формування національної ідентичності, а різноманітність і неоднозначність розуміння патріотизму пояснюється його багатим змістом і різноманітністю форм прояву.

Проте кожна нація, в тому числі й українці, виробила власну національну систему виховання, яка є тим підґрунтям, на якому у кожного покоління формується національна ідентичність та патріотичні почуття українців, що є актуальним нині, коли існує загроза потрапляння під вплив іншої держави тощо, а відтак виникає необхідність посилення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління на основі національних та європейських цінностей.

24 лютого 2022 року після перших обстрілів та введення воєнного стану на території України усі ми помітили наскільки українці були об'єднані та незламні. Ми об'єдналися у велику сім'ю, де кожен думав не лише про себе, а й про кожного хто поруч. Кожен намагався допомогти тим чим може, люди віддавали останнє, аби допомогти тим хто цього потребує. Чоловіки, жінки з військовим досвідом та без нього з першого дня взяли до рук зброю, ризикуючи своїм життям вони вирушали у найнебезпечніші напрямки. Усе це є проявом патріотизму та незламності українського народу.

У часи випробувань та криз, коли нація стикається з небезпекою, патріотизм стає одним з найважливіших факторів, що об'єднує людей. Сьогодні, як ніколи, Україні потрібна підтримка кожного її громадянина. Патріотичний дух, відданість своїй країні та активна участь у захисті держави допомагають зміцнювати національну єдність і забезпечувати наше майбутнє.

Патріотизм – це не лише почуття гордості за свою країну, але й активна підтримка її інститутів і цінностей.

Це готовність діяти на благо держави, допомагати тим, хто цього потребує, і стояти на захисті її інтересів. Під час кризових ситуацій патріотизм проявляється у всіх аспектах життя: від моральної підтримки до реальних дій, які допомагають подолати труднощі. Захист країни – це не страшно, а навпаки, це можуть бути одні з наймогутніших і найгідніших справ, які ми можемо здійснити.

Збройні Сили України відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки. Вони не лише захищають країну від зовнішніх загроз, але й підтримують стабільність середині держави. Героїзм і самовідданість українських військових є прикладом для всіх нас. Підтримка ЗСУ є нашим спільним обов'язком, і кожен може знайти спосіб внести свій внесок у цю важливу справу. Мобілізація, як частина цього процесу, є критично важливою для забезпечення надійного захисту нашої держави. Підтримка мобілізації допомагає забезпечити наявність достатньої кількості ресурсів і сил для ефективного протистояння будь-яким загрозам [1].

Сьогодні постає в суспільстві загальна проблема в масштабах держави – патріотизм її громадян. І тема не нова, але звучання її нове – дієвий патріотизм в умовах воєнного часу. Воєнні випробування випали на долю нашої держави, на долю українського народу. Доречним тут буде наголосити на українському націоналізмі. І мова не про те, що люди проживають на одній території. Ми самодостатня гармонійна нація в центрі Європи, яка за роки незалежності відчула смак свободи у багатьох речах: виборі роботи, мови, місця проживання, віросповідання, демократичних і конституційних засадах на виборах до вищих органів влади, мобільності у навчанні тощо. Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, які, маючи національну гордість, встали на захист демократичних підвалин держави, її сакральних цінностей, у центрі яких стоїть Людина як найвища цінність [2].

У кожного по-різному проявляється патріотизм. Один зробив татування з тризубом, другий поставив на робочому столі синьо-жовтий прапорець, третій одягає на свята вишиванку. Бувають такі, хто зовні не демонструє, проте є справжнім

патріотом своєї країни. Такі люди цікавляться історією рідного краю, шанують пам'ять предків, виховують дітей гідними людьми. Взагалі, патріотизм починається з любові до своєї вулиці, до свого маленького міста. Патріот не стане кидати сміття біля річки чи в парку – адже це часточка його країни. Про патріотизм судять не по словах, а по справах людини. Любов до Батьківщини є виявом гордості за свою рідну землю, за її матеріальні й духовні надбання. Це готовність захищати інтереси насамперед країни, а не власні [3].

Україна за час великої війни стала символом незламності та боротьби за свободу для усього цивілізованого світу.

Металургійний комбінат «Азовсталь» став справжньою цитаделлю опору російським окупантам під час блокади Маріуполя. А кожен, кого він прихистив – символом надлюдської стійкості та мужності. Місто опинилося у блокаді з перших днів повномасштабного вторгнення РФ. Тоді у підземеллі промислового гіганта опинилися тисячі людей, серед яких були цивільні, медики та майже 3 тисячі українських бійців з різних підрозділів, зокрема Нацгвардійці, прикордонники, десантники, працівники СБУ та «Азовці». Поки окупанти намагалися стерти з лиця землі інфраструктуру міста, вбиваючи десятки тисяч людей, «Азовсталь» залишалася останнім bastіоном Маріуполя. Росіяни вдень і вночі атакували комбінат з неба, моря і землі; обстрілювали та скидали чи то запалювальні снаряди, чи то фосфорні бомби, намагаючись послабити оборону.

Усі вони трималися до останнього. І лише 20 травня, виконуючи наказ вищого військового командування, припинили оборону, щоб вижити.[4] Саме це і варто вважати незламністю, бо українці завжди боротимуться за свою землю.

Незламність по-українськи - це створити перший приватний «будинок тепла», грати концерти при свічках та проводити тренування з футболу під світло фар автомобілів. Незламність та винахідливість наших громадян дивує не тільки самих українців, а й людей далеко за її межами. На створення прихистку Андрія надихнула власна родина. Коли після чергового обстрілу росіян в Ірпені зникла електрика, він із дружиною шукав місце, де можна підключити інгалятор для його хворої на обструктивний бронхіт доньки. Тоді світлина маленької дівчинки з інгалятором розлетілася мережею.

Будинок тепла для відвідувачів готували два тижні: зробили прибирання та облаштували всім необхідним. Тут є дві кухні, два санвузли, холодильник та пральна машина. Проміщення опалюється газовим котлом, який живиться від генераторів, розповідає волонтер. Інтернет працює через «Старлінк». В імпровізованому «Пункті незламності» можна не тільки зігрітися, випити гарячого чаю та посидіти в мережі, а й попрацювати, приготувати їжу та навіть переночувати. Для сну на другому поверсі є кілька кімнат із ліжками [5].

Під час повітряної тривоги кияни знаходять прихисток на станціях столичного метро. Тривога інколи триває декілька години. Люди проводять цей час по-різному – хтось намагається працювати за ноутбуком, хтось просто спить або грає з друзями в карти [6]. Українці навіть під час ракетної небезпеки перебуваючи в укриттях в не зручних умовах намагаються робити свої буденні справи та не думати про погане, а працювати з вірою в перемогу.

Фотопроект «УКРАЇНА НЕЗЛАМНА»: українські вбрання, професійні фото, знайомства, гарний настрій і благодійні внески на ЗСУ. До роботи фотографів залучили новоархангельчанку та харків'янина, що вже відповідало одній з ідей проекту – познайомити між собою жителів громади. Над образами працювали самі учасники проекту, їм було надано українські костюми, які зберігалися у будинку культури. З'явився перший стінопис. На малюнку – дівчина у вишитій сорочці і вінку на тлі полів і неба та куплет з гімну Новоархангельської громади. Створюючи малюнок, митці намагалися передати свою любов та шану до рідної землі, виводячи фарбами жовті колосся та зелені ниви. Достворення муралу була залучена молодь – це і студенти Київських вишів, і місцеві мешканці, і переселенці. Згодом малюнок доповнили крилатими провісниками миру – лелеками [6].

Отже, сьогодні спостерігається сплеск патріотичної свідомості та масового героїзму українського народу, який відстоює свою свободу і суверенітет, національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання молоді набуває особливого значення в Україні.

За час війни українські міста і села продемонстрували, що російські окупанти не будуть панувати на нашій землі,

українці завжди будуть робити все аби Україна була незалежною, будуть жертвувати своїм життям, щоб жити на рідній землі.

Українці є символом непереможності та незламності, символом того, що люди в будь – якій країні можуть стати найкращими людьми на землі в будь – який момент. Український народ довів собі та всьому світу, що для кожного з нас Україна – понад усе.

Список використаних джерел

1. URL: <https://cheline.com.ua/news/vijna/suchasnij-patriotizm-v-ukrayini-pro-vazhlivist-pidtrimki-nashoyi-armiyi-424236>
2. URL:https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/download/549/531/535
3. URL: <https://doc.mrd.gov.ua/bezpeka-zhyttia/1868-patriotizm-lyubov-dobatkivshchini>
4. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/23/250117/>
5. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/nezlamnist-narodu-yak-ukrayinci-pristosovuyutsya-do-vidklyuchen-svitla-i-divuyut-svoyeyu-vinahidlivistyu-2223628.html>
6. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/best_stories_of_invincibility_and_co-action_in_communities_in_time_of_war_ukr.pdf.

ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Корупція – одна з найгостріших проблем, що підриває основи державного управління, економічну стабільність та правову систему України. Вона негативно впливає на всі сфери життя, викликаючи недовіру до влади, руйнуючи соціальні відносини та перешкоджаючи розвитку демократичних інститутів. Особливо важливою у боротьбі з корупцією є протидія адміністративним правопорушенням, пов'язаним із нею. Ці правопорушення можуть здаватися менш значущими порівняно з кримінальними злочинами, але насправді вони є основою, на якій будується корупційна система.

Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, охоплюють широкий спектр дій, таких як порушення вимог фінансового контролю, недотримання обмежень щодо сумісництва та конфлікту інтересів, а також інші види зловживання службовими повноваженнями [1]. Їх систематичне ігнорування чи неналежне покарання створюють середовище для зростання більш серйозних форм корупції. Ефективна протидія адміністративним правопорушенням є ключем до побудови правової держави, де кожен громадянин і посадова особа несуть відповідальність за свої дії.

Основним законодавчим актом, що регулює відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є Закон України «Про запобігання корупції». Він визначає правила, обмеження та вимоги до державних службовців, які спрямовані на попередження корупційних дій. Зокрема, це норми щодо декларування доходів, заборона на отримання подарунків та уникнення конфліктів інтересів. Відповідальність за порушення цих норм передбачає накладання адміністративних стягнень, що можуть включати штрафи, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [2, с. 169].

Найбільш поширеними випадками адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, є недотримання встановлених законом строків щорічного декларування (це визначається шляхом аналізу сайту Національного агентства з питань запобігання корупції). Як правило, порушення цих строків є незначними – у деяких справах вони складали лише 4 дні.

Іншим розповсюдженим порушенням є неповідомлення про суттєві зміни у майновому стані, що виявляється шляхом порівняння майнових даних у деклараціях за різні роки та відсутності відповідних повідомлень на сайті Національного агентства. Такі порушення можна легко виявити за допомогою пошукової системи в електронному реєстрі декларацій. Однак, аналізуючи коло посадовців, щодо яких складено адміністративні протоколи, можна зробити висновок, що моніторинг реєстру декларацій на сайті агентства проводиться вибірково та несистематично.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є ключовою інституцією у сфері запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією. Воно проводить моніторинг і контроль за дотриманням законодавства про запобігання корупції, аналізує декларації державних службовців та виявляє можливі порушення. Співпраця між НАЗК, правоохоронними органами та судовою системою є важливою для своєчасного виявлення та покарання порушників.

Однак існують і певні проблеми у протидії таким правопорушенням. Однією з них є недостатній рівень координації між органами, що займаються боротьбою з корупцією. Також важливою проблемою є недосконала судова практика щодо адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Відсутність чітких і прозорих механізмів покарання, а також можливості ухиляння від відповідальності значно знижують ефективність заходів боротьби з корупцією.

У міжнародній практиці важливою складовою антикорупційної діяльності є прозорість і доступ до інформації. Досвід Європейського Союзу свідчить про те, що впровадження електронних систем декларування та моніторингу є дієвим інструментом у запобіганні корупційним діям. В Україні вже діє система електронного декларування, яка є значним кроком уперед у сфері боротьби з корупцією [3, с.88]. Однак необхідно

вдосконалювати її функціонал, щоб унеможливити приховування незаконно набутих активів.

Отже, протидія адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, є важливим аспектом загальної антикорупційної стратегії держави. Вона вимагає скоординованих зусиль усіх відповідних органів влади, вдосконалення законодавчої бази та механізмів покарання, а також активного впровадження цифрових технологій для моніторингу та контролю. Тільки комплексний підхід до проблеми дозволить зменшити рівень корупції та створити правову систему, в якій закон і справедливість матимуть вирішальне значення.

Список використаних джерел

1. Відомості стосовно адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 2024. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/kpi/info/2/>
2. Рева С.І., Веселов М.Ю. Методологічні особливості дослідження проблем протидії правопорушенням, пов'язаним з корупцією. *Global modern trends in research* (2024. May 30–31) : International scientific conference. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. С. 168–171. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-446-7-44>.
3. Заяць Б.Р. Роль інститутів громадянського суспільства у процесі запобігання корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування України: адміністративно-правовий вимір : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2021. 210 с.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах російсько-української війни інформаційна безпека виходить на перший план. Блокування правдивої інформації, поширення недостовірних повідомлень та фейків має негативний вплив на суспільні процеси, підриває довіру громадян до влади, погіршує імідж військово-політичного керівництва, розпалює недовіру до політиків тощо. Слід зазначити, що побудова ефективної системи інформаційної безпеки ґрунтується на основі логічно взаємопов'язаних складових: технічної – створення і функціонування всіх необхідних технічних складових систем; політичної – спрямування державної політики на забезпечення інформаційної безпеки; правової – оформлення всіх пов'язаних елементів у якісні та дієві нормативно-правові акти [1, с. 152].

У визначенні сутності поняття «інформаційна безпека» слід опиратися на три підходи: як компонента державної безпеки; як захищеності інформаційного середовища та державних інтересів від гіпотетичних загроз; як стану системи, що може гарантувати дотримання бажаних безпекових параметрів [2, с. 52]. Зауважимо, що об'єктом правового регулювання постають відносини, які складаються у результаті виникнення небезпеки чи загрози законним інтересам суб'єктів цих відносин в інформаційній сфері.

Чинниками забезпечення інформаційної безпеки шляхом гарантування у правовому полі є:

- безпека інформації загального доступу, мереж зв'язку, інформаційно-телекомунікаційних систем, технічних та програмних засобів виконання маніпуляцій з інформацією, доступу до інформації;
- конфіденційність інформації з обмеженим доступом;
- захищеність особи, суспільства й держави від шкідливого впливу певних видів інформації (зокрема йдеться

не про інформацію, віднесену до категорій з обмеженим доступом, а про такі її види, котрі здатні зашкодити вказаним суб'єктам інформаційних відносин) [3, с.89].

Отож, компетенція держави у сфері інформаційної безпеки обумовлена особливостями взаємодії особи та владних державних інституцій у сфері інформаційного права. Вочевидь, політика правового захисту інформаційної безпеки обумовлена неоднорідністю та складністю суспільних відносин у цій сфері.

Дослідницьке поле правових взаємовідносин особи та держави передбачає аналіз конкретних напрямків забезпечення інформаційної безпеки людини, а саме: захист персональних даних, доступ до екологічної інформації, захист від негативного інформаційного впливу, інформаційну безпеку людини у процесі правоохоронної діяльності, доступ до правової інформації, інформаційну безпеку громадян як суб'єктів політичного процесу. Очевидно, що свобода вибору є підґрунтям більшості прав та свобод людини й відповідно охоплює чималий спектр видів людської діяльності. Безперечно, що межа відповідальності людини та держави у сфері інформаційної безпеки є досить тонкою. З одного боку, вона вимагає втручання та контролю з боку державних органів влади задля забезпечення необхідного рівня безпеки й уникнення розвитку суспільно небезпечних інформаційних відносин, а з іншого, надмірне, почасти неконтрольоване втручання держави у сферу особистого саме по собі може створювати низку ризиків та загроз у реалізації прав та свобод людини, руйнації демократичних інститутів громадянського суспільства.

Вочевидь, що реалії війни зміщують акценти у напрямку звуження прав людини, з метою виявлення та забезпечення впливу на потенційні й наявні загрози. Ці обмеження обумовлені необхідністю захистити осіб на території України від свавілля та порушення їх прав з боку ворога. Заборони поширюються на певну суспільно-небезпечну інформацію, встановлення чи посилення відповідальності за поширення певної інформації, врегулювання процесуальних дій у вилученні певних інформаційних даних тощо [4]. Вимоги воєнного часу орієнтуються на виживання, успішне подолання суспільних конфліктів та загроз. Відповідно, «стратегія інформаційної

стійкості має бути спрямована на протидію впливам, які здійснюються на суспільство в рамках інформаційних війн, що є складовими війн нового типу» [1, с. 149].

Отже, конфіденційність інформації з обмеженим доступом в умовах війни передбачає дотримання спеціального правового режиму, спрямованого на дотримання встановлених законодавством процедур та порядку надання дозволу, доступу, охорони, захисту безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Котерлін І. Б. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 150–155.
2. Мазуренко Л. І. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. Серія. «Питання політології»*. 2022. № 42. С. 50–57.
3. Довгань О. Д., Ткачук Т. Ю. Концептуальні засади законодавчого забезпечення інформаційної безпеки України. *Інформація і право*. 2019. № 1 (28). С. 86–99.
4. Кочубей, Л. О. Інформаційна безпека держави: інструменти захисту українського інформаційного поля (на прикладі особливостей інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному Донбасі). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса*, 2015 № 3. С. 220–237.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, запроваджений в Україні через військово-агресію Російської Федерації, суттєво вплинув на всі сектори економіки, включно з банківським. Банківська система, як ключовий елемент економіки, зазнала значних змін в умовах війни, оскільки фінансова стабільність країни виявилася під загрозою через дестабілізацію ринків, зміну споживчих настроїв і руйнування економічної інфраструктури. У цьому контексті банківський сектор відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності, підтримці економічних суб'єктів і реалізації державної політики в умовах воєнного стану [1].

1. Загальні умови функціонування банківського сектору в умовах війни. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну (лютий 2022 р.) банківський сектор зіткнувся з низкою серйозних викликів:

Зниження економічної активності: через бойові дії, евакуацію населення та тимчасову окупацію частини територій багато підприємств призупинили свою діяльність або повністю припинили функціонування.

Зростання ризиків неплатоспроможності: через погіршення фінансового стану підприємств і населення різко зросла кількість проблемних кредитів, що стало значним викликом для банків.

Руйнування інфраструктури: фізичні руйнування відділень банків, зупинка систем зв'язку та комунікацій на окупованих або зруйнованих територіях. Однак, попри складні умови, банківська система продовжує функціонувати завдяки адаптації до нових реалій, впровадженню кризового менеджменту та підтримці з боку держави та НБУ [2].

2. Заходи держави для стабілізації банківської системи

У відповідь на загрози фінансовій стабільності були прийняті такі ключові рішення та заходи:

Монетарна політика Національного банку України: НБУ з початку війни вжив жорстких заходів для стабілізації валютного ринку. Зокрема, було запроваджено фіксацію обмінного курсу гривні до долара США, обмежено продаж валюти та її виведення за кордон. Це допомогло уникнути паніки на валютному ринку та знизити тиск на валютні резерви.

Підтримка рефінансування: Національний банк надавав банкам додаткову ліквідність через програми рефінансування, що дозволило підтримати операційну діяльність банків і забезпечити їх здатність видавати кредити.

Взаємодія з міжнародними фінансовими інститутами: Уряд України та НБУ активно співпрацювали з Міжнародним валютним фондом (МВФ), Світовим банком та іншими міжнародними організаціями для отримання фінансової допомоги та стабілізації банківського сектору [3].

3. Фінансова підтримка економіки та громадян

Банківська система відіграє важливу роль у підтримці економіки та соціальної сфери. Серед важливих аспектів цієї підтримки варто виділити:

Кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ): Для стимулювання економічної активності держава запровадила програми підтримки бізнесу через банки. Одна з таких ініціатив – програма «5-7-9», яка передбачає пільгові умови кредитування МСБ.

Підтримка населення: У період війни банки забезпечують можливість отримання соціальних виплат, пенсій і субсидій через дистанційні сервіси. Крім того, багато банків надають клієнтам можливість реструктуризувати кредити або отримати кредитні канікули.

Підтримка переселенців: У рамках державних програм банки активно допомагають вимушеним переселенцям отримувати доступ до фінансових послуг, зокрема відкривати нові рахунки для отримання допомоги [4].

4. Виклики для банківського сектору

Попри вжиті заходи, банківська система України стикається з низкою серйозних викликів: зростання кількості проблемних кредитів: через руйнування бізнесу і неплатоспроможність населення банки стикаються з різким збільшенням частки проблемних кредитів у своїх портфелях. Високий

рівень інфляції: інфляція, яка зросла через логістичні проблеми та руйнування виробничих потужностей, знижує купівельну спроможність населення і відповідно впливає на банківські депозити та кредити.

Банківська система України, попри всі виклики, демонструє стійкість та адаптаційні можливості в умовах війни. Завдяки підтримці з боку Національного банку України, міжнародних партнерів і впровадженню кризових заходів, банківський сектор зміг зберегти фінансову стабільність і продовжує виконувати свої основні функції.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiyu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>
2. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua/>
3. Світовий банк. Доповідь щодо фінансової стабільності України в умовах війни. URL:<https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
4. Звіт про фінансову стабільність. URL:<https://bank.gov.ua/ua/stability/report>.

КОРУПЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ КРАЇНИ

В умовах воєнного стану корупція стає особливо небезпечним явищем, оскільки вона підриває здатність держави ефективно мобілізувати ресурси та захищати національні інтереси. Зміна пріоритетів та збільшення державних витрат на оборону створюють нові можливості для зловживань з боку окремих посадових осіб та приватних суб'єктів. Зловживання бюджетними коштами, маніпуляції з тендерами на військові закупівлі, незаконне використання гуманітарної допомоги, розкрадання майна і контрабанда – все це є прикладами корупційних дій, що завдають значних збитків країні.

Корупція не лише шкодить економіці, але й підриває соціальну стабільність та суспільну довіру. У воєнний час особливо важливо, щоб громадяни відчували підтримку з боку держави та вірили в справедливість і прозорість її дій. Зловживання владою можуть призводити до зростання соціальної напруги, виникнення конфліктів між різними групами населення, а також до зниження ефективності оборонних зусиль.

Протидія корупції в умовах воєнного стану вимагає особливих заходів, серед яких посилення контролю за розподілом державних ресурсів, забезпечення прозорості процесів закупівель та реалізації державних програм, а також активне залучення громадянського суспільства до моніторингу та оцінки дій уряду. Ефективна боротьба з корупцією у цей період є запорукою не лише збереження економічної стабільності, але й успішного проведення оборонних операцій, що зрештою сприятиме перемозі країни у війні.

Transparency International Ukraine – акредитований представник глобального руху Transparency International, який з 2012 року допомагає Україні ставати сильнішою. Організація комплексно підходить до розробки та впровадження змін задля зниження рівня корупції в окремих сферах. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник,

який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Сама організація не проводить власних опитувань. Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Для визначення оцінки України використано 9 джерел. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства. Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі.

Індекс сприйняття корупції, розрахований Transparency International Ukraine у 2023 році, свідчить, що Україна перемістилася на 1 бал вище, порівняно з попереднім роком. Одержавши 36 зі 100 можливих балів, вона займає 116 місце зі 180 країн світу. Так само 36 балів за результатами цього річного дослідження мають Алжир, Бразилія та Сербія. На один бал нас випереджають Албанія, Аргентина, білорусь, Гамбія, Ефіопія та Замбія – всі вони мають по 37 балів. А на бал менше, ніж Україна, – Боснія і Герцеговина, Домініканська Республіка, Єгипет, Непал, Панама, Сьєрра-Леоне та Таїланд[1].

Сам по собі рівень корупції не є важливим, важливіми є її наслідки. Негативні наслідки корупції проявляються у соціальній, правоохоронній, судовій, економічній системах. Вплив корупції на економіку є особливо небезпечним. Корупція нівелює економічну політику держави, створює підґрунтя для зростання тіньової економіки, як наслідок, маємо порушення податкового законодавства та правил ведення підприємницької діяльності.[2].

Тіньова економіка має негативні наслідки як для держави, так і для суспільства. Суттєві негативні наслідки від тіньової економіки отримує держава, такі як недоотримання податкових надходжень, скорочення видаткової частини державного бюджету, загострення соціальних проблем. Тіньова економіка в Україні завжди була нічогенькою, навіть за офіційними підрахунками досягала 40%, тож твердження, що наразі, під час війни, «тінь» зростає, видається цілком закономірним. Але чи можемо ми його довести, зважаючи на ту обмежену кількість даних, які наразі маємо? Що ж, спробуємо проаналізувати розміри тіньової економіки та її вплив на загальний стан країни.

З 2014 року, за даними Мінекономіки, у нас відбулася просто революційна детінізація: рівень тіньової економіки знизився з 43% ВВП 2014-го до 32% 2021 року, напередодні війни (навіть був нетривалий рекордний мінімум 2019-го – 28%).

Податкова амністія, яка дуже невчасно стартувала 2021 року, також не змогла створити сталі позитивні стимули до «відбілювання»: наприклад, за весь період дії воєнного стану в Україні було задекларовано лише 3,92 млрд грн до легалізації, а сума одноразового збору становила до 247 млн грн[3].

На наш погляд, для зниження рівня корупції у 2023 році необхідно:

- впровадження нових законодавчих ініціатив, які посилюють відповідальність за корупційні правопорушення, а також удосконалення правових механізмів для запобігання корупції.

- забезпечення незалежності суддів і прозорості судових процесів, що дозволить уникнути впливу на прийняття рішень та покращити справедливість у розгляді корупційних справ.

- впровадження електронних систем управління та звітності, таких як системи електронних закупівель, відкриті реєстри, які дозволяють контролювати використання державних коштів.

- підвищення професіоналізму та відповідальності правоохоронців, впровадження нових методик розслідування корупційних злочинів, а також вдосконалення механізмів захисту свідків.

- залучення громадськості до моніторингу діяльності органів державної влади, стимулювання викривачів корупції та створення громадських платформ для викриття випадків корупційних правопорушень.

- підвищення обізнаності населення про шкоду корупції та важливість чесності через освітні програми, медіа-кампанії та тренінги.

- обмін досвідом та технологіями з міжнародними організаціями для впровадження кращих світових практик у боротьбі з корупцією.

Узагальнюючи, можна дійти висновку, що впровадження цих заходів дозволить створити більш прозору та справедливую систему, що сприятиме зниженню корупції.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International Ukraine: веб-сайт. URL <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryynyattya-koruptsiyi-2023/> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Висоцька І. Б. Економічні наслідки корупції в Україні. причорноморські економічні студії. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3073/1/%d0%b2%d0%b8%d1%81%d0%be%d1%86%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Якими є розмір тіньової економіки України та її вплив на наш розвиток. «Дзеркало тижня. Україна» URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/jakimi-je-rozmir-tinovoji-ekonomiki-ukrajini-ta-jiji-vpliv-na-nash-rozvitok.html> (дата звернення: 01.10.2024).

ПРОБЛЕМИ ВИКРИТТЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Війна як і будь яка інша надзвичайна подія являє собою суб'єкт стресу, переживань, психічного та психологічного напруження для причетних до неї осіб. Як відомо, що таким напруженням найбільше підлягають військові, які беруть участь в бойових діях, але при цьому відсутня належна психологічна реабілітація, та багато військових для зниження напруженості починають вживати наркотичні засоби як в зоні бойових дій так і на тихій території України.

Кандидат Юридичних наук Градецький А. виділив три групи умов які породжують наркозлочини серед військових; перша група – сукупність соціально-економічних, демографічних, психологічних і інших причин злочинності які вже були сформовані в військових які вживають або розповсюджують наркотики. Друга група – виникає через армійські умови життя, які посилюють бажання особи відійти від військової рутини та «відпочити». Третя група – конкретні недоліки в управлінській, організаційній, дисциплінарній та в виховній діяльності військового командування [1, с. 113–114].

Отже, якщо на тихій території країни правоохоронні органи, здатні боротись з наркозлочинністю та виявляти кримінальні правопорушення в цій сфері, то на території бойових дій, такі повноваження обмежені, а саме через:

1. Відсутність належної кількості працівників правоохоронних органів.
2. Недостатня забезпеченість матеріальними та технічними ресурсами.
3. Бойові дії, які створюють не стабільні умови для викриття таких злочинів.

Після початку повномасштабної війни, в зонах бойових дій повного функціонування органів національної поліції

України майже немає, тому і кількість правоохоронців на даних територіях зменшилась та виявлення злочинів серед військових пов'язаних з наркотичними засобами є рідкісним. Щоб виявляти такі злочини потрібна, повна та всебічна робота оперативних підрозділів та органів досудового розслідування НПУ. Недостатня кількість працівників не дає змогу повністю використовувати повноваження якими вони наділені, це стосується використання різноманітних оперативних заходів та проведення негласних слідчих (розшукових) заходів. Але при цьому збільшення складу поліції в зонах бойових дій є ризикованим та не виправданим так як через відсутність умов для роботи поліції, прокуратури та суду викриття та реалізація злочинів є неможливим [2, 3, 4].

Матеріальне та технічне забезпечення на пряму залежить від розкриття таких злочинів, якщо недостатність кількості працівників, ще можна компенсувати професіоналізмом діючих правоохоронців, то забезпечення відіграє основну роль в документуванні даних злочинів. Наприклад, для проведення НСРД або оперативних заходів потрібне відповідне забезпечення як матеріальне так і технічне. Як ми знаємо, що контроль за вчиненням злочину, яке полягає саме в контрольній або оперативній закупці, є основним при документуванні злочинів в сфері обігу наркотиків, яке при відсутності відповідного матеріального та технічного забезпечення провести майже не можливо, проблеми в забезпеченні можна аргументувати тим, що на даний час необхідність забезпечення армії є більш важливим, та і акцент держави на таких територіях більше припадає на збройні сили [2, 4].

Найвагомішою проблемою для розкриття злочинів в сфері наркотиків серед військових є саме бойові дії, які унеможливають викриття таких злочинів, тим самим наркотики розповсюджуються серед військових самими військовими, командирами, волонтерами та мирним населенням, багато військових для так званого « відпочинку » вживають наркотики після чого трапляються надзвичайні ситуації (суїциди, вбивство побратимів, нанесення тілесних ушкоджень різної тяжкості та інші злочини). Умови які виникають під час війни, а саме в зонах бойових дій, не дають проводити заходи та використовувати методи для виявлення таких злочинів.

Це полягає в нестабільності фронту, в переміщенні військових з однієї позиції на іншу або взагалі на інший напрямок, смерті та інші чинники, які вагомо впливають на хід документування осіб. Відсутність стабільності є основним фактором, який створює проблеми при розкритті таких злочинів.

Як підсумок, основною проблемою викриття даних злочинів є бойові дії, які породжують другорядні проблеми, такі як відсутність належної кількості працівників НПУ, недостатнє забезпечення підрозділів поліції та інші менш вагомі чинники які заважають документуванню таких злочинів. Отже, для вирішення цих проблем доцільно застосовувати засоби та методи боротьби з злочинністю в сфері наркотиків на тихій території України та запобігання потрапляння їх в зони бойових дій.

Список використаних джерел

1. Градецький А. Наркотизм військовослужбовців як соціально-правова проблема. Дослідження проблеми розповсюдження наркоманії серед військовослужбовців.
2. Про оперативно- розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 3887-IX зі змінами і доп. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 22, ст 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII із змінами і доп. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: зі змінами та доп. № 3902-IX від 20.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Умови сьогодення спричинили виникнення нової реальності та нової історії нашої державі, яка становить значний вплив на психоемоційний стан кожного громадянина України. Активні воєнні дії примусили страждати цивільних, військових та інші силові структури. Перебування особи в надскладному середовищі, призводить до розвитку різних психологічних розладів, такі як: панічні атаки, депресії, яскраво виражене реакція горя відчаю та агресивності, апатія, безсоння.

Статистика Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчить, що через збройні конфлікти в світі близько 10% людей, які пережили означені події, матимуть у подальшому серйозні проблеми із психічним здоров'ям, ще у 10% людей спостерігатимуться поведінкові зміни. Вони заважатимуть раціональному й ефективному функціонуванню особи та можуть провокувати вчинення кримінальних правопорушень.

В умовах війни така поведінка, як мародерство (ст. 432 КК України), насильство, дезертирство (ст.408 КК України) є поширеною. Наприклад, мародерство – незаконне привласнення чужого майна в атмосфері безкарності в період катастроф або бойових дій; насильство по відношенню до місцевого населення – будь-яка дія по відношенню до особистості або групи осіб, що відбувається проти й всупереч їх волі. Психологічним виправданням таких дій зазвичай є почуття помсти.

Мотивація до «знищення особового складу противника» з легкістю переноситься на місцеве населення. Імовірність таких ексцесів у локальних війнах значно зростає. Зворотний бік медалі – вбивство військовослужбовців цивільними особами [1].

Першим кроком, який допомагає, є усвідомлення того, що зараз в живете у винятковому стані, який дуже приголомшує. Безсоння, відчуття надзвичайного неспокою, переживання постійних змінних перепадів смутку, агресивності чи відчуття безпорадності, постійні думки про події в Україні,

постійне уявлення найгіршого – це не тільки надзвичайно виснажує, але й дуже бентежить і перешкоджає зберігати холодну голову. Всі описані вище відчуття є вираженням масивного травматичного стресу. Постійно усвідомлювати це, тобто приймати ці почуття, допомагає і має сенс, оскільки сприяє розробленню стратегій, метою яких є краще оволодіння ситуацією [2].

Слід зауважити про досить важливий пункт – смерть. Як би важко не було писати – варто сприйняти цей факт, як один з неминучих наслідків війни. Втрата близької людини чи друга – це завжди болісно, навіть у мирний час. Набагато складніше боротися із загибеллю та смертю на війні, тому що це вказує на безумство війни. Рідко випадає можливість у спокої та з гідністю попрощатися, часто про смерть близької людини довго нічого не відомо, ні про обставини, ні про час, ні про місце. Проте з досліджень скорботи ми знаємо, що для гідного та спокійного прощання потрібне конкретне місце, яке дозволяє знову наблизитися до померлого, згадати його та попрощатися разом із рідними та друзями [2].

На емоціях, які пробуджує в громадян України (цивільних та військовослужбовців) війна, може бути високий відсоток вчинення кримінальних правопорушень. Щодо емоційного стану військових, ми можемо зазначити, що фахівці указують на те, що у стресовому стані поведінка військовослужбовців значною мірою дезорганізується та призводить до неадекватних емоцій. Особливо у напружених умовах виконання військових завдань, психіка військовослужбовця постійно знаходиться під впливом різноманітних чинників, більшість з яких негативно впливають на загальний морально-психологічний стан військовослужбовця. Це так звані негативні психогенні чинники, зокрема, специфічність завдань та умов повсякденної військової діяльності; постійний вплив високої відповідальності за наслідки діяльності та її особистий характер, реальна загроза кримінальної відповідальності за порушення законності під час виконання службових обов'язків; монотонність служби, яка може перериватись раптовістю виникнення складних (екстремальних ситуацій); необхідність перебування підрозділів у постійній бойовій готовності; високі вимоги до характеру міжособистісних стосунків під час несення

служби на бойовому чергуванні, у складі варти, військового наряду тощо; можливе виникнення значного психічного та фізичного навантаження (навчання, тренування, виконання завдань за призначенням тощо) [3].

Отже, воєнний стан створює специфічне середовище, де можуть руйнуватися певні соціальні норми, психоемоційний стан, що в свою чергу стає сприятливим фактором для збільшення виникнення певних злочинів, оскільки громадяни України опиняються під впливом стресових подій та руйнують самоконтроль.

Список використаних джерел

1. Ващенко І. В., Іваненко Б. Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. Проблеми сучасної психології, 2018.
2. University of Vienna : стаття про «Психологічні наслідки війни, втечі та вигнання – що можна зробити, щоб краще впоратися з цим?».
3. Кислий В. Д., Найдич О. М. Стрес у військовій діяльності. Науково-практична конференція «Національна гвардія України: сучасний стан, проблеми та перспективи». Секція 4 Національної академії 2020 р., м. Харків. С. 30–32.

КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ ЗА ОЗНАКАМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Проблема кваліфікації порушення законів та звичаїв війни завжди була важливою, однак особливої актуальності вона набула з моменту повномасштабного вторгнення ворожих військ на територію України. Відповідно до статистики Офісу Генерального прокурора станом на червень 2024 року зареєстровано більше 124 тисяч діянь з ознаки діянь, передбачених ст. 438 КК України. Принципове значення для застосування кримінально-правової норми має правильна оцінка вчиненого особою діяння. Кримінальний закон описує склад злочину передусім за ознаками його об'єктивної сторони.

Так, відповідно до КК України порушенням законів та звичаїв війни є жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР України, а також віддання наказу про вчинення таких дій [1].

Поводження з військовополоненими регулюється нормами ЖК III, яка встановлює міжнародні стандарти поводження з військовополоненими, забороняє знущання і тортури, захищає їхні права [2]. Натомість, положення, які захищають цивільне населення від жорстокого поводження визначені у ЖК IV. Положення вказаної конвенції забороняють насильство, тортури, регулюють поведінку сторін, які беруть участь у ЗК [3].

Під поняттям жорстоке поводження слід розуміти будь-яке діяння, яке супроводжується насильством чи приниженням честі та гідності. Прикладами жорстокого поводження можуть бути: катування, каліцтво, наукові експерименти

над особами, вилучення їх органів і тканин, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень [4, с. 31].

Під вигнанням цивільного населення для примусових робіт мається на увазі примушування таких осіб безоплатно або за несправедливу плату за межами території проживання без їх добровільної згоди виконувати різні види робіт (наприклад, розбір завалів, відновлення будівель, захоронення трупів, тощо) [5, с. 265].

Розграбування національних цінностей на окупованій території є протиправне привласнення культурно та національно цінного майна будь-яким способом, що поєднане з його оберненням на користь окремих осіб або іншої держави, яке зазвичай супроводжується вивезенням такого майна за межі окупованої території [6, с. 987].

Наступним діянням, передбаченим у ст. 438 КК України є застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом. У низці міжнародних договорів, ратифікованих ВР України, містяться заборони на застосування як загальних, так і конкретних видів засобів ведення війни. Під такими засобами слід розуміти гази, речовини чи предмети, які спеціально створені як різновиди зброї або військової техніки чи звичайні предмети, що використовуються як зброя. Прикладом може бути зброя, яка здатна заподіяти зайві страждання або серйозну й велику шкоду навколишньому середовищу, касетні, фосфорні бомби, зброя «не вибіркової» дії тощо [6, с. 988].

Переліки інших порушень законів та звичаїв війни містяться, зокрема, у ст. 85 ДП I до ЖК 1949 року та у ст. 8 РС МКС, до яких можна віднести такі порушення: застосування заборонених методів ведення війни; бомбардування незахищених помешкань міст; використання голоду серед цивільного населення; вчинення нападу на осіб, якщо відомо, що вони припинили брати участь у воєнних діях; насильницьке переміщення або депортація цивільного населення з окупованої території [6, с. 988].

Під віданням наказу про вчинення таких дій розуміють владну вимогу начальника до своїх підлеглих по службі вчинити зазначені дії під час збройного конфлікту для вирішення певних завдань [6, с. 988].

Таким чином, об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України містить великий перелік альтернативних діянь. Деякі з них на перший погляд можуть виглядати схожими між собою, але насправді містять значні відмінності, тому важливо правильно їх оцінювати з токи зору відповідності положень національного законодавства та норм міжнародних договорів, ратифікованих Україною.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
4. Вознюк А. А., Жук І. В., Таран О. В., / За заг. ред. Цуцкірідзе М. С., Чернея В. В., Вознюка А. А. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни : науково-практичний посібник. Київ : Норма права, 2023. 322 с.
5. Шульженко А. В. Проблеми доказування об'єктивної сторони у злочинах про порушення законів і звичаїв війни. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 261–268.
6. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. / За заг. ред. Тація В. Я., Пшонки В. П., Борисова В. І., Тютюгіна В. І. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Х.: Право, 2013. 1040 с.

ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день ми не уявляємо своє життя без доступу до інтернету за допомогою мобільних пристроїв. Із розвитком інтернету у сучасних країнах, в тому числі у нашій, поступово запроваджується електронне урядування. Беззаперечним є той факт, що електронне урядування передбачає більше плюсів, аніж мінусів.

Варто наголосити, що законодавство України, яке регулює відносини у сфері використання інформаційних технологій вміщує в себе немало кількість нормативно-правових актів. А також, електронне урядування не є окремою сферою, а розглядається як частина сфери інформатизації [1].

На думку багатьох дослідників, нормативно-правовим актом, який суттєво змінив ситуацію у сфері надання адміністративних послуг є Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012. Він визначає аспекти застосування інформаційних технологій у діяльності органів влади для надання електронних послуг. Цей законодавчий акт почав процес прийняття інших нормативно-правових актів, які регулюють конкретні аспекти застосування тих чи інших технологій, що є обов'язковими в роботі органів публічної влади. До таких актів можемо віднести: розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» від 16.11.2016, розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 22.08.2018 № 617-р та інші [2].

Ковтун М., Моїсєєва Є. та Маркосян В. вважають, що, аналізуючи ці нормативно-правові акти та реалізацію їх положень на практиці, можна сказати, що система законодавчого регулювання сфери надання електронних послуг ще потребує подальшого дослідження. Увагу варто звернути на адміністративне законодавство, його місце є достатньо

важливим в системі правового регулювання, але наразі є малодослідженим та недосконалим [2]. Запровадження системи надання електронних послуг регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, а також у них нерідко переплітаються адміністративно-правові та інформаційно-правові норми.

Повноцінному запровадженню системи електронних послуг перешкоджає відсутність єдиної державної політики, недостатнє фінансування та недосконала нормативно-правова база. Саме фінансування є найбільшою проблемою у запровадженні системи електронних послуг. До прикладу, станом на 2015 рік кошти, необхідні лише на модернізацію та функціонування Єдиного порталу послуг державного управління, оцінювали у 198 млн. гривень, а на створення та впровадження інформації щодо електронного міжгалузевого співробітництва державних органів було потрібно 150 млн гривень [3].

Проте, вже зараз існують певні досягнення у сфері електронних послуг, такі як Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія». Портал «Дія» має ряд функціональних можливостей, таких як забезпечення віддаленої ідентифікації фізичних осіб, ідентифікація та автентифікація користувачів, застосування інтерфейсів, адаптованих для осіб з інвалідністю тощо [4].

Внаслідок широкомасштабної воєнної агресії рф до України 24 лютого 2022 року величезна кількість українців залишилась без домівок та втратили свої документи, що посвідчують особу. Відтак, урядом було запроваджено «є-документ», що виступає заміною паспорта громадянина України і відображається у Порталі «Дія». Також, за допомогою застосунку «Дія» є можливість подати запит на статус внутрішньо-переміщеної особи, повідомлення про пошкодження чи руйнування майна внаслідок бойових дій. Подібного роду електронні послуги значною мірою полегшили доступ громадян до державної допомоги. Отже, можна впевнено заявити, що впровадження електронних послуг має велику перспективу.

Все ще існує ряд проблем та бар'єрів, які унеможливають швидкий перехід до повного запровадження системи електронних послуг в Україні. Одним із цих факторів є війна

на території України, яка поглинає державні ресурси, що могли б бути спрямовані на розвиток цієї системи. Однак, в Україні існує новий досвід щодо діяльності уже дійсних електронних послуг в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Серенюк А.О. Нормативно-правове забезпечення впровадження електронного урядування в Україні: ініціативи Президента України. *Державне будівництво*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2015_1_7.
2. Ковтун М. С., Моїсєєва Є. О., Маркосян В. Г. Проблеми надання електронних послуг в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/33.pdf>.
3. Берназюк О. Адміністративні електронні послуги: поняття та умови впровадження в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. № 5. 2019. С. 196–199. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/37.pdf>.
4. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. *Електронний ресурс*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2882976-diuzavantazili-vze-ponad-16-miljona-koristuvaciv.html>.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Україна розвиває крипторегулювання з метою інтеграції країни у світову фінансову систему та адаптації її до міжнародних стандартів, зокрема, регламенту ЄС щодо регулювання віртуальних активів Markets in Crypto-assets. Це необхідно для сприяння інтеграції України в європейську та світову економічні системи. Крім того, запровадження чітких правил і механізмів регулювання транзакцій з криптовалютою допоможе боротися з відмиванням грошей і фінансуванню тероризму. Звичайно, однією з причин є податок на криптовалюту. Завдяки зростанню популярності та кількості транзакцій у криптовалютах це дає державі можливість отримувати більший дохід.

Згідно із п. 22.1 ст. 22 Податкового кодексу України: «Об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку» [1].

Наразі криптовалюта не має визначеного правового статусу в Україні, зокрема, відсутня нормативно-правова база щодо класифікації та регулювання її діяльності. Дохід, отриманий фізичною особою від продажу криптовалюти, включається до загального річного оподаткованого доходу як іноземний дохід, якщо джерело виплати цього доходу є іноземним, або як інший дохід, якщо здійснюється на території України. При цьому сума коштів, отримана платником податку від операцій з криптовалютою, підлягає оподаткуванню.

Термін «криптовалюта» можна розуміти, як цифрове вираження вартості, якою можна торгувати чи обмінювати в цифровому вигляді та використовувати для оплати чи інвестицій. У п.1 ст. 1 Законі України «Про віртуальні активи»

міститься таке положення: «Віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» [2]. Дане положення можна трактувати як визначення терміну «криптовалюта», але даний закон ще не набрав чинності.

Податкове законодавство не містить чіткого визначення терміну «криптовалюта», та й податкові органи не надають окремо роз'яснення цього визначення, пояснюючи це тим, що правовий статус криптовалюти не має визначення в Україні, це аргументується відсутністю нормативної бази для врегулювання операцій з нею.

Податковий кодекс України не містить окремих положень щодо оподаткування криптовалюти чи віртуальних активів. Проте є роз'яснення податкових органів щодо порядку оподаткування доходів фізичних осіб від операцій з криптовалютою. Згідно з цими роз'ясненнями, податковою подією, є продаж криптовалюти. Порядок і правила оподаткування залежать від джерела виплати доходу. Якщо джерело платежу є іноземним, дохід від продажу криптовалюти включається як іноземний дохід до загального річного оподаткованого доходу. Дохід від продажу криптовалюти декларується як інший дохід, якщо дохід виплачує фізична особа – резидент України [3].

За оцінками Бюро економічної безпеки, за останні десять років бюджет України втратив щонайменше \$81 млн податків від діяльності місцевих криптовалютних бірж [4]. В Україні досі не прийняті закони про оподаткування криптовалют, і питання про легалізацію доходів від криптовалют залишається відкритим.

8 вересня 2021 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про обіг криптовалюти в Україні», але президент його ветоував і відправив на доопрацювання з урахуванням його змін. 17 лютого 2022 року було прийнято оновлений Закон України «Про віртуальні активи», який досі не імplementовано. Відповідно до цього закону, регулюванням цього питання

має займатись Національний банк України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Національний банк України контролюватиме обіг віртуальних активів, а НКЦПФР – віртуальні активи, забезпечені цінними паперами або деривативами. Крім того, Нацкомісія буде уповноважувати та контролювати роботу постачальників послуг, пов'язаних із криптовалютою [2]. Введення в дію ухваленого раніше Закону України «Про віртуальні активи» відкладено до внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування операцій з віртуальними активами.

Поки Україна чекає змін до законодавчої бази, оподаткування криптовалюти в Україні регулюється загальними законами. Фізичні особи сплачують 18% податку та 1,5% військового збору, комісії за торгові операції не враховуються [3].

Учасники ринку мають різні думки щодо того, як регулювати крипториниок. Одні вважають, що Україна наслідують модель західних країн, а інші наголошують на необхідності розробки унікальних методик, які враховують особливості українського ринку.

Отже, легалізація та оподаткування криптовалюти в Україні є комплексною галуззю, що динамічно розвивається. Закони не встигають за популярністю криптовалюти у світі. Продаж криптовалюти може мати податкові наслідки, і криптовалютні ентузіасти стикаються з невизначеністю щодо податкового статусу криптовалюти та різних міжнародних правил. Ці питання потребують розробки ефективних систем управління податками для забезпечення прозорості та справедливості оподаткування.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text/> (дата звернення: 24.09.2024).
2. Про віртуальні активи : Закон України 07.02.2022 р. № 2074-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text/> (дата звернення: 24.09.2024).
3. Бюро економічної безпеки України. Бюджет втратив 3 млрд грн податків від діяльності криптобірж. URL: <https://esbu.gov.ua/news/biudzhetratyv-3-mlrd-hrn-podatktiv-vid-diialnosti-kryptobirzh/> (дата звернення: 24.09.2024).

4. Головне управління ДПС у Львівській області. Порядок оподаткування ПДФО та військовим збором доходу фізичної особи від операцій з криптовалютною. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/667492.html?fbclid=IwAR3JWueoZaKcc6kFEYT7qx9q7KdMpD8y8O9JbY0LA6OUoXbpeJ723iVzMII/> (дата звернення: 24.09.2024).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ

Дослідження охорони праці в екстремальних умовах є актуальним та важливим для захисту безпеки працівників та збереження навколишнього середовища. Для України ця проблема є доволі актуальною, оскільки необхідність постійного вдосконалення технологій виробництва, умов праці, якості роботи суспільного виробництва є принциповим. Необхідно постійно вдосконалювати технології, розробляти нові методи управління ризиками та впроваджувати міжнародні стандарти, що сприятиме підвищенню рівня безпеки на робочих місцях та забезпечення стабільного розвитку громадянського суспільства в умовах зростаючих викликів. Також варто зазначити, що підвищення рівня здоров'я та безпеки працівників, впровадження відповідних правових норм та забезпечення екологічної стабільності є головним завданням покладеним на національне законодавство. Проаналізувавши вітчизняне законодавство можна виокремити статтю 43 Конституції України, що закріплює право громадян на належні, безпечні і здорові умови праці. А також закон України «Про охорону праці», «Про Національну Безпеку» також містять положення про права працівників на безпечні умови праці. Як зазначив у своїй статті науковець Латишев Є. Є. Сьогодні реформи охорони здоров'я в Україні орієнтовані на пріоритет економічних методів господарювання, децентралізації. Управління галуззю, посилення економічної самостійності лікувальних установ. Крім цього мають місце досить відчутні руйнації сформованої і виправданої роками первинної медичної допомоги з профілактикою захворювань, що призвели до негативних тенденцій у стані здоров'я людей, насамперед економічно активної частини населення промислових регіонів країни. У зв'язку з переходом вітчизняної охорони здоров'я на принцип фінансування одного мешканця, медичне обслуговування робітників промислових підприємств сьогодні

перекладається на загальну лікарняну мережу. Практично припинили свою роботу медико-санітарні частини, що обслуговували робітників, зайнятих у шкідливих і небезпечних умовах виробництва. Наукового обґрунтування потребують профілактичні заходи з урахуванням ступеня шкідливості виробничих факторів на основі сучасних уявлень теорії ризиків. Доцільними стає розробка ефективних шляхів удосконалення умов праці, методичних основ проведення періодичних медичних оглядів та використання інших сучасних профілактичних заходів, як сукупності взаємопов'язаних послідовних методів та дій, спрямованих на отримання найбільш ефективних процесів та результатів з метою збереження здоров'я населення. Напрямки вдосконалення правового регулювання забезпечення безпеки праці в Україні. Проблеми забезпечення безпечних і здорових умов праці завжди посідало вагоме місце в державних стратегіях країн Європейського Союзу. Якщо аналізувати досвід окремих країн Європи, зокрема Німеччина, Франція, Польща то можна відзначити, що правове регулювання забезпечення безпеки праці у цих країнах різниться між собою. Підкреслено, що в країнах Європи приділяється значна увага питанням забезпечення безпеки праці, як з боку держави, так і з боку роботодавців та працівників, що виявляється у встановленні стандартів, технічних правил, регламентів, розвиненій системі освіти у сфері забезпечення безпеки праці. Держави- члени можуть приймати суворі правила для захисту працівників, проте їх внутрішнє законодавство повинно відповідати мінімальним стандартам у сфері забезпечення безпеки праці. З урахуванням досвіду практичного застосування європейськими державами науковиця Погорелова Л. Г. запропонувала у своїй статті такі зміни до національного законодавства з метою адаптації до міжнародних стандартів. Внести зміни до чинного Кодексу законів про працю, Закону України «Про охорону праці», законопроекту, що має робочу назву «Про безпеку праці та здоров'я працівників» визначеним переліком статей. Щодо даних на рахунок травматизму працівників у сфері харчової промисловості то за тривалий період 10 – 15 років, встановлено що, організаційні та кваліфікаційні фактори на підприємствах харчової промисловості призводять до 90% виробничих травм

(на прикладі м'ясопереробних підприємств). Основне протиріччя, яке існує у сфері охорони праці, пов'язане, з одного боку, з необхідністю підвищення рівня безпеки праці, що неодмінно призводить до збільшення витрат та дорожчання собівартості продукції, а з іншого до зменшення виробничих витрат, що призводить до збільшення виробничого травматизму. Одним з перспективних наукових напрямків вирішення зазначеного протиріччя та підвищення загального рівня безпеки виробництва є прогнозування ризиків виробничого травматизму, безпосередньо пов'язаного з процесом виробництва та створення умов уникнення травматизму на основі таких прогнозів. Аналіз існуючих методів прогнозування ризиків дає змогу зробити висновок про необхідність їх удосконалення з урахуванням особливостей підприємств харчової промисловості та комплексного оцінювання ризиків виробничого травматизму на них.

Отже, дослідження питання охорони праці в Україні було проаналізовано що ця тема є надзвичайно важливою та актуальною. Забезпечення безпечних і здорових умов праці не тільки охороняє життя і здоров'я працюючих, але й сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню витрат на лікування наслідків травм та професійних захворювань, а також покращення іміджу підприємства. В національному законодавстві існують певні прогалини в реалізації заходів охорони праці, які потребують вдосконалення. Необхідно внести значні зміни до законодавства та стандартів охорони праці, а також активно залучати економічний ринок до співпраці з органами державної влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс законів про працю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
4. Закон України «Про національну безпеку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

5. Погорєлова Л. Г // Правове регулювання забезпечення безпеки праці в умовах Європейської інтеграції // Харків // Стаття // 2021// С. 11–14. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/792312d5-23ca-4fdf-a157-f68f56b3d9a2/content>
6. Василенко С. В. // Психологічні фактори професійної діяльності працівників ризиконебезпечних професій в екстремальних умовах // Стаття // 2014 // С. 83–85/ URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol3_1/11.pdf

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Усім ми знаємо, що, окрім нам відомих традиційних міжнародних організацій, існують спеціальні установи покликані підтримувати міжнародний правопорядок і забезпечувати справедливість у світі. Їх називають міжнародними судами і Міжнародний кримінальний суд один із них.

Міжнародний кримінальний суд є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію стосовно осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, зазначені в дійсному Статуті, і доповнює національні системи кримінального правосуддя. Юрисдикція Суду обмежується, виключно, найсерйознішими злочинами, що викликають занепокоєння в усього міжнародного співтовариства. Відповідно до статті 5 Статуту, Суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів:

1. злочин геноциду;
2. злочини проти людяності;
3. воєнні злочини;
4. злочини агресії [1, ст. 363].

Злочини проти людяності та воєнні злочини можуть бути скоєні будь-якою особою як військовою, так і цивільною. Кримінальна відповідальність за ці злочини у більшості країн передбачена для індивідів, а не колективних утворень. На міжнародному рівні індивіди несуть міжнародну кримінальну відповідальність, держави – міжнародно-правову за порушення прав людини чи норм міжнародного гуманітарного права. З огляду на характер злочинів, будь-яка інформація, яка вказує на те, що злочини сталися в рамках політики держави або збройної групи є важливою для індивідуальної відповідальності. Кримінальна відповідальність передбачена за вчинення цих злочинів індивідуально, спільно з іншими особами або за допомогою інших осіб. Ті, хто віддають наказ, закликають,

підбурюють чи сприяють вчиненню злочинів, також несуть кримінальну відповідальність (ст. 25 Статуту МКС).

Військові командири або особи, які де-факто діють в якості військових командирів несуть кримінальну відповідальність, якщо вони знали або мали знати, що один чи кілька їхніх підлеглих вчинили чи збираються вчинити міжнародні злочини, і не вжили усіх необхідних і розумних заходів для запобігання цьому або не передали питання компетентній владі для кримінального переслідування за вчинені діяння (ст. 28 Статуту МКС).

Міжнародний кримінальний суд та трибунали регулярно зосереджують свою увагу саме на вищих посадових особах, які несуть найбільшу відповідальність. Кримінальна відповідальність за міжнародні злочини поширюється на усіх осіб, незалежно від їх статусу як глави держави чи уряду, члена уряду чи парламенту тощо. Посадові особи держав-учасниць Римського Статуту не мають ніяких імунітетів від кримінальної відповідальності в МКС. Кожен – від глави держави до солдата найнижчого рангу – може нести кримінальну відповідальність і бути притягнутим до відповідальності за міжнародні злочини. Римський Статут також передбачає ряд загальних принципів, що регулюють підстави, які звільняють від кримінальної відповідальності (ст. 31 Статуту МКС).

Однак слід пам'ятати, що посилення на виконання наказу не є підставою для звільнення від відповідальності (ст. 33 Статуту МКС). Кожна людина несе індивідуальну кримінальну відповідальність за виконання незаконного наказу і повинна відмовитись його виконувати.[2, ст. 16].

Суд бере участь у глобальній боротьбі за припинення безкарності, і через міжнародне кримінальне правосуддя прагне притягнути винних до відповідальності за скоєні злочини та запобігти повторенню цих злочинів. Суд не може досягти цих цілей самотужки. Оскільки він, як суд останньої інстанції, прагне доповнювати, а не замінювати національні суди [3].

Але, безсумнівно, питання ефективності МКС залишається предметом активного обговорення, оскільки розвиток міжнародного права внаслідок масштабної глобалізації є значним. Попри усі спроби забезпечити ефективне вирішення питань сучасних збройних конфліктів, більшість норм

не можуть цього гарантувати, бо суспільство розвивається і разом з цим з'являються нові технології та методи введення війн, за які, більшість, норм міжнародного права не можуть притягнути до відповідальності агресора.

Список використаних джерел

1. Войцїховський А. В. Міжнародне право : підручник / МВС України, Харків. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 544 ст.
2. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. Підручник зі збору доказів для Міжнародного кримінального суду та документування міжнародних злочинів / Київ 2019 рік. 43 ст.
3. International criminal court. About the court / URL: <https://www.icc-cpi.int/about/the-court>

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У сфері фінансового контролю боротьба з нелегальними фінансовими потоками формує нові міжнародні відносини. Державні структури прагнуть забезпечити цілісність, прозорість і ефективність управління фінансами, постійно стикаючись з численними факторами, що впливають на їхні рішення. Штучний інтелект, блокчейн і великі дані стають ключовими технологіями, які пропонують нові можливості для автоматизації та аналізу процесів, ведучи до змін у традиційній системі фінансового контролю. Завдяки цим інноваціям державні установи можуть швидше приймати рішення, спираючись на великі обсяги даних. Однак впровадження нових технологій викликає соціальні виклики, пов'язані з економічними наслідками для працівників і суспільства [1, с.112].

Вплив інформаційних технологій на джерела незаконних доходів неоднорідний. Хоча ІКТ сприяли розвитку нових методів злочинності, таких як кіберзлочинність, прямий зв'язок між ними та іншими формами, як-от корупція, є не таким очевидним. Незаконні дії можуть маскуватися через анонімні фінансові транзакції [2, с.115].

Цифрові технології впливають на незаконні фінансові потоки зокрема через:

- Розвиток нових видів злочинності, зокрема кіберзлочинності, що сприяє зростанню сірої економіки.
- Переміщення традиційних злочинних схем в Інтернет.
- Ухилення від сплати податків завдяки цифровим інструментам.

Штучний інтелект також стає важливим елементом системи фінансового контролю, адже його алгоритми можуть швидше і точніше виявляти аномалії в фінансових даних. Проте автоматизація викликає занепокоєння щодо можливо безробіття та необхідності перекваліфікації працівників.

Також існує ризик дискримінаційних практик через алгоритмічні рішення [2, с. 116].

Блокчейн забезпечує прозорість і можливість відстеження транзакцій, проте його правовий статус залишається невизначеним. Необхідно встановити чіткі юридичні рамки для його ефективного використання.[2, с. 116].

Використання фінансових інструментів, таких як системи моніторингу транзакцій, процедура «Знай свого клієнта» (KYC) та моделі оцінки ризиків, допомагає контролюючим органам виявляти та запобігати незаконним фінансовим потокам [3, с. 14].

Серед перспективних технологій у цій сфері:

- Блокчейн, що підвищує видимість фінансових операцій.
- Штучний інтелект і машинне навчання, що аналізують великі обсяги даних.
- Аналітика даних, що виявляє приховані мережі нелегальних потоків.

Таким чином, інноваційні технології суттєво підвищують ефективність боротьби з незаконною фінансовою діяльністю, забезпечуючи більшу цілісність фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Гнатенко І. А. Державний фінансовий контроль: сучасні підходи та інструменти. Харків : ХНУ. 2020. С. 110–119.
2. Дацко М. В., Артим-Дрогомирецька З. Б. Технологія блокчейн та перспективи її застосування. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/23410/2/MNKME_2017_Datsko_M_VBlockchain_technology_114-116.pdf
3. Євстигнєєва Н. О. Роль цифрових технологій у державному фінансовому контролі. *Вісник економіки та фінансів*. 2020. С. 12–19.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасні методи оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у викритті кримінальних правопорушень базуються на використанні передових технологій та інноваційних підходів. До таких методів відносяться:

Технічні засоби спостереження: Використовуються для збору доказів та інформації. Це включає відеоспостереження, прослуховування телефонних розмов, використання GPS-трекерів для відстеження переміщень, а також програмне забезпечення для моніторингу інтернет-комунікацій.

Кіберрозвідка: У зв'язку зі збільшенням кількості злочинів у цифровому просторі, великого значення набуває кібербезпека та вміння розслідувати злочини в кіберпросторі. Це включає аналіз даних, отриманих з соціальних мереж, електронної пошти, чатів тощо. Аналіз великих даних: Використовується для аналізу поведінкових моделей підозрюваних. Алгоритми штучного інтелекту можуть визначати закономірності та аномалії, які можуть свідчити про злочинну діяльність.

Криміналістичний аналіз ДНК та біометрії: Генетичні матеріали, такі як зразки ДНК, відбитки пальців, сканування сітківки ока, використовуються для точної ідентифікації осіб, причетних до злочину.

Психологічні методи та профайлінг: Це методи, що базуються на психологічному аналізі поведінки підозрюваних для визначення їхніх мотивів і потенційної загрози. Робота з інформаторами: Завжди актуальним залишається залучення конфіденційних джерел інформації з оточення підозрюваних або злочинних груп для отримання важливих даних. Застосування цих методів забезпечує високий рівень ефективності у виявленні та розкритті кримінальних правопорушень. Також додаю, що сучасні технології відіграють важливу роль у виявленні та розслідуванні злочинів, створюють нові

можливості для Національної поліції України, але в той же час створюють проблеми, що вимагають уважного і компетентного підходу. Спостереження за динамікою технологічного розвитку показує, що впровадження штучного інтелекту, аналітичних систем та інших інноваційних рішень може значно спростити і прискорити процес виявлення злочинів [1].

Поряд з цим існують проблеми, пов'язані з кібербезпекою, захистом конфіденційності та етичними питаннями. Але варто зазначити що при здійсненні оперативно-розшукової діяльності не повинні розголошуватися відомості, які вважаються державною таємницею, що стосуються джерела, способів і методів одержання оперативної інформації, а також особистого життя громадян [3].

Важливе місце у справі подальшого розвитку теорії ОРД посідають проблеми, пов'язані з науково-теоретичним осмисленням правового регулювання, організації і тактики діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів. Серед них: питання правового регулювання; удосконалення організації й тактики діяльності оперативних підрозділів; використання сил та засобів оперативно-розшукової діяльності; застосування методів та заходів, визначення їх переліку та змісту в нормативно-правових актах України; сприяння громадян здійсненню оперативно-розшукової діяльності, їх соціальний та правовий захист; дотримання законності. Зазначимо, що без виникнення проблем не буде подальшого розвитку та вдосконалення даних методів орд оскільки вирішення проблем забезпечує швидку, якісну розробку та виникнення нових методів щодо протидії кримінальних правопорушень. Завдяки використанню новітніх технологій та удосконаленню методів роботи правоохоронних органів, ефективність ОРД значно зросла.

Сучасні методи ОРД базуються на комплексному підході до збору інформації, аналізу даних та використанні технічних засобів для розкриття кримінальних правопорушень [3].

Сьогодення воєнного стану вносить суттєві корективи в діяльність правоохоронних органів, зокрема у проведення оперативно-розшукової діяльності (ОРД). Під час війни зростає кількість специфічних кримінальних правопорушень, таких як мародерство, незаконний обіг зброї, диверсійна

діяльність, колабораціонізм, а також злочини проти державної безпеки. Для ефективного викриття таких злочинів застосовуються як традиційні методи ОРД, так і новітні технології та підходи, адаптовані до умов воєнного часу [2].

Можна зробити висновок що Сучасні методи оперативно-розшукової діяльності значно розширили можливості правоохоронних органів у боротьбі з кримінальними правопорушеннями. Отже використання технологій, таких як кіберрозвідка, штучний інтелект, дрони та спеціалізоване обладнання, дозволяє підвищити ефективність викриття злочинів, зокрема в умовах воєнного стану. Інтеграція нових підходів з традиційними агентурними методами, тісна співпраця з військовими та міжнародними організаціями дозволяють оперативно реагувати на виклики часу. Однак, важливим аспектом залишається дотримання законності та прав людини при проведенні оперативно-розшукових заходів.

Список використаних джерел

1. Особливості використання технічних засобів під час оперативно-розшукової протидії в кримінальному правопорушенні. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1101?articlesBySameAuthorPage=2>
2. Проведення оперативно-розшукової діяльності підрозділами НПУ в умовах воєнного стану. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/ord/2023/mater_konf_300323.pdf#page=203
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин відіграє ключову роль у системі правового регулювання, особливо в умовах воєнного стану або збройних конфліктів. Адміністративно-правовий режим воєнного стану можна охарактеризувати як надзвичайний, спеціальний, обмежувальний, загальнодержавний і тимчасовий порядок регулювання, що має на меті забезпечення ефективного публічного управління в умовах підвищеної небезпеки та нестабільності. Це досягається шляхом впровадження особливих адміністративних структур, використання специфічних інструментів та процедур, а також запровадження унікального порядку реалізації прав і свобод громадян, а також захисту законних інтересів юридичних осіб на період дії воєнного стану [2, с. 73].

Введення воєнного стану в Україні після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року призвело до значних змін у всіх сферах суспільного життя. Це вимагало негайного та ефективного реагування з боку держави, оскільки звичайні адміністративно-правові механізми не могли повною мірою задовольнити потреби в умовах військової агресії. Адміністративно-правове регулювання в цьому контексті спрямоване на оперативне вирішення проблем, які виникають під час функціонування держави у кризових ситуаціях [5, с. 551].

Особливу увагу варто приділити визначенню і правильності використання терміну «адміністративно-правове регулювання», адже він є основою для розуміння сутності правового впливу на суспільні відносини в надзвичайних умовах. Це специфічний вид правового регулювання, який відрізняється своєю спрямованістю на відносини, що підпадають під дію адміністративного права, і особливостями його норм. Основна мета адміністративно-правового регулювання –

це створення чітко структурованої системи правил і процедур, які забезпечують функціонування державного апарату та громадянського суспільства, сприяють взаємодії між усіма учасниками суспільних відносин, а також регулюють їхні права, обов'язки та відповідальність.

Згідно з законом України «Про правовий режим воєнного стану», це означає, що в разі загрози незалежності або територіальній цілісності країни державні органи, військове командування та органи місцевого самоврядування отримують необхідні повноваження для захисту національної безпеки. Воєнний стан також передбачає тимчасові обмеження конституційних прав і свобод громадян [1].

Ця ситуація вимагає чіткої мети дослідження, що полягає у вивченні змін в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин під час війни. Першим важливим аспектом є введення воєнного стану, який передбачає додаткові правила для забезпечення безпеки суспільства в умовах загрози [4, с. 254].

Наступним аспектом є обмеження прав і свобод громадян, що може стосуватися свободи слова, зборів, а також приватної власності. Під час воєнного стану держава може запроваджувати мобілізацію ресурсів, що включає використання приватних ресурсів для оборони, а також можливість призову громадян до війська.

Особливе місце займає регулювання пересування та діяльності збройних сил. Влада має право вводити комендантську годину та обмежувати пересування громадян, а також контролювати обіг зброї та небезпечних речовин [3, с. 53].

Крім того, управління воєнним станом може включати створення спеціальних органів для кризового управління, що мають розширені повноваження для ухвалення термінових рішень. У цей період можуть діяти військові суди, що займаються розглядом справ, пов'язаних з воєнним станом.

Контроль інформації також є важливим аспектом, адже держава має право регулювати діяльність медіа та інформаційних служб для забезпечення безпеки. Під час війни можуть бути ухвалені спеціальні закони та регуляції, що визначають правила поведінки у конфлікті, порядок мобілізації ресурсів і процедури евакуації [4, с. 255].

Отже, особливості механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в Україні під час воєнного стану вказують на необхідність адаптації правових норм до умов збройної агресії та загрози національній безпеці. Введення воєнного стану передбачає не лише надання розширених повноважень державним органам і військовому командуванню, але й тимчасове обмеження прав і свобод громадян, що є необхідним для забезпечення стабільності та безпеки.

Аналіз основних аспектів, таких як мобілізація ресурсів, регулювання пересування населення, створення спеціальних органів управління та контроль над інформаційною політикою, свідчить про важливість комплексного підходу до управління кризовими ситуаціями. Систематизація і чітке регулювання адміністративних процедур у цей період дозволяють ефективно реагувати на виклики та забезпечити належну організацію суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Закон України Про правовий режим воєнного стану URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Панова, О. О. Адміністративно-правове регулювання статусу осіб, які отримали тимчасовий і політичний притулок на території України. *Держава та регіони. Київ: Серія: Право*. 2021. «№ 3 (73). С. 72–76.
3. Синявська, О. Ю. Правовий режим воєнного стану: аналіз законодавства України. *Академічні Візії*. Одеса, 2023. Вип. 17. С. 54
4. Теремецький В. І., С. Г. Кельбя. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. 253–259 с.
5. Шопіна І. М. Адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правове регулювання: співвідношення понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. 550–554 с.

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ПРАВОВІЙ ПРАКТИЦІ

Корупція залишається нагальним викликом для українського суспільства, а в умовах війни потреба у посиленні заходів протидії набуває ще більшої актуальності. Прозорість та ефективність управління державними ресурсами є важливими елементами національної безпеки та стабільності. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) в антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки вказало на проблему непоодиноких випадків зловживання учасниками судового процесу процесуальними правами, що своєю чергою підбивають основний принцип кримінального судочинства – забезпечення своєчасного та ефективного правосуддя [1]. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) не містить визначення такого терміну як «зловживання правом». Але це поняття використовується у змісті статей, наприклад, ст. 81 і ст. 349 КПК України, також у текстах інших процесуальних кодексів (ст. 44 ЦПК, ст. 43 ГПК, ст. 45 КАС України). Проблема зловживання правом є неоднозначною категорією в правовій науці, і серед науковців немає єдиного погляду на поняття «зловживання правом». Виділяють чотири основні концепції трактування юридичної природи зловживання правом: 1) Заперечення існування правової категорії зловживання правом; 2) Зловживання правом як особливий вид правопорушення; 3) Зловживання правом як різновид правової поведінки; 4) Зловживання правом як особлива правова категорія, яка не відноситься ні до правопорушення, ні до правомірної поведінки [2].

Проте, зловживання процесуальними правами достатньо чітко окреслене у правовій позиції Великої Палати Верховного Суду. У постанові від 13 березня 2019 року у справі № 199/6713/14-ц (провадження N 14-92цс19) суд наголошує на тому, що «учасники судового процесу повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається» (ч. 1 ст. 44 ЦПК України).

Суд визначає, що зловживання правами може містити не лише подання неправомірних заяв або клопотань, але й використання нецензурної лексики або прояв неповаги до суду. Такі дії можуть вважатися зловживанням процесуальними правами, що призводить до процесуальних наслідків – наприклад, залишення заяви без розгляду або застосування інших заходів примусу [3]. Варто звернути увагу на те, що у КПК України в пункті 4 статті 44 зазначено: «Суд зобов’язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.» А в ухвалі Вищого Антикорупційного Суду від 15 січня 2020 року № 4910/10/19-к суд відзначив, що неявки захисників у судові засідання 14 і 15 січня 2020 року є не поважними, а в їхніх діях убачаються ознаки зловживання правами та перешкоджання проведенню судового розгляду кримінального провадження в розумні строки внаслідок численних відкладань судових засідань. Суд вважав за необхідне порушити перед Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури Дніпропетровської області питання про дисциплінарну відповідальність адвокатів. Важливою є позицією Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 676/7346/15-к. Тоді суд констатував, що хоча у КПК України не передбачене загальне положення про заборону зловживання процесуальними правами, однак заборона зловживання такими є загальноправовим принципом і поширюється на всі галузі права [4].

Отже, з огляду на вищевикладене, зловживання процесуальними правами в кримінальному процесі є поширеною практикою, яка суттєво перешкоджає ефективності судового розгляду.

По-перше, для протидії цьому явищу необхідно чітко визначити в законодавстві критерії зловживання процесуальними правами. Це дозволить суддям оперативно і точно реагувати на спроби сторін маніпулювати в судовому процесі, вчиняти дії, що призводять до затягування та підривають віру в справедливе судочинство.

По-друге, підвищення відповідальності за такі дії є необхідним компонентом удосконалення судової практики.

Збільшення штрафів та інших фінансових санкцій за навмисне затягування процесів стимулюватиме сторони дотримуватися процесуальних норм. Однак ці інструменти будуть ефективними лише за умови, що їх активно і послідовно застосовуватимуть судді. Однією з головних загроз ефективного правосуддю є зловживання процесуальними правами, що суттєво ускладнює роботу суду. Для посилення інституційної спроможності судів необхідно впровадити низку заходів, спрямованих на подолання цього виклику.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Україна, м. Київ., 55 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 14.10.2024).
2. Криворучко Д. В. Зловживання правом: юридична природа та ознаки *abuse of law: legal nature and signs*. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/63.pdf (дата звернення: 15.10.2024).
3. Постанова Верховного Суду від 03 червня 2020 року м. Київ справа № 318/89/18 провадження N 61-128св19 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/89675396> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Ухвала Верховного Суду від 30 травня 2018 року м. Київ справа № 676/7346/15-к провадження № 51-1512ск18 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=74440103&red=100003b4f980514aba8fef3bc940ba567e8778&d=5> (дата звернення: 16.10.2024).

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Кримінальні процесуальні норми, як і будь-які інші норми права, зазнають змін під впливом часу та нових викликів. З огляду на це, постає необхідність періодичного дослідження впливу цих змін на засади кримінального провадження, які функціонують як процесуальні гарантії дотримання відповідних прав, свобод та законних інтересів. Так, враховуючи пролонговану дію правового режиму воєнного стану, який був введений Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX [1], змін зазнали і основні засади кримінального провадження. Фахівці зазначають, що воєнні новели законодавства зміщують баланс на користь публічних інтересів, однак в умовах військової агресії такий підхід є виправданим і необхідним [2, с. 133].

Розглядаючи проблематику дотримання засади недоторканості житла чи іншого володіння особи, передусім, слід зазначити, що ст. 30 Конституції України гарантує кожному недоторканність житла. Це право реалізується через недопущення проникнення до житла чи іншого володіння особи, для проведення огляду чи обшуку без вмотивованого рішення суду [3; 4, с. 86–89]. Своєю чергою, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) у ст. 13 визначає цю засаду кримінального провадження з повним узгодженням із положеннями Основного закону, а ст. 233 встановлює процесуальні підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи [5].

Враховуючи внесені зміни до законодавства, розглянемо особливості реалізації такої засади у правозастосовній практиці. Почати варто з особливостей процесуальних дій, які в певний спосіб передбачають втручання у житло чи інше володіння особи. Наприклад, час проведення обшуку та огляду в умовах воєнного стану може припадати на нічний.

Зазначена норма має певні труднощі в аспекті реалізації права на захист та залучення адвоката, який через дію комендантської години не завжди може дістатись до місця проведення відповідної процесуальної дії. Законодавець передбачив, що суб'єкт проведення відповідної процесуальної дії має можливість забезпечити участь захисника у проведенні такої процесуальної дії, шляхом використання та застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника. Проте, в умовах відсутності світла, мобільного зв'язку, стабільного Інтернет з'єднання така участь є доволі складно організованою, адже на її реалізацію впливає низка факторів, що своєю чергою впливає на хід такої процесуальної дії.

Обов'язкова наявність двох незаінтересованих осіб під час дії воєнного стану може не застосовуватись, якщо є потенційна небезпека для їх життя чи здоров'я. Проте норма відносно обов'язкового фіксування залишається актуальною. Разом з тим, законодавець вказав, що фіксація може відбуватись на доступний технічний засіб, який дозволяє здійснювати безперервний відеозапис. Цей аспект, на думку фахівців, також викликає певні проблеми, що безумовно виникають через якість такого відеозапису, адже при проведенні ординарного обшуку спеціаліст, який здійснює фіксацію, має використовувати відповідний технічний пристрій, який дозволяє якісно та повною мірою зафіксувати хід процесуальної дії, а карта пам'яті має необхідний об'єм. Отже, існує ризик, що неможливість залучення понятих та погана технічна фіксація ходу процесуальної дії може слугувати в майбутньому основою для звернення сторони захисту з клопотанням про визнання таких доказів недопустимими.

Труднощі породжує й періодичні знеструмлення, постійні обстріли міст у момент чи після проведення невідкладних оглядів чи обшуків, що об'єктивно унеможлиблює негайне складання, погодження та скерування до слідчого судді відповідних клопотань для легалізації результатів слідчих (розшукових) дій, а неприбуття прокурора в судові засідання для розгляду такого клопотання виключає можливість використання отриманої інформації як доказ. У цьому контексті показовим є приклад із судової практики Херсонської області.

У справі №766/3399/24 слідчий суддя за клопотанням прокурора про дозвіл на проведення обшуку дійшов висновку, що п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК України передбачено, що недопустимими є докази, що були отримані під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання. В результаті не явки в судове засідання прокурора технічна фіксація такого засідання є неможливою, а докази, що будуть отримані в результаті огляду житла (який проводиться за правилами обшуку) є недопустимими, тому надання дозволу на такий обшук є недоцільним [6].

Вже давно в науковій доктрині та серед практиків обговорюється проблема підміни понять, коли під виглядом огляду уповноважені особи проводять обшук. З практичної сторони на наявність такої проблеми вказує сторона захисту. До прикладу, у справі № 716/291/23 стороною захисту було звернуто увагу суду на той факт, що поверхневий огляд особи та його транспортного засобу проведений працівниками СРПП відносно його підзахисного мав ознаки обшуку. Проте суд дійшов до висновку, що до обвинуваченого було застосовано поліцейський захід поверхневої перевірки, а після виявлення заборонених речовин було викликано СОГ і вже працівниками поліції в складі СОГ, було проведено огляд місця події, а фактично проведено обшук особи обвинуваченого, однак в присутності понятих та з обов'язковою фіксацією у відповідному протоколі. Такий обшук в подальшому був легалізований ухвалою слідчого судді. Відтак підстав визнавати недопустимими отримані докази немає [7].

Підсумуємо сказане. Засади кримінального провадження мають відображення у конституційному вимірі, проте не є абсолютними. Втручання в житло чи інше володіння особи застосовується як один із крайніх заходів процесуального примусу. Повинні бути вагомі підстави та дотриманий процесуальний порядок, для того, щоби отримані в ході процесуальних дій докази були визнані допустимими, а реалізація завдань кримінального провадження у конкретному випадку стала можливою.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 31.07.2024).
2. Дуфенюк О.М. Вплив «воєнних новел» в законодавстві на баланс приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 129–134.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.07.2024).
4. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС. 2019. Ч. 1. 532 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.02.2012 № 4651-VI. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 31.07.2024).
6. Ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 07.03.2024 р. у справі №766/3399/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117489120> (дата звернення: 31.07.2024).
7. Вирок Заставнівського районного суду Чернівецької області від 06.03.2024 р. у справі № 716/291/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117460818> (дата звернення: 31.07.2024).

Марта СИЛЮК

*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: ОКРЕСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Психологічна реабілітація військовослужбовців – це багатоаспектний процес, спрямований на відновлення психічного здоров'я та адаптацію до мирного життя після служби на передовій. Головна мета такої реабілітації – допомогти військовим інтегруватися у цивільне середовище, подолати травматичні переживання та налагодити стабільні стосунки в суспільстві. Для успішної реабілітації необхідно визначити особливості цього процесу. Виявлені особливості особистості учасників бойових дій, дезадаптивні прояви їхньої поведінки та їх причини необхідно враховувати при організації реабілітаційних заходів із ними. Війна має вплив на психіку, особистість та поведінку військовослужбовців, а людина дуже вразлива перед потужними стресовими факторами війни (небезпека, загибель побратимів, поранення, інвалідність, високий рівень відповідальності, біль). Ще до початку повномасштабного вторгнення дослідники зазначали, що у значної частини військовослужбовців, які постраждали в результаті участі в збройному конфлікті, спостерігаються психогенні розлади, що вимагає оперативної оцінки їх стану, прогнозу розвитку розладів, проведення лікувальних і реабілітаційних заходів [1, с. 4].

Міжнародні дослідження в країнах, що пережили війну, свідчать про те, що рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед людей, які перебували в зоні бойових дій, зокрема як військових, так і мирних жителів, зростає вдвічі та досягає 15-20%. Водночас, більшість осіб, які пережили психотравматичні події, не матимуть серйозних проблем із психічним здоров'ям, а значна частина людей із ПТСР одужує спонтанно. Тому важливо уникати як перебільшення проблеми, так і її недооцінки [1, с. 4].

Психологічна допомога військовослужбовцям може здійснюватися до, під час та після участі в бойових діях. Психологічна реабілітація військовослужбовців, які тривалий час перебували в екстремальних умовах, тісно пов'язана з їхньою адаптацією до цивільного життя. Це не лише процес, але й властивість будь-якої живої системи, здатної до саморегуляції [2, с. 40]. Вибір методу психологічної реабілітації військовослужбовців визначається типом і важкістю психічних розладів, їхньою комбінацією з іншими захворюваннями та поточним психічним станом. Реабілітація включає три основні складові: медичну, соціальну та психологічну, які працюють у комплексі для досягнення найбільшої ефективності. Важливою частиною процесу також є підтримка з боку сім'ї та близького оточення. Серед методів, що застосовуються для реабілітації, виділяють психотерапію, яка допомагає опрацьовувати емоційні травми, когнітивно-поведінкову терапію для зменшення стресу та тривоги, а також групову терапію, що сприяє підтримці та взаєморозумінню. Для відновлення внутрішнього балансу та зниження стресу також використовуються арттерапія (використання мистецтва для вираження емоцій і внутрішніх переживань), біофідбек (полягає у визначенні та контролі фізіологічних параметрів для навчання саморегуляції та зниження рівня стресу), медитація та йога. Ці методи, поєднуючись, створюють багатосаровий підхід до відновлення психічного здоров'я, допомагаючи військовим подолати травми та відновити внутрішню стійкість.

Визначено, що найбільш дієвими методами лікування ПТСР є когнітивно-поведінкова терапія, терапія когнітивної обробки, когнітивна терапія та терапія тривалого впливу [3, с. 55]. Психофармакологічне лікування ПТСР спрямоване на полегшення симптомів за допомогою антидепресантів. Дослідники зазначають, що психологічні втручання були більш ефективними за фармакологічні втручання для лікування симптомів ПТСР і покращення сну.

Важливо впроваджувати такі системи, які матимуть переваги та забезпечуватимуть максимальну ефективність. Наприклад, було доведено, що техніки уважності є дієвим методом лікування депресії та покращення сну серед ветеранів. Однак для оптимізації надання таких втручань у межах

багатокомпонентних програм необхідно враховувати вподобання клієнтів щодо часу, середовища та формату терапії [4].

Отож, сучасні медичні та психологічні дослідження можуть запропонувати великий вибір технік й методик психотерапевтичної та психологічної допомоги учасникам бойових дій. При успішному та, що найважливіше, своєчасному проведенні заходів з психологічної реабілітації військовослужбовців зможе швидко адаптуватися до цивільного життя, реінтегруватися в родину та суспільство загалом. При цьому важливим етапом надання допомоги військовослужбовцям, учасникам бойових дій є застосування комплексного підходу до реабілітації.

Список використаних джерел.

1. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення : методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ. 2017. 282 с.
2. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб : навчально-методичний посібник. Хмельницький, 2018. 46 с.
3. Крук І. М. Григус І. М. Сучасний погляд на психологічну реабілітацію військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом. *Rehabilitation and Recreation*. 15. 2023. С. 50–56.
4. Psychological and pharmacological interventions for posttraumatic stress disorder and comorbid mental health problems following complex traumatic events: systematic review and component network meta-analysis / P. A. Coventry et al. *PLoS medicine*. 2020. Vol 17. No. 8. P. 32–62.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

На першому етапі відновлення кримінальної юстиції на звільнених територіях найбільш актуальним питанням є поновлення кримінальних проваджень, які в силу різних причин не закінчені та були залишені в захоплених окупантами приміщеннях. Тож, у процесі поновлення функціонування органів правопорядку на деокупованих територіях (за умови проведення повного зачищення територій від противника, розмінування всієї прилеглої місцевості та після того як буде здійснено відповідні поліцейські та контррозвідувальні заходи) крім слідчо-оперативних груп мають бути створені спеціальні інвентаризаційні комісії, до складу яких можуть входити працівники органів прокуратури (процесуальні керівники), керівники органів досудового розслідування (їх заступники), представники органів Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), працівники підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення та режимно-секретних відділів. Після створення зазначеної комісії відразу має бути встановлений та погоджений порядок, строки, форма і дата доповіді про результати проведення інвентаризації всіх тих матеріалів, які ймовірно будуть виявлені у зачищених приміщеннях відділів (відділень і т. д.) поліції, у тому числі у місцях колишнього розташування «органів правопорядку» окупаційної влади, які виконували поліцейські функції на момент окупації. Як свідчить практика, такими розташуваннями зазвичай є будівлі захоплених районних відділів поліції та Служби безпеки України (далі – СБУ).

Подальша робота цих комісій має відбуватися у відповідності із заздалегідь розробленим планом з врахуванням положень Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України від 14 квітня 2016 № 296. Наведений план має бути погоджений відповідними керівниками органів прокуратури та досудового розслідування. У письмовому

дорученні керівництва про проведення інвентаризації слід чітко визначити єдиний порядок виявлення, зберігання та систематизації знайдених матеріалів кримінальних проваджень та речових доказів.

Під час роботи даної інвентаризаційної комісії мають також звірятися наявність кримінальних проваджень за Єдиним реєстром досудових розслідувань (далі – ЄРДР), списками, наданими підрозділом інформаційного забезпечення відповідних ГУНП, журналом – реєстром кримінальних проваджень та книгами обліку слідчої роботи кожного слідчого. У зв'язку з цим необхідно вивчати попередні акти інвентаризацій (у тому числі їх електронних примірників), супровідні листи, що відображають рух кримінальних проваджень (за умови, якщо їх вдалося евакуювати в паперовому вигляді або принаймні, якщо вони збереглися на електронних носіях), журнали вихідної кореспонденції підрозділів документального забезпечення, режимних секретних підрозділів, контрольно-наглядові справи кримінальних проваджень (у тому числі їх електронних варіантів) та наглядових проваджень органів прокуратури. Наступним не менш важливим питанням щодо повернення української правової системи на звільнених територіях відповідно до законодавства України є захист місцевих мешканців від протиправних посягань, відновлення порушених прав громадян та забезпечення принципу невідворотності покарання. Передусім йдеться про розслідування кримінальних правопорушень, що вчинялися у період окупації як з боку комбатантів військ РФ, так і звичайними місцевими мешканцями. Усі громадяни України, які перебували на окупованих територіях мають бути попередньо опитані. У разі отримання інформації, що містить ознаки кримінального правопорушення, слідчим (дознавачем) невідкладно приймається рішення в порядку статті 214 КПК України. Якщо за вказаним фактом попередньо вже розпочато досудове розслідування, про вказані відомості та особу, яка їх надала, повідомляється керівник органу досудового розслідування, який очолює підрозділ, що обслуговує територію, де було вчинено вказане протиправне діяння, для того щоб в подальшому відповідні матеріали були спрямовані за належністю.

Під час обстеження приміщень, в яких розташовувалися так звані «органи поліції» чи «комендатури», слід бути

готовими до того, що величезний масив криміналістично вагомої інформації може міститися в актах (документах), які були складені представниками окупаційної влади. Для належної організації роботи у цій сфері передусім мають бути створені спеціалізовані (міжвідомчі) слідчооперативні групи (з числа працівників органів прокуратури, Національної поліції України, Головного управління розвідки та СБУ), які забезпечуватимуть інформаційно-аналітичну роботу у наведеному напрямку. У разі виявлення у зазначених джерелах інформації відомості щодо обставин, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень за українським законодавством, слідчі або прокурори (бажано з числа учасників цієї міжвідомчої СОГ) зобов'язані будуть внести вказані відомості до ЄРДР та розпочати окреме розслідування.

Наступним вельми актуальним питанням для відновлення кримінальної юстиції на звільнених територіях є проведення перевірок щодо причин смерті людей, померлих у часи окупації. За заявою голови Національної поліції України Ігоря Клименка на деокупованій території Харківської області виявлено тіла майже 50 загиблих цивільних осіб, а також місця масового поховання з орієнтовною кількістю 445 могил, у багатьох з яких виявлені тіла, одягнені у військовий однострій та знаками розрізнення збройних формувань України [1].

За дорученням керівництва МВС до вказаних місць уже спрямовано 10 мобільних лабораторій біологічних досліджень. Однак, на наш погляд, враховуючи масштабність усіх цих заходів, мають бути створені спеціальні групи, до складу яких входитимуть як працівники органів досудового розслідування, прокуратури, експертних установ, так і особи, які діють у відповідності з постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698 «Про деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України». Йдеться про спеціальні групи осіб, які виконують гуманітарну місію, спрямовану на вилучення тіл (останків) осіб, померлих (загиблих) у зв'язку із збройною агресією проти України. До складу таких спеціальних груп в якості

факультативних учасників можуть входити компетентні суб'єкти – уповноважені особи місцевих адміністрацій, органів місцевого самоврядування, Міноборони, Збройних Сил, Національної гвардії, Національної поліції, ДСНС, МОЗ, СБУ (за згодою), органів прокуратури (за згодою), а також за згодою – експертних (медичних) служб, громадських і релігійних об'єднань, благодійних організацій, міжнародних гуманітарних організацій [2].

Таким чином, створення таких груп, проведення спеціальних заходів, збирання інформації, її відновлення та оформлення у процесуальній формі є важливим елементом для відновлення діяльності органів досудового розслідування, захисту і забезпечення прав людини, запобігання повторного захоплення ЗС ворога певну територію та попередження правопорушень.

Отже, для відновлення проведення досудового розслідування та інших заходів, правоохоронним та іншим органам влади доводиться проводити багато підготовчих етапів для стабілізації ситуації та збору інформації, яка в майбутньому може допомогти під час досудового розслідування та підтвердження певних фактів протиправної діяльності окупаційної влади та армії окупанта.

Список використаних джерел

1. Гнатенко В. С. Початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. 2023. С. 101–102. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b34f722-128f-47b7-aec1-cd5f81148af5/content>.
2. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України : Постанова КМУ від 17.06.2022 р. № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2022-%D0%BF#Text>.

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО СЛІДЧОГО З ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 275 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) серед процесуальних інструментів слідчого передбачено використання конфіденційного співробітництва. Одним із напрямків використання такого співробітництва є проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) [1].

Через повномасштабну агресію з боку рф, одним з пріоритетних завдань правоохоронних органів (зокрема Служби безпеки України) є збирання доказів щодо злочинів на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ), пов'язаних з колабораціонізмом, державною зрадою, воєнними злочинами тощо. Для ефективного документування злочинних дій використовуються інструменти НСРД, в тому числі конфіденційне співробітництво.

Особа залучається до конфіденційного співробітництва на підставі відповідної постанови слідчого. Натомість враховуючи перебування особи на ТОТ, така фіксація може призвести до розкриття особи та загрози її життю та здоров'ю. Відповідно до статті 275 КПК України та судової практики прийняття окремого рішення про залучення особи до конфіденційного співробітництва не є обов'язковим, а відсутність у матеріалах рішення про таке залучення із зазначенням даних про особу, яка залучала іншу особу до конфіденційного співробітництва, не свідчить про наявність порушень, які могли б призвести до ухвалення незаконного та/або необґрунтованого рішення [2]. Тому, вважаємо за доцільне мінімізувати розкриття даних конфідента в матеріалах кримінального провадження (навіть засекречених), а зв'язок із ним залишити особі, яка ініціювала його залучення та його безпосередньому керівнику.

З метою отримання значущих для кримінального провадження результатів особа повинна мати доступ до відповідних

окупаційних установ, посадових осіб, що найкраще досягається зайняттям нею посади в окупаційних органах. Однак в такому випадку особа по суті вчиняє кримінальне правопорушення, і законодавством не передбачено жодного способу звільнення такої особи від кримінальної відповідальності. Для вирішення цієї проблеми, пропонується зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України), якими варто передбачити звільнення від кримінальної відповідальності за зайняття посад в органах окупаційної адміністрації, судових та правоохоронних органах (за аналогією виконання спеціального завдання, передбаченого статтею 272 КПК України), якщо таке зайняття було зумовлено необхідністю агентурного проникнення у відповідні органи та збирання доказової бази, а також звільнення від відбування покарання осіб, які були залучені до співробітництва вже після зайняття ними відповідної посади, але не брали участі у вчиненні вбивств, катувань, зґвалтувань, інших тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя, здоров'я, честі та гідності особи (за аналогією до програми СБУ «На тебе чекають вдома», яка застосовувалась до учасників т. зв. «Л/ДНР») [3].

Отже, на даний час актуальними залишаються питання щодо підвищення ефективності охорони засекречення даних особи-конфідента в матеріалах кримінального провадження, та удосконалення правового механізму щодо звільнення конфідентів, які перебувають на ТОТ та беруть участь в органах окупаційної адміністрації, від кримінальної відповідальності. Зокрема це можливо реалізувати шляхом доповнення статті 111-1 КК України Приміткою такого змісту: «Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка залучена до конфіденційного співробітництва, та відповідно до завдання займає посаду в незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, в окупаційній адміністрації держави-агресора, у тому числі пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, якщо під час виконання цього завдання особа не вчинила діянь, які містять склад іншого злочину».

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.09.2024).
2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.12.2022 р. у справі № 754/10882/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938586> (дата звернення: 19.09.2024).
3. «На тебе чекають вдома»: ця програма СБУ діє для тих, хто не вчиняв важких злочинів у складі «Л/ДНР». АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/12/14/na-tebe-chekayut-vdoma-czyu-programa-sbu-diye-dlya-tyh-hto-ne-vchynyav-vazhkyh-zlochyniv-u-skladi-l-dnr/> (дата звернення: 19.09.2024).

КВАЛІФІКАЦІЯ ГЕНОЦИДУ ЗА ОЗНАКАМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Незалежно від часу, геноцид завжди залишається актуальною проблемою. Це найстрашніший злочин, оскільки посягає на життя мільйонів людей. Лише при одній згадці цього злочину у кожного виникає відчуття страху, суму, розпачу. Варто згадати, Голодомор 1932-1933 рр., який визнаний злочином геноциду українського народу з боку росії. І сьогодні, на жаль, ми знову повертаємося до цього злочину, адже зараз триває війна росії проти України, в якій країна агресор безжально нищить українські землі та забирає життя сотні тисяч людей.

Як міжнародний злочин геноцид вперше було визнано у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 р. [1]. Наступним міжнародним документом, в якому геноцид визнано злочином є Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього від 09 грудня 1948 року. Відповідно до вказаної Конвенції діяння, які здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу визнаються геноцидом. Такими діяннями є: 1) вбивство членів такої групи; 2) заповідання серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; 3) навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, розрахованих на повне або часткове її фізичне знищення; 4) заходи, розраховані на запобігання дітонародженню серед такої групи; 5) насильницька передача дітей із однієї людської групи в іншу [2].

Подібне розуміння терміну «геноцид» знайшло своє відображення і в Статуті Міжнародного кримінального трибуналу з колишньої Югославії від 25.05.1993 р. [3], Статуті Міжнародного кримінального трибуналу з Руанди від 08.11.1994 р. [4], а також у Римському статуті Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. [5].

У науці термін «геноцид» вперше було вжито у працях польського дослідника Рафаеля Лемкіна. Вчений вважав,

що геноцид – це щось значно глибше, ніж будь-які дії, які спрямовані на знищення нації. Основним твердженням Лемкіна було те, що геноцид можна вчинити, не вбивши жодної людини, якщо забрати у людей всі книжки, архіви, історію та мову, то їм не залишиться нічого, що вони могли б передати наступним поколінням. Натомість американський історик Норман Наймарк геноцидом вважав вандалізм або ж варварство [6].

Відповідно до ч. 1 ст. 442 КК України геноцид – це діяння, умисно вчинені з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом: 1) позбавлення життя членів такої групи; 2) заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень; 3) створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення; 4) скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу. Вказані діяння співпадають з вище зазначеним діяннями, які закріплені в міжнародних нормативно-правових актах. В ч. 2 ст. 442 цього Кодексу кримінально караними також є публічні заклики до геноциду, виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів [7].

Розглянемо кожну форму об'єктивної сторони детальноше. Так, характеризуючи першу, слід зазначити, що це умисне вбивство всіх або окремих членів групи, яке відбувається у зв'язку з приналежністю конкретної особи, яка стає потерпілою, до такої групи. Такі ж мотиви прослідковуються і при спричиненні тяжких тілесних ушкоджень [8, с. 994].

Створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове їх фізичне знищення, може проявлятися у вчиненні різних діянь, зокрема, у позбавленні цієї групи продуктів харчування, медикаментів чи інших життєво важливих засобів для існування. Також сюди можна віднести створення небезпечних для життя екологічних умов чи насильницьке переселення в непридатні для життя умови [8, с. 995-996]. Постійні обстріли українських територій, облоги міст, розраховані на фізичне знищення українців та позбавлення їх предметів першої необхідності. Так, яскравим прикладом цього є, те що постраждали від таких дій, зокрема, мешканці східних територій України довгий час не мали доступу до питної води.

Ще однією формою об'єктивної сторони виступає скорочення дітонародження чи запобігання йому в певній групі. Вказана форма діяння може проявляється у примушуванні до абортів, примусовій стерилізації, кастрації чи контрацепції, а також заборону шлюбних союзів між членами однієї групи [8, с. 995].

Насильницька передача дітей з однієї групи в іншу являє собою їх передачу в іншу національну, етнічну, расову чи релігійну групу, ця передача вчиняється примусово, без дозволу та проти волі батьків, родичів, близьких, опікунів чи осіб, які їх замінюють. Важливою ознакою є те, що така передача поєднується із застосуванням фізичного насильства або погрозою такого застосування, яке є психологічним насильством [8, с. 996].

Альтернативними діями об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є заклики, які визнаються публічними в тому випадку, коли вони повідомляються широкому колу осіб, або ж з використанням засобів масової інформації. Під виготовлення слід розуміти первинну розробку певних матеріалів, чи внесення змін до них. В свою чергу поняття «матеріали», включає в собі друковані або рукописні документи чи іншу продукцію, чи в електронному форматі, наприклад диски, аудіо- та відео касети. Найбільш сучасним варіантом розповсюдження таких матеріалів, є розміщення їх в мережі Інтернет [8, с. 996].

Підсумовуючи вище викладене можна зробити висновок, що розуміння особливостей об'єктивної сторони геноциду має ключове значення для правильної кваліфікації цього злочину, ефективного розслідування та притягнення винних до відповідальності. Це також важливо для розробки механізмів запобігання геноциду на міжнародному та національному рівнях.

Список використаних джерел

1. Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 11 грудня 1946 року.
2. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text
3. Статут Міжнародного трибуналу колишньої Югославії від 25 травня 1993 року.

4. Статут Міжнародного трибуналу колишньої Югославії від 25 травня 1993 року.
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
6. Панишко Г. Міжнародно-правові питання запобігання та покарання за злочин геноциду. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 29. 2023. 71–75 с.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. / За заг. ред. Тація В. Я., Пшонки В. П., Борисова В. І., Тютюгіна В. І. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків : Право, 2013. 1040 с.

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасний стан прав і свобод людини характеризується бурхливим розвитком, а загальною тенденцією є збільшення обсягу гарантованих можливостей людині у всіх сферах життєдіяльності. Безперечно, одним із фундаментальних прав, що забезпечує вільний розвиток особистості, врахування її думок і поглядів як члена суспільства публічною владою є свобода слова та гарантована можливість висловлення своїх поглядів. Сама свобода розвитку особистості є інструментом, що використовується людиною для реалізації більшості гарантованих їй прав у культурній сфері, тобто сфері творчості.

На сьогоднішній день швидкість поширення інформації, в тому числі, що міститься у об'єктах інтелектуальної власності, суміжних вражаюча. Фактично публічно доступний об'єкт творчої діяльності може бути за декілька хвилин поширений до відома невизначеної кількості осіб по всій території планети з використанням Інтернету. З розвитком засобів передання інформації актуалізується проблема розповсюдження її змісту, що має негативний соціальний вплив на членів суспільства [1].

Ключовою проблемою сьогодення залишається пропаганда культу насильства, жорстокості, що виключно негативно впливає на розвиток людини та суперечить сучасним цінностям типової європейської держави. Найбільш небезпечніші способи поширення вказаного культу з використання соціальних мереж, а також телебачення, оскільки більшість населення отримує інформацію саме з цих джерел. Особливою категорію ризику є особи молодого віку – підлітку, бо їх свідомість є ще не сформованою, а вакуум у ній природньо має бути заповнений. З наведеної причини саме підлітками найбільш глибоко сприймається культ насильства і жорстокості. Норми моралі і поведінки цієї категорії осіб ще формуються, а тому така пропаганда має прямий вплив на їх зміст та подальше автоматичне відтворення.

Увібрання в себе відомостей, що пропагують культ насильств людина вважає, що сформована в неї модель, поведінки є загальноприйнятною і вірною. Разом з тим, варто зауважити, що така поведінка суперечить загальноприйнятним нормам моралі у суспільстві та посягає на права, свободи інших членів суспільства. Крім того, відображення у свідомості людини насильницьких моделей поведінки і реалізація їх у житті прямо суперечить встановленому публічною владою правовому регулюванню. Фактично результатами впливу культу насильства, жорстокості на свідомість людини є паплюження її моралі, цінностей, а як наслідок і поведінки, що в цілому виливається в соціально шкідливі наслідки.

Поширеними соціально шкідливими наслідками такого типу є:

- формування у суспільстві бездуховної сфери життєдіяльності;
- мінімізація прагнень людини;
- згасання природних інстинктів;
- прагнення до незаконного збагачення [2, с. 138].

Систематичне сприйняття культу насильства, жорстокості є рушійною силою формування у суб'єкта такого сприйняття девіантної поведінки, що може бути передумовою вчинення такою особою кримінальних правопорушень насильницької спрямованості. Як свідчать соціологічні дослідження понад 35% осіб у віці до 25 років готові наслідувати поведінку своїх «героїв з екрану» в яких проявляється культ фізичної сили. Насильство в медіа формує у суб'єктів сприйняття виправданість використання фізичних способів вирішення соціальних конфліктів, а розуміння страждань іншої людини і відчуття співчуття при цьому розмивається [3].

З метою якісної забезпечення протидії аналізованого культу на свідомість людини у науковій літературі обґрунтовуються точки зору про доцільність відображення у правових нормах презумпції їх шкідливості. Такий підхід безперечно спростить боротьбу з проявами пропаганди насильства і жорстокості, оскільки не існуватиме необхідності у доведенні їх соціально-шкідливих наслідків для людини.

Негативна значимість наслідків аналізованого різновиду пропаганди підтверджується встановленням законодавцем

кримінальної відповідальності, згідно ст. 300 Кримінального кодексу України за наступні дії з творами, що пропагують культ насильства і жорстокості: ввезення та вивезення з/на територію України, а також розповсюдження на цій території.

Фактично законодавцем криміналізовано діяння, що носять превентивний характер, тобто з метою недопущення впливу змісту таких творів на свідомість людини і настання від такого впливу негативних наслідків соціального характеру [4].

Соціально шкідливими наслідками, що настають в результаті пропаганди аналізованого культу є шкода, що заподіюється психіці людини, яка сприймає зміст такого культу; правам і свободам інших людей – потенційним потерпілим від протиправної поведінки осіб, що наслідують культ насильства і жорстокості; державі, яка зобов'язана захищати права і свободи людини, охороняти загальноприйняті норми моралі і цінності суспільства.

Список використаних джерел

1. Паюл В. С. Суспільно небезпечні наслідки пропаганди культу насильства та жорстокості. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-4093> (дата звернення: 26.09.2024).
2. Олішевський О. В. Суспільно шкідливі наслідки сприйняття інформації, що містить пропаганду культу жорстокості і насильства. *Форум права*. 2016. № 2. С. 135–140.
3. Груздь О. І., Север'янова І. Ф. Суспільно небезпечні наслідки пропаганди культу насильства і жорстокості. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/apri/core/> (дата звернення: 26.09.2024).
4. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.09.2024).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

При умовах воєнного стану фактично всі сфери людського життя зазнали в тій чи іншій мірі змін і були змушені пристосовуватись до нових реалій сьогодення. На даному етапі Україна переживає важливий період трансформації у галузі тіньової праці. Сучасний стан ринку праці в Україні відзначається значними змінами в системі незадекларованої роботи, або робота в неформальному секторі економіки, які впливають на якість життя та стандарт життя громадян та країни загалом.

Незадекларована праця – це одна з найбільш актуальних проблем на ринку праці України, яка створює серйозні соціальні та економічні ризики, оскільки охоплює зайнятість без офіційного оформлення трудових відносин, що призводить до ухилення від сплатити податків, порушень трудових прав працівників, які негативно відображаються на економіці держави, так і для працівника загалом. Незадекларована працю ще називають «тіньовою», «чорною», нелегальною роботою чи прихованою працею, що найчастіше є неофіційним працевлаштуванням. Незважаючи на законодавчі ініціативи уряду, проблема залишається серйозною та потребує подальшого удосконалення.

За оцінками Державної служби України з питань праці, частка тіньової економіки, а саме незадекларованої праці, складає близько 30-40%. В Україні близько 25 мільйонів людей працездатного віку (включно з підлітками та пенсіонерами, готовими працювати) – такі дані наводить Держпраці. З них понад 3 мільйони людей повністю чи частково працюють в тіні. Це може включати як повну відсутність офіційного оформлення трудових відносин, так і оформлення на неповний робочий день при фактичній зайнятості на повний. Основними галузями в яких найбільше спостерігається рівень неоформлених працівників, є сільське господарство, будівництво, торгівля, послуги та ресторанний бізнес.

Незважаючи на існуючу державну політику, спрямовану на забезпечення належного декларування трудових відносин між працівниками та роботодавцями, яка розпочалася ще до початку повномасштабного вторгнення, ситуація з тіньовою зайнятістю в Україні залишається незадовільною, і з початком війни вона значно погіршилася. Це підтверджується, зокрема, новою ініціативою Державної служби України з питань праці спільно з Державною податковою службою щодо проведення інформаційної кампанії, яка інформує про переваги офіційної зайнятості та ризики й наслідки незадекларованої праці для працівників, роботодавців і держави. Ця кампанія має на меті підвищити обізнаність суспільства про важливість укладання трудових договорів і, відповідно, виконання юридичних зобов'язань щодо сплати податків та запобігання поширенню неформальної економіки, яка завдає значної шкоди обороноздатності країни.

Використання незадекларованої праці підприємствами має значний негативний вплив на економічний розвиток країни та рівень життя населення. Незадекларована праця зазвичай проявляється у таких формах: економічна діяльність без реєстрації в державних органах; працевлаштування без офіційного оформлення трудових відносин; приховування від органів державної влади частини відпрацьованого часу і заробітної плати; підміна трудових відносин іншими формами діяльності.

Працівники, які працюють без офіційного оформлення, позбавляють себе державних гарантій щодо заробітної плати, своєчасної виплати зарплати не нижче мінімального рівня, офіційної відпустки, відпустки по догляду за дитиною, виплат у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, допомоги в разі нещасного випадку та соціального страхування. Такі працівники втрачають трудовий і страховий стаж при нарахуванні пенсії. Незадекларовані працівники часто отримують нижчу заробітну плату, працюють в умовах підвищеної небезпеки і ризикують втратити роботу без жодної компенсації.

Державна служба України з питань праці вкотре наголошує, що роботодавці зобов'язані укладати трудові договори з працівниками, виплачувати офіційну заробітну плату в повному обсязі та сплачувати єдиний соціальний внесок.

Причинами незадекларованої праці є різноманітними, до основних з них належать:

- роботодавці намагаються зменшити свої витрати шляхом уникнення сплатити податків і внесків до соціальних фондів;
- дефіцит інспекторів праці та обмежень у проведенні перевірок призводить до низької ймовірності виявлення порушень;
- багато працівників і роботодавців не усвідомлюють важливість офіційного працевлаштування та дотримання законодавства.
- високий рівень безробіття, змушує людей погоджуватися на неофіційну зайнятість.

Для вирішення проблеми незадекларованої праці необхідно вжити комплексних заходів: посилення контролю та інспекційної діяльності; поступове зниження податкового навантаження та соціальних внесків може зменшити стимул роботодавців уникати офіційного працевлаштування; удосконалення нормативно-правової бази щодо боротьби з незадекларованою працею та посилення відповідальності за порушення.

Отже, незадекларована праця є складною і багатогранною проблемою для України, яка вимагає систематичного підходу держави. Подолання цієї проблеми має стати пріоритетом для країни, щоб забезпечити економічну стабільність, соціальну справедливість та рівність на ринку праці, оскільки ця проблема продовжує завдати шкоду економіці країни та благополуччю її громадян, хоча війна та економічна криза ускладнює боротьбу з цією проблемою. Недекларована праця веде до зниження надходжень до державного бюджету, порушує права працівників і позбавляє їх гарантій та захисту. Розвиток і реформа системи оформлення працівників в Україні є важливим завданням, спрямованим на поліпшення якості життя громадян та стабільність економіки країни.

Список використаних джерел

1. Івашова Л. М., Шевченко Н. І., Виноградова Н. Л. Особливості реалізації антикорупційної політики та протидії тіньовому сектору економіки у світлі євроінтеграційних прагнень України. *Механізми публічного управління*. 2022. № 3 (34). С. 40–49.

2. Подмазко О. М. Макроекономічна результативність процесу зменшення тіньового сектора економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 12. С. 95–100.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
4. Перерва П., Романчик Т., Ткачов М., Гришко Н. Двоїстий характер впливу тіньової економіки на рівень економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Економічні науки. 2022. № 1. С. 63–69.
5. Наказ Мінекономіки від 20.01.2021 № 104 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня тіньової економіки». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dce6fa7f-5a76-4112-8740-a8e24533a24f&title=NakazMinekonomikiVid20-01-2021-104-proVnesenniaZminDoMetodichnikhRekomendatsiiSchodoRozrakhunkuRivniaTinovoiiEkonomiki>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАЦІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Тема, яка досліджується є доволі важливою, оскільки міжнародні трудові стандарти відіграють важливу роль у забезпеченні гідних умов праці та захисті трудових прав працівників у всьому світі. Міжнародні трудові стандарти спрямовані на встановлення мінімальних вимог у таких сферах, як рівні можливості, безпека праці, справедлива заробітна плата та свобода об'єднань. Ці стандарти є основою для розвитку національних систем трудового права, сприяють соціальній справедливості та забезпечують захист працівників у сучасному глобалізованому економічному середовищі, що швидко змінюється. Україна, як держава-член Міжнародної організації праці (МОП) та учасник інших міжнародних ініціатив у сфері праці, зобов'язується впроваджувати міжнародні трудові стандарти у своє національне законодавство. Це стосується як ратифікації ключових конвенцій МОП, так і забезпечення їх ефективного застосування в українському законодавстві. Однак процес гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами стикається з низкою викликів, серед яких брак правової визначеності, низька інституційна спроможність та проблеми імплементації. Актуальність цього дослідження полягає в необхідності з'ясувати, наскільки українське законодавство відповідає міжнародним трудовим стандартам, а також оцінити ефективність його застосування в контексті поточних соціально-економічних змін. Дослідження цієї теми сприятиме розумінню ролі міжнародного права у формуванні національної політики у сфері праці та дозволить визначити шляхи вдосконалення правового регулювання трудових відносин в Україні.

Міжнародні трудові стандарти – це набір норм і принципів, покликаних забезпечити гідні умови праці, соціальний захист і права працівників. Міжнародні трудові стандарти встановлюють мінімальні вимоги до умов праці, яких повинні

дотримуватися всі країни, незалежно від рівня їхнього економічного розвитку. Ці стандарти охоплюють широке коло питань, включаючи заробітну плату, безпеку та гігієну праці, робочий час, відпустки та захист прав вразливих груп на роботі, таких як жінки, молодь та інваліди. Основна роль міжнародних трудових стандартів полягає у створенні загальноприйнятих правил, які допомагають забезпечити справедливі умови праці, запобігти експлуатації та сприяти соціальному прогресу.

Міжнародна організація праці (МОП) є важливим джерелом інформації про міжнародні трудові стандарти. Основоположні права людини стосуються, так чи інакше, кожного індивіда. Тому, коли йдеться про їхні «стандарти», насамперед і постає питання про гранично загальні з них. А такі стандарти, ясна річ, можуть фіксуватись саме в актах міжнародного права 19 вересня 2012 р. на шістдесяти сьомій сесії Генеральної Асамблеї ООН було ухвалено Декларацію «Верховенство права на національному та міжнародному рівнях». Основними документами МОП є конвенції та рекомендації. Основними конвенціями, що є орієнтиром у захисті прав працівників, є Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію (№87), Конвенція про застосування принципів права на організацію та ведення колективних переговорів (№98), Конвенція про скасування примусової праці (№105), Конвенція про рівну оплату для чоловіків і жінок за працю рівної цінності (№100), Конвенція про заборону дитячої праці (№138) та інші. Серед основних тенденцій розвитку трудових прав на початку двадцять першого століття слід виділити наступні. Для трудових прав характерним є єдність приватних і публічних засад. Трудові права за своєю природою є невідчужуваними правами людини, базуються на принципах свободи і рівності. У цьому значенні трудові права слід розглядати як природні права. З іншого боку, обсяг, зміст трудових прав визначаються державою, забезпечення трудових прав людини є обов'язком держави. В умовах глобалізації посилюється значення міжнародних стандартів трудових прав, проголошених в актах ООН, МОП, регіональних організацій.

На сьогодні Україна, як незалежна держава, дотримується Європейського вектору розвитку, оскільки це напрямок

до покращення роботи виробництв. Дане питання особливо важливе для нашої держави, так як поліпшення умов праці на підприємствах суттєво збільшить продуктивність праці робітників, покращить їх зацікавленість в діяльності виробництва та його розвитку. У Європейському Союзі надають величезне значення питанням гігієни та охорони праці. Охорона здоров'я та охорона праці на робочому місці є головним пріоритетом діяльності чинних та виконавчих органів влади в ЄС Основним нормативно-правовим актом, що регулює трудові відносини в Україні є Кодекс законів про працю. Крім КЗпП, важливими є такі нормативно-правові акти, як: Закон України «Про оплату праці», Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про колективні договори і угоди». Україна ратифікувала значну кількість конвенцій МОП, що регулюють різні аспекти трудових відносин, включаючи безпеку праці, умови праці та права працівників. На сьогодні день ратифіковано наступні важливі конвенції: Конвенція № 87 про свободу асоціації та захист права на організацію, Конвенція № 98 про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів, Конвенція № 100 про рівну оплату для чоловіків і жінок за працю рівної цінності, Конвенція № 138 про мінімальний вік для працевлаштування та Конвенція № 182 про заборону найгірших форм дитячої праці. Однак кілька важливих конвенцій МОП залишаються нератифікованими, що може обмежувати імплементацію певних міжнародних трудових стандартів. Це пов'язано з проблемами адаптації національного законодавства та відсутністю необхідної інфраструктури для імплементації таких норм.

Імплементація ратифікованих конвенцій МОП в Україні передбачає внесення змін до національного законодавства для забезпечення відповідності міжнародним вимогам. Цей процес включає внесення змін до законів та підзаконних актів, а також розробку нових нормативно-правових актів для впровадження положень конвенцій у практику трудових відносин. Наприклад, Україна розробила механізм забезпечення рівних можливостей в оплаті праці чоловіків і жінок після ратифікації Конвенції № 100 про рівну винагороду. Однак імплементація не завжди була легкою. В Україні часто затримується внесення змін до національного законодавства,

відсутній контроль за дотриманням міжнародних стандартів з боку державних органів. Застосування міжнародних стандартів на практиці в діяльності органів державної влади та судів. Проблеми та недоліки імплементації на практиці: незважаючи на те, що Україна ратифікувала значну кількість конвенцій МОП, їх застосування на практиці часто мають труднощі. Серед основних проблем – низька правова обізнаність працівників та роботодавців, що призводить до неналежного використання міжнародних стандартів у сфері захисту трудових прав. Крім того, бюрократичні перепони та недосконалість правозастосовчої практики ускладнюють імплементацію міжнародних стандартів. Існують також проблеми з координацією роботи різних державних органів, відповідальних за контроль за дотриманням трудового законодавства. Міжнародні трудові стандарти не завжди належним чином враховуються при прийнятті рішень через відсутність чітких механізмів моніторингу та звітності щодо виконання міжнародних зобов'язань. Приклади судової практики Судова практика відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання міжнародних трудових стандартів в Україні. Кілька рішень українських судів демонструють застосування конвенцій МОП у трудових спорах. Наприклад, суди можуть застосовувати положення ратифікованих конвенцій про рівну оплату праці та захист від дискримінації при розгляді справ про порушення прав працівників. Однак на практиці часто трапляється, що суди не беруть до уваги міжнародні норми через відсутність належної підготовки суддів або незнання ними міжнародного права. Це свідчить про необхідність підвищення кваліфікаційного рівня суддів та вдосконалення судової практики щодо застосування міжнародних трудових стандартів.

Можна виділити основні виклики у впровадженні міжнародних трудових стандартів. Відсутність гармонізації між національним та міжнародним законодавством: однією з головних проблем є відсутність гармонізації між положеннями міжнародних трудових стандартів та національним законодавством. В Україні трапляються випадки, коли положення ратифікованих країною конвенцій МОП не повністю відображені в українському трудовому законодавстві або їх імплементація є недостатньою. Це створює правову невизначеність

та ускладнює захист трудових прав на практиці. Відсутність гармонізації між національними нормами та міжнародними зобов'язаннями ускладнює застосування міжнародних стандартів у сфері праці та правозастосування. Проблеми з імплементацією міжнародних стандартів у правозастосовчій практиці: ще однією проблемою є складність імплементації міжнародних стандартів у роботу державних органів та судів. У багатьох випадках міжнародні норми залишаються декларативними і не реалізуються на практиці через недостатню правову обізнаність працівників, роботодавців і навіть суддів. Як наслідок, міжнародні стандарти часто не беруться до уваги при прийнятті рішень у трудових спорах. Ще однією проблемою є обмеженість ресурсів та інституційної спроможності державних органів, відповідальних за контроль за дотриманням трудового законодавства, таких як Державна служба України з питань праці. Недостатня кількість інспекторів та відсутність ефективних механізмів моніторингу ускладнюють контроль за дотриманням трудових стандартів на місцях. Однією з серйозних проблем в системах менеджменту охорони праці промислових підприємств України є те, що вона в більшості випадків побудована на принципах «коригувальних дій», тобто реагування на небезпечні випадки, котрі уже трапилися, а не на принципах «запобіжних дій», тобто їх профілактики. Саме це не дозволяє визначити найбільш важливі і першорядні профілактичні роботи з охорони праці і направляти на них в першочерговому порядку матеріальні і фінансові ресурси. Суттєвим недоліком законодавства України про охорону праці є те, що велика кількість нормативних актів, які прийняті ще в радянський період, не відповідають сучасним вимогам охорони праці. Також великою проблемою є незацікавленість підприємств у впровадженні безпечних умов праці на виробництві, оскільки така діяльність не завжди співвідноситься з економічними показниками. Віктор Щербин наголошує на тому, що конституційні норми про захист прав людини передбачають активну позицію суду, а не пасивне констатування фактів. Тлумачення термінів «захист» та «захищаються» як синонімів «охорони» та «заступництва» підтверджує цю тезу. Змагальність сторін, хоча й є важливим принципом, не повинна замінювати активного захисту прав, особливо трудових. Відсутність прямої

заборони звільнення за подання скарг, як це передбачено міжнародними конвенціями, суперечить принципу верховенства права. Автор критикує новий ЦПК за те, що він не передбачає достатньої активності суду у відстоюванні прав працівників, зокрема у справах про поновлення на роботі. Відсутність спеціальної норми про заборону звільнення за подання скарг робить працівників вразливими до тиску з боку роботодавців.

Аналіз імплементації міжнародних трудових стандартів в Україні свідчить як про досягнення, так і про виклики. Зокрема, Україна ратифікувала значну кількість ключових конвенцій МОП, що свідчить про прагнення держави дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту трудових прав. Національне законодавство, включаючи Кодекс законів про працю та інші нормативно-правові акти, значною мірою відображає основні принципи, закріплені в міжнародних документах. Однак на практиці розбіжності між положеннями міжнародних стандартів і національним законодавством ускладнюють їх повну імплементацію. Багато стандартів МОП не завжди належним чином інтегровані в національне законодавство, що знижує ефективність їх застосування. Зокрема, залишається проблема недостатньої адаптації українського законодавства до нових викликів у сфері праці, таких як забезпечення рівної оплати праці, захист прав вразливих груп населення та належних умов праці. Мої рекомендації щодо покращення вдосконалення імплементації – це насамперед, внесення змін до Кодексу законів про працю та інших нормативно-правових актів з метою повного врахування положень ратифікованих конвенцій МОП. Удосконалення правових норм, що стосуються рівної оплати праці, захисту від дискримінації, умов праці для вразливих груп, таких як жінки, молодь та люди з інвалідністю. Розширення повноважень Державної служби з питань праці та забезпечення належного ресурсного забезпечення для проведення перевірок дотримання трудових норм. Створення ефективних механізмів моніторингу та звітності щодо виконання міжнародних зобов'язань у сфері праці. Посилити співпрацю з МОП та ЄС, отримувати технічну допомогу та обмінюватися досвідом щодо ефективного впровадження міжнародних трудових стандартів. Брати участь у міжнародних

ініціативах, спрямованих на покращення умов праці та соціального діалогу.

Список використаних джерел

1. Щербин В. І. Акти міжнародної організації праці й трудове законодавство України: порівняльно-правовий аналіз норм і стандартів. URL: https://www.publichne-pravo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=117:pp-2019-35-09&catid=91&Itemid=483&lang=uk
2. Савчук І. В. «Проблеми імплементації європейських стандартів охорони праці в законодавство України», 2020 р., С. 313–315. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjCsO-TiKCJAxVdFBAIHRUsCfMQFnoECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fconfopec.bproc.iee.kpi.ua%2Farticle%2Fview%2F212374%2F212474&usq=AOvVaw0q_ofu7D2mshtxx1Gpv4J&opi=89978449
3. Грекова М. М. Міжнародні трудові стандарти, як основа вдосконалення трудового законодавства України : дисертація. 2009. С. 3–6.
4. Кодекс законів про працю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Чорна С. З. Міжнародні стандарти прав людини та їх імплементація у процесі реалізації правозахисної функції судової влади в Україні. *Південноукраїнський правничий правопис*. 2020. С. 20–24. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/2/2_2020.pdf#page=20
6. Краснов Є. В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України : автореферат Одеської національної юридичної академії, 2008. С. 6–14. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50594610.pdf>
7. Льовочкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі : автореферат. 2002. С. 5–14. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2002/02lvazpv.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСОВОЇ БІОМЕТРІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі голосова біометрія стає все більш поширеною технологією для захисту персональних даних та забезпечення безпеки фінансових операцій. Проте обмеження застосування голосової біометрії лише до захисту особистих даних і фінансових рахунків значно звужує її потенціал. Ця технологія має значно ширші можливості, і, на мою думку, ідентифікація за голосом може стати потужним інструментом в оперативно-розшуковій діяльності. Голосова біометрія має низку переваг, які роблять її надзвичайно корисною у сфері правоохоронних органів та боротьби зі злочинністю.

Основні переваги використання цієї технології в оперативно-розшуковій діяльності такі:

- Голосова біометрія дозволяє розпізнавати особу за її голосом у записах телефонних розмов або прослуховуваннях. Це особливо корисно при проведенні слідчих дій, коли є потреба ідентифікувати підозрюваного або підтвердити його участь у злочині, використовуючи голосові записи.

- Голосові зразки можуть бути зібрані без відома підозрюваного під час розслідувань, що дозволяє непомітно проводити ідентифікацію та підтверджувати особу. Це є особливо важливим у складних випадках, коли підозрювані намагаються приховати свою діяльність.

- Сучасні технології голосової біометрії дозволяють з високою точністю ідентифікувати особу навіть за короткими фразами, що робить її ефективною навіть у складних умовах, наприклад, коли є багато фонових шумів або відхилень у мовленні.

- Голосова біометрія допомагає викривати спроби використання фальшивих особистостей або підроблених документів, оскільки голосовий відбиток є унікальним для кожної людини і не може бути легко підробленим.

Попри численні переваги голосової біометрії, ця технологія має також свої недоліки, особливо в контексті оперативно-розшукової діяльності, Основними з них є:

- Голос може змінюватися під впливом різних чинників, таких як емоційний стан, стрес, захворювання (наприклад, ангіна, застуда, бронхіт), що може ускладнити точне розпізнавання особи. Це створює ризик помилкових ідентифікацій або, навпаки, нездатності ідентифікувати підозрюваного.

- Хоча голос є унікальним біометричним ідентифікатором, існує можливість обману системи за допомогою підроблених або синтезованих голосів, зокрема завдяки сучасним технологіям синтезу та підробки голосу, наприклад, за допомогою штучного інтелекту.

- Для ефективної роботи системи голосової біометрії необхідно мати доступ до великої бази даних голосових зразків. Якщо база недостатньо обширна або не оновлюється, можливості ідентифікації обмежуються, особливо якщо йдеться про міжнародних злочинців чи нових підозрюваних.

Основною проблемою використання голосової біометрії в Україні є її правове регулювання, адже законами передбачено недостатню кількість чітких норм, які б регулювали специфіку обробки біометричних даних, таких як голосові відбитки. Хоча в Україні існує законодавство, що регулює захист персональних даних, відсутня окрема нормативна база для біометричних технологій, зокрема для голосової біометрії. Це призводить до невизначеності щодо правового статусу голосових відбитків і вимог до їх обробки, зберігання та використання. Згідно з чинним законодавством, для обробки персональних даних необхідно отримати згоду суб'єкта даних. Проте в контексті голосової біометрії важко забезпечити повну усвідомленість і добровільність цієї згоди, оскільки багато користувачів не усвідомлюють, які саме дані збираються і з якою метою. Сучасні закони про захист персональних даних не завжди враховують специфіку біометричних технологій, таких як голосова ідентифікація. Це може призвести до невідповідності між технологічними можливостями та правовими нормами, що регулюють їх використання [1].

Використання голосової біометрії в контексті здійснення заходів, визначених Законом України «Про правовий режим воєнного стану», може включати кілька аспектів:

1. Голосова біометрія може бути застосована на контрольних пунктах (КПП) для швидкої ідентифікації громадян, військових або інших осіб. Це дозволить забезпечити швидкий доступ до зони безпеки для тих, хто має на це право, і запобігти потраплянню небажаних осіб.

2. У часи воєнного стану важливо забезпечити безпеку даних, що стосуються оборони та безпеки країни. Використання голосової біометрії для аутентифікації доступу до конфіденційної інформації та систем може знизити ризик витоку даних та несанкціонованого доступу.

3. Голосова біометрія може бути використана для моніторингу та верифікації осіб, які беруть участь у військових чи правоохоронних операціях. Це допоможе підтвердити особу військовослужбовця або співробітника правоохоронних органів, запобігаючи проникненню шпигунів чи зловмисників.

6. Застосування голосової біометрії у поєднанні з аналітичними системами може допомогти в зборі та аналізі інформації про дії громадян. Це може використовуватись для виявлення потенційних загроз або неналежної поведінки під час воєнного стану.

8. Голосова біометрія може бути інтегрована в системи відеоспостереження, що дозволяє автоматично ідентифікувати осіб за голосом на записах з камер. Це може бути корисно для розслідування злочинів або подій під час воєнного стану [2].

Отже, впровадження голосової біометрії в Україні під час дії воєнного стану відкриває нові можливості для підвищення рівня безпеки та ефективності оперативно-розшукової діяльності. Ця технологія може бути застосована в різних сферах, таких як ідентифікація осіб на контрольних пунктах, забезпечення безпеки конфіденційних даних, моніторинг та верифікація учасників військових і правоохоронних операцій, а також покращення комунікації між громадянами та державними установами. Незважаючи на численні переваги, використання голосової біометрії вимагає дотримання правових норм і стандартів захисту прав громадян. Забезпечення конфіденційності даних та контроль за їх використанням є критично

важливими для запобігання зловживанням і порушенням прав людини. Таким чином, для максимальної ефективності впровадження цієї технології необхідно забезпечити належний правовий та етичний контекст, що дозволить використовувати голосову біометрію в інтересах безпеки держави та її громадян.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист персональних даних». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

БІОМЕТРИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема «біометрична ідентифікація в оперативно-розшуковій діяльності в умовах воєнного стану» є дуже актуальною, особливо в контексті сучасних безпекових викликів. Біометрична ідентифікація може відігравати ключову роль в ефективній роботі правоохоронних органів, забезпеченні національної безпеки, а також захисті від терористичних загроз.

«Біометрична ідентифікація» – це автоматизований процес розпізнавання особи на основі її фізіологічних або поведінкових характеристик. До фізіологічних ознак належать: відбитки пальців, райдужна оболонка ока, сітківка, обличчя, ДНК, геометрія руки тощо. До поведінкових характеристик можна віднести: голос, динаміку клавіатурного набору та манеру підпису. Ці дані є унікальними для кожної людини, що робить біометричні технології ефективними для ідентифікації або верифікації особи.

Основні переваги біометричної ідентифікації:

- біометричні системи, як правило, забезпечують більш надійну ідентифікацію, оскільки базуються на унікальних фізіологічних або поведінкових характеристиках людини, таких як відбитки пальців, сітківка ока або голос.

- біометрична ідентифікація може бути виконана швидко і без необхідності введення паролів чи інших даних. Це робить її ідеальною для місць з великим потоком людей (аеропорти, урядові установи).

- система складніша для підробки в порівнянні з паролями, картками або іншими методами, оскільки біометричні дані практично неможливо дублювати.

- біометричні ознаки людини, такі як відбитки пальців або сітківка, залишаються стабільними протягом усього життя, що забезпечує надійність даних у довгостроковій перспективі.

Недоліками є:

- оскільки біометричні дані є унікальними для кожної особи, їх втрата або неправильне використання може призвести до серйозних порушень конфіденційності. Біометричні дані не можна змінити, як, наприклад, пароль.

- розробка і впровадження біометричних систем вимагає значних фінансових інвестицій, особливо для організацій, які обслуговують велику кількість користувачів.

- деякі біометричні технології можуть працювати з обмеженнями за певних умов. Наприклад, сканери відбитків пальців можуть не працювати через пошкодження шкіри, а системи розпізнавання обличчя можуть бути неефективними при зміні зовнішності або в умовах недостатнього освітлення.

- використання біометричних даних потребує регулювання і захисту з боку законодавства. Також виникають етичні питання щодо масштабного збирання таких даних і їх використання.

- військові, державні та приватні організації можуть неправомірно використовувати біометричні дані, що може призвести до порушень прав людини, особливо в умовах тоталітарних режимів або неконтрольованого використання технологій.

В Україні питання правового регулювання біометрії охоплює Закони про захист персональних даних. Законодавство України у сфері біометрії є недостатньо розвинутим, але наявні основні нормативні акти, такі як Закон «Про захист персональних даних» і «Про Єдиний державний демографічний реєстр», створюють базу для використання біометричних даних. У контексті оперативно-розшукової діяльності це означає, що під час воєнного стану може бути спрощено доступ до таких даних для забезпечення національної безпеки [1].

В інших країнах, таких як США та країни ЄС, біометрична ідентифікація активно використовується у правоохоронній діяльності для боротьби зі злочинністю та тероризмом. Наприклад, у ЄС існують чіткі вимоги щодо захисту біометричних даних (GDPR), що дозволяє забезпечувати баланс між безпекою і захистом прав людини. Тарасевич Т. пропонує щоб в Україні може застосований подібний підхід для регулювання використання біометричних даних в умовах воєнного стану,

що сприятиме більш ефективній протидії злочинам. Також автор підкреслює, що важливо враховувати питання захисту персональних даних та приватності громадян. В умовах воєнного стану це стає складнішим, оскільки підвищуються ризики зловживань та порушень прав людини [2, с. 284].

Аналізуючи Закон України «Про правовий режим воєнного стану» можна поєднати заходи правового режиму воєнного стану з темою «біометрична ідентифікація в оперативно-розшуковій діяльності» в розглянути обмеження прав громадян, так і додаткові повноваження органів влади, які є специфічними для воєнного часу [3].

Для прикладу є такі фактори:

1. *Запровадження особливого режиму безпеки та обмеження пересування*: під час воєнного стану встановлюється особливий режим доступу до визначених територій або об'єктів. Біометрична ідентифікація може використовуватися для контролю доступу, перевірки документів та ідентифікації осіб, які намагаються проникнути на закриті території. Наприклад, використання систем розпізнавання облич або відбитків пальців може допомогти запобігти проникненню диверсійних груп на об'єкти критичної інфраструктури.

2. *Запровадження комендантської години та посилений контроль на блокпостах*: біометричні дані можуть використовуватися для оперативного ідентифікації осіб на блокпостах, що дозволяє швидше перевіряти документи або виявляти осіб, які перебувають у розшуку. Це може бути особливо актуально в умовах швидкого переміщення військ або терористичних загроз.

3. *Збільшення повноважень правоохоронних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності*: військове командування та правоохоронні органи можуть мати додаткові можливості щодо збору та обробки персональних даних, включаючи біометричні. Це може стосуватися доступу до баз даних, які містять відбитки пальців, фотографії або інші біометричні характеристики громадян для оперативного розслідування злочинів або попередження терористичних актів.

4. *Спрощений доступ до баз даних та використання біометричних технологій*: в умовах воєнного стану може бути знижено обмеження щодо захисту персональних даних,

що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією між різними службами (поліцією, службою безпеки, прикордонниками). Це створює правові підстави для активного використання біометричних систем, наприклад, для розпізнавання обличчя за відеозаписами з камер спостереження.

5. *Посилення заходів контролю за громадянами, іноземцями та підозрілими особами:* воєнний стан дозволяє вводити додаткові заходи контролю за підозрілими особами, включаючи тих, хто не може підтвердити свою особу звичайними документами. Біометрична ідентифікація тут стає важливим інструментом для верифікації особистості, зокрема під час розслідування випадків шпигунства або терористичної діяльності.

Отже, біометрична ідентифікація є ефективним інструментом для підвищення безпеки та підтримання громадського порядку, особливо в умовах воєнного стану. Вона забезпечує точну і швидку ідентифікацію осіб, що дозволяє оперативно реагувати на загрози, виявляти підозрюваних і запобігати злочинам. Проте використання біометрії вимагає належного правового регулювання для захисту персональних даних і мінімізації ризиків зловживання. Удосконалення законодавчої бази та захист прав громадян є необхідними умовами для ефективного впровадження цих технологій в оперативно-розшукову діяльність.

Список використаних джерел

1. Biometric Authentication Advantages and Disadvantages – NCheck by Neurotechnology. *NCheck by Neurotechnology*. URL: <https://www.ncheck.net/biometric-technology-advantages-and-disadvantages/>.
2. Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання біометричної ідентифікації особи: національні тенденції та зарубіжний досвід. Київ, 2021. 323 с.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Ковтун В. О., Світличний В. А. «Використання біометричних засобів ідентифікації в діяльності Національної поліції України». Харків, 2019. 298 с.

ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Оцифрування основних сфер людської діяльності сприяло виникненню цифрової медицини, яка надає користувачам можливість вести медичні записи, відстежувати симптоми та отримувати рекомендації щодо здоров'я. Основною метою цифрової медицини є профілактика захворювань і підтримка належного рівня якості життя людини.

Виходячи з цього, на сучасному етапі розвитку технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) можна виділити такі базові напрями розвитку цифрової медицини щодо розроблення та створення: мобільних медичних моніторів, що побудовано на основі смарт-сенсорів для вимірювання в реальному часі основних медичних параметрів [1] і об'єднано в бездротову сенсорну мережу (БСМ); мобільних засобів первинного оброблення вимірюваних медичних параметрів, суміщених із смарт-сенсорами, для знімання цих параметрів; мобільних засобів передавання параметрів, що виміряно медичним монітором і що характеризують у реальному часі стан людини, у віддалені центри прийняття рішень; дистанційно керованих носимих інжекторів для введення необхідних лікарських засобів, що підтримують життєдіяльність людини.

Зазначені технології розраховано на надання медичної допомоги мільйонам людей. Їхнє освоєння та впровадження в медичну практику вже почалося. Проте, якщо носимі медичні монітори зі смарт-сенсорами, які об'єднані у бездротові мережі, та дистанційні інжектори знаходять своє застосування, хоча ще і недоступні більшості пацієнтів, то прийняття рішення за результатами переданих у віддалені медичні центри медичних параметрів про стан пацієнтів, що перебувають під віддаленим наглядом, все ще залишається прерогативою лікаря. У таких центрах у вигляді електронних медичних карт зберігають дані про захворювання пацієнта та надані йому послуги, але сучасний рівень розвитку ШІ поки що не дає можливість

таким центрам, самостійно в автоматичному режимі приймати рішення про застосування того чи іншого методу надання медичної допомоги [1].

Використання цифрових технологій у медицині призвело до створення нових форм взаємодії між постачальниками медичних послуг та їх споживачами: онлайн-консультації; проведення медичних маніпуляцій онлайн; електронний документообіг тощо.

У зв'язку зі сказаним слід інакше поглянути на проблему відповідальності медичних працівників у системі цифрової медицини. Відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 № 2801-XII «охорона здоров'я – система заходів, спрямованих на збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя» [2].

Стаття 49 Конституції України гарантує, що «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування», у зв'язку з чим суспільство уважно ставиться до кожного факту непрофесіоналізму під час надання медичної послуги.

В умовах розвитку цифрової медицини взаємодія лікаря та пацієнта зазнає змін. Впроваджується та реалізується концепція «дистанційний лікар».

«Дистанційний лікар» - це унікальний сучасний сервіс для отримання дистанційних консультацій провідних лікарів-практиків в режимі онлайн, який дозволяє: отримувати термінові та планові онлайн-консультації лікарів різних спеціальностей; обирати лікарів та час консультації; отримати електронний рецепт на ліки; завантажувати та зберігати медичну документацію; переглядати історію консультацій та надані рекомендації.

У рамках телемедицини лікар може попросити пацієнта надати таку інформацію: дані про вагу, кров'яний тиск, рівень цукру в крові чи інші важливі показники; фотографії ран або стану очей та шкіри тощо;

Також лікар може надсилати пацієнту інформацію, яка дозволить йому стежити за своїм здоров'ям вдома, наприклад, повідомлення або нагадування щодо виконання

реабілітаційних вправ чи прийому ліків; нові рекомендації щодо поліпшення харчування, рухової активності або стресу; детальні інструкції про те, як продовжити лікування вдома; заохочення дотримуватися плану лікування.

В таких випадках при судовому розгляді справ, що стосуються відповідальності лікаря за шкоду спричинену життю чи здоров'ю пацієнта, суд зобов'язаний зробити висновок щодо всіх лікарів, які брали участь у процесі лікування пацієнта [3].

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що розширення сфери застосування цифрової медицини відкриває нові перспективи для удосконалення медичної практики, але разом з тим посилює відповідальність лікарів за можливі наслідки її використання. Цивільна відповідальність лікарів у контексті цифрової медицини вимагає від них глибокого розуміння технологічних аспектів та супроводження високих стандартів безпеки даних. Перехід до цифрових платформ вимагає вдосконалення професійної підготовки лікарів, введення стандартів управління ризиками та зміцнення етичних норм.

Лікарі повинні бути відповідальними за свої дії в цифровому просторі та приділяти особливу увагу якості медичного обслуговування, щоб уникнути можливих негативних наслідків для пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Мінцер О. П., Романов В. О., Галелюка І. Б., Антонова Г. В. Інформаційні та мікроелектронні технології для застосування в мобільній медицині. Надії та обмеження. *Медична інформатика та інженерія*. 2018. № 2. С. 13–27.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
3. Стукало Н. Ю. Кваліфікація лікарської помилки шляхом використання сучасних цифрових технологій: цивільно-правовий аспект. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 3 (31). С. 214–225.

ВПЛИВ БУЛІНГУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Булінг – це систематична агресивна поведінка, спрямована на фізичне чи емоційне ураження іншої особи. Він є поширеною проблемою у підлітковому середовищі, яка суттєво впливає на психологічний стан жертв. За даними різних досліджень, близько 30% учнів у всьому світі стають жертвами булінгу, що призводить до серйозних соціально-психологічних наслідків. Проблема булінгу вимагає всебічного підходу до вирішення, включаючи не тільки роботу з жертвами, а й активне втручання у поведінку агресорів [1, с. 34].

Вплив булінгу на психологічний стан підлітків. Булінг є одним з основних факторів стресу для підлітків, оскільки він впливає на формування їхнього психічного здоров'я та соціальних зв'язків. Психологічні наслідки булінгу часто проявляються у формі тривоги та депресії. Підлітки, які постійно зазнають цькування, можуть відчувати емоційне вигорання, безнадійність та ізоляцію. Це сприяє виникненню низки негативних емоцій, які поступово руйнують самооцінку жертви та її здатність ефективно взаємодіяти з однолітками [2, с. 47].

Жертви булінгу мають підвищений ризик розвитку психосоматичних розладів: головних болів або порушень сну [3, с. 63].

У багатьох випадках булінг може призвести до довготривалих психологічних наслідків, таких як депресивні стани або навіть суїцидальні тенденції [4, с. 52].

Згідно з дослідженнями, жертви булінгу можуть зберігати психологічну травму до дорослого віку, що значно знижує їхню здатність до соціальної адаптації [5, с. 45].

Форми булінгу та їх вплив на підлітків. Булінг може приймати різноманітні форми, серед яких фізичний, вербальний, соціальний та кібербулінг.

– Фізичний булінг включає побиття, поштовхи та інші фізичні дії, які спрямовані на заподіяння болю чи шкоди жертві.

Ця форма булінгу часто призводить до страху перед можливими новими нападами, що викликає постійний стрес [6, с. 39].

- Вербальний булінг – це образи, приниження, поширення чуток та словесні нападки на жертву. Така форма булінгу може бути не менш травматичною, ніж фізична агресія, оскільки вона підриває самоповагу та формує комплекс неповноцінності [2, с. 24].

- Соціальний булінг передбачає навмисну ізоляцію жертви від соціального колективу, ігнорування або виключення з групи однолітків. Відчуття відторгнення може викликати в жертви тривогу, депресію та сильне почуття самотності [4, с. 50].

- Кібербулінг, який стає дедалі більш поширеним завдяки розвитку цифрових технологій, проявляється через поширення образливих повідомлень, загроз або принизливих зображень в інтернеті. Оскільки кібербулінг може відбуватися цілодобово, жертви не мають можливості втекти від переслідування, що робить цю форму агресії особливо небезпечною [3, с. 17].

Методи подолання булінгу. Ефективна боротьба з булінгом передбачає застосування комплексних заходів, спрямованих на підтримку жертв, роботу з агресорами та зміцнення соціальних відносин у підліткових колективах.

- Психологічна підтримка. Основним завданням є надання професійної допомоги підліткам, що зазнали булінгу. Індивідуальна терапія, групова підтримка та когнітивно-поведінкова терапія допомагають жертвам булінгу відновити втрачену самооцінку, подолати негативні емоції та навчитися будувати здорові соціальні зв'язки [6, с. 69].

- Освітні програми. Профілактика булінгу у школах є ключовим елементом у боротьбі з цим явищем. Впровадження програм, спрямованих на розвиток емпатії, емоційного інтелекту та навичок вирішення конфліктів, допомагає формувати здорове соціальне середовище серед учнів [1, с. 84].

- Соціальні кампанії. Організація інформаційних кампаній, які висвітлюють проблему булінгу та його наслідки, є важливим елементом у зменшенні рівня цькування. Кампанії можуть бути спрямовані на підвищення обізнаності

серед підлітків, батьків і вчителів щодо важливості протидії булінгу [5, с. 98].

– Юридичні заходи. Деякі країни прийняли законодавчі акти, спрямовані на боротьбу з булінгом у школах. Ці закони включають механізми покарання для агресорів та створення безпечних умов для навчання. Такі заходи допомагають зменшити випадки цькування та підвищують рівень відповідальності навчальних закладів за захист учнів [4, с. 101].

Отже булінг є серйозною проблемою, яка впливає на психологічний стан підлітків, зокрема викликає тривожність, депресію та соціальну ізоляцію. Для ефективного подолання цього явища потрібні комплексні заходи, що включають психологічну допомогу, профілактичні освітні програми, соціальні кампанії та правові механізми. Лише за умови активної співпраці всіх учасників процесу – жертв, агресорів, батьків, вчителів та законодавців – можна зменшити масштаби булінгу і створити безпечне середовище для розвитку підлітків.

Список використаних джерел

1. Коваленко О. Вплив булінгу на самооцінку підлітків. Харків, 2020. 102 с.
2. Петренко Л. Психологічні наслідки шкільного булінгу. Київ, 2021. 144 с.
3. Іваненко А. Довгострокові наслідки булінгу у підлітковому віці. Львів, 2019. 176 с.
4. Петров С. Соціальні аспекти булінгу. Одеса, 2022. 89 с.
5. Сидоренко В. Кібербулінг: нові виклики для підлітків. Київ, 2020. 112 с.
6. Михайлова О. Методи психологічної допомоги підліткам. Дніпро, 2021. 132 с.

ЕВОЛЮЦІЯ МІНУВАННЯ ДОРОЖНІХ НАПРЯМКІВ

В умовах збройної агресії російської федерації проти України зростає потреба у визначенні способів та засобів, які доцільно застосовувати для мінування дорожніх напрямків.

Вагомий внесок у боротьбі з броньованою технікою противника на дорогах відіграють інженерні міни, які володіють високими бойовими характеристиками та показують значну ефективність, не потребують значних витрат на утримання та обслуговування.

Розглядаючи історію розвитку мінування дорожніх напрямків слід виділити основні особливості. В 30-х рр. XX ст., як свідчить джерельна база [1, с. 77] розглядалося два варіанта влаштування загороджень: суцільні або часткові загородження. Місця на дорогах мали обиратися таким чином, щоб противник був вимушений здійснювати значну роботу по влаштуванню з'їздів або об'їздів.

Враховуючи те, що основна техніка, яка застосовувалася в бойових діях поділялася на: кінні колісні вози, автомобілі та бронеавтомобілі, артилерійські системи на кінні тязі, танкетки, легкі, середні та важкі танки передбачалося дев'ять основних типів загороджень на дорогах: посипання доріг матеріалами, що перешкоджають руху; переорювання полотна ґрунтових доріг; перекопування дороги (поперечна канава); механічне псування штучного покриття доріг; влаштування на дорогах завалів з дерев, пакетів колод та каміння, з повалених стовпів ліній зв'язку, з повалених парканів (в селищах – влаштування барикад); влаштування дорожніх пасток; руйнування доріг за допомогою вибухових речовин для влаштування вирв; мінування доріг автоматичними фугасами; псування, руйнування та знищення мостів.

Мінування доріг у період з 1943 р. по 1956 р. розглядалося як складова частина системи інженерних загороджень, що складалася з природніх та штучних перешкод тісно пов'язаних з системою вогню [2, с. 5]. Інколи дозволялося влаштування загороджень на дорогах без вогневого прикриття.

При мінуванні доріг та шляхів руху протитанковими, протипіхотними, протитранспортними мінами та мінами-сюрпризами на танкодоступних напрямках встановлення здійснювалось відразу на всю їх глибину. При мінування доріг, особливо з асфальтовим покриттям, враховувалось, що на встановлення мін треба витрачати багато часу (щоб пробити покриття), а маскування ненадійне та потребує влаштування великої кількості хибних місць для мін. В зв'язку з цим міни встановлювались в положення, що унеможливлювало їх вилучення у великій кількості [3, с. 31].

У період 80-90-х років ХХ ст. велика увага в СРСР приділялась дистанційному мінуванню місцевості та доріг. Головною метою застосування інженерних мін на дорогах було зменшення (обмеження) військ у пересуванні на місцевості, порушення планової діяльності його об'єктів, нанесення втрат інженерними боєприпасами та створення сприятливих умов для його ефективного ураження іншими засобами, застосовувалось дистанційне мінування місцевості, у тому числі доріг [4, с. 3].

Сучасне застосування загороджень на дорогах, яке практично реалізоване з початку 2020 року по теперішній час, засноване на динамічному затриманні просування підрозділів противника та нанесення йому втрат. Комплексність динамічного підходу полягає в підготовці до руйнування окремих ділянок доріг з метою затримання просування підрозділів противника, проведенні підриву дорожніх споруд, які мають ключове значення у необхідний час та мінування місцевості різноманітними за типами мінно-вибуховими засобами з метою перешкоджання підрозділам противника обійти таку ділянку [4, с. 73].

Особливостями влаштування загороджень на дорогах стало: детальний розподіл доріг за шириною проїжджої частини, який лежить в основі схем мінування; для ускладнення ведення інженерної розвідки фахівцями саперної справи у брустверах, вирвах (після вибуху зарядів) та на узбіччях дороги встановлюються у положенні, яке унеможливлює вилучення протитанкові міни з мінами-пастками; для мінування дорожніх споруд з метою первинного або повторного руйнування, після захоплення противником, можуть застосовувати об'єктні

міни, потужні заряди вибухової речовини з механічними підриивниками; застосовують мінні смуги, що встановлювалися поперек проїжджої частини з протитанкових фугасних мін, які розміщуються на поверхні без маскування; протипіхотні вибухові пристрої направленою та кругового ураження встановлюють переважно на дорогах з великим кутом спуску (підйому) і на ділянках доріг, що проходять у виїмках, насипах; для оперативного мінування місцевості встановлюють мінні смуги з мін в один ряд для чого залучають наземні дрони. Наземні безпілотники доставляють до місця встановлення мін, які сполучені між собою тросом, а у визначеному місці розвантажують боєприпаси на ґрунт з підриивниками завчасно переведеними у бойове положення. Повітряні дрони застосовують для скидання мін безпосередньо на маршрутах просування техніки противника.

Отже, мінування дорожніх напрямків пов'язано з великим обсягом підготовчих робіт, проведенням ретельного планування, залучення підготовленого особового складу. Врахування історичного досвіду та сучасних реалій виконання робіт дасть можливість підвищити ефективність інженерних загороджень на дорожніх напрямках.

Список використаних джерел

1. Мінні поля : навчальний посіб. / Р. Л. Колос та ін. Львів : НАСВ, 2016. 310 с.
2. Настанова для всіх родів військ. Загородження. Частина друга. Мінування. Київ : Воєнне видавництво, 1943. 72 с.
3. Керівництво з дистанційного мінування в операції (бою). Затверджено головнокомандувачем Сухопутними військами 17 грудня 1984 р. Київ. Воєнне видавництво, 1986. 63 с.
4. Наказ наказом командувача Сил підтримки Збройних Сил України від 12 жовтня 2020 р. № 68 Настанова улаштування інженерних загороджень, маркування та звітність. Київ. Міністерство Оборони України. 2020. 180 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВСТАНОВЛЕННЯ АБО ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Питання протидії поширенню злочинного впливу та організованої злочинності в умовах воєнного стану в Україні є ключовим для збереження правової системи, захисту прав і свобод громадян, а також для забезпечення стабільності та безпеки держави.

Ефективність кримінально-правового регулювання у державі залежить від якості кримінально-правових норм і їх зовнішніх правових форм, якості актів застосування кримінально-правових норм, рівня розвитку суспільства та його правової культури, наявних економічних ресурсів, які держава спроможна спрямувати на протидію злочинності, стану правосвідомості членів суспільства, належного впливу на правозастосовну практику навколишнього правового середовища, особливо екстремальних умов, в яких діють гіпертрофовані релігійні, історичні, націоналістичні й інші фактори [1].

Запобігання встановленню та поширенню злочинного впливу в першу чергу залежить від якості норми права, якою передбачено кримінальну відповідальність за ці діяння. Аналіз статті 255-1 Розділу IX Особливої частини КК України дозволяє зробити такі висновки: законодавець визначив злочини, пов'язані зі злочинним впливом, виключно як тяжкі або особливо тяжкі [2, с. 408]; санкція є безальтернативною – позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років; єдиним додатковим покаранням є конфіскація майна; застосування загальних видів звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення даного кримінального правопорушення, неможливе, окрім закінчення строків давності, передбачених ст. 49 КК України; застосування звільнення від покарання (ч. 4 ст. 74 КК України) неможливе [3].

Існує складність у розмежуванні окремих складів злочинів, у яких вживається поняття злочинного впливу. На даний

час немає єдиного підходу до розуміння, які суспільно небезпечні діяння охоплює поняття «злочинний вплив»; чи є відмінність між загальноприйнятим визначенням поняття злочинного впливу та кримінально-правовим тощо. Дискусійними залишається питання дотримання правил законодавчої техніки, зокрема введення в законодавство злочинного жаргону («вор в законі») та розуміння його змістовного наповнення для вірного правозастосування.

Водночас Європейський суд з прав людини наголошує про неможливість абсолютної визначеності правових норм, зокрема кримінально-правових: «формулювання багатьох законів не є абсолютно точними. Необхідність уникати надмірної жорсткості та встигати за обставинами, що змінюються, означає, що багато законів неминуче сформульовані в такі способи, які більшою чи меншою мірою є розмитими» [4].

При цьому провідна роль у з'ясуванні змісту правової норми відводиться саме судам: як би чітко не було положення сформульоване, у будь-якій галузі права, включно з кримінальним правом, існуватиме неминучий елемент судового тлумачення. Завжди існуватиме потреба у роз'ясненні нечітких норм або тих, що потребують пристосування до обставин, що змінюються. З іншого боку, хоча визначеність є вкрай необхідною, вона може спричиняти надмірну жорсткість, а закон повинен бути здатним встигати за обставинами, що змінюються [5].

Українські суди, розглядаючи справи за статтею 255-1 КК України, зважаючи на жорсткість передбаченої санкції, признають найчастіше реальне позбавлення волі ближче до нижчої межі. У кримінальних провадженнях цієї категорії часто застосовується укладення угод про визнання винуватості обвинуваченим та, як наслідок, застосування судами заохочувальних заходів кримінально-правового характеру при призначенні їм покарання (застосування статей 69 КК України). Додаткове покарання у вигляді конфіскації майна також застосовується доволі часто, оскільки воно передбачене як обов'язкове. З 2020 року по 2024 рік винесено всього 16 вироків про обвинувачення осіб за ст.255-1 КК України, з них 4 виправдальних, решта обвинувальних із призначення покарання у виді позбавлення волі [6], [7], [8], [9].

Заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються за вчинення злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом відповідно до КК України, є більш жорсткими у порівнянні із заходами інших держав-членів ЄС. Очевидно, що існування самої норми та жорсткість покарання за вказані кримінальні правопорушення залишатиметься актуальною і у післявоєнний час. В проєкті нового КК України збережена норма «Злочинний вплив» (ст. 7.1.7.), в тексті якої вказано «Особа, яка встановлює або поширює злочинний вплив (злочинний лідер) ...» [10]. Тобто замінено формулювання «вор в законі». Крім того у ній немає визначення «вплив у будь-якій формі...» при конструюванні об'єктивної сторони кримінальних правопорушень.

Діючий КК України не передбачає ні загальних, ні спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину встановлення або поширення злочинного впливу, окрім одного – закінчення строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК України).

У КК більшості держав, які мають досвід боротьби з організованою злочинністю (мафією), передбачено спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за участь у злочинній організації у разі співпраці такого суб'єкта із правоохоронними органами для припинення діяльності інших членів злочинної організації. Такий досвід можливий для запозичення і застосування до осіб, які обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 255-1 КК України. Його запровадження може бути позитивним кроком законодавця, зокрема як прояв гуманності та стимул для позитивної посткримінальної поведінки. Серйозні правопорушення вимагають відповідної реакції, і позбавлення волі є необхідним інструментом у системі кримінальних санкцій, однак воно має використовуватись лише як останній захід (*ultima ratio*) [11].

Нинішні реалії ставлять перед урядом України нові виклики. Тому важливо вдосконалювати юридичні заходи протидії злочинності, почуття колективної відповідальності для викорінення такого субкультурного явища, як злочинний вплив та попередження пропаганди злочинського способу життя.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності : матеріали міжнар. наук. практ. конф., 18–19 жовт. 2018 р. / редкол: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст.голов.ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 23–28. <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17778/1/Baulin-23-28.pdf>
2. Нікітін А.О. Щодо необхідності дослідження санкцій за деякі кримінальні правопорушення проти громадського порядку/Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації: збірник тез доповідей науково- практичної конференції, присвяченій пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 407–408.
3. Кримінальний кодекс України, Закон 2341-III, ухвалено 5 квітня 2001, <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 22.10.2024).
4. Kokkinakis v. Greece, 14307/88 (ECHR. 25 May 1993). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>.
5. Vyrentsov v. Ukraine, 20372/11 (ECHR. 11 April 2013). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-118393>.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. Обвинувальний вирок Богунського районного суду м. Житомир у справі № 295/1272/22 від 11.02.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103112385> (дата звернення: 06.04.2023).
7. Єдиний державний реєстр судових рішень. Обвинувальний вирок Соснівського районного суду м. Черкаси у справі № 711/6236/21 від 14.12.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107926033> (дата звернення: 06.04.2023).
8. Єдиний реєстр судових рішень. Обвинувальний вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області у справі № 308/9015/21 від 27.04.2023 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110510602> (дата звернення: 10.11.2023).
9. Єдиний реєстр судових рішень. Обвинувальний вирок Черкаського районного суду Черкаської області у справі № 711/956/21 від 16.06.2022 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104785032> (дата звернення: 10.11.2023).
10. Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 1.08.2024 р. року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення 22.10.2024).
11. European Council conclusions on alternative measures to detention: the use of non-custodial sanctions and measures in the field of criminal justice. EUR-Lex. URL:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216\(02\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216(02)&rid=1) (дата звернення: 06.12.2022).

РОЛЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні соціальні виклики, зокрема економічні кризи, війна та зміни у суспільних відносинах, ставлять перед державою та суспільством важливі завдання щодо захисту прав дітей. Ювенальна превенція, як система заходів, спрямованих на профілактику правопорушень серед неповнолітніх та захист їхніх прав, набуває особливої значущості. Ця сфера передбачає комплексний підхід, залучення державних структур, правоохоронних органів, громадських організацій та навчальних закладів до вирішення проблем дитинства.

Основою ювенальної превенції є запобігання правопорушенням серед дітей та підлітків, а також створення умов для безпечного розвитку юного покоління. Це включає роботу з дітьми, що перебувають у групі ризику: з неблагополучних родин, сиротами, вихованцями інтернатів тощо. Основна роль у цій сфері належить підрозділам ювенальної превенції поліції, які, поряд із соціальними службами, вживають заходи щодо виявлення та підтримки дітей, які можуть стати учасниками чи жертвами правопорушень [1, с. 95].

Згідно з новітніми підходами, у центрі превентивної діяльності має стояти профілактична робота, спрямована на створення безпечного середовища для дітей. Це включає розвиток програм, які навчають дітей соціальних навичок, спонукають до активного громадського життя, попереджають насильницькі дії та надають підтримку в кризових ситуаціях. Особливе значення має співпраця правоохоронних органів з освітніми закладами, де проводяться профілактичні заходи, зустрічі зі школярами, освітні лекції щодо законності та правопорушень [2, с. 161].

В умовах війни та економічної нестабільності роль ювенальної превенції суттєво зростає. Відсутність стабільного соціального середовища може призводити до загострення проблем, таких як насильство в сім'ї, безпритульність, підліткова

злочинність та залежність. Тому важливим стає розвиток системи реагування на кризові ситуації: спеціальні гарячі лінії для дітей, центри допомоги, притулки для тимчасового перебування неповнолітніх.

Значну роль відіграють також інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності суспільства щодо проблем дитячої безпеки та захисту прав дітей. Програми підтримки сімей з дітьми, надання психологічної допомоги та консультацій також є важливою частиною ювенальної превенції. Особливу увагу слід приділяти роботі з родинами, які постраждали від військових дій, де діти перебувають у психологічно вразливому становищі [3].

Крім того, активізуються громадські організації, які забезпечують підтримку дітей через волонтерські ініціативи, а також міжнародні програми захисту дитинства. Важливим напрямом є підготовка спеціалістів із ювенальної превенції, які вміють вчасно розпізнавати ризики та ефективно працювати з дітьми та їх родинами.

Одним із ключових підходів у ювенальній превенції є розвиток системи раннього втручання. Ідея полягає у тому, щоб вчасно виявляти ознаки соціальної неблагополучності, працювати з дітьми, які знаходяться в зоні ризику, та надавати їм підтримку до того, як ситуація погіршиться. Це вимагає ефективної координації між державними установами, соціальними службами, правоохоронними органами та громадськими ініціативами [4].

Особливо важливо запобігати негативним соціальним наслідкам для дітей у зонах конфлікту та на окупованих територіях. Тут постають питання як фізичного, так і психологічного захисту дітей, які стали свідками або жертвами насильства.

Нова система ювенальної превенції також передбачає використання сучасних технологій, таких як цифрові платформи для звернень за допомогою, онлайн-консультації та спеціалізовані програми, що навчають дітей основ безпеки у цифровому середовищі.

Ювенальна превенція сьогодні - це не лише запобігання злочинності серед дітей, але й створення безпечних умов для їх розвитку. Комплексний підхід, який включає профілактичну роботу, захист прав дітей та роботу з їхніми родинами,

є запорукою успішної ювенальної політики. В умовах соціальних викликів, таких як війна та економічна нестабільність, необхідно посилювати систему захисту дітей та забезпечувати їм належний рівень безпеки та підтримки. Спільна робота держави, громадських організацій та міжнародних партнерів дозволить зберегти та зміцнити систему ювенальної превенції, забезпечивши надійний захист прав дітей у найбільш складні для країни часи.

Список використаних джерел

1. Мороз О. Б., Ковальчук О. В., Хатнюк Ю. А. Д58 Довідник ювенального поліцейського. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 388 с.
2. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; [О. І. Безпалова, Г. В. ДжагуО64 пов, В. С. Макаренко та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 204 с.
3. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади. 2020. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-utsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20\(2\).pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-utsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20(2).pdf)
4. Проєкт Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання в Україні». URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/679/>

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Запобігання та протидія корупції залишається однією з найгостріших проблем сучасного етапу українського державотворення. За даними Transparency International Україна отримала 33 бали зі 100 можливих відповідно до індексу сприйняття корупції у 2022 році та посіла 116 місце з 180 країн, що вкотре підкреслює наявну проблему в нашій державі. Ми залишаємося однією з найбільш корумпованих держав світу і знаходимося на одному щаблі з Угандою та Коморськими островами[1].

Взимку 2023 року на замовлення Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» спільно з Проектом USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» (SACCI) провела загальнонаціональне опитування «Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення». Відповідно до ключових висновків даного опитування 89% громадян вважають корупцію найсерйознішою проблемою для України після повномасштабної війни[2].

На початок повномасштабного вторгнення у роботу детективів Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) перебувало 886 кримінальних проваджень, ще понад 200 справ слухались у суді. НАБУ вжило необхідних заходів для збереження всіх відомостей не втрачене жодне кримінальне провадження, в тому числі через завершення термінів розслідування. Центральний офіс НАБУ передислокувався до Львова, де доволі швидко відновив роботу за своїм основним напрямом. Незважаючи на складність роботи під час повномасштабного вторгнення НАБУ продовжувало ефективно працювати.

І нарешті після внесення ряду правок, 20 червня 2022 року, Верховна Рада України прийняла Закон України № 2322-IX «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», який набрав чинності 10 липня 2022 року і яким

затверджено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки. На початку березня 2023 року рішенням КМУ затверджено Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки для забезпечення реалізації Антикорупційної стратегії [3]. Документ містить понад 1,7 тис. заходів у п'ятнадцяти сферах суспільного життя, які мають на меті зменшити рівень корупції та забезпечити доброчесність в органах влади.

Проведений аналіз міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби під час воєнного стану та перелікових світових практик дозволяє виокремити найважливіший комплекс принципів протидії корупції в секторі безпеки, який має усі підстави бути застосованим в Україні:

- по-перше: високий патріотизм і професіоналізм керівників сектору безпеки усіх ланок, які виявляються, зокрема, в їхній діяльності виключно в інтересах суспільства, а не окремих олігархічних кланів і в умовах максимально допустимої відкритості;

- по-друге: прозорість та підзвітність структур сектору безпеки суспільству через вільний доступ громадських організацій до процесу прийняття і виконання управлінських рішень у сфері оборонного (силового) бюджету;

- третє: реальне забезпечення прав та захисту приватної власності (яка отримана легальним шляхом) як запорука від рейдерських захоплень, незаконних платежів, хабарів тощо;

- четверте: невідворотність відповідальності за скоєння корупційних дій, незважаючи на час, що минув та персоналії.

Так, у системі законодавства США немає єдиного федерального закону, який би регламентував застосування антикорупційних механізмів всередині країни, однак відповідні положення містяться у низці нормативно-правових актів, зокрема: Законі про неправдиві звіти (1863 р.); Законі про фондові біржі (1934 р.); Кодексі законів США (1952 р.), розділ 18 глава 63 «Поштові та інші види шахрайства»; Кодексі внутрішніх доходів (1954 р.), Законі про звітність щодо валютних та міжнародних операцій (1970 р.), Законі про іноземну корупційну практику (1977 р.), Акті про етику поведінки державних службовців (1978 р.) тощо.

5 травня 1977 р. було прийнято Закон про корупцію за кордоном (Foreign Corrupt Practices Act) – федеральний закон

про боротьбу з корупцією у міжнародній діяльності, який має екстериторіальну дію, тобто його юрисдикція поширюється за територію США[4].

За висновками болгарських експертів, у боротьбі з корупцією в секторі безпеки необхідно, насамперед: застосувати комплексний підхід до оцінки корупційних ризиків; чітко визначати пріоритетність завдань; осереджувати зусилля на антикорупційних заходах [5].

Отже, успішна протидія корупції під час воєнного стану можлива за умови наявності чіткого антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади; координованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання та протидії корупції, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством. Однак, ефективність реалізації заходів щодо запобігання корупційній злочинності можлива завдяки довгостроковим соціально-економічним, політичним та правовим перетворенням. А для цього, на нашу думку, має бути наявна політична воля щодо антикорупційних заходів, існування та вдосконалення чіткого і взаємопов'язаного антикорупційного законодавства і готовність до реформ.

Список використаних джерел

1. URL: <https://www.transparency.org/>
2. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення: веб-сайт. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : Постанова КМУ від 4.03.2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Renewing the Patriot Act (HTML). A News Hour with Jim Lehrer. *Public Broadcasting Service* (July 19, 2005).
5. Тагаєв Т. Протидія корупції в оборонному секторі: основні ризики та виклики // *Збірник матеріалів міжнародної конференції «Посилення доброчесності та протидія корупції в оборонному секторі України*. 16 травня 2011 р. Київ : НІСД, 47 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ СКОЄННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні технології стрімко змінюють наш світ, і штучний інтелект (далі - ШІ) стає одним із ключових факторів цих змін. З одного боку, ШІ відкриває широкі можливості для розвитку економіки, медицини, освіти та інших галузей. Проте, з іншого боку, він також створює нові загрози, особливо в сфері кібербезпеки. Під час воєнного стану, коли країна стикається з зовнішніми та внутрішніми викликами, кіберзлочинці активно використовують сучасні технології, щоб посилити свій вплив та завдати шкоди інфраструктурі, державним установам і приватним компаніям.

ШІ використовується для автоматизації різних процесів, і кіберзлочинці не залишилися осторонь цих можливостей. ШІ дозволяє створювати більш складні та ефективні атаки, автоматизувати зломи, створювати підроблені новини та дезінформацію, а також масово зламувати паролі або шукати вразливості в інформаційних системах. Під час воєнного стану в Україні такі загрози набувають особливої ваги, оскільки можуть дестабілізувати ситуацію всередині країни, порушити роботу критично важливих систем та завдати шкоди національній безпеці.

ШІ став важливим інструментом у контексті кіберзлочинів під час повномасштабного вторгнення в Україну, що розпочалося в 2022 році. Як з боку України, так і з боку росії, технології ШІ використовуються для досягнення військових та інформаційних цілей.

З початку конфлікту росія здійснила серію резонансних кібератак, використовуючи різні тактики для підтримки традиційних бойових дій, такі як: деструктивні атаки, спрямовані на пошкодження систем або остаточне видалення даних; підривні атаки, що уповільнюють роботу служб, включаючи атаки розподіленої відмови в обслуговуванні (DDoS);

крадіжка даних, яка викрадала стратегічні дані з метою шпигунства, стеження та розвідки.

Найсерйозніші атаки сталися в травні-грудні 2023 року, спрямовані на українського мобільного оператора «Київстар». Служба безпеки України (СБУ) повідомила, що росія місяцями перебувала в телекомунікаційному гіганті та знищила його «ядро», що серйозно вплинуло на мобільні послуги та служби передачі даних [5]. Ці атаки мали на меті не лише знищення критичної інфраструктури, але й дестабілізацію суспільства через інформаційні маніпуляції.

В Україні ШІ став «таємною зброєю» у боротьбі проти російських агресорів. З початку російського повномасштабного вторгнення Україна застосувала ШІ на полі бою, щоб документувати війну та захищатися від російської кібер- та інформаційної війни.

У документуванні війни роль ШІ є значною. Програмне забезпечення розпізнавання облич на базі ШІ дозволяє українським правоохоронним органам і журналістам ідентифікувати російських військових злочинців. Наразі Генеральна прокуратура України створила базу даних для збору інформації та запустила веб-сайти і чат-боти для класифікації цифрових доказів [1].

ШІ навіть планує відбудову України. Українська компанія ReThink [6] навчила ШІ розпізнавати будівельні матеріали в пошкоджених будівлях у Бучі на основі даних із відкритих джерел і зображень з дронів. Ця інформація дозволяє уряду спланувати найефективніший спосіб відновлення.

Також ШІ допомагає визначити території, заміновані росіянами. Міністерство економіки вже сформулювало комплексну стратегію управління інформацією в гуманітарному розмінуванні в Україні, використовуючи підхід, керований необхідними даними. Реалізації плану сприятиме американська технологічна компанія Palantir, яка спеціалізується на аналітиці великих даних. Впровадження цієї інформаційної системи дозволить своєчасно контролювати рішення та заходи, пов'язані з гуманітарним розмінуванням. Це дозволить внести коригування, удосконалити методологію очищення території, а також загальне покращення та прискорення процесу [2].

Однак використання ШІ має свої ризики, оскільки росія також застосовує технології ШІ для автоматизації дезінформаційних кампаній, створюючи фейковий контент і маніпулюючи громадською думкою. Наприклад, у 2022 році було створено глибокий фейк із президентом України Володимиром Зеленським, закликаним до капітуляції [4].

Інша критика на адресу України, пов'язана з штучним інтелектом, включає використання згенерованих ШІ зображень в обліковому записі українського парламенту Х (Twitter), що супроводжує повідомлення про російський ракетний удар по Дніпру, в результаті якого загинуло 44 людини та ще 79 було поранено. Це підірвало довіру до України з двох причин: по-перше, користувачі ділилися публікацією, не усвідомлюючи, що зображення насправді не з місця подій; і по-друге, через те, що акція може стати паливом для російської пропаганди.

Всередині та за межами України російські психопати представляють витончену та спеціалізовану кампанію, спрямовану на те, щоб підштовхнути аудиторію перейти на російську сторону. ШІ є одночасно ідеальним інструментом і зброєю на інформаційному фронті, оскільки він імітує швидкість, з якою приймаються рішення [3].

Таким чином, ШІ дозволяє кіберзловмисникам здійснювати більш складні та ефективні атаки, автоматизувати процеси злому, масово зламувати паролі і шукати вразливості в інформаційних системах. Це особливо небезпечно під час воєнного стану, коли дестабілізація критично важливих систем може мати катастрофічні наслідки. Хоча ШІ відкриває нові горизонти для розвитку та захисту під час війни, він також стає інструментом для скоєння кіберзлочинів. Важливо знайти баланс між використанням цих технологій для захисту та протидії їхньому зловживанню в умовах сучасних загроз.

Список використаних джерел

1. Artificial Intelligence and War Crimes Investigations. Institute for War & Peace Reporting – IWPR. URL: <https://iwpr.net/global-voices/artificial-intelligence-and-war-crimes-investigations> (дата звернення: 16.10.2024).

2. Artificial intelligence to help demining Ukraine | Ministry of Economy of Ukraine. Державний сайт Мінекономіки України. Інформаційні ресурси. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=en-GB&id=db1e15c6-b9f4-43ec-88b9-7a1bcf336e5a&title=ArtificialIntelligenceToHelpDeminingUkraine> (дата звернення: 16.10.2024).
3. How Ukraine uses AI to fight Russian information operations. The Global Governance Institute (GGI). URL: <https://www.globalgovernance.eu/publications/how-ukraine-uses-ai-to-fight-russian-information-operations> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Ukraine's Secret Weapon – Artificial Intelligence. CEPA. URL: <https://cepa.org/article/ukraines-secret-weapon-artificial-intelligence/> (дата звернення: 16.10.2024).
5. What security pros can learn about AI from the Russia-Ukraine war. SC Media. URL: <https://www.scworld.com/perspective/what-security-pros-can-learn-about-ai-from-the-russia-ukraine-war> (дата звернення: 16.10.2024).
6. ШІ розпізнав матеріали пошкоджених і зруйнованих будівель у Бучі з точністю 86% – Bazilik Media. Bazilik Media. URL: <https://bazilik.media/shi-rozpiznav-materialy-poshkodzhenykh-i-zrujnovanykh-budivel-u-buchi-z-tochnosti-86/> (дата звернення: 16.10.2024).

САМОРОБНІ ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Збройні сили російської федерації під час широкомасштабного вторгнення на територію України масово застосовують один з найкривавіших та найбільш підступних видів зброї – саморобні вибухові пристрої. Застосування даного виду зброї відноситься до терористичних методів ведення війни та заборонено міжнародними нормативно-правовими актами. Даний факт жодним чином не впливає на обмеження його застосування окупаційними військами, навпаки можна ствердно констатувати факти цілеспрямованої підготовки окремих військових підрозділів, які тренують нетипово встановлювати інженерні боєприпаси і виготовляти саморобні вибухові пристрої.

Саморобні вибухові пристрої – це вибухові пристрої, які виготовлені власноручно з підручних матеріалів з використанням залишків вибухонебезпечних предметів. Такі предмети часто замасковані під звичайні предмети щоденного використання, що у свою чергу призводить до загибелі цивільного населення.

Різноманітність конструкцій саморобних вибухових пристроїв, які були виявлені вказує на те, що єдиним обмеженням щодо їх виготовлення та встановлення є людська фантазія. Для влаштування пасток з даним видом зброї потрібен високий рівень знань щодо порядку застосування боєприпасів, використання та характеристик вибухових речовин та засобів підриву. Як правило влаштовують дані пастки в переважній більшості фахівці інженерних військ противника, або військовослужбовці, які пройшли відповідне навчання в плані розвідувально-диверсійної діяльності. Масовість застосування даного типу зброї у свою чергу свідчить про «схвалення» керівництва військових підрозділів та пропаганду їх застосування.

Провівши аналіз випадків застосування противником саморобних вибухових пристроїв їхню конструктивну будову можна класифікувати за типом датчику цілі, характерними місцями встановлення, потужністю в плані дії на жертву (для каліцтва, або знищення жертви) способом маскувannya тощо. Сьогодні в значній частині випадків застосування саморобних вибухових пристроїв відбувається з використанням БПЛА, яке дозволяє доставляти ці пристрої в глибокий тил противника. Також широко застосовуються пристрої з натяжним датчиком цілі по типу «розтяжка», вражаючим елементом в такому випадку виступають готові бойові частини різних боєприпасів (різні типи гранат та артилерійських боєприпасів). Ініціюючим пристроєм виступали самі засоби підривання на боєприпасах (УЗРГМ), або доопрацювання боєприпасів оснащенням їх підричників серії МУВ та широке використання пластичної вибухової речовини. Широко використовуються магнітні датчики, які унеможливають знешкодження пристроїв. Також виявлено типи електричних замикачів до вибухових пристроїв на основі датчиків руху та оптичних приладів, але масового характеру вони не мають у зв'язку з ненадійністю спрацювання та великою кількістю часу для встановлення, що у свою чергу не вигідно під час відходу із позицій чи об'єктів. Значна кількість саморобних вибухових пристроїв маскується під предмети побутового використання (коробки від сірників, запальнички, пачки від цигарок.)

Основним моментом дослідження конструктивних особливостей саморобних вибухових пристроїв є вивчення місць де вони були встановлені. Основним місцем встановлення перебувають основні шляхи переміщення підрозділів, покинуті позиції, житлові будівлі та об'єкти критичної інфраструктури.

Головним напрямком зосередження зусиль для протидії застосування противником саморобних вибухових пристроїв повинно бути в першу чергу вивчення та систематизація вищезазначених зразків вибухових пристроїв, за зразком існуючих систем країн-членів НАТО, які мають великий досвід у боротьбі з саморобними вибуховими пристроями, зокрема в Іраку та Афганістані. Наступним кроком є адекватна адаптація

існуючих способів пошуку та розробка нових відповідно до проведено попереднього аналізу застосування саморобних вибухових пристроїв.

Список використаних джерел

1. Окіпняк Д. А., Колос Р. Л., Шеремета О. Р. та інші. Способи протидії нетиповому застосуванню мінно-вибухових засобів. 2024. С. 169–182.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних реаліях сьогодення, жорстокої війни росії проти України, варто звернути увагу на обмеження прав людини під час воєнного стану. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Обмеження прав людини під час війни є складним і неоднозначним питанням. Воєнні конфлікти часто супроводжуються введенням надзвичайного стану, що може призводити до серйозних порушень прав людини.

Станом на 2024 р. в Україні запроваджено воєнний стан у зв'язку з яким на території країни діють обмеження прав людини. Безперечно, під час воєнного стану особливе місце посідає наявна правова база щодо захисту прав і свобод людини.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені ст. ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [2], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану,

які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (п. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні») [3].

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Зокрема:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання за мовними або іншими ознаками;

- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

- не можуть бути порушеними невід’ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;

- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї;

- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;

- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;

- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім’ї або близьких родичів, коло яких визначено законом [4].

Висновок. Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що права та свободи людини підлягають охороні та захисту, оскільки, в Конституції України зазначено, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави, а людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

В умовах війни особливо вразливими є права біженців, свобода слова, право на справедливий суд, захист від дискримінації, а також право на життя. Ключовим аспектом є те, що обмеження прав людини не повинні ставати нормою, а лише тимчасовою мірою, що підлягає суворому контролю.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Вид. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У КРАЇНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇХ ПРИЧИНИ

У нашому сучасному світі щодня відбувається безліч злочинів – від легких до важких, і переважно всі вони зводяться до чотирьох причин: гроші, заздрість, кохання, влада. Від цієї чорної плями нашого суспільства людство намагається позбутися протягом усієї своєї історії. Багато століть ми вдосконалювали способи протидії злочинам і досягли певних успіхів, але лише тому, що одночасно розвивалися і злочинці. З ерою розвитку технологій і демократії активно розвивалися так звані злочини «білих комірців», які користуючись щілинами у законодавстві обкрадали народ, але ми навчилися боротися й з цим. Однак війна створює специфічні умови для протистояння злочинності та чудові умови для її розвитку. Під час війни виникають ідеальні умови для злодіїв, вбивць, корупціонерів та інших злочинців, а також погіршуються умови для законослухняних громадян, оскільки фокус влади зміщується на ворога та на перемогу у війні. Це особливо помітно в країнах, які тривалий час перебувають у стані збройного конфлікту, таких як Україна, Ірак та Афганістан. Кожна з цих країн має унікальний досвід боротьби зі злочинністю в умовах війни, але їхні проблеми мають спільні риси. Багато країн пережили подібний досвід, але в цій роботі йтиметься саме про них.

У будь-якій країні, що переживає збройний конфлікт, відбувається значний розлад соціальних і економічних структур. Війна супроводжується серйозними людськими втратами, міграцією, руйнуванням інфраструктури та економічним спадом. Ці фактори безпосередньо впливають на рівень злочинності. В Україні після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році спостерігається зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, насильством та грабежами. Подібна ситуація відбувалася в Іраку у 2003 році, коли слабкість держави призвела до сплеску організованої

злочинності та тероризму [1]. Афганістан після десятиліть війни стикається з тими ж проблемами – руйнування інфраструктури та корумповані місцеві влади лише погіршують ситуацію [2].

Організована злочинність у зонах конфлікту розвивається через нестачу належного контролю за рухом ресурсів і слабкість правоохоронних органів. В Україні після введення воєнного стану проблема організованої злочинності загострилася через нелегальний обіг зброї та гуманітарної допомоги. В Іраку та Афганістані подібні злочинні угруповання отримували прибуток від контролю за наркотрафіком і продажем зброї. Наприклад, афганська економіка значною мірою залежала від виробництва наркотиків, які контролювали організовані злочинні угруповання [3].

Війна сприяє розвитку терористичних організацій та радикальних рухів. В Україні рівень тероризму значно нижчий, ніж в Іраку чи Афганістані, але російська агресія стимулювала формування злочинних угруповань та загострення екстремістських настроїв у суспільстві. В Іраку після повалення режиму Саддама Хусейна країна стала центром для міжнародних терористичних груп, таких як ІДІЛ, які використовували хаос війни у своїх цілях [4]. Афганістан також давно відомий як осередок для терористичних організацій, зокрема Аль-Каїди, які в умовах слабого державного контролю діяли надзвичайно вільно [5].

Однією з головних проблем у боротьбі зі злочинністю під час війни є обмеженість ресурсів та зниження ефективності правоохоронних органів. В Україні після початку війни значна частина поліції та інших силових структур була спрямована на виконання військових завдань, що зменшило їхню здатність реагувати на внутрішню злочинність. В Іраку після падіння Багдада у 2003 році поліція та армія фактично були розпущені, що дозволило злочинним угрупованням розширити свій вплив [6]. В Афганістані поліція часто корумпована і неефективна через низьку мотивацію, спричинену тривалими військовими конфліктами [7].

Протидія злочинності в умовах воєнного стану потребує зосереджених, вмілих та чесних зусиль, що включають підтримку народу. Досвід України, Іраку та Афганістану свідчить

про те, що слабкість державних структур, корупція та економічна криза значно ускладнюють боротьбу зі злочинністю. Водночас активна робота народу країни та влади може сприяти зміцненню правоохоронних органів і стабілізації ситуації, проте довгострокові результати можливі лише за умови внутрішніх реформ і боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Al-Marashi, I. The Dynamics of Post-War Criminal Networks in Iraq. *Middle East Journal*, 2010.
2. Rubin, B. R. The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System, 2002.
3. UNODC, World Drug Report 2020. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2020.
4. Gerges, F. A. ISIS: A History, 2016.
5. Rashid, A. Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia, 2010.
6. Dawisha, A. Iraq: A Political History. Princeton University Press, 2009.
7. Giustozzi, A. Koran, Kalashnikov, and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan, 2007.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Положення про робочий час, його регулювання, норми, особливості та застосування цих норм до всіх категорій працівників закріплені в главі IV Кодексу Законів про Працю (статті 50-65). Так, згідно зі статтею 50 цього Кодексу, нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень [2]. Таким чином Україна запровадила у своє законодавство міжнародні стандарти тривалості робочого дня передбачені правом Європейського Союзу. Зокрема цей стандарт закріплюється у Конвенції про регулювання робочого часу в торгівлі та установах № 30.

Ця Конвенція передбачає, що для забезпечення контролю та виконання вимог, слід вживати заходів у формі санкцій. Наприклад, кожен роботодавець повинен повідомляти:

- про години початку та закінчення робочого дня, або робочої зміни, якщо робота позмінна;
- про години відпочинку, які не входять у робочий час.

На сучасному етапі розвитку Україна, як досить розвинена та демократична країна активно вводить у законодавство положення, які на конституційному рівня закріплюють заборону дискримінації та рівність прав між чоловіками та жінками. Так, частина третя статті 24 закріплює, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Україна неодноразово підтверджувала, що поділяє гендерні принципи і напрями діяльності з утвердження рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, проголошені в міжнародних документах: Загальній декларації прав людини (1948 р.), Європейській конвенції прав людини та основних свобод (1950 р.), Конвенції з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Декларації щодо рівності жінок і чоловіків (1988 р.), Віденській декларації прав людини (1993 р.), Пекінській декларації й Платформі дій (1995 р.), документах Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності (2000 р.), Декларації Тисячоліття (2000 р.) та ін. [5, с. 20].

Досліджуючи особливості трудових прав жінок Мотрич А. І зауважує: «Жінка є особливим суб'єктом права. Правовий статус жінки відрізняється від правового статусу чоловіка тим, що крім загальних основних прав, він містить ще й додаткові, які надаються спеціальними нормами права» [4]. Таким чином, можна сказати, що наявність особливих гарантій жінок стосовно деяких аспектів реалізації трудового права в Україні зумовлена тим, що умови соціального та фізіологічного статусу жінки є відмінними від статусу чоловіка. Так жінки потребують спеціальних умов праці наприклад в період вагітності, пологів та догляду за дитиною.

Законодавство про працю закріплює поняття про неповний робочий час, як те, що за згодою між роботодавцем та робітником може бути укладений неповний робочий день або тиждень.

Стаття 56 Кодексу Законів про працю закріплює, що на просьбу вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, в тому числі таку, що знаходиться під її опікуванням, або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, роботодавець зобов'язаний встановлювати їй неповний робочий день або неповний робочий тиждень [2]. Ця стаття гарантує, на вимогу працівниці, скорочення її робочого дня або тижня, при цьому оплата такої роботи буде визначатися за обсягом виконаної роботи. Такі норми є справедливими, та попри це можуть ставити жінок з низьким рівнем доходу, або які мають фінансові проблеми у скрутне становище, ще й новонародженою, або малолітньою дитиною на руках. Гадаю таку норму законодавства варто переглянути або удосконалити, для поліпшення

становища жінок, які поєднують свою роботу з вихованням дітей та доглядом за ними.

Також існують обмеження щодо тривалості та особливостей роботи в нічний час. Зокрема, стаття 54 Кодексу Законів про Працю закріплює, що нічним вважається час з 10 години вечора до 6 години ранку, а також, що при роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Натомість, стаття 55 цього ж Кодексу встановлює заборону нічної праці для деяких категорій осіб, таких як:

1) вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років (стаття 176);

2) осіб, молодших вісімнадцяти років (стаття 192);

3) інших категорій працівників, передбачених законодавством [2].

Аналізуючи сучасний стан правового регулювання праці жінок в Україні, слушно зазначає І. С. Сахарук, що можна надати рекомендаційний характер нормам, що обмежують працю жінок у нічний час, наднормово, а також відрядження жінок-матерів. Водночас, вважає автор, необхідно зберегти окремі імперативні законодавчі обмеження щодо праці жінок, коли умови праці шкідливі для їхнього здоров'я [4].

Законодавство України в якійсь мірі регулює питання робочого часу жінок, та надає спеціальні гарантії, спираючись на особливості їхнього правового статусу, але ця система потребує покращення та перегляду певних норм.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII: станом на 27 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Здоров'я жінок в Україні: права, можливості та рекомендації: посібн. / О. Сивак, О. Прокопенко, О. Цикалюк, І. Полікарчук ; за заг. ред. Н. Кизицької. Київ: Паперовий Змій-ОПТ, 2019. 154 с.
4. Мотрич А. І. Особливості правового регулювання праці жінок в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Т. 2. С. 24–26. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9-2/part_2/9.pdf
5. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ: «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 204 с.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДИ – ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Закон України «Про місцеве самоврядування» визначає, що територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [1].

У Конституції України територіальна громада закріплена як основа місцевого самоврядування (стаття 140). З аналізу законодавства випливає, що сьогодні територіальна громада наділена конкретною правосуб'єктністю: правом формування відповідних органів, проведення місцевих референдумів, управління комунальною власністю та місцевим бюджетом тощо. Територіальна громада є спільнотою, що свідомо сформована, соціально та політично активна, самодостатня у своєму існуванні та розвитку з точки зору забезпечення фінансовими, економічними, природними ресурсами.

Характеризуючи територіальну громаду Альошина М. Н. зазначає, що вона є необхідною демократичною протиположністю центральній владі, сприяє своєю легітимною діяльністю обмеженню можливостей свавілля з боку держави. Передача тих чи інших повноважень територіальним громадам дозволяє запобігти зайвій концентрації влади на центральному рівні, переобтяженню центрального апарату місцевими справами [2, с. 173].

О. Батанов наголошує, що територіальну громаду можна визначити як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається із фізичних осіб, які постійно мешкають на відповідній території, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на цій території нерухомим майном, сплачують комунальні

податки та пов'язані індивідуально-територіальними зв'язками системного характеру [3, С. 51].

Орзих М. визначає територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що має власні інтереси, до складу якого належать громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно мешкають, працюють на цій території, володіють нерухомим майном, сплачують місцеві податки і збори [4, с. 67].

Остапенка О. визначає територіальну громаду як сукупність фізичних осіб, які постійно проживають на відповідній території та об'єднані територіально-особистими зв'язками системного спрямування [5].

Зважаючи на вищенаведені визначення, можна сформулювати таке розуміння територіальної громади: територіальна громада – це сукупність громадян України, які спільно проживають на певній території, мають визначений законодавством правовий статус, ідентифікують себе з нею і мають спільні інтереси [6, С. 38].

В Україні поняття «територіальна громада» не є новим для науки. Існує чимало підходів до визначення поняття «територіальна громада». Довгий час територіальні громади досліджувались у двох площинах: правовій, як суб'єкти місцевого самоврядування і в соціологічній – як соціальні суб'єкти, що формують інтереси територій різного рівня. Разом з тим, багато сучасних дослідників виділяють ще й економічний аспект функціонування територіальних громад. Варто зазначити, що Закон застосовує так званий територіальний підхід до визначення сутності територіальної громади, що фокусується на двох основних моментах: перший – інтеграційний (територіальна громада є об'єднанням мешканців), другий – визначає територіальну основу їх функціонування (територія села, селища, міста, району). Слід зауважити, що такий підхід є обмежений, адже не враховує соціальні, економічні й правові чинники функціонування територіальних громад [7, С. 34].

Територіальна громада – це основний суб'єкт місцевого самоврядування в Україні, що об'єднує жителів певної території (села, селища, міста) для вирішення питань місцевого значення. Вона може складатися з одного населеного пункту або кількох, які мають спільний адміністративний центр.

Територіальна громада – це не просто сукупність людей, які проживають на певній території, а об'єднання жителів, які мають спільні інтереси та співпрацюють для задоволення своїх соціальних, економічних, культурних та інших потреб. Це організаційна форма самоврядування, яка включає в себе не тільки людей, але й місцеві ресурси, інфраструктуру та органи влади, які представляють інтереси громади.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80#Text>
2. Альошина Н. М. Поняття й ознаки територіальної громади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 21. С. 173–179.
3. Батанов О. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник ЦВК*. 2021. № 2. С. 51–55.
4. Орзіх М. П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Міське та регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1/2. С. 65–69.
5. Остапенко О. Г., Барановська Т. М. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=909> (дата звернення: 24.10.2024).
6. Шевчук Б.М. Територіальна громада: поняття, статус та ознаки. *Ефективність державного управління*. 2019. №. 4 (61). С. 39–47.
7. Беновська Л.Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2020. № 1. С. 34–39.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Багато вчених вважають, що екологічні права людини є ключовими для забезпечення сталого розвитку. Вони підкреслюють, що здорове навколишнє середовище є основою для реалізації інших прав, таких як право на життя і здоров'я. Дослідження також показують, що активна участь громади в екологічних рішеннях може суттєво підвищити ефективність їх забезпечення.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] гарантує кожному громадянину України право на: безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище; участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів та рішень (в тому числі щодо планової діяльності та раціонального і комплексного використання природних ресурсів).

Забезпечення екологічних прав людини в умовах воєнного стану є складним викликом, оскільки військові дії можуть призвести до значних екологічних руйнувань, що, в свою чергу, порушує права людей на чисте і здорове навколишнє середовище.

1. **Захист екосистем:** Війна часто призводить до забруднення води, повітря і ґрунтів. Необхідно впроваджувати механізми моніторингу і захисту екосистем, навіть під час конфлікту.

2. **Відновлення:** Після закінчення військових дій важливо зосередитися на відновленні пошкоджених екосистем і забезпечити доступ населення до чистих ресурсів.

3. **Міжнародне право:** Нормативно-правові акти, такі як Гаазька конвенція, закликають до збереження довкілля під час конфліктів, що може стати основою для захисту екологічних прав.

4. **Громадянське суспільство:** Важливо залучати громадські організації до моніторингу екологічної ситуації і забезпечення прав людини в умовах війни.

Судові справи у сфері охорони довкілля, попри їх значну суспільну важливість, займають невелику частину загального обсягу судової практики.

Відповідно до загального класифікатора категорій адміністративних справ, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України, екологічні справи в судовій статистиці обліковуються за такими категоріями:

- справи з питань охорони навколишнього природного середовища (загальна категорія);
- справи щодо забезпечення екологічної безпеки, у тому числі при використанні природних ресурсів; поводження з відходами;
- справи щодо особливої охорони природних територій та об'єктів, визначених законом [3, с. 17].

Справа № 922/1581/17 [4] за позовом керівника Дергачівської місцевої прокуратури Харківської області в інтересах держави в особі Державної екологічної інспекції у Харківській області до Державного підприємства «Харківська лісова науково-дослідна станція» щодо незабезпечення належної охорони лісових ресурсів, що призвело до вирубки 135 дерев, що визначає відповідальність не лише безпосередньо осіб, що здійснили незаконну порубку, але й протиправну бездіяльність лісочористувача.

Справа № 1640/2575/18 [5], де підприємство «Еколтава» подала позов до Полтавської міської ради щодо визнання незаконною бездіяльності щодо організації належного збирання, сортування та утилізації відходів та зобов'язання організувати належне поводження з відходами. Спір завершився примиренням сторін, відповідно до якого Полтавська міська рада організує розробку Програми поводження з ТПВ.

Справа № 683/1711/17 [6] за позовом Старокостянтинівського комбінату комунальних підприємств до Старокостянтинівської міської ради Хмельницької області, де було скасовано рішення Старокостянтинівської міської ради про завезення на полігон ТПВ (тверді побутові відходи) міста Старокостянтинова відходів з території Львівської міської ради. Заборона була прийнята в результаті 15-денної акції місцевих жителів, в ході якої було зібрано 3500 підписів.

Але Сьомим апеляційним адміністративним судом було скасовано рішення суду. Досі триває касаційне провадження.

Складність забезпечення екологічних прав громадян в умовах воєнного стану обумовлена багатьма причинами, зокрема: пошкодження та знищення природних ресурсів в результаті бойових дій, що особливо актуально для значної території країни; неможливістю використання природних ресурсів за цільовим призначенням; вчиненням країною-агресором злочинів проти довкілля, які важко задокументувати внаслідок їх масового вчинення на територіях ведення активних бойових дій; неможливістю оцінити весь обсяг заподіяної агресивними діями РФ екологічної шкоди, що заподіяна громадянам як власникам та користувачам природних ресурсів тощо.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/conv#n69>
2. Стрілець Р. Бомба сповільненої дії: чому світ не може ігнорувати екологічні наслідки війни в Україні. *Українська правда. Життя*. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/>
3. Дотримання екологічних прав громадян: Аналітичний звіт / ГО «АНТС», м. Львів : МБО «Екологія-Право-Людина», 2021, 49с.
4. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74541421>
5. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78492304>
6. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73755322>

ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією або іншими загрозами для національної безпеки є надзвичайною ситуацією, яка суттєво впливає на функціонування всіх сфер суспільства. В таких умовах право на отримання інформації набуває особливого значення, оскільки саме інформація забезпечує громадян можливістю адекватно оцінювати ситуацію, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до реальних обставин.

В умовах воєнного стану надзвичайно важливо забезпечити швидкий і своєчасний доступ до точної та об'єктивної інформації, але при цьому особливо актуальним стає питання пошуку балансу між правом на доступ до публічної інформації та потребою забезпечення державної безпеки, а також між правом громадян на оперативне отримання достовірних відомостей та захистом життя інших осіб. Конституція України гарантує широкий спектр прав і свобод людини та громадянина, які визначають їхній правовий статус у сфері інформаційних відносин. Зокрема, стаття 34 встановлює право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію в усній, письмовій або іншій формі на власний вибір. Також і Цивільним кодексом України в ч. 1 ст. 302 передбачено, що «фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» [1].

Однією з гарантій реалізації цього права є закріплення на законодавчому рівні права кожної особи на доступ до інформації. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2], це право забезпечується систематичним та оперативним оприлюдненням інформації через офіційні друковані видання, на офіційних веб-сайтах в Інтернеті, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах, а також іншими способами, включаючи надання інформації на запити.

Стаття 64 Конституції України визначає перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах воєнного стану задля забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності України, і до цього переліку також включено право на доступ до інформації. Відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України, здійснення передбачених нею прав може бути обмежене законом «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, зокрема для запобігання заворушенням чи злочинам...».

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] передбачено тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, із зазначенням строку дії цих обмежень. У зв'язку з цим на період дії воєнного стану в Україні було встановлено обмеження щодо оприлюднення окремих видів інформації. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263 [4] надала міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади, державним та комунальним підприємствам, установам і організаціям, що належать до сфери їх управління, право призупиняти чи обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів, які перебувають під їхнім управлінням (п. 1.4). Як наслідок, було закрито єдиний державний веб-портал відкритих даних, реєстр корупціонерів, єдиний державний реєстр, що містить інформацію про всіх суб'єктів господарювання, та інші. Крім того, з метою запобігання загрозі життю та здоров'ю суддів і учасників судового процесу та для забезпечення безпеки цілісності бази даних було обмежено загальний і повний доступ до судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень. Зазначені обмеження мають ряд важливих причин, що обумовлюють їх доцільність: 1) у воєнний час такий доступ може бути використаний ворогом для отримання важливої стратегічної інформації, що потенційно становить загрозу безпеці держави та підриває її обороноздатність; 2) відкриті дані можуть бути використані ворогом для виявлення критичної інфраструктури, осіб, які здійснюють ключові управлінські функції, а також для аналізу економічного

стану країни; 3) реєстри містять особисті дані громадян та юридичних осіб, що може призвести до використання її зловмисниками або ворожими силами для здійснення кібератак, маніпуляцій або переслідування громадян тощо.

Таким чином, хочемо зазначити, що аналіз чинного законодавства свідчить про необхідність більш чіткого врегулювання механізмів обмеження доступу до інформації, а також гарантій захисту права громадян на отримання об'єктивної та достовірної інформації в умовах воєнного стану. Варто розробити програми правової освіти для громадян щодо їхнього права на отримання інформації та можливих обмежень у період дії воєнного стану, щоб уникнути паніки та дезінформації. А також, варто посилити відповідальність посадових осіб за незаконні обмеження доступу до інформації та ненадання об'єктивної інформації під час воєнного стану.

Застосування цих пропозицій сприятиме забезпеченню балансу між потребами національної безпеки та захистом права громадян на отримання інформації, а також забезпечить прозорість і довіру до державних інституцій в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. № 389- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану : Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, як надзвичайний правовий режим, істотно впливає на всі аспекти життя суспільства, зокрема на адміністративне право. В умовах збройних конфліктів і загрози національній безпеці держави, зобов'язані обмежувати деякі права і свободи громадян, а також змінювати механізми реалізації адміністративних норм.

Правові основи воєнного стану в Україні регулюються Конституцією, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року №64/2022. Оголошення воєнного стану передбачає особливий режим управління, у якому можуть бути застосовані певні обмеження прав і свобод громадян, а також розширені повноваження органів державної влади [1, с. 400]. Це призводить до необхідності внесення змін у регулювання адміністративних процесів, що, в свою чергу, відображає специфіку ситуації.

Однією з ключових змін є посилення контролю з боку держави. Органи державної влади отримують додаткові повноваження для здійснення контролю за дотриманням законодавства, що включає, зокрема, контроль за мобілізацією, безпекою та діяльністю підприємств. Це важливо для забезпечення стабільності в умовах кризи. Водночас, органи місцевого самоврядування здатні приймати рішення щодо організації життєдіяльності територіальних громад, враховуючи специфіку воєнного стану.

Іншою важливою особливістю є зміна процедур адміністративного судочинства. На даний час, воєнний стан приводить до скорочення термінів розгляду адміністративних справ, а також до зміни порядку їх розгляду. Наприклад, адміністративні суди мають можливість розглядати справи в спрощеному

порядку, що дозволяє забезпечити оперативність у вирішенні питань, пов'язаних із кризовими ситуаціями [2, с. 101].

Однак, разом із посиленням контролю, виникають і серйозні виклики. Воєнний стан обмежив права і свободи громадян. Наприклад, також ввели обмеження на свободу пересування, збори, асоціації та інші права. Такі обмеження є тимчасовими, проте їх застосування викликає занепокоєння щодо зловживань з боку органів влади. Важливо, щоб ці обмеження мали правове обґрунтування і не порушували принципи правової держави.

Одночасно, разом із цими обмеженнями, законодавство також передбачає механізми захисту прав громадян. Наприклад, особи, чиї права були порушені, можуть оскаржити дії органів державної влади в адміністративному порядку. Це створює певний баланс між безпекою та правами людини, що є важливим аспектом демократичного суспільства.

Однак, реалізація норм адміністративного права під час воєнного стану стикається з викликами, такими як невизначеність правового поля та відсутність ресурсів [3, с. 290]. Невизначеність може призводити до юридичних колізій, що ускладнює роботу державних органів та знижує довіру громадян до влади. В умовах війни державні органи часто стикаються з браком фінансових та кадрових ресурсів, що ускладнює виконання їхніх обов'язків.

Отже, реалізація норм адміністративного права під час воєнного стану в Україні є складним і багатогранним процесом. Необхідність забезпечення національної безпеки вимагає певних обмежень прав і свобод громадян, проте важливо зберегти баланс між безпекою та правами людини, задля максимального забезпечення дотримання конституційних прав громадян під час воєнного стану. Органи державної влади повинні діяти в межах закону, дотримуючись принципів правової держави, навіть в умовах кризи. В випадку дотримання конституційних прав, та систематизації реалізації норм права в випадку воєнного стану, наша країна зможе зміцнити та забезпечити юридичну безпеку громадян в будь-якому випадку, та повністю дотримуватись принципу законності та прозорості.

Список використаних джерел

1. Галунько В, Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану : колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 399–416.
2. Адміністративно-правовий режим військового стану, введеного в Україну у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 100–106.
3. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. 4. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 24. С. 289–327.

ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЯК ГОСТРІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПРОБЛЕМИ

Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, яка торкається кожного, незалежно від віку, статі чи соціального статусу. Це явище має руйнівний вплив не тільки на жертву, а й на всю родину, спільноту та суспільство в цілому. Запобігання домашньому насильству вимагає комплексного підходу, що включає освітні, правові та соціальні заходи.

Серед причин домашнього насильства можна виділити ряд факторів. Це соціальні та культурні норми, які допускають або навіть виправдовують насильство в родині. У суспільствах, де існує патріархальна модель поведінки, жінки часто стають жертвами насильства з боку своїх партнерів [1, с. 275]. Економічна залежність може змусити жертв залишатися в насильницьких стосунках. Багато скривджених людей не мають можливості покинути токсичні стосунки через відсутність фінансової незалежності.

Також важливо враховувати психологічні аспекти. Люди, які самі стали жертвами насильства в дитинстві, можуть повторювати ці моделі поведінки в дорослому житті. Стрес, алкогольна та наркотична залежність, низький рівень освіти також можуть сприяти виникненню насилля в сім'ї.

Відтак, важливо підвищити обізнаність суспільства про проблеми домашнього насильства. Багато людей не розуміють, що це не лише фізичне, але й психологічне, економічне та сексуальне насильство. Освітні програми, спрямовані на дітей та молодь, можуть допомогти сформувати у них норми здорових стосунків, поваги та емоційної підтримки, нульової толерантності до домашнього насильства. Включення тем про домашнє насильство до навчальних програм у школах та університетах є необхідним кроком у цій справі.

У багатьох країнах жертви насильства стикаються з нерозумінням та навіть осудом, що знижує їхню готовність звертатися по допомогу. Важливо створювати спеціалізовані центри,

де жертви можуть отримати психологічну та юридичну підтримку, а також притулок від кривдника.

Варто розвивати програми реабілітації для агресорів. Часті причини домашнього насильства криються в особистих травмах, стресах чи відсутності моделей здорової поведінки. Програми, які допомагають кривдникам зрозуміти свої дії та навчитися контролювати агресію, можуть зменшити ризик повторних правопорушень.

А. Богатирьов зауважує, що злочинність, зокрема насильство, руйнує громадський порядок і викликає соціальні деформації. Вітчизняні вчені, у тому числі кримінологи, шукають способи боротьби з домашньою злочинністю, що пов'язано з кризою культурного розвитку, правовим нігілізмом і соціальними проблемами [2, с. 202].

Запобігання домашньому насильству є складним і багатогранним завданням, яке вимагає комплексного підходу. Важливо зосередитися не лише на покаранні злочинців, а й на поліпшенні умов життя, вихованні свідомості суспільства та створенні ефективних механізмів підтримки жертв. Наукові дослідження підтверджують, що домашнє насильство тісно пов'язане з соціальними, культурними та психологічними проблемами, що вимагає від фахівців пошуку нових стратегій для його подолання. Співпраця між державними органами, суспільством і науковою спільнотою є ключем до формування здорового середовища, де насильству не має місця, а кожен член суспільства відчуває себе у безпеці.

Також важливо, щоб суспільство не закривало очі на проблему. Кожен з нас може стати свідком або жертвою домашнього насильства. Наявність підтримуючого оточення, готового вислухати і допомогти, може стати рятівною соломинкою для багатьох.

Зрештою, запобігання домашньому насильству – це не лише задача жертви або держави, це відповідальність усього суспільства. Тільки так ми зможемо побудувати суспільство, в якому насильство не матиме місця, а любов і підтримка стануть основою всіх стосунків.

7 грудня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей закон закладає правові та організаційні

основи для профілактики домашнього насильства, а також визначає органи та установи, які відповідають за виконання заходів у цій галузі [3].

Отже, запобігання домашньому насильству є важливою складовою справедливого та безпечного суспільства. Це вимагає зусиль з боку держави, громадських організацій та суспільства в цілому. Впроваджуючи ефективні стратегії та програми, ми можемо допомогти зменшити випадки насильства в сім'ях і створити умови для здорових, підтримуючих стосунків між людьми. Кожен з нас може стати частиною змін, ставлячи запитання, розглядаючи проблеми та підтримуючи тих, хто цього потребує.

Список використаних джерел

1. Сукмановська Л. М. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. (Серія юридична)*. 2016. № 3. С. 272–281.
2. Богатирьов А.І. Кримінологічний погляд на проблему домашньої злочинності. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 3 (87). С. 202–208.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ ЖІНОК

У Загальній декларації прав людини ООН 1948 року вперше на міжнародному рівні закріплено норму про рівність усіх людей: «Кожній людині надаються всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану». Цією нормою автори Декларації, представники країн, які підписали її, переживши Першу і Другу світові війни, прагнули визначити напрям подальшого розвитку людства. Акцентовано, що, попри всі відмінності, люди є рівними у своїй гідності та правах, зокрема й незалежно від статі.

Рівність у будь яких сферах життя та насамперед у трудових відносинах регулюється національним законодавством України, зокрема, Конституція України (ст. ст. 21, 24, 43), КЗпП України (2-1, 22), законами України «Про засади та запобігання та протидії дискримінації», «Про забезпечення рівних можливостей прав чоловіків і жінок» та інші. Україною ратифіковані Конвенції МОП про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю однакової цінності, про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та ін. Навіть Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії (їхніми державами-членами) містить статтю 420 щодо співпраці з метою забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків і жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень.

Попри законодавче регулювання цього питання сьогодні ми стикаємось з безліч випадків дискримінації у різних сферах життя, не лише трудового. На жаль жінкам важче себе реалізувати через нестачу часу через сім'ю та народження дітей. Також жінки найчастіше підпадають під звільнення через

скорочення штату працівників і через те змушені шукати роботу у тіньовому секторі та виконувати непристижну, низькооплачувану роботу або шукати роботу за кордоном.

За даними Державної служби статистики України середня заробітна плата чоловіків в Україні є на 26,6 відсотка вищою, ніж середня зарплата жінок [3].

У преамбулі Закону України від 08.09.2005 № 2866 IV наголошується що його метою є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Також даний Закон у Розділі VI «Відповідальність за порушення законодавства України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» наголошує, що особа яка зазнала дискримінації має право оскаржити такі дії до державних органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або суду, так як Конституцією України у ст. 55 зазначено, що кожен має право на звернення до суду за захистом своїх прав та інтересів.

Слід зазначити, що Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» в редакції від 03.08.2023 року № 2866-IV у статті 17 вказано, що жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці.

Роботодавець зобов'язаний: створювати умови праці, які дозволять жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівних умовах; забезпечувати жінкам і чоловікам можливість поєднувати трудову діяльність із сімейними обов'язками; здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці; вживати заходів щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці; вживати заходів щодо унеможливлення та захисту від випадків сексуальних домагань та інших проявів насильства за ознакою статі.

Політична стратегія втілення в життя гендерної рівності, на думку Т.М. Мельник та Л.С. Кобелянської, складається з трьох частин: реформування правових та економічних інститутів з метою встановлення рівних прав для жінок і чоловіків; поширення такого економічного розвитку, який буде спрямовано на більш справедливий розподіл ресурсів та їх використання, підвищення доходів та зниження рівня бідності, що сприятиме зменшенню гендерних невідповідностей в освіті, охороні здоров'я; вжиття активних заходів щодо вирівнювання стійких гендерних невідповідностей у сферах доступу до ресурсів і можливостей для вирішення своїх інтересів. Важко не погодитись із Т. М. Мельник та Л. С. Кобелянською, так як зазначена ними стратегія суттєво допоможе досягти рівності між жінками та чоловіками. Із зазначеного потрібно дійти висновку, що втручання з боку держави у даному випадку вкрай необхідне, так як без втручання правоохоронних органів та законодавства досягти успіху буде нереальним.

На сьогоднішній день є досить розповсюдженими гендерні стереотипи економічній сфері, з якими стикається майже кожна жінка. До найбільш розповсюджених стереотипів належать наступні: чоловіки повинні забезпечувати родину, тому він повинен отримувати більшу заробітну плату, ніж жінка; жінки за природою менш орієнтовані на професійну діяльність, більше орієнтовані на сім'ю, дітей; чоловік за своєю природою є значно кращим керівником, ніж жінка; жінки менш активні у пошуку роботи.

Левченко К. серед проблем, які заважають професійному зростанню жінок відносить наступні: проблеми використання прийомів самозахисту у реальній протидії злочинцям – менший зріст та вага, схильність правопорушників зневажати жінок-правоохоронців, існування певних складнощів при застосуванні зброї та фізичної сили роблять жінок-правоохоронців потенційно уразливими, якщо вони опиняються у конфліктній ситуації під час несення служби; проблеми у кар'єрному просуванні через упередженість керівників-чоловіків; проблем, що виникають через необхідність поєднання служби із домашніми обов'язками; протиріччя між інтересами держаної служби та репродуктивною функцією жінок; жінки-правоохоронці мають високу стресогенність [5, с. 57].

На моє переконання не слід повністю погоджуватись із Левченком К., так як це все індивідуально і багато жінок-правоохоронців успішно виконують свої обов'язки нарівні з чоловіками.

На мою думку, не подолавши стереотипі неможливо досягти успіху. Я вважаю, що для їх подолання необхідно влаштовувати різноманітні конференції та певні збори де обговорюватиметься дана проблема.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>]
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: [[https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)]
3. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка с. 10.
4. Лаврієнко Н. Жінки в політиці в Україні: національний рівень. С. 113.
5. Галайда Т. О., Васюта В. Б., Марченко М. К. Проблеми гендерної нерівності та її вплив оплати праці в Україні: Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка.
6. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/gender-na-nerivnist-na-rynku-pratsi/>

РОЗВИТОК ВОЄННОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення країни-агресора й запровадження воєнного стану в Україні внесли значні корективи в усі сфери життя. Необхідність швидкого та ефективного документування та розслідування воєнних злочинів, вчинених російськими військовими, змушують адаптуватися до нових викликів і потреб. Покликанням криміналістики є реалізація забезпечувальної функції у реалізації завдань кримінального провадження, забезпечення науковими знаннями практики протидії злочинності [1, с. 28].

Станом на вересень 2024 р. згідно з даними Офісу Генерального прокурора вже зареєстровано понад 143 тисячі злочинів агресії і воєнних злочинів; понад 19 тисяч злочинів проти національної безпеки; понад 700 підозрюваних у магістральній справі «24 лютого»; злочини проти дітей (без повного врахування місць активних бойових дітей) – більше 550 – загинуло, понад 1600 – поранено [2]. Окреслена трансформація злочинності здійснила істотний вплив на пріоритети й завдання криміналістики.

Як вірно відмічає В. Шевчук, змінення парадигми криміналістики здійснює прямий вплив на криміналістичну систему знань [3, с. 43]. Так, криміналістика у нинішніх реаліях покликана розробляти сучасні засоби, методи й прийоми, направлені на протидію кримінальним правопорушенням, пов'язаним із військовою агресією Росії, а також іншим злочинам в умовах війни [4, с. 12–13]. Першочергово, постають завдання, що мають зв'язок із забезпеченням діяльності органів правопорядку й інших спеціальних суб'єктів протидії ефективними криміналістичними рекомендаціями у боротьбі із злочинністю в умовах воєнного стану, в тому числі у виявленні, фіксації й розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних російськими військовими. Важливим є також розроблення і використання техніко-, тактико- й та методико-криміналістичних

засобів прийомів і рекомендацій, котрі дають змогу збирати, досліджувати й використовувати зібрану доказову інформацію, оскільки доказування є основою будь-якого процесу, від якої в залежності знаходиться ефективність розгляду кримінального провадження у суді й оперативність досягнення мети правосуддя. Вказаним обумовлюється необхідність підвищення ролі криміналістики у формування доказової бази розслідування воєнних злочинів. Також у криміналістиці окремим напрямом доцільно виокремлювати розробку системи криміналістичних методик розслідування, активізацію розробок техніко-криміналістичного забезпечення, використання спеціальних знань, захист інформаційних джерел й проблеми інформаційної безпеки [3; 4].

Техніко-криміналістичний напрям доцільно спрямувати на активізацію наукових розробок щодо створення й запровадження інноваційних криміналістичних продуктів, направлених на оптимізацію боротьби із злочинністю. Зокрема, йдеться про сучасні інформаційні технології, новітні техніко-криміналістичні засоби, методи фіксації, аналізу, оцінки і збору доказової інформації тощо [5, с. 89]. Сьогодні важливими є також можливості використання безпілотних літальних апаратів, систем відеоконтролю й спостереження та ін. Тактико-організаційний напрям доцільно сфокусувати на розробленні криміналістичних рекомендацій в умовах війни, які можуть мати зв'язок із специфікою тактики проведення окремих слідчих (розшукових) й негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, бойових дій тощо. Вагомими напрямками окреслених досліджень є проблеми розробки тактики проведення дій, у котрих учасниками (свідками, підозрюваними, потерпілими тощо) були б особи з окупованих територій чи із районів активних бойових дій, військовополонені та ін. У методико-криміналістичному забезпеченні ці напрями знаходяться у тісному зв'язку зі зміною кримінального і кримінального процесуального законодавства, так як згадані зміни вимагають покращення існуючих методик розслідування кримінальних правопорушень й розроблення нових криміналістичних методик розслідування [3; 4; 5; 6].

Загалом, з-поміж найбільш перспективних напрямків наукових досліджень у криміналістиці можна виділити наступні:

розробка методів документування й розслідування воєнних злочинів (у тому числі із використанням цифрової криміналістики), методів пошуку зниклих й ідентифікації загиблих осіб у ході війни, інтенсифікація застосування спеціальних знань для проведення судових експертиз задля визначення розміру збитків потерпілих, розроблення інноваційних криміналістичних продуктів з метою підвищення рівня ефективності розслідувань. Вагомим ще є криміналістичне забезпечення роботи Міжнародного Кримінального Суду. Окреслені аспекти повинні бути взяті до уваги у ході оновлення освітніх програм, курсів й методик навчання криміналістики, з урахуванням умов війни, глобальних загроз і євроінтеграційних процесів [3, с. 45–47; 7, с. 47].

На підставі системного аналізу О. Дуфенюк виокремлює шість ключових напрямів трансформації криміналістики в умовах війни:

міжнародний напрям – ріст міжнародної активності та взаємодії з іноземними правоохоронними та спеціальними службами, міжнародними організаціями, у тому числі спеціалістами криміналістами та судовими експертами;

інноваційний напрям – впровадження новітніх технологій, зокрема аналітичних досліджень даних з відкритих джерел інформації; застосування дронів, 3-D технологій для обстеження та фіксації місць події; розширення практики застосування мобільних спеціалізованих криміналістичних лабораторій, мобільних засобів ідентифікації осіб за генетичними ознаками, обмін даними з аналітиками країн-партнерів;

практичний напрям – формування особливої тактики та методики дій щодо воєнних злочинів, дій в умовах особливого правового режиму воєнного стану та викликів;

освітній напрям – трансформація підходів до освітнього процесу майбутніх слідчих, детективів, інспекторів-криміналістів та інших фахівців, зміст якої полягає у впровадженні додаткових освітніх компонентів, які дають змогу набутти необхідні компетентності для роботи в екстремальних умовах, зумовлених агресивною війною, здійснювати якісне документування воєнних злочинів;

доктринальний напрям – орієнтація наукової доктрини на проблематику міжнародного гуманітарного права,

кримінальних процесуальних та криміналістичних аспектів кримінального провадження в умовах воєнного стану [8, с. 29–31].

Отже, в сучасних умовах актуальним є питання системного реформування криміналістики, розширення та оптимізації предмета вивчення, забезпечення якісного криміналістичного супроводження кримінального провадження. За десять років війни українська криміналістика вже значно трансформувалася у відповідь на нові безпекові, правові, тактичні виклики сьогодення, але цей процес не можна вважати завершеним. Прогнозовано він триватиме у воєнні та поствоєнні роки.

Список використаних джерел

1. Івасишин Т. М., Бурлак О. С., Фединишинець Р. М. Розвиток криміналістики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 28–30.
2. Офіс Генерального прокурора. 2024. URL: [https://gp.gov.ua/ua /posts/statistika](https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika) (дата звернення: 09.09.2024)
3. Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації : тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 40–47.
4. Шевчук В. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 3 (28). С. 11–27.
5. Шевчук В. М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи : добірка наук. пр. / упоряд. : Н. А. Чмутова. Харків : Право, 2020. 1280 с.
6. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 492 с.
7. Ізотова О.В., Негребецький В. В. Трансформація криміналістики як науки в умовах дії воєнного стану в Україні. *Молодий вчений: II науково-практична конференція*. Полтава, 2024. С. 45–47.
8. Дufenюк О. Розвиток криміналістики в умовах воєнного стану: міжнародний, інноваційний, практичний, освітній, доктринальний напрями. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів : ЛьвДУВС. 2023. С. 28–32.

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Актуальність дослідження державних органів виконавчої влади як суб'єктів адміністративного права обумовлена значною роллю, яку ці органи відіграють у системі публічного управління. У сучасних умовах правового розвитку України, посилення демократичних принципів і підвищення прозорості державної влади, дослідження ефективності діяльності виконавчих органів є важливим аспектом забезпечення прав і свобод громадян, а також у реалізації державної політики.

Динамічні зміни в законодавстві, процеси децентралізації, запровадження електронного урядування та збільшення рівня підзвітності органів виконавчої влади потребують регулярного наукового аналізу. Останні адміністративні реформи також вимагають оновлення підходів до регулювання діяльності цих органів, включаючи контроль і відповідальність. Вивчення правового статусу, компетенції, структури й порядку ухвалення рішень державними органами виконавчої влади є критичним для вдосконалення адміністративного права і підвищення якості державного управління.

Державні органи виконавчої влади як суб'єкти адміністративного права – це система організацій, які уповноважені здійснювати управлінську діяльність, спрямовану на виконання законів та нормативних актів у сфері публічного управління. Вони діють на підставі Конституції та законодавства України, виконуючи завдання, пов'язані з реалізацією державної політики, наглядом за дотриманням норм права та забезпеченням суспільних інтересів [1, с. 53].

Як суб'єкти адміністративного права, виконавчі органи мають правовий статус, що включає компетенцію (сукупність прав і обов'язків), повноваження, структуру й порядок діяльності. Основними функціями цих органів є регулювання, управління та контроль у сферах економіки, соціальної політики, правопорядку, охорони здоров'я та освіти.

Державні органи виконавчої влади поділяються на:

1. Вищі органи виконавчої влади – Кабінет Міністрів України.

2. Центральні органи виконавчої влади – міністерства, державні служби, агентства, інспекції, та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, що відповідають за розробку й реалізацію загальнодержавної політики [2, с. 62].

3. Місцеві органи виконавчої влади – місцеві державні адміністрації, які забезпечують державне управління на місцевому рівні, виконуючи законодавчі рішення [3, с. 143].

Виконавчі органи мають адміністративно-владні повноваження для ухвалення рішень, обов'язкових для виконання громадянами та організаціями, а також можуть виносити адміністративні акти, застосовувати заходи адміністративного примусу та накладати санкції за порушення законодавства [4, с. 89].

Отже, державні органи виконавчої влади виступають основними суб'єктами адміністративного права, що реалізують публічні функції держави в адміністративно-правовій сфері.

У свою чергу, розгляд державних органів виконавчої влади як суб'єктів адміністративного права охоплює ключові аспекти правового регулювання діяльності цих органів, їх повноваження, роль у системі публічного управління, а також проблематику, яка існує у цій сфері.

По-перше, державні органи виконавчої влади є важливою складовою системи державного управління, адже саме вони безпосередньо виконують закони та реалізують політику держави в різних сферах суспільного життя. Основні нормативні акти, що регулюють їхню діяльність, включають Конституцію України, закони «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», а також підзаконні акти. Їх діяльність спрямована на управління соціально-економічними процесами, підтримку правопорядку та забезпечення державних інтересів [6, с. 147].

По-друге, однією з головних функцій органів виконавчої влади є забезпечення законності та правопорядку в державі через виконання законодавчих норм. Вони діють як органи публічної влади, що мають адміністративно-владні повноваження, а їх рішення є обов'язковими для виконання.

Виконавча влада здійснює контроль за діяльністю підприємств, організацій та громадян, забезпечуючи дотримання встановлених правил і норм [7, с. 205].

Однак, на нашу думку, у діяльності державних органів виконавчої влади існує низка проблем, які потребують наукового аналізу та вдосконалення:

1. Непрозорість та низька підзвітність.

На нашу думку, однією з ключових проблем є недостатня прозорість у діяльності органів виконавчої влади та обмежена підзвітність перед суспільством. Попри наявність норм про відкритість інформації, доступ до рішень органів влади часто є обмеженим або ускладненим для громадян. Це створює ризики зловживання владними повноваженнями та корупції.

2. Недостатня ефективність реформ у сфері виконавчої влади.

В процесі адміністративної реформи в Україні виникають труднощі з адаптацією центральних і місцевих органів влади до нових умов управління. Бюрократичні процеси часто залишаються складними та повільними, що заважає ефективній реалізації державної політики [8, с. 173].

3. Конфлікт повноважень та дублювання функцій.

Однією з проблем є недосконала розмежованість повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади, що призводить до дублювання функцій, а іноді й конфлікту між ними. Це ускладнює координацію діяльності між різними рівнями влади.

4. Адміністративна відповідальність.

Слабкі механізми адміністративної відповідальності державних органів і посадових осіб створюють ситуації, коли неправомірні дії або бездіяльність не завжди тягнуть за собою належні санкції. Це підриває довіру громадян до органів влади та ставить під сумнів ефективність адміністративного регулювання.

Таким чином, державні органи виконавчої влади виконують важливу роль у системі публічного управління, але для підвищення ефективності їх діяльності та забезпечення відповідності сучасним викликам необхідні подальші зміни в законодавчому регулюванні, реформах та контролі за їх діяльністю.

Список використаних джерел

1. Гриценко В. М. Правовий статус органів виконавчої влади в Україні. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 50–56.
2. Коваленко О. В. Сучасні тенденції розвитку виконавчої влади в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 7. С. 60–65.
3. Савченко І. М. Організаційно-правові основи діяльності місцевих органів виконавчої влади. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 320 с.
4. Таран Т. Ю. Адміністративне право України: Посібник для студентів. Харків : Право, 2022. 256 с.
5. Білик М. О. Прозорість та підзвітність органів виконавчої влади. *Науковий вісник Львівського національного університету*. 2020. № 4. С. 37–42.
6. Лисенко П. П. Державне управління в умовах адміністративної реформи: виклики та перспективи. *Державне управління і місцеве самоврядування*. 2022. № 8. С. 145–152.
7. Іваненко Р. В. Проблеми розподілу повноважень між різними рівнями виконавчої влади в Україні. *Державне будівництво*. 2023. № 10. С. 202–208.
8. Марченко В. С. Адміністративна відповідальність посадових осіб: нові підходи. *Правовий вісник*. 2021. № 5. С. 170–176.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини в умовах війни є невід'ємною та фундаментальною цінністю сучасного суспільства. Вони мають бути захищені та гарантовані як на рівні конституційних стандартів, так і в рамках нормативно-правових механізмів. У світлі складної сучасної реальності, спричиненої збройною агресією Росії та її широкомасштабним вторгненням на українські території, права людини потребують особливого захисту. Це передбачено конституційною нормою, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищими соціальними цінностями.

Особливості дотримання прав і свобод людини є однією з ключових та актуальних проблем сучасності, якій присвячено багато наукових досліджень. Проте ця тема потребує подальшого вивчення, особливо в контексті введення воєнного стану в Україні.

Метою є теоретичне дослідження та аналіз особливостей реалізації конституційних прав і свобод людини під час воєнного стану.

Як активний учасник соціально-економічних відносин держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, тому зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку та нести відповідальність за свої дії. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, незалежно від обставин, навіть під час воєнного стану. Отже, можна стверджувати, що саме на державу покладено обов'язок забезпечення прав людини, про що свідчить стаття 3 Конституції України. Виходячи з цього принципу, можна зробити висновок, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не має права відмовлятися від своїх зобов'язань щодо забезпечення прав людини.

В умовах воєнного стану, з об'єктивно причин, може бути порушено абсолютну більшість конституційних прав та свобод. Так, наприклад, у статті 34 Конституції України зазначено: «Кожен має право на свободу думки і її виявлення, на вільне вираження своїх поглядів і переконань». Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір». Проте здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, щоб запобігти заворушенням чи злочинним діям, а також запобігти розголошенню інформації тощо [1].

У умовах воєнного стану питання правового захисту громадян стає особливо важливим, оскільки це час, коли суспільство стикається з найбільшими викликами та ризиками для своєї стабільності і безпеки. Тому варто визначити основні напрямки оптимізації адміністративно-правового механізму для забезпечення ефективного захисту прав і свобод громадян [2].

По-перше, слід розробити та впровадити спеціальні нормативно-правові акти, які регулюватимуть діяльність урядових органів та правоохоронних структур під час воєнного стану, забезпечуючи при цьому необхідний рівень правової захищеності громадян відповідно до специфіки цих умов.

По-друге, необхідно гарантувати громадянам доступ до правосуддя та можливість захищати свої права в суді. Це можна досягти, забезпечивши ефективну роботу судової системи під час війни та створивши умови безпеки для суддів, адвокатів та інших учасників правового процесу [3].

По-третє, важливо здійснювати контроль за діяльністю правоохоронних органів та запобігати можливим випадкам порушення прав громадян з їхнього боку. Це можна досягти, створивши ефективний механізм контролю за роботою цих органів і вживаючи заходів для запобігання можливим зловживанням.

Окремо слід підкреслити, що обмеження прав людини необхідно відрізняти від їх порушення, оскільки це дві різні категорії. Обмеження прав людини мають місце, коли держава чи інші суб'єкти обмежують здійснення певних прав у конкретних ситуаціях із законними цілями, такими

як забезпечення безпеки, підтримання громадського порядку, охорона здоров'я, а також захист прав і свобод інших фізичних осіб чи інтересів суспільства в цілому. Обмеження прав людини завжди пов'язані з певними умовами та мають бути пропорційними об'єктивним цілям, яких вони прагнуть досягти.

Відповідно до статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), «У разі війни або іншої суспільної небезпеки, що загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона має право вжити заходів, які відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, але лише в межах, необхідних для подолання критичної ситуації, за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням відповідно до міжнародного права» [4]. Варто зазначити, що війна є серйозною загрозою для життя нації, і саме тому Конвенція вказує на це як на підставу для можливого відступу держави від виконання своїх зобов'язань. Таким чином, відхилення від Конвенції можливе лише в надзвичайних кризових ситуаціях, що стосуються всього населення.

Особливу увагу слід приділити гідності людини, яка є важливою та невід'ємною цінністю для всього людства. Загально-визнано, що кожна особа має право на гідне ставлення, повагу до своєї особистості та захист від будь-яких форм знущань, тортур чи дискримінації. Навіть у часи воєнного стану, коли деякі права можуть бути обмежені, гідність людини повинна залишатися недоторканою [5]. Міжнародне гуманітарне право, відоме також як право війни, встановлює норми та принципи, які обмежують використання насильства і забезпечують захист гідності людини під час військових конфліктів. Захист гідності людини має бути гарантований як на законодавчому рівні, так і на рівні суспільного усвідомлення.

В умовах воєнного стану захист прав людини є особливо складним. Конституція України та інші нормативно-правові акти передбачають механізм, який дозволяє обмеження особистих прав громадян. Проте такі обмеження мають бути обґрунтованими, мати часові та ресурсні рамки та застосовуватись відповідно до принципів демократії та верховенства права з метою захисту суспільних інтересів, підтримання громадського порядку та безпеки, а також прав і свобод громадян. Відповідність таких обмежень міжнародним стандартам

відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав людини. Завдяки принципу верховенства права, дії Конвенції та рішення Європейського суду з прав людини сьогодні вдалося сформувати стійку практику визначення законності та обґрунтованості обмеження прав і свобод людини.

Комплексно розглянувши питання реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні, можна дійти висновку, що воєнний стан не є приводом для порушення прав людини. Верховна Рада України, як єдиний законодавчий орган держави, намагається належним чином реагувати на потреби суспільства в цей складний період, приймає відповідні закони та вносить до них зміни відповідно до стандартів Європейського Союзу. Закони, які приймаються під час воєнного стану в Україні, мають враховувати потреби українського суспільства в якісному законодавстві, яке швидко та доступно забезпечить реалізацію прав, закріплених Конституцією України та міжнародними документами, ратифікованими Верховною Радою України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1_%80#Text
2. Лазарев В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/5213>
3. Нікітін А. А. Деякі питання вдосконалення адміністративно- правового механізму захисту прав дитини в умовах військової агресії. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/90202d35-527d-4885-ab60-5ecd7ae963fe/content>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://za-kon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Гавриленко О. І. Дотримання конституційних прав та свобод в умовах воєнного стану. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bit-stream/123456789/10307/1/10.pdf>

ЩОДО ПРАВА НА ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Політичні права і свободи людини у повному обсязі належать громадянам України і виражають зміст правовідносин між особою і державою. Згідно з статтею 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Так, в період дії Указу Президента України про введення воєнного стану на всій території України політичні права і свободи громадян, закріплені у статтях 38, 39 Конституції України, можуть бути обмежені, що включає обмеження: 1) права брати участь в управлінні державними справами: а) права брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, б) права обирати та бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування, в) права рівного доступу до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; 2) права збиратися мирно та проводити збори, мітинги, походи і демонстрації [1].

Актуальність питання проведення референдумів на території України сьогодні піднято на найвищий рівень.

В. Тацій зазначає, що: «Інститут референдуму дозволяє у різних формах залучати народ до здійснення законодавчої влади або до консультування з важливих національних проблем» [2].

Водночас, відповідно до частини першої статті 21 Закону України «Про всеукраїнський референдум», у разі введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях призначення (проголошення) та проведення всеукраїнського референдуму забороняється [3]. Така заборона обґрунтовується кількома важливими причинами, що пов'язані з необхідністю захисту національної безпеки, стабільності держави та забезпеченням прав і свобод громадян:

– забезпечення безпеки та правопорядку. Під час воєнного або надзвичайного стану держава повинна зосередити свої

ресурси на захисті територіальної цілісності та національної безпеки. Проведення референдуму в таких умовах може дестабілізувати ситуацію та відволікати важливі ресурси на організацію та контроль за його проведенням;

- охорона прав і свобод громадян. Під час воєнного чи надзвичайного стану можуть діяти обмеження на деякі конституційні права та свободи громадян (наприклад, свободу пересування, право на мирні зібрання тощо). В таких умовах проведення референдуму не забезпечуватиме рівні можливості для всіх громадян взяти участь у ньому, що порушуватиме принципи демократичності і рівності;

- загроза маніпуляцій і тиску. Під час воєнного або надзвичайного стану зростають ризики впливу з боку ворожих сил або політичних груп, які можуть використовувати кризову ситуацію для просування власних інтересів через референдум. Це може призвести до маніпуляцій з волевиявленням громадян та результатами референдуму.

Ці положення узгоджуються з Конституцією України та законом України «Про правовий режим воєнного стану», які чітко встановлюють заборону на проведення всеукраїнського референдуму під час дії воєнного або надзвичайного стану.

Але, незважаючи на обмеження деяких політичних прав, Україна зобов'язана дотримуватись міжнародних стандартів прав людини, передбачених Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Судовий контроль і механізми звернення до міжнародних правозахисних організацій залишаються доступними для громадян.

Важливим аспектом є досягнення балансу між захистом держави і забезпеченням політичних прав громадян.

Підводячи підсумок вище викладеному, хочемо зазначити, що право на проведення референдумів є важливою складовою демократичної системи України, що забезпечує участь громадян у вирішенні найважливіших питань державного значення. Проте в умовах дії правового режиму воєнного стану це право зазнає обмежень, зумовлених необхідністю забезпечення національної безпеки, правопорядку та стабільності держави. Законодавство України, зокрема Конституція України та Закон «Про правовий режим воєнного стану», чітко регламентують

заборону на проведення всеукраїнських референдумів під час воєнного стану з метою уникнення дестабілізації, маніпуляцій та порушення прав громадян.

Отже, така заборона є виправданою в умовах національної кризи та відповідає принципам правової держави, що прагне зберегти суспільний порядок і гарантувати безпеку своїх громадян. Проведення референдуму в умовах воєнного стану створювало б додаткові ризики для держави, тому його відкладення до стабілізації ситуації є необхідним заходом для збереження суверенітету та територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.10.2024).
2. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2011. 1128 с.
3. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 26.01.2022 р. № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text> (дата звернення: 11.10.2024).
4. Місцевий референдум. Каталог юридичних позицій. *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*: вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygu/2312-miscevyu-referendum> (дата звернення: 11.10.2024).

ЗМІСТ

Швець Д. В. ВСТУПНЕ СЛОВО	3
Андрухів Є. М. ПРАВО НА РЕАЛІЗАЦІЮ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	6
Артимович А. М. ПРАВОВИЙ СТАТУС БЕЗГОТІВКОВИХ ГРОШЕЙ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	9
Бабій Р. А. ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	13
Байталоха Д. В. НЕЗАКОННЕ ЗБЕРІГАННЯ БОЄПРИПАСІВ ЯК НАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	16
Бандура Б. В. НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ЗАГРОЗИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	19
Барабаш Д. С. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	22
Білас Х. І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЙ ОПЕРАТИВНИКА ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....	26
Білінкевич Н. М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В ЗОНАХ ІЗ НЕБЕЗПЕЧНИМИ УМОВАМИ.....	30
Благута Я. М. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІНЛИВІСТЬ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	33
Богаченко В. В. РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	35
Боднарчук Д. О. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	38

Бойко А. В. ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	41
Борецька С. М. ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	44
Букса А. М., Кудла В. Ю. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ.....	48
Буякова І. О. МАРОДЕРСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ.....	50
Ваврух А. Д. ПРАВО ПРАЦІВНИКА НА БЕЗПЕЧНІ ТА НАЛЕЖНІ УМОВИ ПРАЦІ.....	53
Вангела Я. С. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	57
Васильюк Б. Л. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ ОРГАНОМ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ: АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА.....	60
Вербіцький Б. Я. ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	64
Воробйова Н. Г. ДО ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	67
Галіка В. С. ХАРАКТЕРИСТИКА АДАПТИВНОГО ПІДХОДУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	71
Галкіна М. М. ФІЗИЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	73
Гандлер О. П. ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РУХУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	76
Гапоненко В. К. АНАЛІЗ ЗМІН ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЛІКТИ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	79

Головка А. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЛІКАРІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ.....	82
Горобець Т. М. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	85
Грабовенко А. А. ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ: ПОГЛЯД НАУКОВЦІВ І МЕДІЙНИКІВ.....	89
Грицан В. М. ВПЛИВ ВИМУШЕНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	92
Гриднєв Д. Я. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНЖЕНЕРНОЇ ПІДТРИМКИ В МІЖПОЗИЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	95
Громович А. А. МІЖНАРОДНІ ІНІЦІАТИВИ З БОРОТЬБИ ІЗ НЕЛЕГАЛЬНОЮ ТОРГІВЛЕЮ ЗБРОЄЮ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ.....	98
Гуз Д. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД.....	101
Гуркіна М. А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ.....	104
Дзюма В. І. УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ РІЄЛТОРСЬКИХ ПОСЛУГ.....	109
Донєва П. О. ЩОДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОЛЕКТИВНОГО ДОГОВОРУ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	113
Драченко Д. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	117
Желеховська Т. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	120

Жиравецький А. М.

ГЕНДЕРНІ ВИЯВИ НАСИЛЬСТВА:
СТАН, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БОРОТЬБИ.....123

Зав'ялова М. Д.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....126

Іванчишин А. Б.

ЗВОРОТНА ДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В ЧАСІ.....129

Іванчишин А. Б.

ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ДЛЯ ВАГІТНИХ ЖІНОК
ТА ЖІНОК З ДІТЬМИ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....133

Іващук В. О.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....137

Іщук А. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.....139

Капарчук С. А.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ.....142

Квасниця О. Р.

ПОДАТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ
ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....144

Келембет К. А.

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА ЮРИСДИКЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....146

Кичата Л. О.

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ
І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....149

Кінарьов В. А.

ВИКЛИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....151

Коваль А. І.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....153

Коваль І. І.

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ОПЕРАТИВНИМИ
ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ШАХРАЙСТВАМ,
ЩО ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....157

Коваль П. Є. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМАНДИ В ІТ-ПРОЄКТАХ.....	160
Ковальчук О. О. ТРУДОВІ ПРАВА ЖІНОК: ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ І ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ.....	163
Козак В. Т. ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	167
Козаков А. О. АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ОСІБ МАНІПУЛЯТИВНОЇ НАЛЕЖНОСТІ: АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	170
Козачук В. О. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЯВЛЕННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	173
Колісник В. В. ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	176
Кондратюк О. В. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДІ.....	179
Король Ю. В. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	183
Корягіна А. О. ПРАВА, СВОБОДИ, ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	186
Кравець В. М. ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	189
Кравчук А. В. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РІВНЕНСЬКОГО МІСЬКОГО СУДУ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 2024 РОКУ).....	192
Крачковська Д. С. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ДІТИ НА ПРОДАЖ.....	195
Криворучко Д. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ.....	198
Кудріч П. С. РОЛЬ КУРАТОРА НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	202

Кузьмич В. М. ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....	205
Кузьмич В. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	209
Курилишин Д. І. ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НАРКОМАНІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	213
Кшевінська Л. В., Гачак А. Р. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	216
Лебедь Б. О. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	218
Лебідь К. Д. ХАРАКТЕРИСТИКА ТРИВОЖНОСТІ ШКОЛЯРІВ В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	220
Лемеха Р. Б. ПРОБЛЕМИ ПРАВОРОЗУМІННЯ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА НА СВОБОДУ СОВІСТІ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	223
Луца Н. М. СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	227
Лусейко І. В. РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ.....	230
Лисюк Я. О. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ ЗЛОЧИННОЮ СПІЛЬНОТОЮ.....	233
Літвінова Ю. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ОСІБ.....	236
Літвінова Ю. О. ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ У ВОЄННИЙ ЧАС (СТ. 173-2 КУПАП).....	240
Лозовіцький Р. В., Паценко Д. В. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ.....	243

Лужецька В. Р. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	246
Маланчук А. М. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	250
Мельник Р. О. ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	252
Миргородська К. М. ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	256
Михальчук Ю. А. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗНИЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК.....	260
Мірач В. В. ЗАГРОЗИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	262
Мойса В. В. ВРАХУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО АСПЕКТУ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	265
Мойса Т. В. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	267
Мороз Х. І. ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	269
Муха Х. А. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	272
Нагорняк Ю. В. ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДТП.....	274
Новак О. Є. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРАЦІВНИКА І РОБОТОДАВЦЯ.....	278
Новикова А. М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	282

Новосад Ю. Б.	
ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	285
Новосьолова Є. Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	287
Овдійчук Д. Е.	
ПРОЯВИ ПАТРІОТИЗМУ ТА НЕЗЛАМНОСТІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	292
Омельяничук Д. В.	
ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ.....	297
Павленко В. А.	
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	300
Папірник С. С.	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	303
Пархомчик В. С.	
КОРУПЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ КРАЇНИ.....	306
Петров Ю. А.	
ПРОБЛЕМИ ВИКРИТТЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	310
Пилипченко В. О.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	313
Полагів А. П.	
КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ ЗА ОЗНАКАМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ.....	316
Романина М. І.	
ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	319
Росяк С. Т.	
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ.....	322
Саловська Ю. Т.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ.....	326

Сахринь А. В. ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	330
Свирид М. Ю. ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ.....	333
Семчишин Н. О. СУЧАСНІ МЕТОДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	335
Сергієнко М. О. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	338
Сидор Д. В. ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ПРАВОВІЙ ПРАКТИЦІ.....	341
Сидяк А. І. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ.....	344
Силюк М. В. ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: ОКРЕСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ.....	348
Скиба О. О. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	351
Скрипкін М. С. КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО СЛІДЧОГО З ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	355
Скрипкіна А. М. КВАЛІФІКАЦІЯ ГЕНОЦИДУ ЗА ОЗНАКАМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ.....	358
Сливка Х. Р. СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОСТІ В УКРАЇНІ.....	362
Соловей І. Б. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	365

Солом'янюк Б. О.	
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАЦІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	369
Станкевич Т. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСОВОЇ БІОМЕТРІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	376
Стах А. Є.	
БІОМЕТРИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	380
Стукало Н. Ю.	
ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	384
Танцюра О. І.	
ВПЛИВ БУЛІНГУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....	387
Теодоровський Ю. З.	
ЕВОЛЮЦІЯ МІНУВАННЯ ДОРОЖНІХ НАПРЯМКІВ.....	390
Терех У. В.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВСТАНОВЛЕННЯ АБО ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ.....	393
Тимкович А. Ю.	
РОЛЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	397
Фаста М. О.	
БОРІТЬБА З КОРУПЦІЄЮ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	400
Федунь А. В.	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ СКОЄННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	403
Фецай В. В.	
САМОРОБНІ ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ.....	407
Хижя Д. В.	
ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	410
Хитрий І. О.	
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У КРАЇНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇХ ПРИЧИНИ.....	413

Хмель В. Т.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ЖІНОК В УКРАЇНІ.....	416
Цаприкін М. В.	
ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА –	
ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	419
Чепурна В. А.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	422
Шаповал В. В.	
ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	
В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	425
Шаройко Д. О.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ	
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	428
Шевцова А. І.	
ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	
ЯК ГОСТРІЙ СОЦІАЛЬНИЙ ПРОБЛЕМИ.....	431
Шевцова В. М.	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ ЖІНОК.....	434
Шевченко С. С.	
РОЗВИТОК ВОЄННОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ.....	438
Шевчук І. В.	
ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	
ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	442
Шумик О. М.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ	
ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	446
Юрченко А. О.	
ЩОДО ПРАВА НА ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ	
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ	
ВОЄННОГО СТАНУ.....	450

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ
(осінні читання)

Збірник тез
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти

м. Львів, 22 листопада 2024 року

Упорядник

Л. В. Павлик, кандидат юридичних наук,
начальник відділу організації наукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ

Макетування *Галина Шушняк*

Зам № 115-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.